

Planerad och riktad tillsyn av förskoleklass och grundskola

– juridisk vägledning

Version 21

2025-12-18

Innehåll

1. Bedömningsområde Undervisning och stöd	4
1.1 Lärare	4
1.2 Undervisningens innehåll och omfattning	29
1.3 a Saklighet, allsidighet och vetenskaplig grund (gäller skolor med offentlig huvudman, eller med enskild huvudman som inte anmält eller fått godkännande att ha konfessionell inriktning)	49
1.3 Saklighet, allsidighet och vetenskaplig grund (gäller skolornas enskilda huvudman som anmält eller fått godkännande att ha konfessionell inriktning)	56
1.4 Övergripande kunskapsområden	81
1.5 Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet	82
1.6 Mottagande och undervisning av nyanlända elever	93
1.7 Fjärr- och distansundervisning	111
1.8 Frånvaro	121
1.9 Garanti för tidiga stödinsatser (förskoleklass och grundskolans årskurser 1 – 3)	131
1.10 Extra anpassningar och anmälan till rektorn	142
1.11 Utredning om särskilt stöd och beslut om åtgärdsprogram	144
2 Bedömningsområde	149
Skolans arbete med att skapa trygghet och studiero	149
2.1 Förebyggande arbete för att skapa trygghet och motverka kränkande behandling	149
2.2 Åtgärdande arbete för att skapa trygghet samt förhindra kränkande behandling	155
2.3 Elevernas inflytande över sin arbetsmiljö och skolans arbete för att skapa studiero	166
2.4 Säkerhetsarbete i brottsförebyggande syfte	180
3 Bedömningsområde Bedömning och betygssättning	186
3.1 Information om elevens utveckling	186
3.2 Betygssättning	191
3.3 Beslut om betyg och betygs katalog	200
0 Kompletterande bedömningsgrunder	209

Den juridiska vägledningen följer samma struktur som bedömningsgrunderna avseende planerad tillsyn av förskoleklass och grundskola på skolenhetsnivå.

Bedömningsgrundernas formulering kan innebära en avgränsning i förhållande till innehållet i de paragrafer som anges i bedömningsgrunderna. Inom planerad tillsyn är det bedömningsgrundernas formulering som styr vad som ska utredas och bedömas. Den juridiska vägledningen följer denna struktur. Det är gd/staben som ansvarar för utformningen av bedömningsgrunderna.

Bedömningsgrunderna är indelade i tre bedömningsområden:

1. Undervisning och stöd,
2. Skolans arbete med att skapa trygghet och studiero, samt
3. Bedömning och betygssättning.

Varje bedömningsområde är indelat i tematiska delområden med tillhörande bedömningsgrunder. Därefter finns kompletterande bedömningsgrunder.

För en mer utförlig beskrivning av bedömningsgrunderna, se [bedomningsgrunder-planerad-tillsyn-skolenhet-forskoleklass-och-grundskola-version-1-230701.pdf \(skolinspektionen.se\)](https://skolinspektionen.se/publikationer/bedomningsgrunder-planerad-tillsyn-skolenhet-forskoleklass-och-grundskola-version-1-230701.pdf)

I de fall det i texten finns hänvisningar till beslut, är det enbart den del av beslutet som avser aktuell sakfråga som utgör vägledning och inte beslutet i sin helhet.

Vägledningen är ett internt dokument som revideras löpande, se SI dnr 2024:8118. Ansvarig enhet är rättsenheten.

1. Bedömningsområde Undervisning och stöd

1.1 Lärare

1.1.1 Undervisningen bedrivs under ledning av lärare. (1 kap. 3 § och 2 kap. 15 § skollagen, 5 kap. 2 § skolförordningen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att undervisningen sker under ledning av lärare.

Bedömningsgrunden har ett nära samband med bedömningsgrunderna om garanterad undervisningstid, att eleverna ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare samt att endast den som har legitimation anställs utan tidsbegränsning som lärare eller förskollärare.

Observera att brister inom denna bedömningsgrund utmynnar i brister i andra bedömningsgrunder och den kan därmed inte utredas isolerat. Om undervisningen inte är lärarledd så är det inte undervisning i skollagens mening och det kan få konsekvenser för den garanterande undervisningstiden. Om bristen består i att det är andra personer än lärare som bedriver undervisningen, är det en brist i förhållande till bedömningsgrunden om att undervisning ska ges av legitimerade och behöriga lärare.

1 kap. 3 § skollagen (2010:800)	Definitioner: I denna lag avses med - distansundervisning: interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i både rum och tid - fjärrundervisning: interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid - undervisning: processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden.
2 kap. 15 § skollagen	En legitimerad lärare eller förskollärare har ansvar för den undervisning han eller hon bedriver. Detsamma gäller den som bedriver undervisning i fall som avses i 17 § och 18 § andra stycket 1. Av 2 kap. 17 och 18 §§ framgår att det gäller lärare som undervisar på engelska utan att det är språkundervisning, lärare som undervisar på fristående skolor med waldorfpedagogisk inriktning samt lärare som undervisar i modersmål (se mer om detta i vägledningstexten till

	bedömningsgrunden som handlar om att eleverna ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare).
5 kap. 2 § skolförordningen (2011:185)	Eleverna ska genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna ska uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper eller betygskriterier som minst ska uppfyllas och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen.

Kort historik om begreppet undervisning

I 1962 års skollag användes begreppet undervisning i en mer vidsträckt innebörd än ordet rent språkligt förmedlar. Utöver den lärarledda lektionsundervisningen omfattade begreppet även sådana inslag som numera anses ingå i begreppet utbildning. Utifrån att det ansågs missvisande infördes därför genom 1985 års skollag begreppet utbildning som samlingsbeteckning för olika verksamhetsformer i skolan.¹ Begreppen utbildning och undervisning fick dock ingen definition i själva lagtexten, utan begreppen användes i lagens olika paragrafer utifrån vad regleringen avsåg. Genom 2010 års skollag infördes även definitioner av begreppen i själva lagtexten.²

Även om undervisning genom 2010 års skollag har fått en formell juridisk definition så är det viktigt att framhålla att definitionen av vad undervisning är för något även påverkas av ett pedagogiskt sammanhang där lärarens profession, styrdokument och forskning ingår. Det finns en långvarig historia, tradition och utveckling i vad det innebär att undervisa inom grundskolan.

Lärarledd undervisning i en juridisk kontext

Med undervisning avses processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till skollagen och som syftar till utveckling och lärande genom att elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden.³ Även vid fjärr- och distansundervisning ska undervisningen vara lärarledd.⁴

Definitionen av undervisning behöver också läsas ihop med andra bestämmelser om undervisning för att avgöra om en undervisning är lärarledd eller inte. Exempelvis är undervisning något som en lärare bedriver och den ska genom att vara strukturerad ge eleverna ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd.⁵

¹ Prop. 1985/86:10 s.30

² 1 kap. 3 § skollagen

³ 1 kap. 3 § skollagen

⁴ Se definitionerna av fjärr- och distansundervisning i 1 kap. 3 § skollagen som båda innehåller begreppet undervisning.

⁵ 2 kap. 13 och 17-18 §§ skollagen och 5 kap. 2 § skolförordningen.

För att göra texten mer lättläst används endast begreppet lärare i texten nedan, men det kan avse även förskollärare.⁶

Att undervisningen ska vara lärarledd följer således redan av skollagens definition av undervisning. En lärare behöver visserligen inte vara närvarande i undervisningslokalen eller motsvarande all lektionstid för att det ska räknas som lärarledd undervisning.⁷ Det är exempelvis, enligt Skolinspektionens tolkning, rimligt att det inom ramen för lärarledd undervisning ryms att elever utifrån ålder och mognad under ordnade former kan genomföra skolarbete på annan plats än i den lektionssal där läraren huvudsakligen befinner sig under en lektion, t.ex. vid grupparbeten. Av förarbetena framgår vidare att för att en aktivitet ska klassas som undervisning måste en lärare ha det övergripande ansvaret för det som ska göras. Exempelvis är slumpmässigt läsande eller tv-tittande som inte ingår som en del i en pedagogisk planering inte undervisning i lagens mening.⁸

Vid införandet av den nuvarande definitionen av begreppet undervisning förtydligades att undervisning är det som sker när lärare eller förskollärare utifrån sin yrkesroll och sitt uppdrag agerar utifrån de mål som beskrivs i läroplanen. Huruvida t.ex. studiebesök faller under definitionen av undervisning måste avgöras i det enskilda fallet. Om exempelvis en lärare i samhällskunskap inom ramen för undervisningen om demokrati anordnar ett studiebesök i riksdagen så kommer det att anses vara undervisning enligt den föreslagna lydelsen av definitionen. Undervisning kan således ske vid andra tillfällen än under lektioner, men det förutsätts att lärtillfällena leds av en lärare mot mål som anges i förordningar och författningar som ansluter till skollagen.⁹

Trots att undervisningen ska bedrivas av lärare finns det inget som hindrar att andra personer också är närvarande på lektionerna. Av förarbetena framgår att det utöver utbildade lärare kan finnas annan personal som deltar i skolarbetet, som t.ex. elevassistenter eller andra resurspersoner. Dessa kan, som ytterligare vuxna i undervisningssituationen, bidra till att skapa trygghet för eleverna och på olika sätt medverka i genomförandet av undervisningen. Resurspersoner som inte har en utbildning för den aktuella undervisningen kan dock inte vara de som ansvarar för undervisningen.¹⁰ De kan enligt Skolinspektionens tolkning således inte stå för den lärarledda undervisningen, utan det ska vara en person som är anställd som lärare (se mer om detta i vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om att elever ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare).

Närmare om planering av undervisning i förhållande till att leda och bedriva den

Skolförfattningarna innehåller inte någon närmare reglering av hur en lärare förväntas planera undervisningen. Enligt Skolinspektionens tolkning är det

⁶ Att även förskollärare nämns i denna vägledningstext beror på att förskollärare kan vara behöriga att undervisa i förskoleklass, se 2 kap. 2 § förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare.

⁷ Prop. 2009/10:165, s. 633 och prop. 2021/22:157 s. 35

⁸ Prop. 2009/10:165, s. 633

⁹ Prop. 2021/22:157, s. 34 f och 111 f.

¹⁰ Prop. 2009/10:165, s. 262 f

dock en utgångspunkt i lagstiftningen att ansvaret för planering av undervisningen följer av lärarens ansvar för undervisningen som helhet.¹¹ Det är dock ingen juridisk förutsättning att läraren själv behöver ha planerat undervisningen för att den ska anses vara lärarledd. En lärare kan bedriva undervisning utan att ha planerat den, vilket korttidsvikarier är det tydligaste exemplet på.

Lärare ansvarar för den undervisning de bedriver

En legitimerad lärare har ansvar för den undervisning han eller hon bedriver. Detsamma gäller lärare som undervisar i modersmål samt lärare som är undantagna från kravet på legitimation, dvs. lärare som undervisar på engelska utan att det är språkundervisning och lärare som undervisar i en fristående skola med waldorfpedagogisk inriktning.¹²

Även övriga lärare som bedriver undervisning, trots att de inte är legitimerade, har ett ansvar för att bedriva en så bra undervisning som möjligt, men de omfattas inte av nyssnämnda paragraf (2 kap. 15 § skollagen), utan i dessa fall är det rektorn som är ytterst ansvarig.¹³ Detta innebär sammantaget att alla som undervisar i skolan i någon mån är ansvariga för den undervisning de bedriver. Av förarbetena framgår att det ansvar som avses i nämnda paragraf handlar om ett individuellt yrkesansvar där bestämmelsen tydliggör vem som är direkt ansvarig för undervisningen och kan ställas till svars vid eventuella brister i den professionella yrkesutövningen. Att ansvara för undervisningen är en viktig uppgift som handlar om att ta ansvar för många elevers och barns utveckling och lärande. Undervisningen ska bedrivas utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet, i enlighet med lagar, förordningar och övriga styrdokument. Lärare och förskollärare måste kunna leva upp till detta.¹⁴

Det nu sagda innebär enligt Skolinspektionens tolkning att den aktuella bestämmelsen främst har till syfte att betona lärarens individuella yrkesansvar och att öka möjligheterna att utkräva ansvar från legitimerade lärare. Bestämmelsen har inte någon betydelse för bedömningen av om undervisningen är lärarledd eller inte.

Den lärare som faktiskt bedriver undervisningen är ansvarig för undervisningen. Att den som bedriver undervisningen även ansvarar för den gäller också samtliga lärare, eftersom även obehöriga lärare ansvarar för att bedriva en så bra undervisning som möjligt, även om det är rektorn som får ta det formella ansvaret.¹⁵

¹¹ Jfr Skolverkets redovisning av uppdrag om att ta fram stödmaterial för hur lärarassistenter, socionomer och andra yrkesgrupper ska kunna avlasta lärare (U2019/02106/GV) och SOU 2018:17.

¹² 2 kap. 15 § skollagen

¹³ Prop. 2010/11:20, s. 82

¹⁴ Prop. 2010/11:20, s.27 f och 82. Frågan om varning och återkallelse av legitimation regleras i 2 kap. 23 § skollagen.

¹⁵ Se prop. 2010/11:20, s. 82. Med obehöriga lärare avses de lärare som bedriver undervisning i enlighet med undantagsbestämmelsen i 2 kap. 18 § skollagen. Dessa lärare har ett

Huvudmannen och rektorn har enligt Skolinspektionens tolkning därmed ett ansvar för att kunna klargöra vilken eller vilka lärare som bedriver undervisningen i ett ämne och vid specifika lektioner, utifrån att det ska gå att avgöra vilken lärares ansvar undervisningen faller under.¹⁶ Att det är klargjort vem som bedriver undervisning och därmed är ansvarig lärare är vidare en viktig förutsättning även för andra delar av lagstiftningen, exempelvis att betyg ska sättas av de lärare som bedriver undervisningen vid betygstillfället.¹⁷

Närmare om enskild undervisning och undervisning i en särskild undervisningsgrupp

Det finns inga undantagsbestämmelser beträffande lärarledd undervisning när det gäller enskild undervisning och särskild undervisningsgrupp, utan kraven i skollagen på lärarledd undervisning gäller all undervisning.¹⁸ Däremot ser elevers behov av särskilt stöd olika ut och det finns således olika skäl till att en elev ges enskild undervisning respektive undervisning i särskild undervisningsgrupp.¹⁹ Särskilt stöd får ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna.²⁰ För att kunna bedöma om undervisningen är lärarledd för elever som ges enskild undervisning och som får undervisning i särskild undervisningsgrupp behöver vi därför veta hur det särskilda stödet är utformat för de aktuella eleverna. Till skillnad mot extra anpassningar, utgör arbete med särskilt stöd sådana åtgärder som normalt inte kan utföras av läraren inom den ordinarie undervisningen. Särskilt stöd kan som nämnts ovan ges i stället för den ordinarie undervisningen eller som komplement till den. Av detta följer att det kan vara andra än den lärare som bedriver den ordinarie undervisningen som utför särskilda stödåtgärder. Det är elevens behov av stöd som avgör vad den särskilda stödåtgärden ska bestå i och hur den behöver utföras. Särskilt stöd är också individuellt utformat och beslutat i ett åtgärdsprogram som går att överklaga i särskild ordning.

Övrigt

Att undervisningen är lärarledd är av central betydelse [REDACTED] [REDACTED] Utifrån komplexiteten och bredden i såväl den juridiska definitionen av undervisning som vad undervisning innebär i pedagogiska sammanhang, är det dock viktigt att framhålla att **inriktningen på Skolinspektionens utredning** [REDACTED] [REDACTED] I stället bör inriktningen på tillsynen vara att [REDACTED]

---

ansvarar för sin undervisning men eftersom de inte har ett individuellt yrkesansvar motsvarande det som följer av legitimationen, blir rektorn den formellt ansvariga utifrån 2 kap. 9 § skollagen och avsnitt 2.8 läroplanen för grundskolan.

¹⁶ Huvudmannens och rektorns ansvar följer även av 2 kap. 8 och 10 §§ skollagen

¹⁷ Jfr 3 kap. 16 § skollagen. Se mer om detta i bedömningsgrunden som handlar om att betyg beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas.

¹⁸ För reglering av enskild undervisning och särskild undervisningsgrupp, se 3 kap. 11 § skollagen

¹⁹ För att exemplifiera kan det handla om allt från att eleven behöver byta studiemiljö men inte har så stora behov av förändrad undervisning, till att eleven också behöver få ett helt annat upplägg på undervisningen än den ordinarie undervisningen.

²⁰ 3 kap. 8 § skollagen

Undervisning i ett ämne består av många lektioner under en termin, ett läsår och ett stadium, och det är naturligt att vissa lektioner innehåller mer av interaktion mellan lärare och elev, medan andra lektioner har mindre av detta. Det är därmed stor skillnad på att eleverna arbetar självständigt vid enstaka lektioner i förhållande till upplägg där lärarna över tid endast har en handledande roll utan att ge en strukturerad undervisning med kontinuerligt och aktivt lärarstöd.

Vidare är det viktigt att kontrollera

Det är även här viktigt att skilja på en situation där någon annan än en lärare vid ett enstaka tillfälle går in i undervisningen för att assistera en lärare och en situation där det finns ett i förväg bestämt upplägg där även andra personer än lärare bedriver undervisning.

För att bedöma om undervisning är lärarledd är det vidare viktigt att komma ihåg att den juridiska definitionen är anpassad till såväl förskola och fritidshem som övriga skolformer. I förarbetena klargörs att begreppet undervisning ska ges en vid tolkning när det gäller förskola och fritidshem.²¹ Något syfte att genom 2010 års skollag bredda vad undervisning ska anses vara när det gäller grundskola framgår dock inte. En annan viktig utgångspunkt är att undervisning utförs inom en pedagogisk profession genom vilken lärare utifrån sin yrkesroll och sitt uppdrag agerar i förhållande till eleverna utifrån de mål som beskrivs i läroplanen och kursplanerna. Läraren ska också ta hänsyn till varje elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande varför det av naturliga skäl kommer finnas en mängd olika upplägg på hur undervisningen bedrivs.

Utifrån ovanstående finns det sammanfattningsvis några viktiga beståndsdelar att ta i beaktning vid bedömningen av om undervisningen ska anses vara lärarledd.

- 1) Ett första krav är att det är **lärare** som ska **bedriva** undervisningen.²²

Definitionen av undervisning i 1 kap. 3 § skollagen är just en definition för att begreppet ska kunna tillämpas i andra bestämmelser. Centrala bestämmelser för undervisning är 2 kap. 13 § skollagen med tillhörande undantagsbestämmelser som stadgar att det är lärare som ska bedriva undervisningen. Undervisning är följaktligen inte lärarledd om undervisningen bedrivs av exempelvis elevassistenter eller andra resurspersoner. Däremot kan andra personalkategorier utföra vissa uppgifter i undervisningssituationen, se mer nedan under punkten 4, samt även utgöra en central del i lärandemiljön som helhet utifrån uppdrag såsom att stödja eleverna och skapa trygghet och studiero.

- 2) Att leda och bedriva undervisningen är något mer än att bara planera undervisningen och säga sig ansvara för den.

²¹ Prop. 2009/10:165 s.217

²² 2 kap. 13, 17, 18 och 22 b §§ samt 21 kap. 11 och 22 kap. 10 §§ skollagen

Att leda och bedriva undervisning omfattar mer än enbart planering och att ta ett övergripande ansvar. Att bedriva undervisning innebär att läraren genom en strukturerad undervisning ska ge eleverna ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd och att eleverna genom undervisningen också ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Genom undervisningen interagerar läraren med eleverna och undervisning kan således inte endast bestå av att en lärare planerar undervisningen och säger sig ansvara för den, men därefter låter någon annan faktiskt bedriva den. [REDACTED]

[REDACTED] Upplägg med någon form av så kallad huvudlärare, som uppges planera och ansvara för undervisningen men sen inte genomför densamma utan att den i stället bedrivs av annan personal som inte är lärare, är följaktligen enligt Skolinspektionens tolkning inte förenligt med att undervisningen ska vara lärarledd. Ett upplägg som innebär att flera lärare undervisar i ett ämne, antingen tillsammans samtidigt eller vid olika tillfällen och i olika delar av ett ämne innebär dock att undervisningen är lärarledd. Om ett sådant upplägg är förenligt med skollagen avgörs då mer utifrån om samtliga lärare i ämnet har möjlighet att ge en strukturerad undervisning så att eleverna får ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd, samt om bestämmelserna om legitimation och behörighet följs. Vidare är det viktigt att lärarna kan följa bestämmelserna om bedömning och betygssättning. Om Skolinspektionen i tillsynen får uppgifter om att det är flera lärare som undervisar i ett ämne i en klass, behöver vi ta reda på vilka delar av ämnet de undervisar i eller om de undervisar i samma delar parallellt. Om någon av dessa lärare eventuellt är obehörig i ämnet eller saknar legitimation, kan det finnas skäl att i utredningen fokusera på varför huvudmannen använder dessa samt hur betygssättningen går till (detta bedöms inom bedömningsgrunderna som handlar om att elever ges undervisning av behöriga lärare samt betygssättning).

3) Ansvarar för undervisningen gör den som bedriver den.

Skolinspektionens ingång i tillsynen ska således inte vara vem som ansvarar för en viss undervisning, **utan vem som bedriver den**. Som framgår ovan under rubriken "Lärare ansvarar för den undervisning de bedriver" är en viktig utgångspunkt att det i tillsynsutredningen klagas vilken eller vilka lärare som bedriver undervisningen i ett ämne, vilket i sin tur kan vara av betydelse för andra delar av lagstiftningen, såsom bedömning och betygssättning, men även ansvarsutkrävande i de fall en lärare är legitimerad. Därmed ska myndighetens ingång i tillsynsutredningarna vara vem som bedriver undervisningen i ett visst ämne och inte vem som ansvarar för viss undervisning. Den som bedriver undervisning ansvarar också för den. Rektorn/huvudmannen ska kunna klargöra vem som bedriver undervisningen i olika ämnen. Därutöver är en viktig beståndsdel i denna del av utredningen elevernas utsagor om vem som bedriver

undervisning i ett visst ämne, förutom berörda lärares egna uppgifter i frågan.

- 4) Vidare är det viktigt att framhålla att frågan om var gränsen går för vilka moment under en lektion som kan utföras av andra än lärare inte kan besvaras på ett generellt plan.

För att avgöra detta krävs alltid en bedömning i det enskilda fallet. Det är också beroende av vilken skolform det gäller och vad undervisningen behandlar. Repetitionsuppgifter eller annat som endast går ut på att befästa kunskaper kan vara exempel på uppgifter som kan utföras av andra än lärare, givet att lärare finns att tillgå vid behov.²³ Värt att notera i sammanhanget är att det i skollagen uttryckligen anges att det får finnas annan personal i undervisningen i förskolan, men att det saknas motsvarande bestämmelse för övriga skolformer.²⁴ Även detta talar för att vi i tillsynen inte kan fokusera på enskilda moment eller lektioner, utan kontrollen av om undervisningen ska anses vara lärarledd behöver snarare ske av strukturella och systematiska upplägg av undervisningen som innebär att den inte är lärarledd.

- 5) Kravet på att undervisningen ska vara lärarledd är inte isolerat från andra bestämmelser.

Det innebär att de upplägg på undervisningen som vi möter inom tillsynen behöver bedömas samlat, där kravet på lärarledd undervisning kompletteras med att eleverna genom en strukturerad undervisning ska ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs, samt där reglerna om legitimation och behörighet avseende vem som får användas för att bedriva undervisningen också ingår. Vidare är bedrivandet av undervisningen nära sammankopplat med bestämmelserna om vem som ska sätta betyg.

Eftersom undervisning måste vara lärarledd för att juridiskt anses som undervisning, ska således alla upplägg bedömas utifrån att en (eller flera) lärare ska bedriva undervisningen. Även om undervisning också kan ske vid andra lärtillfällen så sker undervisning inom grundskolan i huvudsak på lektioner som är schemalagda och som en eller flera lärare har tilldelats att bedriva undervisning under.²⁵ Förarbetsuttalandet om att en lärare inte alltid behöver vara närvarande i undervisningslokalen eller motsvarande all lektionstid för att det ska räknas som lärarledd undervisning ska således,

²³ Så kallad "mängdträning" har dock inte varit så omdiskuterat inom grundskolan utan mer i gymnasieskolan och vuxenutbildningen, se exempelvis *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning* (SOU 2016:77), *På väg – mot stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk* (U2019/02278/GV) och *Samverkande krafter – för stärkt kvalitet och likvärdighet inom komvux för elever med svenska som andraspråk* (SOU 2020:66).

²⁴ Jfr 2 kap. 14 § skollagen

²⁵ I prop. 2021/22:157 s. 33. anges att i skolan dras ofta skiljelinjen utifrån förarbetena till den tidigare definitionen av undervisning huvudsakligen mellan lektionstid och övriga aktivitet.

enligt Skolinspektionens tolkning, läsas utifrån att en eller flera lärare bedriver undervisningen i ett ämne, vid en lektion eller annat lärtillfälle. Förarbetsuttalandet utgör inte ett stöd för ett upplägg där andra yrkeskategorier kan bedriva undervisning i stället för läraren.²⁶ Förarbetsuttalandet betyder enligt Skolinspektionens tolkning inte heller att en lärare i stor utsträckning kan befinna sig på en annan plats än eleverna. Svåra gränsdragningar kan uppstå och bedömningen kan inte bara göras utifrån situationen under enstaka lektioner. Elevernas ålder kan också påverka undervisningens upplägg. Utgångspunkten för dessa bedömningar måste dock tas i att undervisning innebär att lärare utifrån sin yrkesroll och uppdrag interagerar i förhållande till eleverna utifrån de mål som beskrivs i läroplanen och kursplanerna, och att undervisningen genom att vara strukturerad ger eleverna ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd.

[REDACTED] utgör viktiga underlag för bedömningen av om undervisningen är lärarledd. Även [REDACTED] kan bidra med underlag då vi i dessa kan upptäcka att en lärare med nuvarande organisation inte kan bedriva undervisning som tänkt [REDACTED]. Bristande förutsättningar för lärare kan vara en orsak till att undervisningen inte är lärarledd. Att undervisningen är lärarledd påverkar i sin tur vad som kan räknas som en undervisningstimme i förhållande till timplanen, varför det kan få konsekvenser för regleringen om garanterad undervisningstid.

Ytterligare en viktig del i vår utredning är [REDACTED]. Det är viktigt att ta reda på vem som bedriver undervisningen och inte bara stanna vid en beskrivning av vem som ansvarar för undervisningen. Vi kan därefter jämföra [REDACTED] med [REDACTED] för att kontrollera om beskrivningen stämmer och om lärarna leder undervisningen.

Därefter behöver vi utreda om de som bedriver undervisningen är anställda som lärare, så att inte exempelvis personer som är anställda som elevassistenter eller resurspersoner bedriver och därmed ansvarar för undervisningen.²⁷

Om vi får uppgifter om att en olegitimerad och obehörig lärare används i undervisningen under längre tid än sex månader kan det finnas skäl att kontrollera om huvudmannen har fattat beslut om det.²⁸

²⁶ Prop. 2009/10:165, s. 633 och prop. 2021/22:157 s. 35

²⁷ Detta är också ett viktigt underlag i utredningen av bedömningsgrunden som handlar om att elever ska ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare. Att de som bedriver undervisning ska vara anställda som lärare framgår av Skolinspektionens beslut den 7 februari 2023, dnr 2022:3140-2022:3141 och 2022:8897.

²⁸ Se vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om att endast den som har legitimation anställs utan tidsbegränsning.

Som nämnts ovan kan vi i tillsynen också fånga upp de situationer där den påstådda undervisande läraren är alldeles för lite närvarande med eleverna för att kunna anses bedriva undervisningen. Inom tillsynen behöver det vara relativt tydliga fall för att det ska anses utgöra en brist. Tillsyn är inte en kvalitetsbedömning utan avser att avgöra om aktuell undervisning kan anses vara lärlarled eller inte.

Avslutningsvis är det viktigt att klargöra att denna juridiska vägledning i första hand avser grundskola. Som nämnts tidigare avser skollagens definition av undervisning samtliga skolformer och tillämpningen av begreppet behöver göras mot övrig reglering av aktuell skolform. Vad som ska anses vara lärlarled undervisning skiljer sig mycket åt i spannet mellan förskola och vuxenutbildning.

1.1.2 Eleverna ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare, om inte huvudmannen har rätt att tillämpa en undantagsregel. (2 kap. 13, 17–18 §§, 21 kap. 11 § och 22 kap. 10 § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att eleverna ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare, om inte huvudmannen har rätt att tillämpa en undantagsregel. Utredning av denna bedömningsgrund kan exempelvis bli aktuell om det framkommer att huvudmannen har hög andel obehöriga lärare i kombination med att vi har fått uppgifter om att huvudmannen inte försöker rekrytera behöriga, eller att det framkommer uppgifter om att befintliga lärare i hög utsträckning används i ämnen de saknar behörighet i.

2 kap. 13 § skollagen	Endast den som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad som krävs för att vara behörig att bedriva viss undervisning i skolväsendet. Sådana föreskrifter finns i förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare.
2 kap. 17 § skollagen	Lärare som inte uppfyller kraven i 13 § får trots det bedriva 1. annan undervisning på ett visst främmande språk än språkundervisning om de har a) en utländsk lärarutbildning som motsvarar en svensk lärarexamen, och b) kompetens att undervisa på det främmande språket, 2. undervisning i fristående skolor med viss särskild pedagogisk inriktning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilka språk första stycket 1 gäller och vilka särskilda pedagogiska inriktningar första stycket 2 gäller.

	I 1 kap. 3 och 4 §§ förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare finns sådana föreskrifter. Där anges att bestämmelsen i 2 kap. 17 § skollagen om visst främmande språk gäller engelska. Vidare anges att bestämmelserna i 2 kap. 17 § skollagen om viss särskild pedagogisk inriktning gäller waldorfpedagogisk inriktning.
2 kap. 18 § skollagen	Om det inte finns någon att tillgå inom huvudmannens organisation som uppfyller kraven enligt 13 § eller om det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna, får en annan lärare eller förskollärare bedriva undervisningen. En sådan lärare eller förskollärare ska 1. vara lämpligt att bedriva undervisningen, och 2. i så stor utsträckning som möjligt ha en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande. En person som avses i första stycket får bedriva undervisning under högst ett år i sänder. Detta gäller dock inte om undervisning avser modersmål.
21 kap. 11 § skollagen	Bestämmelser om vilka som får undervisa i skolväsendet finns i 2 kap. 13–19 §§. I stället för vad som anges i 2 kap. 18 och 19 §§ får en lärare som inte uppfyller kraven på legitimation och behörighet i 2 kap. 13 § ändå bedriva fjärrundervisning om 1. undervisningen avser modersmål, och 2. läraren är lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt har en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande.
22 kap. 10 § skollagen	Bestämmelser om vilka som får undervisa i skolväsendet finns i 2 kap. 13–19 §§. I stället för vad som anges i 2 kap. 18 § får en lärare som inte uppfyller kraven på legitimation och behörighet i 2 kap. 13 § ändå bedriva distansundervisning om 1. undervisningen avser modersmål, och 2. läraren är lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt har en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande.

Huvudregeln är att endast legitimerade och behöriga lärare ska bedriva undervisning

Huvudregeln är att endast lärare som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behöriga för viss undervisning får bedriva undervisningen.²⁹ Detta innebär att en skola inte systematiskt ska använda personal utan giltig legitimation som förskollärare eller lärare och utan rätt behörighet, när legitimerad behörig personal finns att tillgå, eftersom det enbart är något som är tänkt att ske undantagsvis.

Legitimationen innebär att en lärare eller förskollärare har prövats och befunnits lämplig för yrket. Legitimationen kan därmed ses som en

²⁹ 2 kap. 13 § skollagen.

deklaration av lärarens eller förskollärarens behörighet och lämplighet, men det är inte legitimationen i sig, utan lärarens eller förskollärarens behörighet, som styr var i skolväsendet han eller hon får undervisa. Legitimationen är personlig och gäller oavsett var i skolväsendet läraren eller förskolläraren undervisar.³⁰

Nödvändigt med undantagsregler

Enligt förarbetena är det nödvändigt att en huvudman i vissa fall tillåts göra undantag från skyldigheten att använda legitimerade och behöriga lärare och förskollärare. Det kan finnas organisatoriska skäl som gör att all undervisning inte kan bedrivas av lärare och förskollärare med utbildning för den aktuella undervisningen. Det kan t.ex. handla om hastiga svängningar i söktryck och elevkullarnas storlek, tjänstledigheter, förändringar i efterfrågan på viss undervisning eller ett ökat behov av särskilt stöd. Elever i de obligatoriska skolformerna har skolplikt och kan inte ställas i kö för att få undervisning i något ämne på grund av att det fattas lärare med rätt utbildning.³¹

I lagstiftningen finns således ett antal undantag från ovanstående huvudregel vilka behandlas nedan. Under vilka förutsättningar som ett undantag är tillämpligt varierar och framgår i respektive paragraf. Undantagen kan antingen vara av mer generell karaktär eller tillämpliga under mer specifika förutsättningar.

Generellt undantag för lärare som undervisar på engelska respektive i waldorfskolor

Lärare som undervisar på engelska utan att det handlar om språkundervisning behöver inte ha legitimation eller behörighet för att få bedriva undervisning om de har en utländsk utbildning som motsvarar en svensk lärarexamen och kompetens att undervisa på engelska.³² Undantaget avser således inte språkundervisning utan kan exempelvis vara att en del av matematikundervisningen eller undervisningen i samhällsorienterande ämnen bedrivs på engelska.³³ Av förarbetena framgår att bedömningen av att lärarens utländska utbildning motsvarar en svensk lärarutbildning ska göras av huvudmannen. Så långt det är möjligt bör huvudmannen använda en lärare som har en utbildning som motsvarar en svensk lärarutbildning som är inriktad mot den undervisning läraren ska bedriva.³⁴

Lärare som undervisar i fristående skolor med waldorfinriktning behöver inte heller ha legitimation eller behörighet för att få bedriva undervisning.³⁵

³⁰ Prop. 2010/11:20 s. 25 och s.27

³¹ Prop. 2009/10:165, s. 268 och 652

³² 2 kap. 17 § skollagen och 1 kap. 3 § förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare

³³ Prop. 2010/11: 20 s. 40. Se även exempelvis beslut från Skolinspektionen den 11 november 2022 med dnr 2022:1945.

³⁴ Prop. 2009/10:165, s. 266 f.

³⁵ 2 kap. 17 § skollagen och 1 kap. 4 § förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare.

Generellt undantag för modersmålsundervisning som bedrivs på entreprenad

Modersmålsundervisning får bedrivas på entreprenad.³⁶ Lärare som inte uppfyller kraven på legitimation och behörighet får ändå undervisa vid sådan entreprenad om läraren är lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt har en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande.³⁷

Generellt undantag om det inte finns någon att tillgå inom huvudmannens organisation som uppfyller kraven i 2 kap. 13 § skollagen eller om det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna

Det finns också regler för situationer där det saknas legitimerade och behöriga lärare. Om det inte finns någon lärare eller förskollärare att tillgå inom huvudmannens organisation som har legitimation och är behörig för undervisningen eller om det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna får en annan lärare eller förskollärare bedriva undervisningen. En sådan lärare eller förskollärare ska vara lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt ha en utbildning som motsvarar den som är behörighetsgivande. Läraren får bedriva undervisning högst ett år i sänder, såvida inte undervisningen avser modersmål.³⁸

Om en person som avses ovan ska användas för att bedriva undervisning under längre tid än sex månader, ska huvudmannen först fatta beslut om detta.³⁹ Huvudmannen ska således fatta ett tidsbegränsat beslut om att en annan person får bedriva den aktuella undervisningen. Rektorn kan alltså inte besluta att en person som saknar den utbildning som krävs ska bedriva undervisning under längre tid än sex månader, om inte huvudmannen först har beviljat detta genom ett beslut.⁴⁰ Observera att dessa beslut kontrolleras under bedömningsgrunden avseende anställning om lärare. Genom kravet på huvudmannen att fatta beslut om undantag för mer än sex månader kommer det att finnas dokumentation som visar i vilken utsträckning och var huvudmannen behöver placera lärare eller förskollärare som inte är behöriga för uppgiften. Det gör att huvudmannen kan ha kontroll över hur det ser ut i organisationen och bedöma vilka åtgärder, t.ex. i form av kompetensutveckling, som behöver vidtas. Det är således nödvändigt att det görs sammanställningar av personalläget på såväl huvudmanna- som skolnivå. Det bör poängteras att syftet med tidsbegränsningen är att huvudmannen återkommande ska se till sin organisation som helhet i samband med tjänstefördelningen så att lärare och förskollärare i så stor utsträckning som möjligt placeras på tjänster som de är behöriga för.⁴¹

Att en person som inte är legitimerad och behörig får bedriva undervisning med stöd av denna undantagsbestämmelse kan, enligt förarbetena, handla om alltifrån att en utbildad lärare behöver undervisa några få timmar i ett

³⁶ 23 kap. 14 § skollagen

³⁷ 23 kap. 7 § skollagen

³⁸ 2 kap. 18 § skollagen. Se även vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om anställning av lärare.

³⁹ 2 kap. 19 § skollagen

⁴⁰ Prop. 2009/10:165, s. 268 och 653

⁴¹ Prop. 2010/11:20 s. 41 f

ämne som läraren inte är utbildad för till att en person på heltid undervisar utan att ha en utbildning för undervisningen.

Det ställs inte något krav på att huvudmannen måste ha gjort ansträngningar utan att ha lyckats för att rekrytera lärare eller förskollärare som har den utbildning som krävs för att få bedriva undervisningen. För att få använda en annan lärare eller förskollärare i den befintliga organisationen, i enlighet med undantagsregeln, bör det vara tillräckligt att det i huvudmannens organisation inte finns någon lärare eller förskollärare med rätt utbildning tillgänglig. Handlar det om nyrekrytering bör huvudmannen naturligtvis så långt möjligt anställa lärare och förskollärare med en utbildning avsedd för den undervisning läraren eller förskolläraren ska bedriva.⁴² Om det saknas en lärare eller förskollärare med legitimation och rätt behörighet inom organisationen kan huvudmannen alltså låta en annan lärare eller förskollärare utan legitimation och rätt behörighet bedriva undervisningen, under förutsättning att denna person har tillräcklig kompetens och är lämplig för det. Finns det ingen sådan person inom huvudmannens organisation bör huvudmannen göra ansträngningar för att rekrytera en legitimerad och behörig lärare eller förskollärare. Visar det sig sedan saknas sökande med legitimation och rätt behörighet får en annan lärare eller förskollärare tillfälligt bedriva undervisningen.⁴³

Att en lärare med stöd av undantagsbestämmelsen får användas för att bedriva undervisning under högst ett år i sänder bör i normalfallet vara till terminens eller läsårets slut. Huvudmannen är efter denna tid skyldig att på nytt försöka finna en lärare eller förskollärare som har legitimation och behörighet för undervisningen.⁴⁴ Om arbetsgivaren inte finner en lärare eller förskollärare som har en sådan utbildning kan den person som har bedrivit undervisning enligt undantagsregeln bedriva undervisning ytterligare ett år, varefter ett nytt försök att finna en lärare eller förskollärare som har rätt utbildning måste göras.⁴⁵

Dessa förarbetsuttalanden betyder, enligt Skolinspektionens tolkning, att huvudmannen vid det första tillfället kan använda en obehörig lärare utan att först ha gjort rekryteringsförsök, men att huvudmannen därefter behöver göra ansträngningar för att rekrytera legitimerade och behöriga lärare, om det då inte finns någon legitimerad och behörig lärare i huvudmannens organisation som kan användas. Observera dock att det inte innebär en brist i sig att huvudmannen inte har försökt rekrytera legitimerade och behöriga lärare. En eventuell brist handlar snarare om att huvudmannen använder lärare utan legitimation och behörighet utan att ha stöd i någon av undantagsbestämmelserna. Däremot kan det förhållandet att huvudmannen inte har försökt rekrytera behöriga lärare vara en förklaring till att behovet av att använda olegitimerade och obehöriga lärare har uppstått. Vidare kan

⁴² Prop. 2009/10:165, s. 268 f och 652

⁴³ Prop. 2010/11:20 s. 84 f

⁴⁴ Prop. 2009/10:165, s. 653, där det visserligen står "som har en utbildning som är avsedd för undervisningen", men eftersom det skrevs innan bestämmelserna om lärarlegitimation infördes använder vi oss ovan av "som har legitimation och behörighet för undervisningen". Vi har även gjort motsvarande justeringar i andra delar av denna vägledningstext.

⁴⁵ Prop. 2015/16:23, s. 7

rekryteringsförsök vara ett sätt att läka bristen, varför vi ibland använder krav på rekrytering i våra åtgärdskrav. Ett annat sätt för huvudmannen att läka bristen än att rekrytera ny personal är dock att försöka finna en lärare inom huvudmannens organisation som har legitimation och behörighet.

I förarbetena till bestämmelsen finns inte någon definition av vad huvudmannens organisation innebär. I strikt mening bör det innebära hela kommunen/den fristående huvudmannen. I praktiken finns det dock begränsningar till följd av skolenheternas geografiska belägenhet och anställningsförhållanden för lärarna. I förarbetena uttalas som exempel på en omständighet som kan begränsa huvudmannens möjlighet att använda sig av utbildade lärare som finns inom huvudmannens organisation att det kan handla om en huvudman som har verksamhet i olika delar av landet.⁴⁶ Det pekar på att lagstiftaren inte avsett någon annan definition än ”hela huvudmannaorganisationen”, men det kan finnas omständigheter som gör att undantagsregeln kan tillämpas även om det finns en legitimerad och behörig lärare i organisationen om det av geografiska skäl eller på grund av anställningsförhållanden inte är möjligt att använda denna lärare.

När det gäller begreppet ”något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna” framgår det av förarbetena att det handlar om att en lärare med rätt utbildning behöver bytas ut, dvs. att en lärare som har legitimation och är behörig för att bedriva undervisningen finns att tillgå, men att denna lärare är direkt olämplig att använda med hänsyn till eleverna. Det kan t.ex. röra sig om missbruksproblem. Även i de fall när läraren är direkt olämplig att bedriva undervisningen och t.ex. är föremål för en anmälan till Lärarnas ansvarsnämnd får en icke legitimerad och obehörig lärare eller förskollärare användas i stället. Av kravet på särskilda skäl framgår att undantaget ska tillämpas restriktivt.⁴⁷ Fler exempel ges inte i förarbetena, men av dessa går det att utläsa att det rör sig om någon omständighet som är kopplad till läraren och som gör att läraren är direkt olämplig att bedriva undervisning. Enligt Skolinspektionens tolkning betyder det att en situation där t.ex. trygghet och studiero i allmänhet åberopas som särskilda skäl för att använda undantagsbestämmelsen inte faller in under regleringen. I sådana situationer finns det dock möjlighet att, utöver undervisande lärare, låta annan personal vara närvarande på lektionerna.⁴⁸ Om det däremot är den legitimerade och behöriga läraren som orsakar otryggheten kan undantaget vara tillämpligt.

Försöksverksamhet med ett specifikt undantag för personer med tillräckliga ämneskunskaper som går kompletterande pedagogisk utbildning

Om det inte finns någon att tillgå inom huvudmannens organisation som uppfyller kraven i 2 kap. 13 § skollagen finns en möjlighet för personer med tillräckliga ämneskunskaper att undervisa i grundskolans årskurs 7–9 utan lärarlegitimation eller behörighet om de under tiden läser kompletterande

⁴⁶ Prop. 2009/10:165, s. 268

⁴⁷ Prop. 2009/10:165, s. 268 och 652 samt prop. 2010/11:20, s. 85

⁴⁸ Se mer om detta under i vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om att undervisningen bedrivs under ledning av lärare

pedagogisk utbildning.⁴⁹ Det är Skolverket som meddelar föreskrifter om denna försöksverksamhet. För information om vilka ämnen som berörs, se Skolverkets föreskrifter om vilka ämnen som omfattas av försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning (SKOLFS 2016:62).

Personer får inom ramen för ovanstående försöksverksamhet anställas under en begränsad tid⁵⁰ om de 1) ska bedriva undervisning som lärare i skolväsendet i ett eller flera ämnen där det råder brist på legitimerade och behöriga lärare, 2) har ämneskunskaper som motsvarar de ämneskunskaper som krävs för en behörighetsgivande lärarexamen i det eller de ämnen som personerna ska bedriva undervisning i, och 3) genomför en kompletterande pedagogisk utbildning för att uppnå en behörighetsgivande lärarexamen i det eller de ämnena. Det är huvudmannen som ska säkerställa att den person som anställs har de ämneskunskaper som krävs i alla de ämnen som personen ska undervisa i.⁵¹

Möjligheten till sådan försöksverksamhet har införts på grund av att det behöver skapas alternativa vägar till läraryrket till följd av den stora brist på lärare med behörighet att undervisa som råder inom vissa ämnen. Bristen på behöriga lärare i vissa ämnen kan leda till att elever inte får den undervisning de har rätt till när det gäller kvalitet i innehåll och genomförande. Försöksverksamheten underlättar för akademiker att ta sig in i läraryrket.⁵²

Det är enbart i de fall förutsättningarna i förordningen om försöksverksamhet⁵³ är uppfyllda samt om lärarna undervisar i årskurserna 7–9 i något av de ämnen som framgår av Skolverkets föreskrifter⁵⁴ som de kan bedriva undervisning inom ramen för försöksverksamheten.

Undantag vid fjärr- och distansundervisning

Fjärrundervisning ska i likhet med övrig undervisning som huvudregel utföras av legitimerade och behöriga lärare.⁵⁵ Vissa av de undantag som gäller för vanlig undervisning gäller även för fjärrundervisning. Det gäller sådana lärare med utländsk lärarutbildning som motsvarar en svensk lärarexamen (dvs. undervisning på engelska som inte är språkundervisning, se ovan) och lärare som undervisar i fristående skolor med särskild pedagogisk inriktning (dvs. waldorfpedagogisk inriktning, se ovan). Undantagen i 2 kap. 18 § skollagen är dock inte tillämpliga vid fjärrundervisning. Däremot får lärare som inte uppfyller kraven på legitimation och behörighet ändå bedriva fjärrundervisning i modersmål, om läraren är lämplig att bedriva

⁴⁹ Se 2 kap. 22 b § skollagen och förordningen (2016:350) om försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning samt Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2016:62) om vilka ämnen som omfattas av försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning

⁵⁰ Se mer om detta i vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om att endast den som har legitimation anställs utan tidsbegränsning

⁵¹ Se 2 kap. 22 b § skollagen, 2 § förordningen (2016: 350) om försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning och prop. 2015/16:23, s. 12 f

⁵² Prop. 2015/16:23, s. 9 f

⁵³ 2 § förordningen (2016:350) om försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning.

⁵⁴ Se bilaga till Skolverkets föreskrifter om vilka ämnen som omfattas av försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning (SKOLFS 2016:62)

⁵⁵ 21 kap. 11 och 2 kap. 13 §§ skollagen samt prop. 2019/20:127 s. 59 och 61

undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt har en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande.⁵⁶ Om dessa villkor är uppfyllda får en obehörig lärare bedriva fjärrundervisning under längre tid än sex månader utan att huvudmannen först behöver fatta ett beslut om det. Det beror på att en huvudman bara får besluta att använda fjärrundervisning för ett år åt gången.⁵⁷

Även distansundervisning ska som huvudregel utföras av legitimerade och behöriga lärare.⁵⁸ I likhet med vad som gäller för fjärrundervisning får den som får bedriva undervisning utan tidsbegränsning också bedriva distansundervisning. Det gäller sådana lärare med utländsk lärarutbildning som motsvarar en svensk lärarexamen (dvs. undervisning på engelska som inte är språkundervisning, se ovan) och lärare som undervisar i fristående skolor med särskild pedagogisk inriktning (dvs. waldorfpedagogisk inriktning, se ovan).⁵⁹ Undantagen i 2 kap. 18 § skollagen är inte tillämpliga vid distansundervisning. Däremot får lärare som inte uppfyller skollagens krav på legitimation och behörighet ändå bedriva distansundervisning i modersmål, om läraren är lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt har en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande. Om den obehörige läraren ska användas för att bedriva undervisning under längre tid än sex månader är ytterligare ett villkor att huvudmannen först ska fatta beslut om det.⁶⁰

Kort om enskild undervisning och särskild undervisningsgrupp

Det finns inget undantag från huvudregeln om att undervisning ska bedrivas av legitimerade och behöriga lärare när det gäller de särskilda stödåtgärderna enskild undervisning och särskild undervisningsgrupp. Elevers behov av särskilt stöd ser dock olika ut och det finns således olika skäl till att en elev ges enskild undervisning respektive undervisning i särskild undervisningsgrupp. Om en elev t.ex. får enskild undervisning eller undervisning i särskild undervisningsgrupp enbart på grund av ett behov av att få undervisning på en annan/lugnare plats än den undervisningsgrupp eleven normalt tillhör finns det inget som talar för att denna undervisning inte ska bedrivas av behöriga och legitimerade lärare. Om eleven däremot som särskilt stöd har behov av andra insatser i ett ämne, t.ex. specialpedagogiska insatser, bör vi inte kunna ställa krav på att specialläraren eller specialpedagogen är behöriga för undervisning i det ämne som avses, eftersom särskilt stöd får ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna.⁶¹ Det särskilda stödet kan, utöver specialpedagogiska insatser, även bestå av andra insatser som ges i stället för eller som komplement till den ordinarie undervisningen. Omständigheterna i det enskilda fallet är därför avgörande

⁵⁶ 21 kap. 11 § skollagen

⁵⁷ 21 kap. 11 § skollagen samt prop. 2019/20:127, s. 61 f och 229. För mer information om fjärrundervisning, se vägledningstexten till bedömningsgrunderna som handlar om fjärrundervisning

⁵⁸ 22 kap. 10 och 2 kap. 13 §§ skollagen samt prop. 2019/20:127 s. 120

⁵⁹ 22 kap. 10 och 2 kap. 17 §§ skollagen

⁶⁰ 22 kap. 10 och 2 kap. 19 §§ skollagen samt prop. 2019/20:127, s. 240. För mer information om distansundervisning, se vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om distansundervisning.

⁶¹ 3 kap. 8 § skollagen

för hur det särskilda stödet ska ges och hur det förhåller sig till reglerna om legitimation och behörighet vid undervisning. Att undervisningen för elever som får enskild undervisning eller undervisas i särskild undervisningsgrupp bedrivs av obehöriga lärare kan därmed, men behöver inte, vara en brist. Dels kan någon av undantagsbestämmelserna ovan vara tillämpliga, vilket gör att en obehörig lärare får användas i undervisningen, dels kan det handla om att det särskilda stödet ges i stället för eller som komplement till den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i. Vid en tillsynsutredning av denna bedömningsgrund avseende undervisningen i en särskild undervisningsgrupp eller vid enskild undervisningen är att det viktigt att utgå från att upplägget av det särskilda stödet är individuellt för varje elev utifrån elevens åtgärdsprogram. Därav bör detta, i de fall det finns skäl att utreda det, utredas tillsammans med aktuella bedömningsgrunder om särskilt stöd.

De som undervisar ska vara anställda som lärare

Begreppen lärare och förskollärare definieras inte i skollagen. Av förarbetena till skollagen framgår att detta inte ansågs nödvändigt eftersom begreppen avgränsas genom bestämmelserna om vilka som får användas och anställas som lärare.⁶² Av skollagstiftningen framgår att undervisningen ska bedrivas av lärare och förskollärare, oavsett om dessa är legitimerade och behöriga eller om de får användas för att bedriva undervisning med stöd av någon undantagsregel (jfr. t.ex. ordalydelsen i 2 kap. 13, 17 och 18 §§ skollagen). Även skolförordningen och läroplanen använder begreppet lärare utifrån att det är en yrkesroll med författningsbundna uppgifter och ansvar. Tjänsten och yrket lärare har med andra ord fått ett särskilt uppdrag och ansvar direkt från staten (liksom rektorn) vilket skiljer sig från andra personalkategorier som verkar i skolan. Vidare utför en lärare vissa uppgifter som innebär myndighetsutövning, vilket kräver lagstöd för att överlåta till någon annan än en person som är anställd av huvudmannen. Enligt Skolinspektionens tolkning innebär detta sammantaget att de personer som ska verka som lärare också ska vara anställda som lärare. Det innebär att även olegitimerade och obehöriga lärare, som används för undervisning, ska vara anställda som lärare.⁶³

Övrigt

Utifrån konstruktionen i lagstiftningen med ett antal undantag som vart och ett innehåller olika förutsättningar för att de ska vara tillämpliga, är det viktigt att framhålla att denna bedömningsgrund kräver en noggrann utredning där även [REDACTED] kan vara nödvändiga att inhämta. I slutet av denna vägledning finns en förenklad tankekarta som stöd för utredningen, men det är viktigt att betona att samtliga steg i tankekartan är mer komplicerade än vad en sådan karta ger möjlighet att beskriva.

Vidare behöver [REDACTED] beaktas i utredningen. Exempelvis om [REDACTED]

⁶² Prop. 2009/10:165 s. 215

⁶³ Att de som bedriver undervisning ska vara anställda som lärare framgår av Skolinspektionens beslut den 7 februari 2023, dnr 2022:3140–2022:3141 och 2022:8897

Vid utredning av denna bedömningsgrund behöver vi ta reda på **hur många obehöriga lärare som undervisar vid skolenheten och i vilka årskurser och ämnen**. Vi behöver både ta reda på om det finns lärare som i och för sig är legitimerade, men som undervisar i något ämne de inte är behöriga i, och om det finns lärare som varken är legitimerade eller behöriga för den undervisning de bedriver. Vid tillsynsbesöket kan vi kontrollera om

. I utredningen är det också viktigt att ta reda om personer som inte är anställda som lärare bedriver undervisning, exempelvis olika typer av resurspersoner.

Om olegitimerade eller obehöriga lärare bedriver undervisning **behöver vi utreda med stöd av vilken undantagsbestämmelse som dessa bedriver undervisning**. En viktig utgångspunkt i vår tillsynsutredning är **att huvudmannen ska kunna lämna uppgifter om varför de har rätt att tillämpa en undantagsregel**. Denna tolkning görs utifrån ett kammarrättsavgörande.⁶⁴

Huvudmannen och rektorn ska följaktligen kunna redogöra för varför undantagsregler tillämpas och sådan information kan med fördel inhämtas redan inför tillsynsbesöket. Eftersom det ofta är rektorn som anställer lärarna och fördelar undervisningstimmar behöver vi även . Det är rektorn som leder och samordnar det pedagogiska arbetet inom sitt verksamhetsområde och som har ansvar för att planera verksamheten på ett sådant sätt att lärare används för sådan undervisning som läraren har utbildning för.⁶⁵ Vid kortare perioder som understiger sex månader krävs inte heller något beslut från huvudmannen om att använda en olegitimerad eller obehörig lärare.

Även om huvudregeln är att undervisning ska bedrivas av legitimerade och behöriga lärare finns det, som framgår ovan, flera undantag som gör det möjligt att använda olegitimerade och obehöriga lärare. För att en brist ska föreligga krävs därmed att undantagsbestämmelserna inte är tillämpliga. Vi behöver därför kontrollera de undantagsbestämmelser som finns angivna ovan och som är aktuella för skolenheten. Det betyder att vi inledningsvis behöver kontrollera om något av undantagen i 2 kap. 17 § skollagen är tillämpliga, dvs. om undervisningen bedrivs i en fristående skola med waldorfpedagogisk inriktning eller om undervisningen sker på engelska utan att det handlar om språkundervisning. I det sistnämnda fallet behöver vi även utreda om huvudmannen har gjort en bedömning av lärarens utländska utbildning. Vidare finns undantag för modersmålsundervisning som bedrivs på entreprenad.

⁶⁴ I en dom från Kammarrätten i Stockholm (som rörde en huvudman för en fristående förskola som valt att använda sig av obehörig personal med stöd av undantagsbestämmelser i 2 kap. 18 § skollagen) bedömde kammarrätten att huvudmannen inte hade visat att det saknades legitimerade förskollärare att tillgå inom organisationen. Skolinspektionen tolkar domen så att huvudmannen behöver kunna lämna uppgifter om varför de har rätt att tillämpa en undantagsbestämmelse i 2 kap. 18 § skollagen. Se Kammarrätten i Stockholms dom från den 24 maj 2017 i mål nr 1729–16, 1730–16 och 1982–16

⁶⁵ Prop. 2009/10:165, s. 262

Vi behöver även utreda om undervisningen i något ämne bedrivs av lärare som är under utbildning. Om så är fallet behöver vi ta reda på om lärarna omfattas av ovan nämnda försöksverksamhet. Om de inte gör det behöver vi utreda om de används i undervisningen med stöd av något annat undantag, t.ex. med stöd av 2 kap. 18 § skollagen. Annars kan en brist föreligga. Observera att den utredning vi gör avseende lärare som omfattas av försöksverksamheten även kan behövas för att kunna bedöma om de har visstidsanställts enligt författningarnas krav.⁶⁶

Därutöver behöver vi kontrollera om olegitimerade eller obehöriga lärare bedriver undervisning med stöd av undantagsbestämmelsen i 2 kap. 18 § skollagen. För att kunna göra det behöver vi utreda om legitimerade och behöriga lärare finns att tillgå i huvudmannens organisation och varför dessa i så fall inte används. En förutsättning för att denna undantagsbestämmelse ska bli tillämplig är att läraren är lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt har en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande. Det behöver vi således också kontrollera. Vidare behöver vi utreda om lärare som undervisar med stöd av 2 kap. 18 § första stycket skollagen endast bedriver undervisning under högst ett år i taget. Vid undervisning i modersmål gäller dock inte den tidsbegränsningen.

När obehöriga lärare bedriver undervisning med stöd av undantagsbestämmelsen i 2 kap. 18 § skollagen, trots att det finns en legitimerad och behörig lärare att tillgå inom huvudmannens organisation, behöver vi även ställa frågor kring om det finns särskilda skäl för att använda obehöriga lärare och i så fall vad de särskilda skälen består av. Dessa skäl behöver bedömas innan en brist kan konstateras.

Det förekommer att skolor använder ett klassläraresystem. Om ett klassläraresystem tillämpas på skolan så att lärares behörigheter inte utnyttjas fullt ut behöver vi ta reda på vilka behörigheter lärarna har och vilka klasser/årskurser de undervisar i. **Enbart det förhållandet att vi i vissa ärenden exempelvis kan se att en annan tjänstefördelning hade kunnat göras kan dock inte läggas till grund för en brist.** Det kan i och för sig tjäna som utgångspunkt för att ställa frågor om skälen till att lärare, utifrån sina behörigheter, används på ett visst sätt, men att göra förändringar i tjänstefördelningen kan få konsekvenser i andra delar av verksamheten eller inom huvudmannens organisation, som inte alltid går att se om vi enbart tittar på den skolenhet vi granskar. I förarbetena nämns t.ex. att det är viktigt att huvudmännen vid tillämpning av undantagsbestämmelserna beaktar vad sådana undantag innebär för undervisningen inom skolans organisation i stort samt att det kan finnas begränsningar t.ex. i en lärares eller förskollärares anställningsavtal, som gör att en lärare inte kan flyttas inom organisationen.⁶⁷ Vi behöver därför noggrant utreda de skäl som huvudmannen och rektorn anger som grund för att tillämpa undantagsbestämmelserna och bedöma dessa innan vi kan konstatera att en brist föreligger.

⁶⁶ Se vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om anställning av lärare.

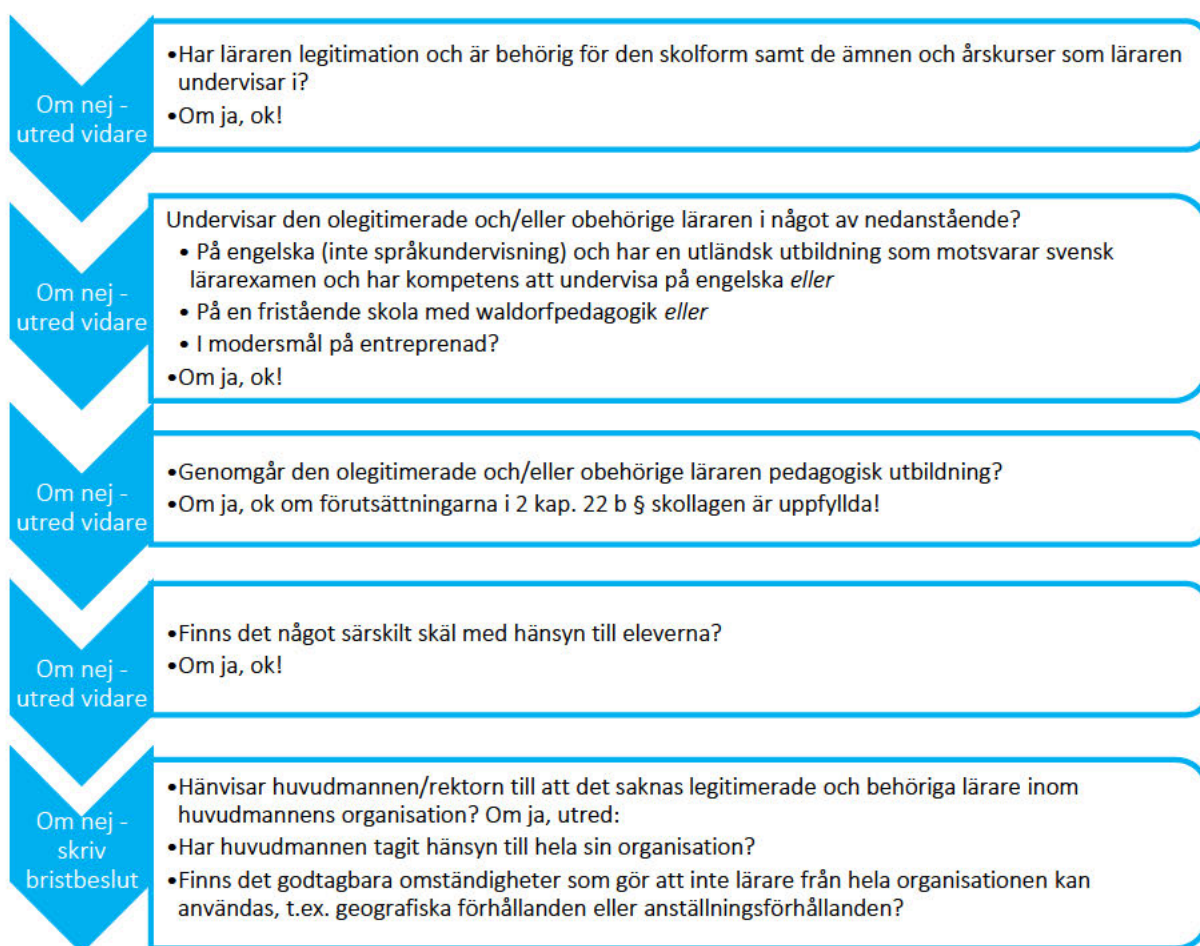
⁶⁷ Prop. 2009/10:165, s. 268 f

Om mer än en lärare undervisar en klass i ett ämne, t.ex. om vi får uppgifter om att två lärare undervisar tillsammans eller att de undervisar i olika delar av ämnet, ska båda lärarna vara behöriga och legitimerade.⁶⁸ Om de inte är det behöver vi utreda om någon undantagsbestämmelse är aktuell för den eller de lärare som inte är legitimerade och behöriga.

Utöver brister i förhållande till ovannämnda undantagsregler är en tänkbar brist inom den här bedömningsgrunden att obehöriga lärare som används i undervisningen inte är anställda som lärare. Om vi får uppgifter om att det exempelvis är elevassistenter eller resurspersoner som undervisar i något ämne behöver vi därför också ta reda på om de är anställda som lärare eller inte.

Tankekartan som finns nedan kan med fördel användas som stöd vid intervjuer.

Förenklad tankekartan över vem som får undervisa i grundskolan⁶⁹

⁶⁸ Se mer om detta i vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om att undervisningen bedrivs under ledning av lärare

⁶⁹ Den förenklade tankekartan omfattar inte fjärr- och distansundervisning

1.1.3 Endast den som har legitimation anställs utan tidsbegränsning som lärare eller förskollärare, om inte en undantagssituation föreligger, och olegitimerade lärare anställs endast för viss tid i enlighet med de krav som framgår av författningarna. (2 kap. 19 – 21 §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att det enbart är legitimerade lärare som anställs utan tidsbegränsning om inget undantag är tillämpligt samt att olegitimerade lärare som används i undervisningen endast anställs för viss tid. Vidare ska vi kontrollera att huvudmannen i vissa fall har fattat beslut om att använda en olegitimerad lärare i mer än sex månader.

2 kap. 19 § skollagen	Om en person som avses i 18 § ska användas för att bedriva undervisning under längre tid än sex månader, ska huvudmannen först fatta beslut om detta.
2 kap. 20 § skollagen	Endast den som har legitimation får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning. Den som inte har legitimation som lärare får dock anställas som lärare i skolväsendet utan tidsbegränsning, om han eller hon ska undervisa i modersmål. Det som anges i andra stycket gäller bara om 1. det saknas sökande som har legitimation, 2. den sökande har tillräcklig kompetens för att undervisa i det aktuella ämnet eller på den aktuella kursen, och 3. det finns skäl att anta att den sökande är lämplig att bedriva undervisningen. Även den som ska bedriva undervisning som avses i 17 § får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning. Av 2 kap. 17 § skollagen framgår att den som inte uppfyller kraven i 13 § trots det får bedriva 1. annan undervisning på ett visst främmande språk än språkundervisning om de har a) en utländsk lärarutbildning som motsvarar en svensk lärarexamen, och b) kompetens att undervisa på det främmande språket, 2. undervisning i fristående skolor med viss särskild pedagogisk inriktning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilka språk första stycket 1 gäller och vilka särskilda pedagogiska inriktningar första stycket 2 gäller. I 1 kap. 3 och 4 §§ förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare

	finns sådana föreskrifter. Där anges att bestämmelsen i 2 kap. 17 § skollagen om visst främmande språk gäller engelska. Vidare anges att bestämmelserna i 2 kap. 17 § skollagen om viss särskild pedagogisk inriktning gäller waldorfpedagogisk inriktning.
2 kap. 21 § skollagen	I fråga om tidsbegränsning av en anställning som lärare eller förskollärare i skolväsendet gäller, utöver bestämmelserna i lagen (1982:80) om anställningsskydd, att den som ska bedriva undervisning 1. enligt 18 § får anställas för högst ett år i sänder, 2. inom ramen för en sådan försöksverksamhet som avses i 22 b § får anställas för högst två år. I fall som avses i första stycket 2 får anställningstiden förlängas till högst tre år om det finns särskilda skäl.

Huvudregeln är att endast legitimerade lärare anställs utan tidsbegränsning

Enligt huvudregeln får endast den som har legitimation anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning.⁷⁰ I förarbetena tydliggörs att detta gäller även om deras utbildning inte korresponderar med den undervisning anställningen avser.⁷¹ Det innebär sammanfattningsvis att legitimerade lärare kan anställas utan tidsbegränsning även om de inte är behöriga för den undervisning anställningen avser, om det saknas sökande som är legitimerade.

Från huvudregeln finns vissa undantag. Ett sådant är att den som inte har legitimation som lärare får anställas som lärare i skolväsendet utan tidsbegränsning, om han eller hon ska undervisa i modersmål. Det gäller dock bara om det saknas sökande som har legitimation, den sökande har tillräcklig kompetens för att undervisa i det aktuella ämnet och det finns skäl att anta att den sökande är lämplig att bedriva undervisningen.⁷²

Ytterligare undantag från huvudregeln gäller personer som ska bedriva undervisning på engelska utan att det handlar om språkundervisning. Sådana personer får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning trots att de inte har legitimation. De ska dock ha en utländsk lärarutbildning som motsvarar en svensk lärarutbildning och ha kompetens att undervisa på engelska. Även personer som ska bedriva undervisning i fristående skolor med waldorfpedagogisk inriktning får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning trots att de inte har legitimation och är behöriga för undervisningen.⁷³

⁷⁰ 2 kap. 20 § första stycket skollagen

⁷¹ Prop. 2009/10:165, s. 271

⁷² 2 kap. 20 § andra och tredje stycket skollagen

⁷³ 2 kap. 20 § fjärde stycket, 2 kap. 17 § första stycket 1 och 2 samt 1 kap. 3 och 4 §§ förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare. Se även prop. 2010/11:20, s. 43. För mer information om detta, se vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om att elever ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare.

Olegitimerade lärare får endast anställas för viss tid

Olegitimerade lärare, som inte omfattas av något av de undantag som det redogörs för under föregående rubrik, får enbart anställas för viss tid. Hur lång visstidsanställningen får vara beror på vilken grund det finns för anställningen.

Olegitimerade lärare eller förskollärare som anställs för att bedriva undervisning med stöd av undantagsbestämmelsen i 2 kap. 18 § skollagen, dvs. om det inte finns någon legitimerad och behörig lärare att tillgå inom huvudmannens organisation eller om det finns särskilda skäl med hänsyn till eleverna, får anställas för högst ett år i sänder.⁷⁴ I normalfallet bör det vara till terminens eller läsårets slut. Huvudmannen är efter denna tid skyldig att på nytt försöka finna en lärare eller förskollärare som har en utbildning som är avsedd för undervisningen.⁷⁵ Om anställningen avser en längre tid än sex månader måste huvudmannen fatta ett särskilt beslut, se mer under nästa rubrik.

Personer som har tillräckliga ämneskunskaper för att undervisa i grundskolans årskurs 7–9 och som läser en kompletterande pedagogisk utbildning för att uppnå en behörighetsgivande lärarexamen får inom ramen för en försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning anställas under en begränsad tid. Detta gäller om de 1) ska bedriva undervisning som lärare i skolväsendet i ett eller flera ämnen där det råder brist på legitimerade och behöriga lärare, 2) har ämneskunskaper som motsvarar de ämneskunskaper som krävs för en behörighetsgivande lärarexamen i det eller de ämnen som personerna ska bedriva undervisning i, och 3) genomför en kompletterande pedagogisk utbildning för att uppnå en behörighetsgivande lärarexamen i det eller de ämnena. Det är huvudmannen som ska säkerställa att den person som anställs har de ämneskunskaper som krävs i alla de ämnen som personen ska undervisa i.⁷⁶

En huvudman får anställa en person med stöd av bestämmelserna om försöksverksamhet endast om det inte finns någon att tillgå inom huvudmannens organisation som uppfyller kraven i 2 kap. 13 § skollagen, dvs. som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behörig för undervisningen.⁷⁷ Personer som anställs inom ramen för försöksverksamheten får anställas för högst två år. Om det finns särskilda skäl får anställningstiden förlängas till högst tre år.⁷⁸ Sådana särskilda skäl

⁷⁴ 2 kap. 21 § första stycket 1 skollagen

⁷⁵ Prop. 2009/10:165, s. 653. Se mer om detta i vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om att eleverna ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare

⁷⁶ Se 2 kap. 22 b § skollagen, 2 § förordningen (2016: 350) om försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning och prop. 2015/16:23, s. 12 f. Se även Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2016:62) om vilka ämnen som omfattas av försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning. Se mer om vad som gäller för försöksverksamheten i vägledningstexten till bedömningsgrunden som handlar om att eleverna ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare om inte huvudmannen har rätt att tillämpa en undantagsregel.

⁷⁷ 2 § förordningen (2016:350) om försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning

⁷⁸ 2 kap. 21 § första stycket 2 och andra stycket skollagen, 2 kap. 22 b § skollagen samt förordningen (2016:350) om försöksverksamhet med anställning under viss kompletterande utbildning.

kan vara att den anställde inte kan genomföra utbildningen inom två år, exempelvis på grund av en längre sjukfrånvaro eller föräldraledighet.⁷⁹

Observera att Skolinspektionens tolkning är att även olegitimerade och obehöriga lärare, som används för undervisning, ska vara anställda som lärare.⁸⁰

Huvudmannen ska i vissa fall fatta beslut om att använda olegitimerade lärare under längre tid än sex månader

För att få använda en olegitimerad och obehörig lärare i undervisningen till följd av att det inte finns någon legitimerad och behörig lärare att tillgå i huvudmannens organisation eller på grund av särskilda skäl med hänsyn till eleverna, krävs att huvudmannen först fattar beslut om det, om en sådan lärare ska användas under längre tid än sex månader.⁸¹

Rektorn kan alltså inte besluta att en person som saknar den utbildning som krävs ska bedriva undervisning under längre tid än sex månader, om inte huvudmannen först har beviljat detta genom ett beslut. Syftet med bestämmelsen är att huvudmannen ska få kunskap om läget vid skolenheten. Huvudmannen ges härigenom möjlighet att göra en helhetsbedömning av vilka åtgärder som eventuellt behöver vidtas, t.ex. i fråga om rekrytering. Genom kravet på huvudmannen att fatta beslut kommer det att finnas dokumentation som visar i vilken utsträckning och var huvudmannen behöver placera lärare eller förskollärare som inte är behöriga för uppgiften. Bestämmelsen utgör inget hinder mot att huvudmännen med stöd av särskilda föreskrifter delegerar uppgiften att fatta beslut enligt denna paragraf. Sådana särskilda föreskrifter finns t.ex. i kommunallagen (1991:900).⁸²

Övrigt

Sammanfattningsvis ska vi inom ramen för den här bedömningsgrunden kontrollera att endast legitimerade lärare anställs utan tidsbegränsning, om inte en undantagssituation föreligger, dvs. om läraren ska undervisa i modersmål, om läraren ska undervisa på engelska utan att det handlar om språkundervisning eller om läraren ska undervisa i en fristående skola med waldorfpedagogisk inriktning.

Vi ska också kontrollera att olegitimerade lärare inte visstidsanställs för längre tid än den tid de maximalt får anställas. Därutöver ska vi kontrollera att en huvudman i de fall som redogörs för ovan har fattat beslut om att använda en olegitimerad och obehörig lärare under längre tid än sex månader. Vid utredning av denna bedömningsgrund kan vi få uppgifter om att olegitimerade och obehöriga lärare används i undervisningen utan att de är anställda som lärare. Det bedöms dock inte inom denna

⁷⁹ Prop. 2015/16:23, s. 13

⁸⁰ Att de som bedriver undervisning ska vara anställda som lärare framgår av Skolinspektionens beslut den 7 februari 2023, dnr 2022:3140-2022:3141 och 2022:8897

⁸¹ 2 kap. 19 § skollagen

⁸² Prop. 2009/10:165, s. 653 och prop. 2010/11:20 s. 41 f

bedömningsgrund, utan inom bedömningsgrunden som handlar om att elever ska undervisas av legitimerade och behöriga lärare.

För det fall vi i tillsynen upptäcker brister avseende anställningsavtal kan vi inte kräva att huvudmannen ska avskeda en viss lärare. Däremot kan vi ställa krav på att huvudmannen framöver tillämpar bestämmelserna korrekt vid anställning. Vi kan också begära att [REDACTED]

1.2 Undervisningens innehåll och omfattning

1.2.1 Eleverna ges undervisning i samtliga ämnen som de ska ha undervisning i. Den totala undervisningstiden för varje elev är minst 6 890 timmar och eleverna får rätt antal undervisningstimmar i respektive ämne och stadium. (3 kap. 12 och 12 h §§ och 10 kap. 3–5 §§ skollagen, 9 kap. 3–4 a, 9, 23–24 §§ och bilaga 1 skolförordningen)

1.2.2 Undervisningen följer och omfattar aktuellt ämnes syfte och centrala innehåll. (10 kap. 8 § skollagen, 9 kap. 1 § skolförordningen, Lgr22, 5. Kursplaner)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att undervisningen följer och omfattar respektive ämnes syfte och centrala innehåll. När vi utreder denna bedömningsgrund så utreder vi således specifika ämnen i förhållande till det aktuella ämnets kursplan.

Bedömningsgrunden har ett nära samband med den kompletterande bedömningsgrunden om att skolenheten ska ha tillgång till och använder ändamålsenlig utrustning och lokaler. En förklaring till att undervisningen inte följer och omfattar aktuellt ämnes syfte och centrala innehåll kan vara att det saknas ändamålsenliga lokaler och utrustning.

10 kap. 8 § skollagen	För varje ämne ska en kursplan gälla.
9 kap. 1 § skolförordningen	För grundskolan gäller en läroplan enligt 1 kap. 11 § första stycket skollagen. Läroplanen finns i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Av 3 § samma förordning framgår att kursplaner för grundskolans ämnen ingår i läroplanen och att kursplanerna kompletteras av kriterier för bedömning av kunskaper och betygskriterier.

Kursplanens reglering av ett ämnes syfte

Kursplanerna inleds med en syftestext. Syftet beskriver det ämnesspecifika kunnande som eleverna förväntas utveckla, men kan också beskriva sociala, emotionella och omdömesinriktade förmågor och förhållningssätt som inte ska bedömas. Syftet avslutas med ett antal övergripande mål i punktform. Målen fokuserar på de kunskaper i ämnet som ska betygssättas och det finns därför en relation mellan målen och betygskriterierna. Läraren planerar och genomför undervisningen med utgångspunkt i syftet.⁸⁴

Kursplanens reglering av det centrala innehållet

Efter syftet kommer det centrala innehållet. Det anger undervisningens obligatoriska innehåll. Läraren tolkar det centrala innehållet utifrån syftet. När läraren planerar undervisningen kan de olika delarna av det centrala innehållet få olika mycket utrymme och kombineras på olika sätt utifrån ämnets syfte.⁸⁵ Observera att det förutom i kursplanens centrala innehåll även kan framgå visst innehåll i kursplanens beskrivning av ämnets syfte. Även betygskriterierna kan komplettera kraven på ett visst innehåll.

Regleringen av betygskriterier

Betygskriterierna⁸⁶ uttrycker kännetecknen på vad en elev behöver kunna för att få ett visst betyg. De är formulerade utifrån målen i ämnens syften och det centrala innehållet.

Lösryckta ur sitt sammanhang säger inte betygskriterierna tillräckligt om nivån på elevens kunnande. Därför behöver lärare läsa och tolka betygskriterierna i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits. Läraren använder betygskriterierna som ett verktyg för att bedöma elevens kunskaper vid betygssättningen. Betygskriterierna är inte mål för undervisningen utan medel för att sätta betyg. Avsikten är inte heller att de ska utgöra grund för planering eller genomförande av undervisningen.⁸⁷

Av denna anledning ska vi inte heller i utredningen av denna bedömningsgrund använda betygskriterierna som det som läraren ska genomföra sin planering utifrån. Det är ämnets syfte och centrala innehåll som är de viktigaste delarna när lärare planerar och genomför sin

⁸³ Förkortning av läroplanen som finns i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

⁸⁴ Skolverket (2022) Betyg och provning, Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och provning s. 8

⁸⁵ Skolverket (2022) Betyg och provning, Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och provning s. 8

⁸⁶ Se Skolverkets föreskrifter om kriterier för bedömning av kunskaper och betygskriterier för grundskolans ämnen (SKOLFS 2011:19) och Skolverkets föreskrifter om betygskriterier för samiska (SKOLFS 2011:23)

⁸⁷ Skolverket (2022) Betyg och provning, Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och provning s. 8

undervisning. Det beror på att syftet och det centrala innehållet tillsammans beskriver vad elever ska lära sig och vilka förmågor, attityder och förhållningssätt som undervisningen ska ge dem förutsättningar att utveckla. Däremot kan det centrala innehållet i vissa ämnen behöva kompletteras med det som framgår i betygskriterierna för att uttolka kravet på ett visst innehåll och vilka förutsättningar i form av exempelvis utrustning som behövs i undervisningen av detta innehåll.

Övrigt

Bedömningsgrunden avser att kontrollera om lärarna av något skäl inte behandlar ett visst innehåll inom undervisningen i ett ämne. Det kan exempelvis handla om att visst centralt innehåll inte behandlas alls eller att det felaktigt flyttas till ett senare stadium än det som regleras i kursplanerna.

Det kan finnas flera skäl till att ett visst innehåll inte behandlas i undervisningen. Exempelvis kan det förekomma att ett visst innehåll inte behandlas i undervisningen av religiösa skäl, eller att läraren avstår från att undervisa i vissa delar på grund av avsaknad av kompetens eller förutsättningar i form av tid, lokaler eller utrustning; exempelvis att de laborativa momenten i vissa ämnen uteblir. I utredningen är det därför viktigt att kontrollera vilka förutsättningar skolenheten har gällande lokaler och utrustning, exempelvis i de mer praktiska ämnena som kräver mer av speciallokaler och viss utrustning för att undervisningen ska kunna motsvara kraven i kursplanerna. Det finns även exempel på reglering i kursplanerna som innebär att eleverna ska få kommunicera i digitala miljöer med interaktiva texter samt ska få genomföra informationssökning i bibliotek och på internet.

Denna bedömningsgrund kräver en detaljerad utredning med utgångspunkt i ett ämnes kursplan samt utifrån en specifik årskurs (eftersom det centrala innehållet regleras utifrån olika stadier). Genom att i utredningen ha ett ämnes syfte och centrala innehåll klart för sig kan konkreta frågor ställas till lärarna som undervisar i aktuellt ämne [REDACTED]

[REDACTED] Lärarna kan få [REDACTED] Första delen av utredningen blir således att analysera kursplanens syfte och centrala innehåll och avgöra vad som är sådana skarpa krav som en eventuell brist kan kopplas till. Med fördel kan denna analys göras tillsammans med både pedagogisk och juridisk kompetens.

Om det finns indikationer på brister i tillgången till lokaler och utrustning är det relevant att välja centralt innehåll som ställer krav på sådant. Ett sätt att utreda kan vara att [REDACTED]

[REDACTED] När skolor uppger att elever i stället får delar av sin undervisning på annan plats, exempelvis genom att skolan hyr in sig i en annan skolas lokaler, [REDACTED]

Förutom själva

Observera dock att det inte finns några krav på att lärarna ska ha

Det senare kan ibland i stället vara ett problem, eftersom de ska utgå från kursplanerna i sin bedömning. Fel använda kan matriser begränsa vilka kunskaper eleverna utvecklar. Vi behöver därför säkerställa att när vi frågar efter sådana, inte gör det på ett sätt som kan tolkas som att detta är ett krav. är de dock ett bra underlag i utredningen som en utgångspunkt för att ställa ytterligare frågor om hur läraren arbetar med syftet och det centrala innehållet i ett ämne.

Inför utredningen av denna bedömningsgrund kan det vara bra att ta del av Kammarrätten i Stockholms dom den 2 mars 2022 i mål nr 3381–21 (dnr 2020:3534) avseende ett beslut där Skolinspektionen bland annat bedömde att undervisningen i biologi inte bedrevs i enlighet med kursplanen i biologi. Där framgår bland annat kravet på detaljnivån i vår utredning, samt även viktig information vid utredning av ämnet biologi.

1.2.3 Eleverna har tillgång till och får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål (1 kap. 3 § skollagen, 9 kap. 8 § skollagen, 10 kap. 10 § skollagen, Lgr22, 2.2. Kunskaper, 2.8 Rektorns ansvar, 3 Förskoleklassen och 5 Kursplaner)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att eleverna får tillgång till och får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Av bestämmelserna i skollagen framgår att eleverna i förskoleklassen och grundskolan *utan kostnad* ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.⁸⁸ I bedömningsgrunden är dock inte avgiftsfrågan föremål för utredning och bedömning. Om det skulle uppstå situationer där vi inom tillsynen får kännedom om att eleverna i förskoleklassen eller grundskolan till exempel behöver betala för läromedel behöver vi ta ställning till hur dessa uppgifter ska tas omhand. I detta ingår att avgöra om uppgifterna kan hanteras inom ramen för pågående tillsyn eller om uppgifterna ska registreras i VIS i enlighet med rutin för uppgifter om missförhållanden som inkommer innan, under eller efter ett skolbesök, se vidare vägledning för gemensamma arbetssätt inom planerad tillsyn.

Observera att denna bedömningsgrund har nära samband med bedömningsgrunden 1.2.2 Undervisningen följer och omfattar aktuellt ämnes syfte och centrala innehåll samt den kompletterande bedömningsgrunden 5 Skolenheten har tillgång till och använder ändamålsenlig utrustning och lokaler. Brister i denna bedömningsgrund kan

⁸⁸ Jfr 9 kap. 8 § skollagen samt 10 kap. 10 § skollagen.

således innebära att det kan finnas brister i andra bedömningsgrunder, som de ovan angivna.

1 kap. 3 § skollagen	I skollagen avses med - Lärobok: tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter, - Läromedel: helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen, som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kursplan och läroplanen, och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art, - Lärverktyg: läroböcker, andra läromedel och andra tryckta eller digitala verk samt utrustning och material som används i undervisningen.
9 kap. 8 § skollagen	Eleverna ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. <i>(Bestämmelsen gäller elever i förskoleklassen).</i>
10 kap. 10 § skollagen	Eleverna ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. <i>(Bestämmelsen gäller elever i grundskolan).</i>
Lgr22, 2.2 Kunskaper	Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.
Lgr22, 2.8 Rektorns ansvar	Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.
Lgr22, 3 Förskoleklassen	Se avsnitt 3, Förskoleklassens syfte och centrala innehåll, i förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.
Lgr22, 5 Kursplaner	Se avsnitt 5 Kursplaner för grundskolan i förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

Bakgrund

Den 1 juli 2024 trädde nya bestämmelser i skollagen i kraft som förstärker elevernas rätt till ändamålsenliga läromedel.⁸⁹ I samband med lagändringarna har regeringen även beslutat om nya formuleringar i delar av läroplanen som handlar om läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg.⁹⁰

⁸⁹ Lag (2023:951) om ändring i skollagen (2010:800)..

⁹⁰ Ändringen i läroplanen gjordes genom SKOLFS 2024:590.

Eleverna ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål

Av bestämmelser i skollagen framgår att elever i förskoleklassen och grundskolan ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.⁹¹

I skollagen avses med

- lärobok: tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter,
- läromedel: helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen, som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kursplan och läroplanen, och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art,
- lärverktyg: läroböcker, andra läromedel och andra tryckta eller digitala verk samt utrustning och material som används i undervisningen.⁹²

I förarbetena vidareutvecklas vad som avses med lärobok, läromedel och lärverktyg.⁹³

Lärobok

Med lärobok avses ett tryckt läromedel med eller utan digitala komponenter. Vad som avses med begreppet läromedel framgår nedan.⁹⁴ Med digitala komponenter avses digitalt material som kompletterar läroboken, exempelvis övningsuppgifter, ljudfiler och filmer som finns tillgängliga via ett datorprogram eller internet.⁹⁵

Läromedel

Ett verk...

Av definitionen i skollagen framgår att ett läromedel ska vara ett helt eller delvis tryckt eller digitalt verk. Med verk avses detsamma som i 1 kap. 1 § lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.⁹⁶ I nämnda paragraf nämns följande verk: skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, datorprogram, musikaliskt eller sceniskt verk, filmverk, fotografiskt verk eller något annat alster av bildkonst, alster av byggnadskonst eller brukskonst, eller verk som har kommit till uttryck på något annat sätt. Vidare framgår att till litterära verk hänförs kartor, samt även andra i teckning eller grafik eller i plastisk form utförda verk av beskrivande art. Därutöver anges att vad som sägs om datorprogram i

⁹¹ 9 kap. 8 § skollagen samt 10 kap. 10 § skollagen.

⁹² 1 kap. 3 § elfte–trettonde strecksatserna skollagen.

⁹³ Prop. 2023/24:21 Stärkt tillgång till läromedel.

⁹⁴ Jfr 1 kap. 3 § tolfte strecksatsen skollagen.

⁹⁵ Prop. 2023/24:21, s. 43.

⁹⁶ Prop. 2023/24:21, s. 43. I förarbetena hänvisas det visserligen enbart till "1 §", men enligt Skolinspektionens tolkning bör det vara 1 kap. 1 § nämnda lag som avses. 2424

tillämpliga delar ska gälla även förberedande designmaterial för datorprogram.

... som är avsett att användas i undervisningen...

För att ett verk ska vara ett läromedel ska det vara avsett att användas i undervisningen, dvs. det ska vara producerat i syfte att stödja elevernas lärande. Det innebär att innehållet är presenterat och formgivet på ett pedagogiskt och målgruppsanpassat sätt och att språket både är begripligt och kan utmana på ett sätt som främjar elevers språk- och kunskapsutveckling. Det medför att andra tryckta och digitala verk som inte är framtagna särskilt för undervisningsändamål, t.ex. skön- och facklitteratur, inte ska anses som läromedel. Litteratur räknas i stället till andra lärverktyg, se definitionen i trettonde strecksatsen.⁹⁷

... som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kursplan...

Läromedel ska även överensstämma med relevanta delar av tillämplig kursplan. Det innebär att innehållet i ett läromedel tydligt ska förhålla sig till såväl ämnets syfte som till det centrala innehållet. I syftet och det centrala innehållet beskrivs vad eleverna ska lära sig och vilka kunskaper, attityder och förhållningssätt som undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla. I grundskolan regleras ämnenas innehåll i kursplaner. Det innebär exempelvis att ett läromedel i svenska för lågstadiet som är avsett att behandla elevers läsande och skrivande ska stämma överens med de delar i kursplanen som rör elevers läsande och skrivande. För förskoleklassen finns ingen kursplan. Ett läromedel för denna skolform ska därför överensstämma med läroplanens avsnitt om förskoleklassens syfte och centrala innehåll. Exempelvis ska ett läromedel som är avsett att behandla elevers matematiska förmåga stämma överens med de delar i läroplanens avsnitt för förskoleklassen som rör matematiska resonemang och uttrycksformer.⁹⁸

Även om ett läromedel i första hand bör tas fram för att vara relevant för ett specifikt ämne anser regeringen att ett sådant helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som behandlar en del av ett ämne, ska ses som ett läromedel så länge det inte utelämnar de delar av syftet eller det centrala innehållet som är relevanta i sammanhanget. Det är också möjligt att producera ämnesövergripande läromedel, inom exempelvis samhällsorienterande och naturorienterande ämnen i grundskolan. Det är då viktigt att det framgår vilken eller vilka delar av kursplanen som läromedlet överensstämmer med.⁹⁹

... och läroplanen...

Alla läromedel ska också överensstämma med de delar av läroplanen som avser skolans värdegrund och uppdrag samt övergripande mål och riktlinjer i för sammanhanget relevanta delar.¹⁰⁰

⁹⁷ Prop. 2023/24:21, s. 43. Den strecksats som avses i förarbetena är den som återfinns i 1 kap. 3 § skollagen och som gäller lärverktyg.

⁹⁸ Prop. 2023/24:21, s. 43 f.

⁹⁹ Prop. 2023/24:21, s. 22.

¹⁰⁰ Prop. 2023/24:21, s. 44.

... och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art

Ytterligare ett krav för att ett tryckt eller digitalt verk ska betraktas som ett läromedel är att det ska vara utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art, exempelvis ett förlag eller en läromedelsproducent. Detta innebär att utgivarens titlar ska finnas tillgängliga för en bred allmänhet via exempelvis bibliotek, bokhandlare eller etablerade distributionskanaler för läromedel. Utgivarens verksamhet ska vara sådan att det kan förutsättas att verket präglas av ett professionellt redaktionellt arbete, är kritiskt granskat och att det finns avtal som reglerar ersättning mellan utgivaren och upphovspersonerna. För att en utgivningsverksamhet ska anses vara av professionell art krävs att den har rutiner för kvalitetssäkring.¹⁰¹

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Sameskolstyrelsen har möjlighet att ta fram läromedel. Dessa myndigheter ska i det sammanhanget betraktas som någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art. Kraven på de läromedel som produceras av dessa myndigheter ska vara desamma som för övriga som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art. Detsamma ska gälla andra myndigheter om de får liknande uppdrag från regeringen.¹⁰²

Lärverktyg

Ett känt samlingsbegrepp – som rymmer läroböcker, andra läromedel...

Begreppet förekom i skollagen redan innan de nya bestämmelserna om stärkt tillgång till läromedel trädde i kraft i juli 2024, men en definition fanns inte sedan tidigare. I förarbetena till skollagen beskrivs lärverktyg som den utrustning och materiel, utöver böcker, som eleverna behöver för att kunna nå målen för utbildningen och det anges att sådana lärverktyg även kan avse alternativa verktyg för lärandet, t.ex. talsyntes (prop. 2009/10:165 s. 374). Någon ändring av innebörden av begreppet lärverktyg är inte avsedd. Med lärverktyg avses således läroböcker, andra läromedel och andra tryckta eller digitala verk samt utrustning och material som används i undervisningen.¹⁰³

... och andra tryckta eller digitala verk...

Med andra tryckta eller digitala verk avses bl.a. skönlitteratur och facklitteratur såsom exempelvis kartböcker, tidskrifter, uppslagsverk, tidningsartiklar och annan sakprosa.¹⁰⁴

Ett exempel på material som är betydelsefullt i undervisningen är skön- och facklitteratur. Skönlitteratur har i alla tider varit en central del av undervisningen i ämnet svenska. Facklitteratur, som t.ex. kartböcker, uppslagsverk och annan sakprosa, har använts i många olika ämnen. Skön- och facklitteratur, tryckt såväl som digital, kommer även fortsättningsvis att

¹⁰¹ Prop. 2023/24:21, s. 44.

¹⁰² Prop. 2023/24:21, s. 44.

¹⁰³ Prop. 2023/24:21, s. 44.

¹⁰⁴ Prop. 2023/24:21, s. 44 f.

nyttjas och fylla ett viktigt syfte för elevernas lärande. Dessa undervisningsmaterial fyller dock delvis andra funktioner än läromedel vars primära syfte är att användas i undervisning. Skön- och facklitteratur föreslås därför sorteras in under lärverktyg. Även annat material som inte primärt är framställt för att användas i undervisningen, exempelvis tidningsartiklar, bör enligt regeringen betraktas som lärverktyg.¹⁰⁵

... samt utrustning och material som används i undervisningen

Begreppet utrustning omfattar sådan utrustning som eleverna behöver för att kunna nå målen för utbildningen, exempelvis datorer, talsyntes och laborationsutrustning. Begreppet material innefattar bl.a. lärares egenproducerade material och material som tas fram av organisationer och stiftelser som inte bedriver utgivningsverksamhet av professionell art.¹⁰⁶

Det material som lärare själva producerar tas i och för sig fram för undervisningsändamål, men det är framtaget för att fungera i en specifik kontext och det genomgår inte samma granskning som läromedel som tas fram av ett förlag.¹⁰⁷

Lärare och rektorn har ett särskilt ansvar för att eleverna ska ha tillgång till och får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg

Av läroplanen för förskoleklassen och grundskolan framgår bland annat följande. Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.¹⁰⁸ Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.¹⁰⁹

Elevers rätt till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg

Syftet med ändringarna i skollagen är att elevernas tillgång till ändamålsenliga läromedel ska öka.¹¹⁰

Uttrycket tidsenlig utbildning ersätts med god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål

Den tidigare formuleringen ”som behövs för en tidsenlig utbildning” ersätts med ”som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål”. Därigenom betonas att lärverktygens främsta funktion är att stärka elevernas kunskapsutveckling och vikten av att läromedel och

¹⁰⁵ Prop. 2023/24:21, s. 26.

¹⁰⁶ Prop. 2023/24:21, s. 45.

¹⁰⁷ Prop. 2023/24:21, s. 27.

¹⁰⁸ Lgr 22, 2.2 Kunskaper.

¹⁰⁹ Lgr 22, 2.8 Rektorns ansvar.

¹¹⁰ Prop. 2023/24:21 s. 36.

övriga lärverktyg förhåller sig till aktuell kursplan, läroplanen och till bestämmelser om mål för utbildningen i skollagen.¹¹¹

Hur ska ordet "behövs" tolkas?

Kravet på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Av skollagen framgår att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.¹¹² Ordet "behövs" ska tolkas mot bakgrund av detta grundläggande krav i skollagen. Ordet "behövs" innebär vidare att en elev ska ha tillgång till det som eleven behöver för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Det behöver inte innebära att en elev samtidigt ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg i alla undervisningssituationer utan hänsyn måste tas till vad som är lämpligast i respektive situation. För förskoleklassen handlar det om vad som är lämpligast utifrån läroplanens avsnitt om förskoleklassens syfte och centrala innehåll inom respektive område och för övriga skolformer om vad som är lämpligast både i den aktuella årskursen och i det aktuella ämnet, t.ex. om det är ett praktiskt ämne såsom slöjd eller om det är ett teoretiskt ämne. När det gäller beaktandet av 1 kap. 5 § tredje stycket (*utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet*) visar forskning, enligt förarbetena, att väl fungerande läromedel är en nyckelfaktor för elevers kunskapsresultat.¹¹³ Digitala läromedel kan i vissa situationer användas av kompensatoriska skäl, t.ex. av vissa elever med funktionsnedsättningar. Det kan också vara så att vissa elever av kompensatoriska skäl kan ha behov av samtidig tillgång till exempelvis läroböcker och digitala läromedel. Det finns även elever som på grund av funktionsnedsättningar alltid har behov av alternativ till tryckta texter och analoga verktyg.¹¹⁴

Vad en elev behöver

Ordet "behövs" innebär vidare att en elev ska ha tillgång till det som eleven behöver för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.¹¹⁵

I förarbetena hänvisas till 3 kap. 2 § skollagen. Av bestämmelsen framgår att alla elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Det anges vidare i samma paragraf att elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller, ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Enligt regeringens bedömning går det inte att leva upp till den föreslagna lydelsen av bestämmelserna om vad

¹¹¹ Prop. 2023/24:21 s. 45, som också hänvisar till 1 kap. 11 § skollagen (läroplan) samt 3 kap. 2 § skollagen (elevernas lärande och personliga utveckling).

¹¹² 1 kap. 5 § tredje stycket skollagen.

¹¹³ Jfr prop. 2023/24:21 s. 45 f. och s. 19.

¹¹⁴ Prop. 2023/24:21 s. 45 f.

¹¹⁵ Prop. 2023/24:21, s. 45.

elever ska ha tillgång till utan att ge eleverna tillgång till läromedel som är anpassade efter deras förutsättningar och behov.¹¹⁶

Vad som är lämpligast i den aktuella situationen

Att en elev ska ha tillgång till det som eleven behöver för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål behöver inte innebära att en elev samtidigt ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg i alla undervisningssituationer utan hänsyn måste tas till vad som är lämpligast i respektive situation. För förskoleklassen handlar det om vad som är lämpligast utifrån läroplanens avsnitt om förskoleklassens syfte och centrala innehåll inom respektive område och för grundskolan om vad som är lämpligast både i den aktuella årskursen och i det aktuella ämnet, t.ex. om det är ett praktiskt ämne såsom slöjd eller om det är ett teoretiskt ämne.¹¹⁷

Elever möter många olika sorters material i undervisningen. I mer teoretiska ämnen förekommer läroböcker och andra läromedel i högre grad än vissa övriga lärverktyg. I andra ämnen dominerar andra lärverktyg som exempelvis olika typer av idrottsutrustning i ämnet idrott och hälsa. Det är dock viktigt att sträva mot en balans mellan olika undervisningsmaterial såsom t.ex. läroböcker, andra läromedel, fack- och skönlitteratur, olika former av autentiska texter, digitala presentationer, film, material för skapande, laborationsutrustning och annan utrustning.¹¹⁸

Lärarens bedömning

Enligt huvudregeln i skollagen får endast den som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behörig för viss undervisning bedriva undervisningen.¹¹⁹ En legitimerad lärare eller förskollärare har ansvar för den undervisning som han eller hon bedriver.¹²⁰ Läraren eller förskolläraren har således ansvar för vad som i det enskilda fallet behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål, t.ex. vilken utrustning som krävs eller om ett läromedel behöver kompletteras med egenproducerat material i visst avseende.¹²¹

Vad innebär formuleringen ”tillgång till”?

Formuleringen att eleverna ska ”ha tillgång till” de läroböcker som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål innebär vidare att eleverna t.ex. ska få möjlighet att ta med läroböckerna hem så att eleverna kan repetera, läsa på och gå tillbaka till det som läraren belyst i undervisningen och på så sätt fördjupa och befästa sina kunskaper.¹²²

Vilken betydelse har ordet ”och” i uppräkningslistan?

¹¹⁶ Prop. 2023/24:21, s. 34.

¹¹⁷ Prop. 2023/24:21, s. 45.

¹¹⁸ Prop. 2023/24:21, s. 33.

¹¹⁹ 2 kap. 13 § skollagen.

¹²⁰ 2 kap. 15 § skollagen.

¹²¹ Prop. 2023/24:21, s. 46.

¹²² Prop. 2023/24:21, s. 46.

Ordet "och" i uppräknningen av det som eleverna ska ha tillgång till innebär att eleverna i den aktuella skolformen ska ha tillgång till såväl läroböcker som andra läromedel och andra lärverktyg. Det är alltså inte godtagbart att i den aktuella skolformen bara ge eleverna tillgång till material som utgör lärverktyg men inte läroböcker eller andra läromedel, exempelvis lärares egenproducerade material eller facklitteratur och skönlitteratur som inte utgör läromedel.¹²³

Avsikten är dock inte att alla elever samtidigt behöver ha tillgång till både läroböcker och andra läromedel i alla årskurser. Lagtexten ska tolkas mot bakgrund av att utbildningen enligt 1 kap. 5 § tredje stycket skollagen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.¹²⁴

Tryckta läromedel har en given plats i undervisningen och kan kombineras med, men inte ersättas av, digitala läromedel.¹²⁵

Regeringens uppdrag till Skolverket

Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att ta fram stödmaterial gällande val och användning av lärverktyg i undervisningen i skolväsendet.¹²⁶ För mer information om uppdraget, se Skolverkets hemsida.

Övrigt

Av lagstiftningen följer att eleverna i förskoleklassen och grundskolan ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.¹²⁷ Av författningarna framgår även att rektorn och lärare har ett särskilt ansvar för att se till att elever får tillgång till och får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg.¹²⁸

I de aktuella bestämmelserna ovan finns flera olika rekvisit att utreda och bedöma för att avgöra om det föreligger en brist eller inte i det enskilda fallet. Vi behöver bland annat utreda följande:

- 1) Har eleverna tillgång till och får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg?

I detta ingår att utreda vilket material som finns tillgängligt för och används av eleverna i undervisningen och hur materialet förhåller sig till lagens definition av lärobok, läromedel och lärverktyg. Dessa uppgifter kan vi inhämta på olika sätt, till exempel

[REDACTED]. Det är viktigt att vara uppmärksam på vilka begrepp som används om undervisningsmaterialen utifrån de definitioner av lärobok, läromedel och lärverktyg som finns i författningarna så det blir en korrekt kategorisering av materialet ifråga. Det är vidare av

¹²³ Prop. 2023/24:21, s. 46.

¹²⁴ Prop. 2023/24:21, s. 32.

¹²⁵ Prop. 2023/24:21, s. 25.

¹²⁶ U2023/03229, U2024/02733 samt U2025/01180.

¹²⁷ Jfr 9 kap. 8 § skollagen samt 10 kap. 10 § skollagen.

¹²⁸ Jfr Lgr22, 2.2 Kunskaper samt 2.8 Rektorns ansvar.

betydelse att ta reda på [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Utredningen av denna punkt [REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED] Vidare kan det framkomma att det material som används i undervisningen inte är förenligt med definitionerna i skollagen och utifrån förarbetena. Ett exempel på detta kan vara att ett läromedel inte överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kursplan eller de delar av läroplanen som avser skolans värdegrund och uppdrag samt övergripande mål och riktlinjer i för sammanhanget relevanta delar. Ytterligare ett exempel kan vara att i undervisningen används inte läroböcker eller läromedel utan endast material som utgör lärverktyg, exempelvis lärares egenproducerade material eller facklitteratur och skönlitteratur. Att observera är att om det skulle framkomma att man i undervisningen använder sig av material som inte vilar på vetenskaplig grund kan bedömningsgrunden om att undervisningen bygger på vetenskaplig grund behöva inkluderas i utredningen.¹²⁹

För det fall det av utredningen framgår omständigheter som talar för att författningarnas krav inte är uppfyllda i denna del (punkten 1), behöver dessa uppgifter alltid läggas samman med den bedömning som görs i punkten 2 nedan (vad behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål) för att avgöra om det finns en brist i det enskilda fallet eller inte.

- 2) Vad behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål?

Efter att ha utrett punkten 1 ovan så har vi underlag för bedömning av de faktiska förhållandena vid skolan, nämligen vilket material som finns tillgängligt för och används av eleverna i undervisningen, och om materialet uppfyller lagens definition av lärobok, läromedel och lärverktyg. Detta underlag behöver kompletteras med en utredning av vad som *behövs* i den aktuella situationen för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Detta ligger sedan till grund för en helhetsbedömning där vi väger den faktiska läromedelsituationen mot det visade behovet av läromedel. [REDACTED]

[REDACTED] Fokus för utredningen är alltså hur den faktiska tillgången för eleverna motsvarar det som behövs i respektive situation (i förskoleklassen och i årskurs och ämne i grundskolan) för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

¹²⁹ Jfr bedömningsgrunderna 1.3.1. a och 1.3.1 om att Undervisningen är saklig, allsidig och bygger på vetenskaplig grund.

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

[REDACTED] I denna del behöver vi se undervisningen i ett sammanhang och bland annat ta reda på inte bara vad eleverna har tillgång till och behöver i dagsläget eftersom det inte finns något krav på att alla elever samtidigt behöver ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg i alla årskurser eller i alla undervisningssituationer, utan också hur det till exempel såg ut förra terminen och hur det ser ut framåt i förskoleklassen och i den aktuella årskursen och ämnet i grundskolan.

I anslutning till ovanstående behöver vi samla in information om hur läromedelssituationen på skolan påverkar undervisningen. Detta då bristande tillgång till läromedel till exempel kan vara negativt för undervisningens kvalitet och elevernas lärande. Exempel på frågor som här kan vara av betydelse är:

- [REDACTED]
[REDACTED]
- ! [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
- ! [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Observera att det är viktigt att i utredningen vara så konkret som möjligt för att veta i vilka delar det eventuellt brister när det handlar om tillgång till och användning av läromedel i förhållande till vad som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Om utredningen exempelvis ger stöd för att läraren bedömer att det i någon del saknas läromedel behöver vi ta reda på vad som behövs och varför samt hur detta relaterar till läroplanens avsnitt om förskoleklassens syfte och centrala innehåll eller för syftet och det centrala innehållet i aktuellt ämne i grundskolan. Alla läromedel ska också överensstämma med de delar av läroplanen som avser skolans värdegrund och uppdrag samt övergripande mål och riktlinjer i för sammanhanget relevanta delar.

Utifrån ovanstående uppgifter ska vi sedan vid en helhetsbedömning ställa den faktiska läromedelssituationen mot det behov av läromedel som framkommit. Om det föreligger indikationer på brister under punkten 1 och det framkommer omständigheter som visar att behovet av läromedel inte tillgodoses under punkten 2 kan det medföra bedömningen att verksamheten inte uppfyller

författningarnas krav. Ett exempel på detta är att utredningen visar att läroböcker finns i ett fåtal exemplar (indikation punkt 1), samtidigt som bedömningen är att det behövs fler läroböcker (punkt 2).

1.2.4 Eleverna erbjuds som språkval minst två av språken franska, spanska och tyska. Undervisning anordnas i ett språk som har erbjudits som språkval och som minst fem elever väljer. (10 kap. 4 § skollagen, 9 kap. 5–7 §§ skolförordningen, Lgr22, 1. Rättigheter och skyldigheter)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att huvudmannen erbjuder och anordnar språkval i enlighet med författningarnas krav. Observera att denna bedömningsgrund delvis hänger samman med den om modersmålsundervisning, eftersom en elev alltid kan välja att få undervisning i sitt modersmål inom ramen för språkvalet.

10 kap. 4 § skollagen	<i>I första stycket anges vilka ämnen undervisningen ska omfatta. I andra stycket anges:</i> Härutöver ska det som ämnen finnas moderna språk som ska erbjudas varje elev inom ramen för språkval.
9 kap. 5 § skolförordningen	Huvudmannen ska som språkval erbjuda minst två av språken franska, spanska och tyska. Huvudmannen ska sträva efter att därutöver erbjuda andra språk som språkval.
9 kap. 6 § skolförordningen	En elev får i stället för ett språk som erbjudits enligt 5 § välja något av följande språk som språkval: 1. det språk som eleven ska erbjudas modersmålsundervisning i, 2. svenska eller svenska som andraspråk under förutsättning att eleven i övrigt får undervisning i svenska eller svenska som andraspråk, 3. engelska, eller 4. teckenspråk.
9 kap. 7 § skolförordningen	Huvudmannen är inte skyldig att anordna undervisning i ett språk som erbjudits som språkval enligt 5 § andra stycket eller 6 § om färre än fem elever väljer språket. Detta gäller dock inte om det språk som avses i 6 § 1 är ett nationellt minoritetsspråk.
Lgr 22, 1	Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

Språkval är inget ämne. Skälet är att språkval inte har en kursplan utan i stället är en avsatt tid inom vilken eleven kan göra vissa val.¹³⁰ Däremot är moderna språk ett ämne med en kursplan. I timplanen för grundskolan används begreppet språkval för den tid som finns avsatt, inom vilken en elev bland annat kan välja att läsa ett modernt språk (se nedan för övriga val som kan göras). Enligt timplanen ska elever i grundskolan få undervisning i det språk de har valt som språkval senast i årskurs 6. Notera att från och med höstterminen 2024 får tid från språkvalet inte längre användas till skolans val.¹³¹

Erbjudande av språk inom språkvalet

Huvudmannen måste först bestämma vilket utbud av moderna språk som ska erbjudas inom språkvalet.¹³² Skolförordningen reglerar ett minsta utbud, vilket är minst två av språken franska, spanska och tyska. Huvudmannen ska sträva efter att därutöver erbjuda andra språk som språkval. Alla språk förutom svenska, svenska som andraspråk, engelska, klassisk grekiska, latin och teckenspråk kan erbjudas som moderna språk.¹³³

Observera att även språk som anordnas som modersmål kan erbjudas som moderna språk om huvudmannen beslutar det. Om ett språk erbjuds som ett modernt språk inom språkvalet ska undervisningen följa kursplanen för moderna språk. Om huvudmannen inte erbjuder en elevs modersmål som ett modernt språk, men eleven inom ramen för språkvalet väljer att läsa sitt modersmål i stället för ett modernt språk ska undervisningen däremot följa kursplanen för modersmål.¹³⁴

När utbudet är bestämt måste skolan enligt läroplanen klargöra för eleverna vilka rättigheter och valmöjligheter de har gällande språkvalet. Dels måste eleverna få information om utbudet av moderna språk, men eleverna måste även få information om att de i stället för de moderna språk som erbjudits kan välja något av följande språk som språkval:

1. det språk som eleven ska erbjudas modersmålsundervisning i (jfr. bedömningsgrunden om modersmålsundervisning),
2. svenska eller svenska som andraspråk under förutsättning att eleven i övrigt får undervisning i svenska eller svenska som andraspråk,
3. engelska, eller
4. teckenspråk.

¹³⁰ Se prop. 2016/17:143 s. 48

¹³¹ Timplan för grundskolan, bilaga 1 till skolförordningen samt övergångsbestämmelserna till SFS 2023:945.

¹³² Detta beslut kan ofta vara delegerat till rektorn, jfr. 6 kap. 37 och 7 kap. 5 § kommunallagen (2017:725).

¹³³ Detta framgår genom att det för ämnena svenska, svenska som andraspråk, engelska och teckenspråk för hörande finns särskilda kursplaner för grundskolan. För klassisk grekiska – språk och kultur respektive latin – språk och kultur finns ämnesplaner respektive kursplaner först för gymnasieskolan. Av 4 kap. 1 a § gymnasieförordningen respektive av ämnes- och kursplanerna för dessa ämnen går det att sluta sig till att klassisk grekiska och latin inte är att beteckna som moderna språk.

¹³⁴ De nationella minoritetsspråken har egna kursplaner inom ramen för ämnet modersmål. När en elev får modersmålsundervisning i samiska i grundskolan används sameskolans kursplan för ämnet samiska. De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska (se 5 kap. 10 § andra stycket skolförordningen).

Av ordalydelsen framgår att eleven får välja något av de språk som anges i paragrafen i stället för de moderna språk som huvudmannen erbjuder. Det förekommer att skolan endast erbjuder svenska och engelska tillsammans och inte enskilt. Det är dock inte möjligt att inom ramen för språkvalet välja en kombination av svenska och engelska, utan elever som väljer att inte läsa ett modernt språk ska i stället välja något av de språk som anges i 9 kap. 6 § skolförordningen som språkval.¹³⁵

Anordna undervisning

Utifrån elevernas val ska huvudmannen som huvudregel anordna undervisning. Huvudmannen är dock inte skyldig att anordna undervisning i ett språk som erbjudits som språkval om färre än fem elever väljer språket. Detta gäller dock inte om eleven väljer det språk som eleven ska erbjudas modersmålsundervisning i (punkten 1 ovan) om det är ett nationellt minoritetsspråk.

Begränsningen i skyldigheten att anordna undervisning om färre än fem elever har valt språket utgår från huvudmannanivån för offentliga huvudmän, vilket innebär att det räcker att minst fem elever i hela kommunen önskar undervisning i ett visst språk.¹³⁶ En enskild huvudmans skyldighet att anordna undervisning i ett språk utgår däremot från respektive godkännande och därmed från respektive skolenhet. Huvudmannaskapet för en enskild huvudman i denna del omfattar således skyldigheten att följa föreskrifterna för utbildningen utifrån respektive godkännande. Där krävs således att minst fem elever på den enskilda skolenheten önskar sådan undervisning.

Några andra undantag från att anordna undervisning inom språkvalet finns inte i författningarna. Beträffande språkval finns inte heller något urvalsförfarande reglerat för situationer där det inte finns plats för alla elever och något sådant förfarande framgår inte heller av förarbetena till bestämmelserna. En elev har således rätt till undervisning i det erbjudna

¹³⁵ Observera dock att det kan förekomma att elever som valt ett av språken får sin undervisning i samma klassrum som elever som valt det andra språket. I dessa fall kan det finnas skäl att utreda närmare hur undervisningen i två språk i samma klassrum går till utifrån bedömningsgrunderna om läroplan, undervisning och lärarbehörighet.

¹³⁶ Av äldre förarbeten framgår att en förutsättning för kommunens skyldighet att anordna undervisning i B-språk var att minst fem elever vid den enskilda skolan valde respektive språk (prop. 1992/93:220 s. 71). Någon liknande reglering finns inte för nuvarande bestämmelser. Bestämmelsen i 9 kap. 7 § skolförordningen motsvarar bestämmelsen om skyldigheten att anordna modersmålsundervisning i 5 kap. 10 § skolförordningen. För modersmålsundervisning görs bedömningen på huvudmannanivå för offentliga huvudmän (se mer om det i vägledningstexten avseende bedömningsgrunden om modersmålsundervisning). Därtill kommer att det i 11 kap. 6 § skolförordningen, som avser språkval i specialsolan och som till sin konstruktion liknar 9 kap. 7 § skolförordningen, uttryckligen framgår att skyldigheten att anordna undervisning i ett språk som erbjudits som språkval inte gäller om färre än tre elever vid skolenheten väljer språket. Någon sådan skrivning finns dock inte i 9 kap. 7 § skolförordningen. Sammantaget innebär detta, i kombination med ordalydelsen i 9 kap. 7 § skolförordningen, att bedömningen ska göras på huvudmannanivå för offentliga huvudmän.

språk som eleven har valt om minst fem elever har valt språket. Andrahandsval kan bara bli aktuellt när färre än fem elever har valt ett språk eftersom huvudmannen då inte är skyldig att anordna språket (med det undantag för nationella minoritetsspråk som nämnts tidigare).¹³⁷

Övrigt

Första delen i utredningen av denna bedömningsgrund handlar om att ta reda på vilket utbud av moderna språk som erbjuds på skolenheten. Ibland kan delar av utredningen behöva genomföras på huvudmannanivå, eftersom språkvalet kan vara ett område som kräver samordning mellan olika skolenheter med ambulerande lärare.

Därefter behöver utredningen klargöra vilken information eleverna ges om språkvalet (vilket utbud av moderna språk som finns och vilka alternativa språk eleverna kan välja).

Ovanstående kan ofta

Utredningen ska även klargöra om skolan anordnar undervisning i de språk som eleverna valt (med hänsyn till de begränsningar som finns i skyldigheten utifrån hur många elever som valt respektive språk), exempelvis så att inte otillåtna urvalsförfaranden används.

1.2.5 Eleverna i årskurs 4–9 erbjuds att frivilligt delta i undervisning i form av extra studietid. Erbjudandet omfattar minst två timmar per vecka och undervisningen anordnas under eller i direkt anslutning till skoldagen. (10 kap. 5a § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att eleverna i årskurs 4-9 erbjuds att delta i undervisning i form av extra studietid minst två timmar per vecka och att undervisningen anordnas under eller i direkt anslutning till skoldagen. Vidare ingår det att granska att det är frivilligt för eleverna att delta.

10 kap. 5 a § första stycket skollagen	Elever i årskurs 4–9 ska erbjudas att frivilligt delta i undervisning i form av extra studietid. Erbjudandet ska omfatta minst två timmar per vecka. Undervisningen ska anordnas under eller i direkt anslutning till skoldagen vid den skolenhet eleven tillhör.

Kort om extra studietid

¹³⁷ Se Skolinspektionens beslut den 9 mars 2021, dnr. 2020:6187, för bedömning av urvalsförfarande inom språkvalet.

Extra studietid syftar till att stärka skolans kompensatoriska uppdrag och få fler elever att bli behöriga till gymnasieskolans nationella program.¹³⁸ Innehållet i den extra studietiden är inte närmare reglerad. Av förarbetena framgår dock att med erbjudande av extra studietid avses erbjudande av såväl hjälp med läxor som hjälp med annat skolarbete. Under studietiden ska elever bland annat ges möjlighet att ta igen, befästa och fördjupa sina ämneskunskaper. Verksamheten kan också ge eleverna tillfälle att utveckla och använda olika inlärningsstrategier samt planera, genomföra och utvärdera sitt eget lärande.¹³⁹

Den extra studietiden är undervisning. I förarbetena till regleringen ges en närmare beskrivning av vad det innebär. Bland annat nämns att för de fall extra studietid organiseras i flera grupper samtidigt bör det vara möjligt för en och samma lärare att röra sig mellan grupperna medan annan personal svarar på enklare frågor, upprätthåller studiero och bidrar med annat stöd till eleverna.¹⁴⁰

Deltagandet i extra studietid bör kunna ingå i en elevs individuella utvecklingsplan eller i åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd. Extra studietid får dock inte ges i stället för annat stöd som en elev ska få enligt 3 kap. skollagen.¹⁴¹

Den extra studietiden ska inte räknas in i den minsta garanterade undervisningstiden utan är en förlängning av den ordinarie undervisningen. Den får dock inte ersätta annan undervisning.¹⁴²

Extra studietid ska ges inom vid den skolenhet som eleven tillhör. Extra studietid får, enligt 21 kap. 4 § andra stycket skollagen, ges i form av fjärrundervisning förutsatt att övriga villkor avseende fjärrundervisning är uppfyllda.

Erbjuds alla elever att frivilligt delta vid extra studietid två timmar per vecka?

Som nämnts ovan ska den extra studietiden omfatta minst två timmar per vecka. Av bestämmelsens ordalydelse framgår att alla elever i årskurs 4–9 ska erbjudas att delta i extra studietid. I förarbetena anges att det inte bör göras någon begränsning av vilka elever i de aktuella årskurserna som ska erbjudas extra studietid. Studietiden kan gynna alla elever, oavsett kunskapsnivå, genom att utifrån sina egna förutsättningar utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.¹⁴³

Att alla elever ska erbjudas minst två timmars extra studietid per vecka innebär, enligt vår tolkning, att hänsyn måste tas till exempelvis raster och tid för förflyttning mellan olika klassrum samt att den extra studietiden inte kan läggas samtidigt som annan schemalagd undervisning.¹⁴⁴ Även elever

¹³⁸ Prop. 2021/22:111 s. 1

¹³⁹ Prop. 2021/22:111 s. 15 f och 36

¹⁴⁰ Prop. 2021/22:111 s. 17

¹⁴¹ Prop. 2021/22:111 s. 16

¹⁴² 10 kap. 5 a § andra stycket skollagen och prop. 2021/22:111 s. 16.

¹⁴³ Prop. 2021/22:111 s. 19

¹⁴⁴ Prop. 2021/22:111 s. 16

som har skolskjuts ska ha möjlighet att delta vid den extra studietiden i samma omfattning som övriga elever.¹⁴⁵

Av ordalydelsen i bestämmelsen framgår att deltagande i den extra studietiden är frivilligt.

Anordnas extra studietid under eller i direkt anslutning till skoldagen?

Den extra studietiden ska anordnas under eller i direkt anslutning till skoldagen. Med skoldag avses enligt förarbetena schemalagd undervisning, så kallade håltimmar, raster och eventuellt annat som enligt skolans bedömning ingår i elevernas skoldag. I praktiken innebär det att studietiden kan anordnas på morgonen eller på eftermiddagen i anslutning till elevernas schemalagda ordinarie undervisning, men också under håltimmar som kan förekomma mellan schemalagda lektioner.¹⁴⁶

Övrigt

I vår utredning behöver vi ta reda på om minst två timmars extra studietid erbjuds per vecka. Vidare behöver vi utreda om det är möjligt för alla elever att delta under den tiden, så att den extra studietiden exempelvis inte anordnas samtidigt som annan undervisning eller vid något annat tillfälle som innebär att det finns elever eller grupper av elever som av något skäl inte har möjlighet att delta, t.ex. på grund av att de har behov av skolskjuts. För att granska detta kan det inledningsvis vara lämpligt att [REDACTED]

Att erbjudandet om extra studietid ska ges till alla elever innebär att vi behöver ta reda på om alla elever i årskurserna 4–9 erbjuds att delta i den extra studietiden, så att exempelvis inte enbart elever som riskerar att inte uppfylla de betygskriterier som minst ska uppfyllas får ett sådant erbjudande, utan också elever som vill nå ännu längre i sin kunskapsutveckling. Vidare behöver vi utreda om den extra studietiden är frivillig för alla elever. [REDACTED] när det gäller att ta reda på om samtliga elever erbjuds att delta samt om det är frivilligt för eleverna att delta.

Därutöver behöver vi utreda om den extra studietiden anordnas under eller i direkt anslutning till skoldagen. Även i detta avseende kan [REDACTED]

För det fall vi får uppgifter om att den extra studietiden räknas in i den garanterade undervisningstiden kan det finnas skäl att utreda om elever ges den undervisningstid de har rätt till. Detta granskas dock inom en annan bedömningsgrund.¹⁴⁷ Om vi får uppgifter om att den extra studietiden

¹⁴⁵ Frågan om skolskjuts i relation till extra studietid behandlas i prop. 2021/22:111 på s. 20, 26 och 29

¹⁴⁶ Prop. 2021/22:111, s. 36 f

¹⁴⁷ Bedömningsgrunden som handlar om garanterad undervisning har följande lydelse: "Eleverna ges undervisning i samtliga ämnen som de ska ha undervisning i. Den totala undervisningstiden för varje elev är minst 6 890 timmar och eleverna får rätt antal undervisningstimmar i respektive ämne och stadium."

ersätter annat stöd (extra anpassningar eller särskilt stöd) som elever har behov av kan det finnas anledning att utreda hur de delområden som handlar om stödprocessen fungerar på skolan.¹⁴⁸

Enligt författningstexten ska extra studietid ges vid den skolenhet som eleven tillhör. Det bör dock noteras att en prövning av detta inte omfattas av bedömningsgrunden för planerad tillsyn.

För mer information om Skolinspektionens erfarenheter av extra studietid, se rapporten i den tematiska tillsynen Extra studietid i årskurserna 4-9.¹⁴⁹

1.3 a Saklighet, allsidighet och vetenskaplig grund (gäller skolor med offentlig huvudman, eller med enskild huvudman som inte anmält eller fått godkännande att ha konfessionell inriktning)

1.3.1.a Undervisningen är saklig, allsidig och bygger på vetenskaplig grund. (1 kap. 5 § skollagen, Lgr22, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet, 2.2 Kunskaper, 5. Kursplaner)

1.3.2.a Såväl undervisningen som utbildningen är icke-konfessionell. (1 kap. 3, 6, 7 och 7 a §§ skollagen och övergångsbestämmelser till lag om ändring till skollagen SFS 2022:1088)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att såväl undervisningen som utbildningen i övrigt vid skolor där det *inte* får förekomma konfessionella inslag (dvs. *skolor med offentlig huvudman* och de *fristående skolor* som *saknar godkännande* för, och som *inte heller anmält*, en konfessionell inriktning) är fri från sådana inslag.

Om en enskild huvudman har godkännande att bedriva utbildning med konfessionell inriktning, så se istället bedömningsgrunderna under rubriken ”Saklighet, allsidighet och vetenskaplig grund (gäller skolor med enskild huvudman som anmält eller fått godkännande att ha konfessionell inriktning)”. Detsamma gäller om huvudmannen (före den 2 juli 2023) har anmält till Skolinspektionen att verksamheten ska ha en konfessionell inriktning.

1 kap. 3 § skollagen	I denna lag avses med - konfessionell inriktning: inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag,

¹⁴⁸ Här avses delområdena ”Extra anpassningar och anmälan till rektorn” och ”Utredning om särskilt stöd och beslut om åtgärdsprogram”

¹⁴⁹ Den tematiska tillsynen genomfördes under våren 2024 och rapporten finns i dnr 2024:434

	- konfessionella inslag: bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag, - undervisning: processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden, och - utbildning: verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt denna lag inom vilken elever deltar i undervisning och andra aktiviteter.
1 kap. 6 § skollagen	Utbildningen vid en skolenhet med offentlig huvudman ska vara icke-konfessionell.
1 kap. 7 § skollagen	Undervisningen vid fristående skolor ska vara icke-konfessionell.
1 kap. 7 a § skollagen	Om huvudmannen för en fristående skola har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med de begränsningar som följer av 7 b och 7 c §§.
Övergångsbestämmelser till lag om ändring i skollagen SFS 2022:1088	2. För en enskild som före ikraftträdandet har fått ett godkännande som huvudman för bland annat förskoleklass och grundskola gäller föreskrifterna i 1 kap. 7 § andra stycket första meningen och 2 kap. 5 § femte stycket i den äldre lydelsen i stället för föreskrifterna i 1 kap. 7 a § och 2 kap. 5 § femte stycket i den nya lydelsen, om huvudmannen senast den 1 juli 2023 anmäler till tillsynsmyndigheten att verksamheten ska ha en konfessionell inriktning. Huvudmannen behöver inte ange vilken konfessionell inriktning det är fråga om. Från och med att en sådan anmälan har inkommit till tillsynsmyndigheten ska bestämmelserna i 1 kap. 7 b-7 d §§ tillämpas på verksamheten.

Konfessionella inslag får endast förekomma vid fristående skolor med konfessionell inriktning

För skolor med offentlig huvudman gäller att utbildningen i sin helhet ska vara icke-konfessionell.¹⁵⁰ Detta innebär att det inte får förekomma några konfessionella inslag, vare sig i *undervisningen* eller i *utbildningen i övrigt*.¹⁵¹

¹⁵⁰ 1 kap. 6 § skollagen.

¹⁵¹ Begreppet "icke-konfessionell" definieras inte i skollagen, däremot definieras "konfessionell inriktning" som "inriktning på verksamhet som innebär att det där

Även vid skolor med enskild huvudman ska *undervisningen* alltid vara icke-konfessionell, dvs. helt fri från konfessionella inslag.¹⁵² Som huvudregel ska även *utbildningen i övrigt* vara fri från konfessionella inslag på en fristående skola.¹⁵³ Det är *endast* om huvudmannen ansökt om och beviljats godkännande för att bedriva utbildning med konfessionell inriktning¹⁵⁴, *eller* före den 2 juli 2023 anmält till Skolinspektionen att verksamheten ska ha en konfessionell inriktning¹⁵⁵, som konfessionella inslag får¹⁵⁶ förekomma (och då alltså endast i utbildningen i övrigt)¹⁵⁷.

Observera att det endast är i godkännanden beviljade *efter den 2 januari 2023* som det finns en uppgift om huvudmannens godkännande omfattar rätten att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning eller inte. Alla enskilda huvudmän med tillstånd äldre än så hade under en övergångsperiod (som upphörde den 2 juli 2023) möjlighet att anmäla till Skolinspektionen att verksamheten fortsatt skulle ha en konfessionell inriktning. Om en huvudman gjort en sådan anmälan framgår av Skolinspektionens diarium.¹⁵⁸ Om skolan har rätt att bedriva utbildning med konfessionell inriktning, så se istället de särskilda bedömningsgrunderna gällande sådana skolor.

Om en enskild huvudman *vare sig* har godkännande att bedriva utbildning med konfessionell inriktning *eller* (under nyssnämnda övergångsperiod) har anmält till Skolinspektionen att verksamheten ska ha en konfessionell inriktning, gäller alltså att inte bara undervisningen, utan *även* utbildningen i övrigt, ska vara fri från konfessionella inslag.

Vad som avses med konfessionella inslag

Sedan den 2 januari 2023 finns en definition av ”konfessionella inslag” i skollagen. Konfessionella inslag är enligt skollagen ”bekännande eller

---

förekommer konfessionella inslag”. Med ”icke-konfessionell” avses därmed att det *inte* förekommer några konfessionella inslag. Jfr prop. 2021/22:157 s. 39.

¹⁵² 1 kap. 7 § skollagen.

¹⁵³ Innan lagändringen 2023 (SFS 2022:1088) gällde att konfessionella inslag fick förekomma i utbildningen i övrigt på *alla* fristående skolor, men detta har alltså ändrats.

¹⁵⁴ Se 1 kap. 7-7 a §§ skollagen.

¹⁵⁵ Denna möjlighet framgår av övergångsbestämmelserna till den nya lagstiftningen (SFS 2022:1088) och fanns för att möjliggöra för befintliga huvudmän att kunna fortsätta bedriva verksamhet med konfessionella inslag.

¹⁵⁶ Observera att utgångspunkten är att det inte bara får, utan ska, förekomma konfessionella inslag på en skola med konfessionell inriktning. Det följer av definitionen av ”konfessionell inriktning” att det på en skola med sådan inriktning *förekommer* konfessionella inslag. Jämför s. 46 i prop. 2021/22:157, där detta utvecklas; bland annat framgår att ett av skälen till att definitionen av ”konfessionell inriktning” fick nuvarande lydelse var att undvika otydlighet för elever, vårdnadshavare och tillsynsmyndigheter. För att underlätta läsbarheten används dock ”får” genomgående i denna juridiska vägledning.

¹⁵⁷ Observera att det även vid fristående skolor som får ha konfessionella inslag finns begränsningar i när och hur sådana får förekomma, se vidare i de särskilda bedömningsgrunderna gällande skolor med konfessionell inriktning.

¹⁵⁸ Någon prövning gjordes inte i sak i samband med en sådan anmälan, utan anmälan registrerades bara i ett separat ärende i Skolinspektionens diarium. **Observera** också att det efter den 2 juli 2023 inte finns någon möjlighet för befintliga huvudmän att anmäla att de vill bedriva utbildning med konfessionell inriktning, utan den enda möjligheten i så fall är att ansöka om nytt godkännande för sådan inriktning.

förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag”.¹⁵⁹

Med ”bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion” avses, enligt förarbetena, religionsutövande som ligger nära religionsfrihetens kärna enligt regeringsformen. Inslag som omfattas är t.ex. trosbekännelse, bön och predikan. Betydelsefullt kan också vara i vilket sammanhang en handling sker. Ett exempel på något som *inte* är ett konfessionellt inslag är att elever inom ramen för undervisningen i religionskunskap studerar böner eller trosbekännelser som tillhör olika religioner. Om eleverna däremot uttalar en bön eller en trosbekännelse som tillhör den egna religionen i samband med en religiös ceremoni som på uppdrag av huvudmannen leds av skolans personal eller av huvudmannen inbjudna företrädare för en trosuppfattning, är det fråga om ett konfessionellt inslag. Även sjungande av religiösa sånger eller recitation av religiösa texter kan innebära bekännande eller förkunnande beroende på ordalydelsen och omständigheterna när detta utförs. Moment som ursprungligen har haft en konfessionell innebörd men som med tiden har blivit en tradition, t.ex. tändande av adventsljus, faller utanför definitionen, så länge som de inte innefattar eller kombineras med bekännande eller förkunnande delar.¹⁶⁰

Utöver trosbekännelse, bön och predikan, har Skolinspektionen bl.a. bedömt att läsning ur andaktsböcker¹⁶¹ och ur bibeln¹⁶², välsignelser och religiösa ritualer under sabbat- och havdalasamling¹⁶³, samt läsning och recitation ur Koranen i syfte att elever ska lära sig suror utantill¹⁶⁴, varit att betrakta som konfessionella inslag. Observera att detta inte innebär att de exemplifierade handlingarna/aktiviteterna alltid behöver utgöra konfessionella inslag, utan en bedömning behöver göras i det enskilda fallet, bland annat utifrån vilket sammanhang handlingen/aktiviteten sker och syftet med den.

För att det ska vara fråga om ett konfessionellt inslag i skollagens mening krävs även att inslaget ”initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag”. Det är alltså huvudmannen som ska ha tagit initiativ till det religiösa inslaget för att det ska betraktas som ett konfessionellt inslag i skollagens mening; huvudmannen behöver däremot inte vara den som *genomför* inslaget, utan denne kan uppdra åt exempelvis rektorn, annan

¹⁵⁹ 1 kap. 3 § skollagen.

¹⁶⁰ Se prop. 2021/22:157 s. 109.

¹⁶¹ Se beslut den 29 november 2023 i dnr 2022:3479 (Johannesskolan). I beslutet konstaterade Skolinspektionen att all läsning ur en andaktsbok inte behöver vara att betrakta som ett konfessionellt inslag, men utifrån vad som framkommit om innehållet i andaktsböckerna och utifrån utsagorna från de intervjuade, bedömdes det att läsningen i vart fall återkommande utgjorde ett konfessionellt inslag.

¹⁶² Se exempelvis beslut den 1 juli 2024 i dnr 2024:3127 (Ålidensskolan). Observera att läsning ur bibeln och andra religiösa texter inte nödvändigtvis behöver utgöra ett konfessionellt inslag, utan det beror på sammanhanget och sättet som det görs på.

¹⁶³ Se beslut den 28 juni 2024 i dnr 2024:2415 (Hillelskolan).

¹⁶⁴ Se beslut den 22 juni 2022 i dnr 2022:43 (Växjö Islamiska skola). I bedömningen av om detta utgjorde ett konfessionellt inslag beaktades bl.a. att syftet med att eleverna skulle lära sig surorna utantill var att de skulle använda dessa vid bön, även omfattningen av innantill-lärandet beaktades. Observera att denna bedömning är gjord innan definitionen av konfessionella inslag infördes i skollagen.

personal eller ett religiöst samfund att göra detta¹⁶⁵. Detta innebär att religiösa inslag som *initieras* av någon annan än huvudmannen, exempelvis rektorn, en lärare eller annan personal i skolan, utan att inslaget är sanktionerat av huvudmannen, inte utgör ett konfessionellt inslag i skollagens mening. (Ett sådant religiöst inslag skulle **dock**, enligt förarbetena, inte vara tillåtet av andra skäl, eftersom ett sådant inslag inte skulle vara förenligt med t.ex. kravet i 1 kap. 5 § tredje stycket på att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet eller med läroplanerna.¹⁶⁶) Likaså faller religiösa inslag som initieras av eleverna själva utanför definitionen av "konfessionella inslag". Att t.ex. lägga schemat på ett sätt som möjliggör för troende judiska elever att på eget initiativ iaktta sabbat eller underlätta för troende muslimska elever att be på eget initiativ innebär inte i sig att verksamheten innehåller konfessionella inslag, eftersom huvudmannen inte initierar eller genomför inslagen utan bara underlättar för eleverna att använda sig av sin positiva religionsfrihet.¹⁶⁷

Vad som avses med undervisning respektive utbildning

Undervisning är ett snävare begrepp än utbildning och definieras i skollagen som "processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att barn eller elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden".¹⁶⁸

Utbildning definieras i skollagen som "verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt denna lag inom vilken barn eller elever deltar i undervisning och andra aktiviteter".¹⁶⁹ I begreppet utbildning ingår, utöver undervisning, exempelvis raster och skolmåltider.¹⁷⁰ Även aktiviteter som huvudmannen inte åläggs i författning att tillhandahålla men som huvudmannen frivilligt anordnar inom ramen för sin verksamhet, t.ex. skolresor, ingår.

Se vidare om begreppet undervisning i bedömningsgrunden som handlar om att undervisningen bedrivs under ledning av lärare.

Övrigt

För de skolor som omfattas av bedömningsgrunden (dvs. skolor med offentlig huvudman och enskilda huvudmän som *inte* har rätt att bedriva utbildning med konfessionell inriktning) gäller, som tidigare nämnts, att det inte får förekomma några konfessionella inslag, vara sig i undervisningen eller i utbildningen i övrigt. I denna bedömningsgrund ska vi alltså granska att det inte förekommer sådana inslag på skolan. Om vi konstaterar att det

¹⁶⁵ Se prop. 2021/22:157 s. 109.

¹⁶⁶ Jfr prop. 2021/22:157 s. 109. Se även bedömningsgrunden gällande att undervisningen ska vara saklig, allsidig och bygga på vetenskaplig grund.

¹⁶⁷ Se prop. 2021/22:157 s. 109 f.

¹⁶⁸ 1 kap. 3 § skollagen.

¹⁶⁹ 1 kap. 3 § skollagen.

¹⁷⁰ Observera att även skolmåltider, under vissa förhållanden, kan anses utgöra undervisning.

förekommer konfessionella inslag, så strider detta alltså mot författningarnas krav.

Vad ett konfessionellt inslag är för något definieras numera i skollagen, och det finns exempel i förarbetena och praxis på vad som kan utgöra konfessionella inslag (se ovan). Trots detta kan det vara svårt att avgöra om något är ett konfessionellt inslag eller inte. Som tidigare nämnts kan bl.a. det sammanhang i vilket en handling sker vara betydelsefullt – en handling/aktivitet kan i ett sammanhang vara att betrakta som ett konfessionellt inslag, men inte i ett annat, det beror ytterst på omständigheterna. Vi behöver därför i regel veta mer om aktiviteten/handlingen/inslaget, och om den situation i vilken den äger rum, för att kunna ta ställning till om det är ett konfessionellt inslag eller inte.

Likasa behöver vi veta vem som initierar eventuella konfessionella inslag. För att det ska vara fråga om ett konfessionellt inslag i skollagens mening ska det vara initierat och genomfört *av huvudmannen* eller på dennes uppdrag (se mer ovan). Om rektor eller annan personal uppger att det är de själva, och inte huvudmannen, som tagit initiativ till eventuella religiösa inslag som förekommer i undervisningen/utbildningen, behöver vi fråga huvudmannen vilken kännedom denne har om detta/dessa religiösa inslag och ta reda på hur huvudmannen agerat vid eventuell kännedom om detta/dessa religiösa inslag.¹⁷¹

Om vi konstaterar att det förekommer konfessionella inslag på skolan, behöver vi slutligen veta om dessa förekommer i undervisningen eller i utbildningen i övrigt. Detta har inte någon egentlig betydelse för att avgöra om författningarnas krav är uppfyllda eller inte (det strider mot författningarnas krav oavsett om de konfessionella inslagen förekommer i undervisningen eller utbildningen), men det kan ha betydelse för att kunna beskriva bristen på ett tydligt sätt och behövas inför ett eventuellt föreläggande. Vilken utredning som kan behövas för att kunna avgöra om ett konfessionellt inslag äger rum inom ramen för undervisningen eller utbildningen i övrigt behandlas närmare under bedömningsgrunden om att undervisningen ska vara icke-konfessionell på skolor med konfessionell inriktning. Slutligen är det viktigt att vi tar reda på i vilken/vilka årskurser och vilket/vilka ämnen eventuella konfessionella inslag förekommer i.

Några särskilda situationer

Skolavslutningar (och att vistas i religiösa lokaler)

Offentliga huvudmän har möjlighet att genomföra skolavslutningar och uppmärksamma traditionella högtider i gudstjänstlokaler, så länge inga konfessionella inslag i skollagens mening förekommer.¹⁷² Detsamma gäller

¹⁷¹ Även om slutsatsen i en sådan situation skulle vara att det inte är huvudmannen som tagit initiativ till det religiösa inslaget – och det därmed inte är ett konfessionellt inslag – så kan det ändå vara fråga om att t.ex. kravet på att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet åsidosatts. Jfr ovan.

¹⁷² Se här bl.a. prop. 2021/22:157 s. 85 f.

enskilda huvudmän som bedriver verksamhet där det inte får förekomma konfessionella inslag.¹⁷³

Att enbart vistas i en gudstjänstlokal utgör alltså inte ett konfessionellt inslag. När det gäller sjungande av religiösa sånger (t.ex. psalmer) eller recitation av religiösa texter, så kan detta vara att betrakta som ett konfessionellt inslag, men det beror på ordalydelsen och omständigheterna när detta utförs (för att det ska vara ett konfessionellt inslag ska inslaget som nämnts vara bekännande eller förkunnande).

Uppmärksammandet av traditionella högtider

Traditionella högtider ska liksom tidigare kunna uppmärksammas *inom utbildningen* oberoende av om skolan har en offentlig eller enskild huvudman och oavsett om den fristående skolan har en konfessionell inriktning eller inte. Det kan t.ex. handla om högtider såsom advent, påsk, eid al-fitr eller chanukka. Att barn och elever får kunskap om sådana högtider och traditioner är en del av det uppdrag som åligger skolor, förskolor och fritidshem genom läroplanernas skrivningar om att överföra och utveckla ett kulturarv. Det internationella perspektiv som läroplanerna anger innebär vidare också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet. Det är centralt att dessa delar av utbildningen utformas i överensstämmelse med skolans värdegrund och demokratiuppdrag så som det uttrycks i 1 kap. 4 och 5 §§ skollagen och utvecklas i läroplanernas inledande delar. Uppmärksammande av dessa högtider kan, som berörts ovan, ske såväl i lokaler som används för gudstjänster som i andra lokaler.¹⁷⁴ Några konfessionella inslag får dock *inte* förekomma vid uppmärksammandet av traditionella högtider enligt ovan.

Moment som ursprungligen har haft en konfessionell innebörd men som med tiden har blivit en tradition, t.ex. tändande av adventsljus, faller utanför definitionen för konfessionella inslag. De är därmed tillåtna även vid skolor som omfattas av denna bedömningsgrund, så länge som de inte innefattar eller kombineras med bekännande eller förkunnande delar.¹⁷⁵

Fördjupningar inom skolans val

Även om det torde vara ovanligt så finns det inget som hindrar att en skola som omfattas av denna bedömningsgrund inom ramen för skolans val erbjuder undervisning i religionskunskap, historia eller samhällskunskap som innebär fördjupning i t.ex. kristendom, islam eller judendom. Denna undervisning måste dock ske på ett sådant sätt att även utbildningen i detta avseende är icke-konfessionell.¹⁷⁶ Se mer om denna form av fördjupning under bedömningsgrunden om att undervisningen ska vara icke-konfessionell vid skolor med konfessionell inriktning.

¹⁷³ Vad som gäller för fristående skolor med konfessionell inriktning berörs under bedömningsgrunden om att undervisningen ska vara icke-konfessionell på sådana skolor.

¹⁷⁴ Se prop. 2021/22:157 s. 88.

¹⁷⁵ Se prop. 2021/22:157 s. 109 och jfr även s. 43-44 i nämnda prop.

¹⁷⁶ Se prop. 2009/10:165 s. 636.

1.3 Saklighet, allsidighet och vetenskaplig grund (gäller skolor med enskild huvudman som anmält eller fått godkännande att ha konfessionell inriktning)

1.3.1 Undervisningen är saklig, allsidig och bygger på vetenskaplig grund. (1 kap. 5 § skollagen, Lgr22, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet, 2.2 Kunskaper, 5. Kursplaner)

1.3.2 Undervisningen är icke-konfessionell. (1 kap. 3 och 7 §§ skollagen och övergångsbestämmelser till lag om ändring till skollagen SFS 2022:1088)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att eleverna på fristående skolor med konfessionell inriktning får en icke-konfessionell *undervisning*, dvs. att själva undervisningen är fri från konfessionella inslag.

För skolor med offentlig huvudman, och för fristående skolor som *inte* har en konfessionell inriktning, se istället bedömningsgrunderna under rubriken "Saklighet, allsidighet och vetenskaplig grund (gäller skolor med offentlig huvudman, eller med enskild huvudman som inte anmält eller fått godkännande att ha konfessionell inriktning)".

1 kap. 3 § skollagen	I denna lag avses med - konfessionell inriktning: inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag, - konfessionella inslag: bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag, - undervisning: processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden, och - utbildning: verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt denna lag inom vilken elever deltar i undervisning och andra aktiviteter.
1 kap. 7 § skollagen	Undervisningen vid fristående skolor ska vara icke-konfessionell.
Övergångsbestämmelser till lag om ändring i skollagen SFS 2022:1088	2. För en enskild som före ikraftträdandet har fått ett godkännande som huvudman för bland annat förskoleklass och grundskola, gäller föreskrifterna i 1 kap. 7 § andra stycket första meningen och 2 kap. 5 § femte stycket i den äldre lydelsen i stället för föreskrifterna i 1 kap. 7 a § och 2 kap. 5 § femte stycket i den nya lydelsen, om huvudmannen senast den 1 juli 2023 anmäler till tillsynsmyndigheten att verksamheten ska ha en konfessionell inriktning.

	Huvudmannen behöver inte ange vilken konfessionell inriktning det är fråga om. Från och med att en sådan anmälan har inkommit till tillsynsmyndigheten ska bestämmelserna i 1 kap. 7 b-7 d §§ tillämpas på verksamheten.

Konfessionella inslag får förekomma i utbildningen hos vissa fristående huvudmän, men aldrig i undervisningen

Konfessionella inslag får¹⁷⁷ förekomma *i utbildningen* vid fristående skolor om huvudmannen har fått godkännande för att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning¹⁷⁸, eller om huvudmannen, före den 2 juli 2023¹⁷⁹, anmält till Skolinspektionen att verksamheten ska ha en konfessionell inriktning.¹⁸⁰ (Nedan, och i kommande bedömningsgrunder, benämns sådana fristående skolor som skolor med konfessionell inriktning.)

Undervisningen ska dock alltid, även vid fristående skolor där det får förekomma konfessionella inslag i utbildningen i övrigt¹⁸¹, vara icke-konfessionell.¹⁸² Detta innebär att det inte får förekomma några konfessionella inslag alls i undervisningen.¹⁸³

Med "*konfessionella inslag*" avses enligt skollagen "bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag".¹⁸⁴ Det som avses är religionsutövande som ligger nära religionsfrihetens kärna enligt regeringsformen. Inslag som omfattas är t.ex. trosbekännelse, bön och predikan. Betydelsefullt kan också vara i vilket sammanhang en handling

¹⁷⁷ Observera att utgångspunkten är att det inte bara får, utan ska förekomma konfessionella inslag på en skola med konfessionell inriktning. Det följer av definitionen av "konfessionell inriktning" att det på en skola med sådan inriktning *förekommer* konfessionella inslag. Jämför s. 46 i prop. 2021/22:157, där detta utvecklas; bland annat framgår att ett av skälen till att definitionen av "konfessionell inriktning" fick nuvarande lydelse var att undvika otydlighet för elever, vårdnadshavare och tillsynsmyndigheter. För att underlätta läsbarheten används dock "får" genomgående i denna juridiska vägledning.

¹⁷⁸ Se 1 kap. 7-7 a §§ skollagen.

¹⁷⁹ Se övergångsbestämmelserna till lag om ändring i skollagen SFS 2022:1088.

¹⁸⁰ Observera att det endast är i godkännanden beviljade *efter den 2 januari 2023* som det finns en uppgift om huvudmannens godkännande omfattar rätten att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning eller inte. Alla enskilda huvudmän med tillstånd äldre än så hade under en *övergångsperiod* (som upphörde den 2 juli 2023) möjlighet att anmäla till Skolinspektionen att verksamheten fortsatt skulle ha en konfessionell inriktning. Om en huvudman gjort en sådan anmälan framgår av Skolinspektionens diarium. Se mer under bedömningsgrunden gällande att undervisningen vid skolor med offentlig huvudman/fristående skolor utan konfessionell inriktning ska vara icke-konfessionell.

¹⁸¹ Observera att det finns ett antal begränsningar och krav även rörande när och under vilka förhållanden konfessionella inslag får förekomma *i utbildningen i övrigt* vid skolor med konfessionell inriktning. Se vidare i övriga bedömningsgrunder gällande skolor med konfessionell inriktning.

¹⁸² 1 kap. 7 § skollagen.

¹⁸³ Begreppet "icke-konfessionell" definieras inte i skollagen, däremot definieras "konfessionell inriktning" som "inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag". Med "icke-konfessionell" avses därmed att det *inte* förekommer några konfessionella inslag. Jfr prop. 2021/22:157 s. 39.

¹⁸⁴ 1 kap. 3 § skollagen.

sker.¹⁸⁵ Observera att religiösa inslag som *initieras* av någon annan än huvudmannen, exempelvis elever eller personal i skolan, utan att inslaget är sanktionerat av huvudmannen, *inte* utgör ett konfessionellt inslag i skollagens mening.¹⁸⁶ Se vidare under bedömningsgrunden om att såväl undervisningen som utbildningen ska vara icke-konfessionell vid skolor med offentlig huvudman/fristående skolor utan konfessionell inriktning, där detta utvecklas vidare och det finns fler exempel på vad som kan utgöra konfessionella inslag m.m.

Även vid skolor med konfessionell inriktning måste undervisningen alltid uppfylla kraven i skollagen på saklighet, allsidighet och bygga på vetenskaplig grund. Se mer under bedömningsgrunden gällande detta.

Vad som avses med undervisning

Undervisning är ett snävare begrepp än utbildning och definieras i skollagen som ”processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att barn eller elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden”.¹⁸⁷

Utbildning definieras i skollagen som ”verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt denna lag inom vilken barn eller elever deltar i undervisning och andra aktiviteter”.¹⁸⁸ I begreppet utbildning ingår, utöver undervisning, exempelvis raster och skolmåltider.¹⁸⁹ Även aktiviteter som huvudmannen inte åläggs i författning att tillhandahålla men som huvudmannen *frivilligt* anordnar inom ramen för sin verksamhet, t.ex. skolresor, ingår. (Konfessionella inslag, t.ex. en morgonbön, kan vara ett annat exempel på en sådan av huvudmannen frivilligt anordnad aktivitet.) Begreppet utbildning omfattar inte bara aktiviteter som leds eller initieras av huvudmannen utan *även elevinitierade aktiviteter på skoltid*. Även mer organiserade aktiviteter som eleverna ägnar sig åt på exempelvis raster under skoldagen, t.ex. aktiviteter inom politiska eller religiösa elevorganisationer, är en del av utbildningen på motsvarande sätt som andra

¹⁸⁵ Se prop. 2021/22:157 s. 109.

¹⁸⁶ Ett sådant religiöst inslag, initierat av personal, skulle, enligt förarbetena, i regel inte vara tillåtet, eftersom ett sådant inslag inte skulle vara förenligt med t.ex. kravet i 1 kap. 5 § tredje stycket på att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet eller med läroplanerna. Jfr prop. 2021/22:157 s. 109 f.

¹⁸⁷ 1 kap. 3 § skollagen. Denna nya definition, liksom den nya definitionen av ”utbildning”, började gälla den 2 januari 2023, dvs. samtidigt som det nya regelverket för skolor med konfessionell inriktning började tillämpas. Se mer i prop. 2021/22:157.

¹⁸⁸ Se 1 kap. 3 § skollagen. Vad som avses med ”verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt denna lag” när det är fråga om en enskild huvudman beror på hur omfattande dennes godkännande som huvudman är. En enskild huvudmans verksamhet kan t.ex. avse grundskola eller vissa årskurser inom en grundskola vid en viss skolenhet. Se prop. 2021/22:157 s. 112.

¹⁸⁹ Observera att även skolmåltider, under vissa förhållanden, kan anses utgöra undervisning.

rastaktiviteter.¹⁹⁰ Verksamhet *utanför skoltid* som anordnas av eleverna *på eget initiativ* utgör däremot inte utbildning enligt definitionen.¹⁹¹

Se vidare om begreppet undervisning under bedömningsgrunden som handlar om att undervisningen bedrivs under ledning av lärare.

Övrigt

Under denna bedömningsgrund granskar vi att *undervisningen* vid fristående skolor med konfessionell inriktning (dvs. skolor där det får förekomma konfessionella inslag i utbildningen i övrigt) är fri från konfessionella inslag. Om vi konstaterar att det förekommer konfessionella inslag *i undervisningen*, så strider detta alltså alltid mot författningarnas krav, även på en skola med konfessionell inriktning. (Om det konfessionella inslaget istället anses äga rum i *utbildningen i övrigt*, så se kommande bedömningsgrunder.)

För att kunna avgöra om något *är ett konfessionellt inslag eller inte* behöver vi i regel veta mer om aktiviteten/handlingen/inslaget, och om den situation i vilken den äger rum. Detta eftersom bl.a. sammanhanget, och det sätt på vilket något utförs, har betydelse för om inslaget är att betrakta som bekännande eller förkunnande.¹⁹² Ett exempel är att det inte är ett konfessionellt inslag att elever inom ramen för undervisningen i religionskunskap studerar böner, trosbekännelser eller religiös text som tillhör olika religioner. Däremot kan det vara fråga om ett konfessionellt inslag om elever exempelvis läser och lär sig recitera böner eller religiös text utantill, i syfte att lära sig att be.¹⁹³ Omständigheterna i det enskilda fallet är avgörande. Ibland kan det vara nödvändigt att titta på läroböcker, bildspel¹⁹⁴ eller annat material som används/använts i undervisningen för att kunna

¹⁹⁰ Observera att en bön som genomfördes under en sådan elevinitierad aktivitet normalt sett *inte* skulle vara att betrakta som ett konfessionellt inslag i skollagens mening (eftersom det inte initierades av huvudmannen). Det är värt att notera att huvudmannen alltid har ett ansvar för att *inom utbildningen* värna skolans värdegrund, god arbetsmiljö, trygghet, säkerhet samt en skyldighet att agera aktivt med åtgärder mot alla former av kränkande behandling. Jfr prop. 2021/22:157 s. 113.

¹⁹¹ Se prop. 2021/22:157 s. 113.

¹⁹² För att det ska vara fråga om ett konfessionellt inslag krävs även att inslaget tillhör en viss religion och att inslaget initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag (jfr ovan).

¹⁹³ Se beslut den 22 juni 2022 i dnr 2022:43 (Växjö Islamiska skola). I beslutet bedömdes undervisningen i en skolas profilämne "Koran" innehålla konfessionella inslag; undervisningen bestod till stor del av att elever och lärare läste och reciterade suror innantill på arabiska direkt ur Koranen. I bedömningen av om detta utgjorde ett konfessionellt inslag beaktades bl.a. att syftet med att eleverna skulle lära sig surorna utantill var att de skulle använda dessa vid bön. Även omfattningen av "utantill-lärandet" beaktades. Observera att denna bedömning är gjord innan definitionen av konfessionella inslag infördes i skollagen.

¹⁹⁴ Se exempelvis beslut den 10 december 2018 och uppföljningsbeslut den 31 mars 2020 i dnr 2018:2565 (Ekebyholmsskolan), där innehållet i ett bildspel som användes i undervisningen om evolutionsteorin i ämnet biologi på en skola ansågs strida mot kravet på att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Undervisningen ansågs inte heller uppfylla kraven på saklighet, allsidighet, och vetenskaplig grund. Sistnämnda beslut överklagades, se dnr 2020:3534. Även om vitesföreläggandet upphävdes delvis av kammarrätten, så synes kammarrätten inte ha ifrågasatt själva slutsatsen att det fanns brister i undervisningen i aktuella avseenden, däribland att undervisningen inte var icke-konfessionell. Observera att denna bedömning är gjord innan definitionen av konfessionella inslag infördes i skollagen.

bedöma om något som förekommer/förekommit är att betrakta som ett konfessionellt inslag eller inte.

För att det ska vara fråga om ett konfessionellt inslag i skollagens mening ska inslaget vara initierat och genomfört *av huvudmannen* eller på dennes uppdrag (se mer ovan). Vi behöver därför veta vem som initierar eventuella konfessionella inslag. Om exempelvis rektor eller annan personal uppger att det är de själva, och inte huvudmannen, som tagit initiativ till eventuella religiösa inslag som förekommer i undervisningen, behöver vi fråga huvudmannen vilken kännedom denne har om detta/dessa religiösa inslag och ta reda på hur huvudmannen agerat vid eventuell kännedom om detta/dessa religiösa inslag.¹⁹⁵

Ibland kan det vara svårt att avgöra om ett konfessionellt inslag förekommer *i undervisningen eller i utbildningen i övrigt*. Om det konfessionella inslaget äger rum under *schemalagd lektionstid* i ett ämne är det i regel fråga om ett otillåtet konfessionellt inslag *i undervisningen*. Det beror dock ytterst på omständigheterna i det enskilda fallet. Observera att huvudmannens/skolans benämning på en aktivitet, eller uppfattning rörande om detta är utbildning eller undervisning, inte är avgörande, utan att det ibland kan behöva göras en sammantagen bedömning i det enskilda fallet för att kunna avgöra om ett konfessionellt inslag äger rum inom ramen för undervisningen eller utbildningen. Detta innebär att vi behöver veta mer om när under skoldagen ett konfessionellt inslag förekommer och att vi kan behöva veta mer om sammanhanget i vilket det konfessionella inslaget äger rum (exempelvis vad som sker direkt före och efter inslaget). Se mer under bedömningsgrunden om att undervisning ska ske under ledning av lärare avseende vad som i övrigt kan krävas för att kunna avgöra om något är undervisning eller inte.

Notera att det även är viktigt att vi tar reda på i vilken/vilka årskurser och vilket/vilka ämnen eventuella konfessionella inslag förekommer i. Detta bland annat för att huvudmannen ska kunna vidta rättelse och vi ska kunna formulera tydligare åtgärder i ett eventuellt föreläggande.

Några särskilda situationer

Fördjupningar inom skolans val

En skola som vill kan, inom ramen för skolans val, erbjuda mer undervisningstid inom exempelvis ämnena religionskunskap, historia eller samhällskunskap som innebär en fördjupning i t.ex. kristendom, islam eller judendom. Ett exempel som omnämns i förarbetena till nya skollagen är att detta kan ske i form av bibel- eller koranstudier. Sådan undervisning måste dock ske på ett sådant sätt att undervisningen fortfarande är icke-konfessionell, dvs. är fri från konfessionella inslag.¹⁹⁶ Undervisningen ska också, som alltid, vila på vetenskaplig grund och vara saklig och allsidig (se mer i bedömningsgrunden som särskilt berör detta). Naturligtvis behöver

¹⁹⁵ Även om slutsatsen i en sådan situation skulle vara att det inte är huvudmannen som tagit initiativ till det religiösa inslaget – och det därmed inte är ett konfessionellt inslag – så kan det ändå vara fråga om att t.ex. kravet på att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet åsidosatts.

¹⁹⁶ Se prop. 2009/10:165 s. 226 f och s. 636.

övriga bestämmelser som gäller skolans val, exempelvis när det gäller antalet timmar som ett ämne får minskas med, och att undervisningen till sitt innehåll och sin inriktning ska vara förenlig med bl.a. kursplanen, uppfyllas också.¹⁹⁷

Skolavslutningar och uppmärksammandet av traditionella högtider

Jämför bedömningsgrunden om att såväl undervisningen som utbildningen ska vara icke-konfessionell vid skolor med offentlig huvudman/fristående skolor utan konfessionell inriktning. Till skillnad från vid skolor med offentlig huvudman eller fristående skolor utan konfessionell inriktning, får det vid skolor med konfessionell inriktning förekomma konfessionella inslag i utbildningen, exempelvis i samband med uppmärksammandet av traditionella högtider eller vid skolavslutningar.¹⁹⁸ Uppmärksammandet av traditionella högtider på skolan får dock inte medföra att det förekommer några konfessionella inslag i undervisningen; undervisningen ska alltid hållas fri från konfessionella inslag (och uppfylla kraven på allsidighet, saklighet och vetenskaplig grund).

1.3.3 De konfessionella inslag som förekommer i utbildningen hålls som huvudregel avgränsade från andra aktiviteter i utbildningen. Om det i undantagsfall inte är möjligt att avgränsa ett konfessionellt inslag från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat ska de elever som inte vill delta i de konfessionella inslagen erbjudas att ta del i en likvärdig aktivitet som inte innehåller sådana inslag. (1 kap. 3 och 7 a-b §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att de konfessionella inslag som förekommer i utbildningen (vid skolor med konfessionell inriktning) hålls avgränsade från andra aktiviteter i utbildningen. Om det rör sig om en sådan undantagssituation där ett konfessionellt inslag inte kan avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat, ska vi även granska att eleverna som inte vill delta i det konfessionella inslaget erbjuds att ta del i en likvärdig aktivitet som inte innehåller sådana inslag.

1 kap. 3 § skollagen	I denna lag avses med - konfessionell inriktning: inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag, - konfessionella inslag: bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag, - undervisning: processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att elever inhämtar och utvecklar kunskaper och

¹⁹⁷ Se här exempelvis beslut den 28 juni 2024 i dnr 2024:2415 (Hillelskolan), där bl.a. undervisning inom ramen för skolans val (judiska studier) i förskoleklass inte ansågs förenlig med författningarnas krav eftersom skolans val inte får anordnas i förskoleklass.

¹⁹⁸ Sådana konfessionella inslag måste, liksom alla konfessionella inslag, vara frivilliga och uppfylla övriga krav i 1 kap. 7-7d §§. Se mer i kommande bedömningsgrunder.

	värden, och - utbildning: verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt denna lag inom vilken elever deltar i undervisning och andra aktiviteter.
1 kap. 7 a § skollagen	Om huvudmannen för en fristående skola har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med de begränsningar som följer av 7 b och 7 c §§.
1 kap. 7 b § skollagen	Ett konfessionellt inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen. Om det i undantagsfall inte är möjligt att avgränsa ett konfessionellt inslag från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat, får det konfessionella inslaget ingå i aktiviteten. Om en elev inte vill delta i en aktivitet där ett konfessionellt inslag ingår ska eleven erbjudas att ta del i en likvärdig aktivitet som inte innehåller sådana inslag.

Konfessionella inslag får¹⁹⁹ förekomma *i utbildningen* vid fristående skolor om huvudmannen har fått godkännande för att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning²⁰⁰, eller om huvudmannen, före den 2 juli 2023²⁰¹, anmält till Skolinspektionen att verksamheten ska ha en konfessionell inriktning.²⁰²

Närmare krav på, och begränsningar gällande, de konfessionella inslag som får förekomma i en utbildning med konfessionell inriktning finns i 1 kap. 7 b-c §§ skollagen.

I denna bedömningsgrund behandlas kravet på att konfessionella inslag som huvudregel ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen (och undantaget från detta krav). Övriga krav/begränsningar berörs i kommande bedömningsgrunder (se särskilt bedömningsgrunden avseende frivillighet, som har ett nära samband med denna bedömningsgrund).

¹⁹⁹ Observera att utgångspunkten är att det inte bara får, utan *ska*, förekomma konfessionella inslag på en skola med konfessionell inriktning. Det följer av definitionen av "konfessionell inriktning" att det på en skola med sådan inriktning *förekommer* konfessionella inslag. Jämför s. 46 i prop. 2021/22:157, där detta utvecklas; bland annat framgår att ett av skälen till att definitionen av "konfessionell inriktning" fick nuvarande lydelse var att undvika otydlighet för elever, vårdnadshavare och tillsynsmyndigheter. För att underlätta läsbarheten används dock "får" genomgående i denna juridiska vägledning.

²⁰⁰ Se 1 kap. 7-7 a § skollagen.

²⁰¹ Se övergångsbestämmelserna till lag om ändring i skollagen SFS 2022:1088.

²⁰² Om huvudmannen inte har ett sådant godkännande, och inte heller har anmält till Skolinspektionen att verksamheten ska ha en konfessionell inriktning, får konfessionella inslag inte förekomma, vare sig i undervisningen eller i utbildningen i övrigt. Detsamma gäller om skolan har en offentlig huvudman. Detta berörs närmare i bedömningsgrunden om att undervisningen ska vara fri från konfessionella inslag vid skolor med offentlig huvudman/fristående skolor utan konfessionell inriktning.

Konfessionella inslag ska som huvudregel avgränsas från andra aktiviteter

Enligt skollagen ska ett konfessionellt inslag avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen. Det är *endast* om det inte är möjligt att avgränsa ett konfessionellt inslag från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat, som undantag får göras från detta.²⁰³ Ett av syftena med kravet på att ett konfessionellt inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen är att underlätta att deltagandet i konfessionella inslag blir frivilligt.²⁰⁴

Med "*konfessionella inslag*" avses enligt skollagen "bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag".²⁰⁵ Det som avses är religionsutövande som ligger nära religionsfrihetens kärna enligt regeringsformen. Inslag som omfattas är t.ex. trosbekännelse, bön och predikan. Betydelsefullt kan också vara i vilket sammanhang en handling sker.²⁰⁶ Observera att religiösa inslag som *initieras* av någon annan än huvudmannen, exempelvis elever eller personal i skolan, utan att inslaget är sanktionerat av huvudmannen, *inte* utgör ett konfessionellt inslag i skollagens mening.²⁰⁷ Se vidare under bedömningsgrunden om att såväl undervisningen som utbildningen ska vara icke-konfessionell vid skolor med offentlig huvudman/fristående skolor utan konfessionell inriktning, där detta utvecklas vidare och det finns fler exempel på vad som kan utgöra konfessionella inslag m.m.

Att ett konfessionellt inslag ska *avgränsas* från andra aktiviteter i utbildningen innebär enligt vår tolkning att det konfessionella inslaget, exempelvis en bön, välsignelse eller en predikan, på något sätt, exempelvis schemamässigt eller i tid, tydligt ska separeras från alla andra aktiviteter i utbildningen²⁰⁸. Ett konfessionellt inslag ska alltså inte blandas ihop med något annat icke-konfessionellt moment eller inslag i utbildningen, utan ska som huvudregel hållas helt åtskild från sådant.

I förarbetena ges några exempel på vad lagstiftaren avsett med att ett konfessionellt inslag ska vara avgränsat från andra aktiviteter i utbildningen. Ett sådant exempel är att en bön inte ska ingå som ett moment i en *morgonsamling* där information om dagens aktiviteter ska lämnas. Huvudmannen kan i stället skilja mellan en *morgonstund* med ett konfessionellt inslag, t.ex. bön, som det är frivilligt att delta i, och en därefter följande morgonsamling utan konfessionella inslag som syftar till att lämna information om dagens verksamhet. Ett annat exempel är att en *bön inför en vanlig måltid* kan avgränsas från måltiden. Detta kan ske genom att t.ex. de som vill delta i bönen, eller som bara vill sitta med vid matbordet under bönen utan att aktivt delta i bönen, kan erbjudas att slå sig ned vid

²⁰³ Se 1 kap. 7 b § skollagen.

²⁰⁴ Se prop. 2021/22:157 s. 1 och 51. Kravet på frivillighet berörs närmare under en särskild bedömningsgrund.

²⁰⁵ 1 kap. 3 § skollagen.

²⁰⁶ Se prop. 2021/22:157 s. 109.

²⁰⁷ Ett sådant religiöst inslag, initierat av personal, skulle, enligt förarbetena, i regel inte vara tillåtet, eftersom ett sådant inslag inte skulle vara förenligt med t.ex. kravet i 1 kap. 5 § tredje stycket på att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet eller med läroplanerna. Jfr prop. 2021/22:157 s. 109 f.

²⁰⁸ Vad som ingår i "utbildningen" utvecklas under bl.a. föregående bedömningsgrund.

matbordet först. När bordsbönen är klar kan de barn som inte ville vara med under bönen erbjudas att sätta sig vid bordet.²⁰⁹

För att det ska vara möjligt att göra avsteg från huvudregeln – dvs. att konfessionella inslag ska hållas avgränsade från alla andra aktiviteter i utbildningen – krävs att det inte är möjligt att avgränsa det konfessionella inslaget från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat. Som enda exempel på en sådan undantagssituation nämns i förarbetena en religiös måltid som innehåller konfessionella inslag som enligt traditionen ska utföras vid olika tillfällen under måltiden. I ett sådant fall kan inte det konfessionella inslaget avgränsas från måltiden i övrigt utan att måltiden förlorar sin karaktär. I sådana fall är det tillåtet att låta konfessionella inslag ingå i måltiden.²¹⁰

Myndighetens tolkning är att undantaget i denna bestämmelse ska tillämpas restriktivt. Kravet på att konfessionella inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen är en del av regelverket som har till syfte att tillförsäkra att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt. Det är därför, enligt myndigheten, viktigt att avsteg från kravet bara accepteras om det föreligger situationer där huvudmannen tydligt kan motivera *varför* syftet med aktiviteten skulle gå förlorat om det konfessionella inslaget avgränsades från andra icke-konfessionella aktiviteter. Om en undantagssituation föreligger ska, som framgår nedan, en likvärdig aktivitet erbjudas elever som inte vill delta.

Skolinspektionen har i sin praxis²¹¹ bl.a. bedömt att kravet på att ett konfessionellt inslag ska hållas avgränsat från andra aktiviteter i utbildningen inte varit uppfyllt när *praktisk information om skoldagen* (genomgång av dagens schema och lektioner, uppläsning av dagens namnsdagar m.m.) och *tyst läsning* blandats med konfessionella inslag (bön och läsning ur andaktsböcker) under morgonsamlingar vid en skola.²¹² Kravet ansågs inte heller uppfyllt när det på en skola förekom *praktisk information om kommande händelser, utdelning av priser/diplom samt konserter* under havdala- och sabbatsamling.²¹³ I ett annat beslut bedömde Skolinspektionen att kravet på att konfessionella inslag ska vara avgränsade från andra aktiviteter inte var uppfyllt när det på en skola under samlingarna förekom

²⁰⁹ Se prop. 2021/22:157 s.115.

²¹⁰ Se prop. 2021/22:157 s. 115.

²¹¹ Inte i något av de nämnda besluten ansågs en sådan undantagssituation föreligga som innebär att det är tillåtet att blanda de konfessionella inslagen med icke-konfessionella inslag/aktiviteter (jfr föregående stycke).

²¹² Se beslut den 29 november 2023 i dnr 2022:3479 (Johannesskolan). Skolinspektionen konstaterade i beslutet att de konfessionella inslag som ägde rum under morgonsamlingarna inte var tydligt avgränsade från övriga inslag som förekom under morgonsamlingarna, vare sig i schemat eller i praktiken. Liknande situationer har föranlett kritik i bl.a. beslut den 14 augusti 2024 i dnr 2024:3771 (Vetlanda friskola) och i beslut den 20 februari 2024 i dnr 2023:7366 (Leteboskolan).

²¹³ I beslutet konstaterade Skolinspektionen att dessa inslag och de konfessionella inslag som förekom följde på varandra utan avbrott och att eleverna var kvar i salen under hela tiden. Se beslut den 28 juni 2024 i dnr 2024:2415 (Hillelskolan).

en blandning av bön, psalmsång, samtal (exempelvis lyftes olika moraliska frågor) och andra icke-konfessionella aktiviteter.²¹⁴

För att kunna ta ställning i denna bedömningsgrund behöver vi veta vilka konfessionella inslag som förekommer under skoldagen²¹⁵ och i vilket eller vilka sammanhang.²¹⁶ Vi behöver veta i vilken eller vilka årskurser de konfessionella inslagen förekommer och om det är några skillnader mellan olika årskurser. För att kunna avgöra om de konfessionella inslag som förekommer är avgränsade från övriga inslag/aktiviteter i utbildningen behöver vi veta mer om vad som sker under morgonsamlingar eller de andra situationer där de konfessionella inslagen förekommer. Detta innebär att vi behöver ha konkret utredning kring vilka olika moment som ingår i exempelvis morgonsamlingen, hur övergången mellan olika moment sker, samt om de konfessionella inslagen blandas med övriga inslag/aktiviteter eller avgränsas på något sätt. Om huvudmannen gör gällande att en undantagssituation är för handen, behöver vi veta *varför* det enligt denne inte är möjligt att avgränsa det konfessionella inslaget och vad det är som gör att syftet med aktiviteten skulle gå förlorat om en avgränsning inte görs.

En likvärdig aktivitet ska erbjudas elever som inte vill delta i konfessionella inslag som inte går att avgränsa

Om det rör sig om en sådan undantagssituation där det konfessionella inslaget *inte* är möjligt att avgränsa från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat, så ska huvudmannen enligt skollagen²¹⁷ erbjuda elever som inte vill delta en annan likvärdig aktivitet som inte innehåller konfessionella inslag. Observera alltså att det endast är i den här situationen som huvudmannen *måste* erbjuda en likvärdig aktivitet. Någon uttrycklig skyldighet att erbjuda eller anordna en likvärdig/alternativ aktivitet finns inte när det gäller ett konfessionellt inslag som är avgränsat/separat från andra aktiviteter i utbildningen.²¹⁸

Att en likvärdig aktivitet ska *erbjudas* innebär enligt vår tolkning att huvudmannen måste ha planerat för och ha erbjudit eleverna ett alternativ, utan konfessionella inslag, till det arrangemang (exempelvis en sådan religiös måltid som omnämns i förarbetena) där det konfessionella inslaget ingår. Detta innebär dock inte att ett alternativt arrangemang alltid behöver *ordnas* rent praktiskt, utan huvudmannen kan, enligt förarbetena, be

²¹⁴ I beslutet konstaterade Skolinspektionen bl.a. att den omständigheten att eleverna muntligen informerades om att de inte behövde delta i bönen, inte innebar en avgränsning i skollagens mening. Se beslut den 20 juni 2024 i dnr 2024:2346 (Sankt Thomas skola).

²¹⁵ Vad ett konfessionellt inslag är för något, och vad vi behöver veta för att kunna ta ställning till om en aktivitet/ett moment är ett konfessionellt inslag eller inte, utvecklas under bedömningsgrunden om att såväl undervisningen som utbildningen ska vara icke-konfessionell vid skolor med offentlig huvudman/fristående skolor utan konfessionell inriktning.

²¹⁶ Om det förekommer konfessionella inslag i undervisningen, se istället föregående bedömningsgrund.

²¹⁷ 1 kap. 7 b § skollagen.

²¹⁸ Det kan dock, av andra skäl, exempelvis utifrån tillsynsansvaret, ibland vara lämpligt att anordna nån form av alternativ för elever som inte ska, eller vill, delta i ett konfessionellt inslag.

vårdnadshavarna och eleverna²¹⁹ att ge besked i förväg om eleven avser att delta i det arrangemang som innehåller konfessionella inslag och sedan anpassa sina åtgärder efter önskemålen. Om alla elever tackar ja, behöver alltså något alternativ inte förberedas/anordnas.²²⁰ Skolan har dock, även i denna situation (dvs. att alla elever tackat ja), kvar sitt *tillsynsansvar*, vilket innebär att skolan behöver ha någon form av beredskap (beroende på elevernas ålder och mognad) för det fall att en elev väljer att utebli från eller att lämna det aktuella konfessionella inslaget medan det pågår.²²¹

Vad som närmare avses med *likvärdig aktivitet* utvecklas inte i förarbetena, utan sådana torde kunna se lite olika ut. I förarbetena betonas dock att det är viktigt att frivilligheten blir reell och att huvudmannen säkerställer att de elever som väljer att avstå från ett konfessionellt inslag inte exkluderas från gemenskapen eller på andra sätt drabbas av negativa konsekvenser.²²² Vad som kan accepteras som en likvärdig aktivitet, och vilka närmare krav som kan ställas på en sådan, kommer att behöva avgöras i praxis.

För att kunna ta ställning i denna del behöver vi ta reda på om det finns några elever eller vårdnadshavare som inte vill delta/som inte vill att deras barn ska delta i den aktivitet som det konfessionella inslaget ingår i (vi behöver även veta vilken eller vilka årskurser aktuella elever går i). Om det finns det, behöver vi veta om huvudmannen erbjuder eleverna/vårdnadshavarna möjligheten att delta i ett alternativt arrangemang utan konfessionella inslag, och i så fall hur detta gått till.²²³ Vi behöver också ta reda på mer om det alternativa arrangemang som erbjuds, exempelvis vad det innehåller/är tänkt att innehålla (för att kunna avgöra om arrangemanget är "likvärdigt").

1.3.4 Deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt och huvudmannen försäkrar sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med detta. (1 kap. 3 och 7 a-b §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att det (vid skolor med konfessionell inriktning) är frivilligt för elever att delta i konfessionella inslag. Vi ska också granska att huvudmannen försäkrar sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med att deltagande i konfessionella inslag alltid är frivilligt.

Denna bedömningsgrund har ett samband med bedömningsgrunden om att konfessionella inslag ska hållas avgränsade från andra aktiviteter i utbildningen och med bedömningsgrunderna som handlar om att

²¹⁹ Observera att det, beroende på elevens mognad och ålder, kan vara vårdnadshavaren som bestämmer om eleven ska delta eller inte, även i denna typ av arrangemang. Se mer under bedömningsgrunden om frivillighet.

²²⁰ Se prop. 2021/22:157 sid. 51.

²²¹ Se mer om elevers rätt att utebli från eller lämna pågående konfessionella inslag under bedömningsgrunden om frivillighet.

²²² Se prop. 2021/22:157 sid. 51.

²²³ Observera att det av den skriftliga information som huvudmannen ska lämna till elever och vårdnadshavare ska framgå vilken likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag som erbjuds eleverna i denna situation. Se vidare under bedömningsgrunderna som gäller den skriftliga informationen till vårdnadshavare och elever.

huvudmannen skriftligen ska informera om konfessionella inslag, eftersom även kraven som berörs i dessa bedömningsgrunder är avsedda att underlätta/säkerställa att deltagandet i konfessionella inslag blir frivilligt. Nyssnämnda bedömningsgrunder bör därför utredas samtidigt som nu aktuell bedömningsgrund²²⁴.

1 kap. 3 § skollagen	I denna lag avses med - konfessionell inriktning: inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag, - konfessionella inslag: bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag
1 kap. 7 a § skollagen	Om huvudmannen för en fristående skola har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med de begränsningar som följer av 7 b och 7 c §§.
1 kap. 7 b § skollagen	Deltagandet i konfessionella inslag ska alltid vara frivilligt. Huvudmannen ska försäkra sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med detta.

Några viktiga utgångspunkter

För underåriga (dvs. den som är under 18 år) utövas *bestämmanderätten* i deras personliga angelägenheter enligt föräldrabalken av deras vårdnadshavare. Vårdnadshavarna ska dock enligt föräldrabalken ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål i takt med stigande ålder och utveckling.²²⁵ I skollagen anges, med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter

(barnkonventionen), att i all utbildning och annan verksamhet enligt skollagen som rör barn ska *barnets bästa* vara utgångspunkt samt att barnets inställning ska klarläggas så långt det är möjligt. Det anges vidare att barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne samt att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.²²⁶ Detta gäller bl.a. deltagande i utbildning med konfessionella inslag.²²⁷ Av intresse här är även 29 kap. 12 § skollagen, enligt vilken elever *från 16 års ålder* ges en självständig rätt att föra sin talan i mål och ärenden enligt skollagen samt en rätt att, även innan 16 års ålder, ansöka självständigt (utan att vårdnadshavarnas medgivande krävs) till bl.a. utbildning vid gymnasieskola.

Barn har, precis som vuxna, *rätt till religionsfrihet* enligt *regeringsformen*, vilket innebär en frihet för var och en att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.²²⁸ Religionsfriheten rymmer också rätten att avstå från religion. Barn är likställda med vuxna när det gäller bl.a. religionsfriheten.

²²⁴ Det lämpligaste torde vara att först bedöma om kravet på avgränsning är uppfyllt eller inte, och att därefter ta ställning till övriga bedömningsgrunder.

²²⁵ 6 kap. 11 § föräldrabalken (1949:381).

²²⁶ 1 kap. 10 § skollagen.

²²⁷ Se prop. 2009/10:165 s. 636 och prop. 2021/22:157 s. 16.

²²⁸ Se 2 kap. 1 § regeringsformen (1974:152).

Barn och elever ska alltså ha möjlighet att såväl ge uttryck för sin tro som avstå från att delta i konfessionella inslag.²²⁹ Barn har även rätt till religionsfrihet enligt *barnkonventionen*, som gäller som lag i Sverige.²³⁰ Enligt denna artikel ska konventionsstaterna också respektera vårdnadshavarnas rättigheter och skyldigheter att ge barnet ledning när det utövar sin rätt.

Att elevens egen åsikt i frågan om deltagande i konfessionella inslag ska tillmätas stor betydelse framgår, enligt Skolinspektionens tolkning, av de hänvisningar som görs i förarbetena till uttalanden som gjorts av FN:s barnrättskommitté. Bland annat hänvisas det till att kommittén uttalat att vårdnadshavares inställning har begränsad betydelse när det gäller elever som *inte* önskar delta i ett konfessionellt inslag. Kommittén har även uttalat att det är viktigt att barnets autonomi i förhållande till vårdnadshavarna respekteras och att också relativt unga barn ska ha rätt till befrielse från konfessionella inslag i skolan utan att vårdnadshavares samtycke ska krävas.²³¹

Sammanfattningsvis innebär detta att *utgångspunkten* är att det är elevens vårdnadshavare som bestämmer om eleven ska vara med, eller inte vara med, på konfessionella inslag under skoldagen. Elevens egen åsikt ska dock tillmätas allt större betydelse i takt med ökande ålder och mognad, och särskilt tungt väger en elevs uppfattning rörande om denne *inte* vill delta i konfessionella inslag under skoldagen. Detta innebär att huvudmannen för en utbildning med konfessionell inriktning behöver ta hänsyn till *såväl* vårdnadshavarnas *som* elevernas inställning, och det påverkar vad vi kan kräva av huvudmannen i olika sammanhang. Detta berörs vidare nedan.

Vad innebär det att deltagandet alltid ska vara frivilligt?

Det är huvudmannen som ytterst ansvarar för att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt. Det är huvudmannen som har valt att ha en konfessionell inriktning på sin utbildning och att konfessionella inslag därmed ska förekomma i utbildningen. Det är därför av stor vikt att huvudmannen tar sitt ansvar i denna del.

Hur frivilligheten rent praktiskt säkerställs är till stor del upp till huvudmannen. I förarbetena betonas att det är viktigt att frivilligheten blir reell och att huvudmannen säkerställer att de elever som väljer att avstå från ett konfessionellt inslag inte exkluderas från gemenskapen eller på andra sätt drabbas av negativa konsekvenser.²³² Huvudmannen måste även förhålla sig till de olika bestämmelser som finns i skollagen som gäller för skolor med konfessionell inriktning, varav flera på olika sätt tar sikte på frivilligheten.

Kopplingen till andra bestämmelser som syftar till att underlätta/säkerställa frivilligheten

²²⁹ Se prop. 2009/10:80 s. 186 f. och prop. 2021/22:157 s. 16

²³⁰ Se artikel 14 i barnkonventionen. Barnkonventionen blev svensk lag genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

²³¹ Se prop. 2021/22:157 s. 16 och 49.

²³² Se prop. 2021/22:157 s. 115.

Kravet på att deltagandet i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt har funnits i skollagen sedan nya skollagens införande år 2010. Mot bakgrund av att det i bl.a. Skolinspektionens tillsyn framkommit att frivilligheten är ett återkommande problemområde när det gäller hur skolor med konfessionell inriktning följer skollagens bestämmelser, infördes år 2023 flera nya bestämmelser i skollagen som bl.a. har till syfte att på olika sätt säkerställa eller underlätta att deltagandet i konfessionella inslag verkligen blir frivilligt.²³³ Exempelvis har krav införts på att konfessionella inslag som huvudregel ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen²³⁴, liksom att skriftlig information om bl.a. vilka konfessionella inslag som förekommer, och vid vilka tillfällen, ska lämnas till vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet).²³⁵ Ett ytterligare krav, som också har till syfte att säkerställa att deltagandet i konfessionella inslag blir frivilligt, är att huvudmannen alltid på förhand ska försäkra sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med att deltagandet är frivilligt.²³⁶ (Sistnämnda krav berörs närmare nedan, och de övriga kraven i separata juridiska vägledningar/under separata bedömningsgrunder.)

Det är viktigt att notera att kravet på att deltagandet i konfessionella inslag ska vara frivilligt alltså har **ett direkt samband** med nyssnämnda bestämmelser i skollagen. Om huvudmannen inte följer ovannämnda bestämmelser, och exempelvis inte avgränsar de konfessionella inslagen från andra aktiviteter i utbildningen, eller informerar vårdnadshavare och elever ordentligt om de konfessionella inslagen och att dessa är frivilliga, så kommer inte heller kravet på att deltagandet i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt kunna uppfyllas.²³⁷ Dessa krav är viktiga delar i att säkerställa att eleverna ges reella möjligheter att välja om de vill delta eller inte i de konfessionella inslagen. På grund av detta nära samband mellan bestämmelserna kan denna bedömningsgrund inte utredas separat, utan den behöver utredas tillsammans med bedömningsgrunderna om att konfessionella inslag ska hållas avgränsade från andra aktiviteter i utbildningen och om att det ska informeras skriftligt om konfessionella inslag.

Närmare om det uttryckliga kravet på att deltagande i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt

²³³ Se prop. 2021/22:157 s. 49-52 och SOU 2019:64 "Nya regler för skolor med konfessionell inriktning".

²³⁴ 1 kap. 7 b § tredje stycket skollagen.

²³⁵ Se 1 kap. 7 c och d §§ skollagen. En **konsekvens** av att skriftlig information om vid vilka tillfällen konfessionella inslag kan förekomma inte lämnats är att det eller de konfessionella inslag som det gäller inte är tillåtna, jfr bedömningsgrunden om att konfessionella inslag endast får förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om.

²³⁶ 1 kap. 7 b § andra stycket skollagen.

²³⁷ Att skriftlig information i vissa avseenden inte lämnats kan även innebära att de konfessionella inslag inte är tillåtna, jfr fotnot 12. Observera även att det sagda inte innebär att en brist enligt denna bedömningsgrund ska skrivas varje gång brister konstateras i hur avgränsningar gjorts eller i hur skriftlig information lämnats, även om det ofta (utifrån det nära sambandet mellan bestämmelserna och bedömningsgrunderna) kan finnas skäl att beröra frivilligheten samlat när det konstaterats brister i flera avseenden som påverkar frivilligheten.

Utöver bestämmelserna som syftar till att underlätta/säkerställa frivillighet finns i 1 kap. 7 b § skollagen ett *uttryckligt krav* på att deltagandet i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt. Detta innebär att det ska finnas en möjlighet att välja bort konfessionella inslag. Om det inte finns någon sådan möjlighet *överhuvudtaget*, dvs. om alla eller vissa konfessionella inslag som förekommer på skolan är obligatoriska och *inte går att välja bort alls*²³⁸, så är naturligtvis inte kravet på att deltagande i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt uppfyllt. Kravet på frivillighet är inte heller uppfyllt om deltagande i konfessionella inslag uppställs som krav för att få börja gå på eller fortsätta sin skolgång vid en skola med konfessionell inriktning.²³⁹

Eftersom elever i grundskolan är underåriga (dvs. under 18 år) så är det som utgångspunkt elevens vårdnadshavare som bestämmer om eleven ska delta eller inte i de konfessionella inslag som förekommer. Som utvecklats ovan ska hänsyn dock tas till elevens ökande ålder och mognad; särskilt stor betydelse har elevens uppfattning i den situation att eleven *inte* vill delta i konfessionella inslag (jämför ovan).

När det gäller **vårdnadshavare** så finns det inget uttryckligt krav i skollagen på att *samtycke* gällande deltagande i konfessionella inslag ska inhämtas från dessa.²⁴⁰ Vårdnadshavarna måste dock ges någon form av möjlighet att ta ställning i frågan rörande deras barns deltagande i konfessionella inslag.²⁴¹ I regel torde vårdnadshavarna ha getts en sådan möjlighet om huvudmannen lämnat skriftlig information om de konfessionella inslagen i enlighet med 1 kap. 7 d § skollagen (se mer i den juridiska vägledningen gällande denna skriftliga information), samt försäkrat sig om att vårdnadshavarna är införstådda med att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt (se mer om detta nedan). Om huvudmannen gjort detta, och elevens vårdnadshavare sedan inte hört av sig till huvudmannen, kan denne utgå från att vårdnadshavaren inte har några invändningar mot att eleven deltar i konfessionella inslag.²⁴²

Elevers egen uppfattning rörande om de vill eller inte vill delta i konfessionella inslag kan framkomma på olika sätt. Som utvecklas nedan kan huvudmannen på olika sätt behöva förhålla sig till detta.

Om vårdnadshavare och elever har gett uttryck för olika uppfattningar

²³⁸ Vad som avses här är situationer där huvudmannen inte ger vårdnadshavare och elever någon möjlighet *allt* att kunna välja bort alla eller några av de konfessionella inslagen.

²³⁹ Detta skulle även strida mot öppenhetskravet.

²⁴⁰ Det finns naturligtvis *inget hinder* mot att inhämta samtycke från vårdnadshavarna. Det är dock värt att observera att *om* huvudmannen valt ett sådant upplägg, så behöver huvudmannen också försäkra sig om att de vårdnadshavare som inte lämnat in exempelvis en medgivandeblankett är införstådda med frivilligheten. Jfr beslut den 14 augusti 2024 i dnr 2024:3771 (Vetlanda Friskola), och se även nedan.

²⁴¹ Detta torde gälla så länge som eleverna är underåriga, även om vårdnadshavarens uppfattning (som återkoms till) kommer att minska i betydelse i takt med att eleven blir äldre och mer mogen.

²⁴² Naturligtvis ska vårdnadshavare kunna ompröva sitt ställningstagande, och huvudmannen kan behöva ge vårdnadshavare ny möjlighet att ta ställning, exempelvis om nya konfessionella inslag införs eller andra ändringar görs i rutinerna för de konfessionella inslagen.

gällande deltagandet i konfessionella inslag, så behöver huvudmannen göra en avvägning mellan vårdnadshavarens önskemål och elevens åsikt i frågan. Hur en sådan avvägning närmare ska göras är upp till huvudmannen, och beror på omständigheterna i det enskilda fallet, men de olika aspekter som berörts ovan under rubriken "Några viktiga utgångspunkter" behöver beaktas. Om huvudmannen inte gör några sådana avvägningar överhuvudtaget, utan exempelvis alltid, slentrianmässigt, utan något beaktande alls av elevens ålder och mognad, följer vårdnadshavarens ståndpunkt, så kan det innebära att författningarnas krav på att deltagandet i konfessionella inslag ska vara frivilligt åsidosatts.²⁴³ Barnets inställning ska ju, enligt skollagen, klarläggas så långt som möjligt, och barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Kravet på att deltagandet i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt går dock längre än detta.

I förarbetena anges numera att barnet eller eleven alltid ska ha rätt att **utebli** från det konfessionella inslaget, för att kravet på frivillighet ska kunna anses uppfyllt.²⁴⁴ Detta innebär, enligt myndighetens tolkning²⁴⁵, att en elev som inte vill delta i ett konfessionellt inslag själv ska kunna välja att *utebli helt* från det konfessionella inslaget eller välja att avbryta sitt deltagande genom att *lämna salen/lokalen* medan det pågår, även i de fall då vårdnadshavarna (eller eleven själv) tidigare meddelat skolan att eleven ska delta i konfessionella inslag.²⁴⁶ Det är alltså inte längre exempelvis tillräckligt att eleven erbjuds möjligheten att sitta tyst i salen/lokalen (utan att aktivt delta) medan det konfessionella inslaget pågår, utan huvudmannen måste se till att elever som inte vill delta i ett konfessionellt inslag *ges reell möjlighet* att helt utebli från det konfessionella inslaget eller att lämna salen/lokalen under det

²⁴³ Skolinspektionen har i några beslut konstaterat att kravet på frivillighet inte var uppfyllt eftersom elevernas egen uppfattning när det gällde deltagandet i konfessionella inslag inte tillmättes någon betydelse alls, oavsett elevens ålder och mognad. Se exempelvis beslut den 20 juni 2024 i dnr 2024:2346 (Sankt Thomas skola).

²⁴⁴ Se prop. 2021/22:157 s. 51, men även resonemangen på bl.a. s. 16 om barns rätt att utöva och avstå från religion.

²⁴⁵ Se beslut den 29 november 2023 i dnr 2022:3479 (Johannesskolan), där kravet på att det ska vara frivilligt att delta i konfessionella inslag inte ansågs uppfyllt eftersom elever inte bedömdes ha någon reell möjlighet att utebli eller lämna en morgonsamling där det förekom konfessionella inslag. Elever som inte ville delta i de konfessionella inslagen, bön och läsning ur andaktsbok, erbjöds som enda alternativ att vara kvar i klassrummet och ta en lugn stund eller läsa en annan bok. Jfr även bl.a. beslut den 28 juni 2024 i dnr 2024:2415 (Hillelskolan), beslut den 20 juni 2024 i dnr 2024:2346 (Sankt Thomas skola) och beslut den 27 juni 2024 i dnr 2024:3585 (Vasaskolan).

²⁴⁶ **Observera** att elevens ålder och mognad har betydelse här också. Om det rör sig om en yngre elev (eller en elev som inte uppnått tillräcklig mognad), så kan det vara så att det är vårdnadshavarens, och inte elevens, uppfattning som ska vara avgörande för om eleven ska kunna utebli eller inte från det konfessionella inslaget. En *utgångspunkt* kan vara att elever i mellan- och högstadiet har den ålder och mognad som krävs för att själva kunna avgöra om de ska utebli eller inte. Lagstiftaren har beträffande dessa elever gjort övervägandet att de ska ges separat skriftlig information om de konfessionella inslagen (jfr 1 kap. 7 c § skollagen). När det gäller elever i lågstadiet torde det i regel däremot vara vårdnadshavarnas åsikt som blir utslagsgivande.

konfessionella inslaget.²⁴⁷ Det får inte för eleven i situationen framstå som att det inte finns någon valfrihet.²⁴⁸

Kravet på att huvudmannen ska försäkra sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med frivilligheten

Bestämmelsen i skollagen om att deltagande i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt kompletteras sedan den 2 januari 2023 med ett krav på att huvudmannen ska försäkra sig om att vårdnadshavare och barn respektive elever är införstådda med att deltagande i sådana inslag alltid är frivilligt.²⁴⁹

Detta krav innebär, enligt förarbetena, att huvudmannen ansvarar för att information om att deltagande i konfessionella inslag alltid är frivilligt lämnas till barn, elever och vårdnadshavare.²⁵⁰

Det finns numera också, som tidigare nämnts, i skollagen ett uttryckligt krav på att *skriftlig information* om konfessionella inslag ska lämnas till vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet), se vidare under bedömningsgrunderna som särskilt berör detta.²⁵¹ Den nu aktuella bestämmelsen går längre än detta, och innebär alltså ett krav på att huvudmannen *ska försäkra sig om* att vårdnadshavare och barn respektive elever är *införstådda med* att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt. Enligt förarbetena kan detta till exempel innebära att muntliga förtydliganden kan behöva göras inför enskilda konfessionella moment, så att det inte i den praktiska situationen framstår som att det inte finns någon valfrihet.²⁵² Ett annat exempel som omnämns i förarbetena är att elever som inte får skriftlig information ska få muntlig information.²⁵³

Eftersom det inte (utöver ovannämnda exempel) utvecklas i lagtext eller förarbetena *hur* huvudmannen rent praktiskt ska gå till väga för att försäkra sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt, torde huvudmannen kunna göra detta på olika sätt.

Det vi kan kräva är att huvudmannen gjort något mer än att *enbart* lämna skriftlig information till vårdnadshavare och elever i enlighet med 1 kap. 7 c-d §. Huvudmannen behöver göra något ytterligare för att kontrollera och försäkra sig om att vårdnadshavare och elever verkligen förstått att det alltid är frivilligt att delta i konfessionella inslag.

²⁴⁷ Att eleven var närvarande i salen/lokalen, utan att *aktivt delta* i det konfessionella inslaget, var ett upplägg som accepterades av myndigheten i praxis innan lagändringen 2023. Detta bl.a. utifrån uttalanden i äldre förarbeten, jfr prop. 2009/10:165 s. 226. Detta innebär att äldre praxis bör behandlas med försiktighet.

²⁴⁸ Eftersom skolan har ett **tillsynsansvar** så behöver skolan ha någon form av beredskap (beroende på elevernas ålder och mognad och vad det handlar om för situation) för det fall att elever väljer att utebli från eller att lämna ett konfessionellt inslag medan det pågår.

²⁴⁹ Se 1 kap. 7 b § andra stycket skollagen. Detta krav började för befintliga fristående huvudmän tillämpas först senare, jfr övergångsbestämmelserna till lag om ändring i skollagen SFS 2022:1088.

²⁵⁰ Se prop. 2021/22:157 sid. 115.

²⁵¹ Se 1 kap. 7 c-d §§ skollagen.

²⁵² Se prop. 2021/22:157 s. 115.

²⁵³ Se prop. 2021/22:157 s. 50.

Vi kan också kräva att den information som lämnas till eleverna är *begriplig* och *anpassad till* eleverna och deras respektive ålder och mognad.²⁵⁴ Att informationen är tydlig och lätt för eleven att förstå är viktigt bl.a. för att eleven ska kunna bilda sig en egen uppfattning och det inte ska uppstå situationer där det för eleven framstår som att det inte finns någon valfrihet när det gäller deltagandet i konfessionella inslag.

Det är viktigt att observera att vi i utgångsläget alltså inte kan ställa krav på *hur* huvudmannen ska gå till väga för att försäkra sig om att alla vårdnadshavare och elever är införstådda med frivilligheten (det avgörande är att huvudmannen på något sätt försäkrat sig om att elever och vårdnadshavare förstått att deltagandet är frivilligt). Därför kan vi exempelvis inte ställa *något uttryckligt krav* på att *munlig information* om de konfessionella inslagen som förekommer på skolan ska ha lämnats till eleverna (eller vårdnadshavarna). Ett tänkbart undantag från detta är elever i förskoleklass och lågstadiet, där det i förarbetena finns stöd för att elever i dessa årskurser ska få muntlig information, eftersom de, till skillnad från elever i mellan- och högstadiet, inte omfattas av kravet på skriftlig information enligt 1 kap. 7 c-d§.²⁵⁵

I ett beslut från Skolinspektionen ansågs en huvudman inte ha gjort tillräckligt för att försäkra sig om att eleverna var införstådda med att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt när eleverna *vare sig fått skriftlig eller muntlig information* om detta, och huvudmannen *inte heller på annat sätt* försäkrat sig om att eleverna förstod detta.²⁵⁶ Så gott som samtliga intervjuade elever, oavsett årskurs, var av uppfattningen att det inte var frivilligt att delta i de konfessionella inslagen och att det enbart var upp till vårdnadshavarna att bestämma om detta. I ett annat beslut bedömdes en situation där en huvudman begärde in *skriftligt medgivande* från vårdnadshavare och elever gällande deltagandet i konfessionella inslag.²⁵⁷ Om en elev eller vårdnadshavare inte svarade på det skriftliga medgivandet förutsatte huvudmannen att eleven skulle närvara vid de konfessionella inslagen, med motiveringen att de tagit det aktiva valet att studera på en skola med konfessionell inriktning. Skolinspektionen konstaterade i beslutet att det enligt skollagen i och för sig inte krävs samtycke för att en elev ska delta i konfessionella inslag (jämför ovan), men att det upplägg som huvudmannen valt innebar att huvudmannen behövde följa upp och säkerställa att de vårdnadshavare/elever som inte lämnat något medgivande var införstådda med frivilligheten. Eftersom huvudmannen inte gjort detta ansågs huvudmannen inte ha gjort tillräckligt för att försäkra sig om att samtliga elever och vårdnadshavare var införstådda med att det är frivilligt att delta i konfessionella inslag.

²⁵⁴ Jfr bl.a. prop. 2021/22:157 s. 115.

²⁵⁵ Se prop. 2021/22:157 sid. 50. Jämför även föregående stycke om att information ska anpassas utifrån elevernas ålder och mognad.

²⁵⁶ Se beslut den 28 juni 2024 i dnr 2024:2412 (Hillelskolan). En liknande situation har bland annat bedömts i beslut den 19 juni 2024 i dnr 2024:2863 (S:ta Maria skola).

²⁵⁷ Se beslut den 14 augusti 2024 i dnr 2024:3771 (Vetlanda friskola).

Övrigt

För att kunna bedöma *om deltagande i konfessionella inslag är frivilligt* behöver vi veta mer om de konfessionella inslagen och om hur huvudmannen, rent praktiskt, går till väga för att åstadkomma att deltagandet i konfessionella inslag blir frivilligt. I regel kan en bra utgångspunkt vara att [REDACTED]

[REDACTED]. Det kan vara bra att [REDACTED]

[REDACTED] Som nämnts ovan ska elever kunna utebli från konfessionella inslag, och vi behöver därför veta om elever måste vara närvarande under hela tiden som de konfessionella inslagen pågår, eller om eleverna ges möjlighet att i praktiken helt utebli från, eller att avbryta sitt deltagande i de konfessionella inslagen ifall de skulle vilja detta. Det kan också vara bra att ta reda på vad elever som inte vill delta har för alternativ ifall de skulle välja att utebli helt eller lämna det konfessionella inslaget medan det pågår. [REDACTED]

[REDACTED] Elevernas ålder och mognad spelar roll för vår bedömning även här och vi behöver därför veta vilka årskurser eleverna ifråga går i.

För att kunna avgöra om huvudmannen gjort tillräckligt för att *försäkra sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt* behöver vi veta hur huvudmannen informerar elever och vårdnadshavare om detta och vid vilka tillfällen. Om huvudmannen informerar skriftligen behöver vi ta del av den information som lämnats,²⁵⁸ och om huvudmannen valt att informera vårdnadshavare och elever på annat sätt, exempelvis muntligen, behöver vi ta reda på mer om vad huvudmannen lämnar för information och hur detta går till.

Eftersom informationen ska vara anpassad till elevernas ålder och mognad så är det också viktigt att vi tar reda på om informationen skiljer sig åt i olika årskurser/stadier och i så fall hur. Vi behöver även fråga huvudmannen om denne gör något utöver att informera om att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt; [REDACTED]

Hur ofta behöver huvudmannen kontrollera att vårdnadshavare och elever är införstådda med frivilligheten m.m.?

²⁵⁸ Observera återigen att vi bör kunna kräva mer än enbart den skriftliga information som ska lämnas enligt 1 kap. 7 c-d §§ skollagen. Jfr även bedömningsgrunderna som handlar om skriftlig information om konfessionella inslag.

Det framgår inte av författning eller i förarbeten med vilken regelbundenhet huvudmannen ska försäkra sig om att elever och vårdnadshavare är införstådda med att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt. Detta innebär att vi inte kan kräva att huvudmannen *med visst intervall* ska kontrollera att vårdnadshavare och elever är införstådda med frivilligheten, utan det beror på omständigheterna och får avgöras från fall till fall om huvudmannen gjort tillräckligt i detta avseende. Det kan exempelvis ha betydelse vad det rör sig om för slags konfessionella inslag och om det är fråga om konfessionella inslag som exempelvis funnits på skolan under lång tid och återkommer år efter år. Likaså kan elevgruppens sammansättning, elevernas mognad och ålder, och hur informationen ser ut i stort på skolan spela in. Observera att bestämmelserna i 1 kap. 7 c och d §§ skollagen har betydelse här också. Om exempelvis ett *nytt konfessionellt inslag* ska anordnas krävs, i enlighet med dessa bestämmelser, att ny skriftlig information går ut till samtliga vårdnadshavare och elever. Likaså ska ju skriftlig information enligt dessa bestämmelser lämnas till *nya* elever och vårdnadshavare. Se mer under bedömningsgrunderna gällande skriftlig information.

I detta sammanhang kan det också vara värt att påminna om att det inte finns något uttryckligt krav i skollagen på att *samtycke* ska inhämtas från vårdnadshavare, vilket innebär att vi inte har stöd för att kräva att huvudmannen, exempelvis varje termin eller läsår, ska efterfråga vårdnadshavares inställning till om deras barn ska *delta* i konfessionella inslag eller inte.²⁵⁹ Jämför ovan.

Skolavslutningar vid fristående skolor med konfessionell inriktning

Eftersom skolavslutningen är en del av utbildningen, och inte undervisning, så finns det inget som hindrar att det på en fristående skola med konfessionell inriktning förekommer konfessionella inslag vid skolavslutningar. Samma krav ställs i dessa fall som gällande alla andra konfessionella inslag. De konfessionella inslag som förekommer ska således som huvudregel vara avgränsade från andra icke-konfessionella aktiviteter, skriftlig information måste ha lämnats om de konfessionella inslag som förekommer, deltagandet måste vara frivilligt osv.

1.3.5 De konfessionella inslagen förekommer endast vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om. (1 kap. 3, 7 a och 7 c §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska om det förekommer konfessionella inslag vid andra tillfällen än de som huvudmannen skriftligen informerat om.

Bedömningsgrunden har ett nära samband med bedömningsgrunden som handlar om att den skriftliga informationen till vårdnadshavare och elever

²⁵⁹ I äldre förarbeten till skollagen (prop. 2009/10:165 sid. 226 f.) angavs att det kunde vara lämpligt att ett beslut om elevens deltagande i konfessionella inslag sker vid terminsstarten. Något motsvarande uttalande eller resonemang saknas dock i förarbetena till de omfattande ändringar i författningarna som gjordes 2023.

ska uppfylla författningarnas krav och dessa bedömningsgrunder utreds med fördel i ett sammanhang. **En viktig skillnad** mellan de båda bedömningsgrunderna är att i nu aktuell bedömningsgrund är syftet att säkerställa att det endast förekommer konfessionella inslag vid de tillfällen som huvudmannen har informerat om. Ett ingripande från Skolinspektionen inom denna bedömningsgrund kommer således att innebära att huvudmannen *måste upphöra* med de eventuella konfessionella inslag som inte framgår av den skriftliga informationen. Huvudmannen kan visserligen också läka bristen genom att påbörja att skriftligt informera om dessa, men inslagen kommer att behöva upphöra tills detta är gjort.

Att konfessionella inslag förekommer vid tillfällen som huvudmannen inte skriftligt har informerat om innebär dock inte per automatik att den skriftliga informationen är felaktig. Det är den skriftliga informationen som styr när ett konfessionellt inslag får förekomma, inte tvärtom. Kravet i 1 kap. 7 c § skollagen innebär att ett konfessionellt inslag inte får förekomma utan skriftlig information innan. Det innebär att vi får utgå från att den skriftliga informationen *om vid vilka tillfällen sådana inslag ska förekomma* är korrekt, och att konfessionella inslag som en följd av denna information endast får förekomma vid dessa tillfällen.

När det gäller *övriga krav* på innehållet i den skriftliga informationen till elever och vårdnadshavare hanteras de i bedömningsgrunden som handlar om att den skriftliga informationen till vårdnadshavare och elever ska uppfylla författningarnas krav.

1 kap. 3 § skollagen	I denna lag avses med - konfessionell inriktning: inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag, - konfessionella inslag: bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag,
1 kap. 7 a § skollagen	Om huvudmannen för en fristående skola har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med de begränsningar som följer av 7 b och 7 c §§.
1 kap. 7 c § skollagen	Vid fristående skolor med konfessionell inriktning får konfessionella inslag endast förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om. Sådan information ska lämnas till barnets vårdnadshavare, och i mellanstadiet och i högstadiet, även till eleven.

Det krävs skriftlig information om konfessionella inslag och när de förekommer

Vid fristående skolor med konfessionell inriktning får konfessionella inslag endast förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har

informerat om. Sådan information ska lämnas till barnets vårdnadshavare, och i mellanstadiet och i högstadiet, även till eleven.²⁶⁰

Detta innebär att huvudmannen alltid *på förhand* måste ha lämnat skriftlig information till vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet) om vilka konfessionella inslag som förekommer och vid vilket/vilka tillfällen.²⁶¹ Om sådan information *inte har lämnats alls*²⁶², eller om informationen *saknar uppgifter om något eller några konfessionella inslag*²⁶³ eller *innehåller felaktiga uppgifter* om exempelvis när konfessionella inslag kan förekomma, så är författningarnas krav inte uppfyllda. Detsamma gäller om skriftlig information *endast lämnats till vårdnadshavarna* och inte eleverna (eller tvärtom²⁶⁴).²⁶⁵

Om vårdnadshavare och/eller elever inte fått information om när konfessionella inslag kan förekomma innebär detta att det eller de konfessionella inslag som de inte informerats om *inte är tillåtet/tillåtna*. I sådana fall ska huvudmannen upphöra med det/de konfessionella inslaget/inslagen till dess att vårdnadshavare och elever informerats om dessa.²⁶⁶

Att informationen ska lämnas *skriftligen* innebär att informationen exempelvis kan lämnas i ett brev, i en broschyr eller per e-post.²⁶⁷ Huvudmannen måste vidta *rimliga åtgärder* för att vara säker på att informationen når mottagarna. Detta kan exempelvis göras genom att huvudmannen lämnar över den skriftliga informationen direkt till vårdnadshavare och elever.²⁶⁸ Ett annat sätt kan vara att upprätta en mejllista till vårdnadshavare och elever och uppmana dem att anmäla förändrade mejladresser och därefter informera dem om när och på vilket sätt konfessionella inslag kommer att ingå i utbildningen. Om informationen sänds via e-post och några mottagare inte använder e-post har huvudmannen en skyldighet att informera skriftligen på annat sätt, t.ex.

²⁶⁰ 1 kap. 7 c § skollagen. Se även 1 kap. 7 d § p. 1 av vilken framgår att information enligt 1 kap. 7 c § skollagen ska innehålla uppgifter om vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma.

²⁶¹ I förarbetena (prop. 2021/22:157 s. 49) konstateras att skriftlig förhandsinformation som ger barn och elever betänketid är en så viktig del i att säkerställa att det konfessionella inslaget är frivilligt att kravet på skriftlig information ansågs behöva omfatta inte bara förskolan utan även fristående skolor och fritidshem.

²⁶² Se exempelvis beslut den 19 juni 2024 i dnr 2024:2863 (S:ta Maria skola), där skriftlig information till vårdnadshavare och elever helt saknades.

²⁶³ Se exempelvis beslut den 28 juni 2024 i dnr 2024:2415 (Hillelskolan), där ett av de konfessionella inslag som förekom på skolan inte omnämndes i den skriftliga informationen. En liknande situation bedömdes i beslut den 20 juni 2024 i dnr 2024:2346 (Sankt Thomas skola).

²⁶⁴ Som tidigare nämnts är det elever i mellan- och högstadiet som ska få skriftlig information enligt nu aktuell bestämmelse.

²⁶⁵ Se exempelvis ovannämnda beslut den 28 juni 2024 i dnr 2024:2415 (Hillelskolan), där skriftlig information endast lämnats till vårdnadshavare men inte till eleverna i mellanstadiet. Samma situation (men även gällande eleverna i högstadiet) förelåg i beslut den 27 juni 2024 i dnr 2024:3585 (Vasaskolan).

²⁶⁶ Jämför ovannämnda beslut.

²⁶⁷ Den tekniska utvecklingen ska enligt förarbetena beaktas, jfr prop. 2021/22:157 s. 50.

²⁶⁸ Observera att eleverna i mellan- och högstadiet har rätt till *egen* information, anpassad till deras ålder och mognad.

genom brev.²⁶⁹ I förarbetena betonas att det är viktigt att informationen är tydlig²⁷⁰ (jfr här även bedömningsgrunden om att deltagandet i konfessionella inslag alltid ska vara frivilligt).

Närmare krav på *vad den skriftliga informationen ska innehålla* finns i 1 kap. 7 d § skollagen, som behandlas under bedömningsgrunden om att den skriftliga informationen till vårdnadshavare och elever ska uppfylla författningarnas krav.

Hur ofta skriftlig information ska lämnas till vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet) framgår inte uttryckligen av lagtexten²⁷¹. Kravet på att skriftlig information om när konfessionella inslag kan förekomma ska ha lämnats i förväg för att ett konfessionellt inslag överhuvudtaget ska få förekomma, innebär dock att huvudmannen, om denne vill anordna *ett nytt konfessionellt inslag* måste skicka ut ny skriftlig information till *samtliga* vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet). Detsamma gäller om huvudmannen vill göra en ändring i rutinerna avseende konfessionella inslag²⁷², exempelvis gällande *när* befintliga konfessionella inslag kan förekomma i utbildningen. Likaså ska ju skriftlig information lämnas till *nya* elever och vårdnadshavare.

Övrigt

För att kunna ta ställning i denna bedömningsgrund behöver vi ta del av den skriftliga information som huvudmannen/skolan har rörande de konfessionella inslagen. Vi behöver veta vilka konfessionella inslag som förekommer på skolan, och vid vilket/vilka tillfällen, så att vi kan jämföra med innehållet i den skriftliga informationen. Vi behöver också ta reda på till vilka som den skriftliga informationen skickats/lämnats (vårdnadshavare och/eller elever, och i vilka årskurser) och hur huvudmannen skickar ut/lämnar den skriftliga informationen och går till väga för att vara säker på att informationen når mottagarna.

Om vår bedömning är att vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet) fått skriftlig information om när konfessionella inslag förekommer så behöver vi även ta ställning till att den skriftliga informationen i övrigt innehåller det som den ska. Detta behandlas i bedömningsgrunden om att den skriftliga informationen till vårdnadshavare och elever ska uppfylla författningarnas krav. Att den skriftliga information som gått ut till elever och vårdnadshavare, och innehållet i denna, även kan ha betydelse för bedömningen av om deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt m.m. utvecklas under bedömningsgrunden om frivillighet.

²⁶⁹ Se prop. 2021/22:157 s. 50 och 116.

²⁷⁰ Se prop. 2021/22:157 s. 116.

²⁷¹ Jfr bedömningsgrunden om att deltagandet i konfessionella inslag ska vara frivilligt och att huvudmannen försäkrar sig om att vårdnadshavare och elever är införstådda med detta.

²⁷² Se prop. 2021/22:157 s. 50.

1.3.6 Den skriftliga informationen till vårdnadshavare och elever ska uppfylla författningarnas krav. (1 kap. 7 a och c-d §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att innehållet i den skriftliga information som ska lämnas till vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet) om konfessionella inslag uppfyller författningarnas krav.

Denna bedömningsgrund har ett samband med bedömningsgrunden som handlar om att de konfessionella inslagen endast förekommer vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om (jfr nedan).

I nu aktuell bedömningsgrund ska således utredningen kontrollera om den skriftliga informationen innehåller uppgifter om vilka konfessionella inslag som kan förekomma, vilken likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag som erbjuds som ett alternativ till en aktivitet där sådana inslag ingår enligt 1 kap. 7 b § tredje stycket, och en påminnelse om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt enligt 1 kap. 7 b § andra stycket.

Om den skriftliga informationen korrekt anger *vid vilka tillfällen som de konfessionella inslagen förekommer* granskas däremot inom bedömningsgrunden som handlar om att de konfessionella inslagen endast förekommer vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om.

1 kap. 3 § skollagen	I denna lag avses med - konfessionell inriktning: inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag, - konfessionella inslag: bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag,
1 kap. 7 a § skollagen	Om huvudmannen för en fristående skola har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med de begränsningar som följer av 7 b och 7 c §§.
1 kap. 7 c § skollagen	Vid fristående skolor med konfessionell inriktning får konfessionella inslag endast förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om. Sådan information ska lämnas till barnets vårdnadshavare, och i mellanstadiet och i högstadiet, även till eleven.
1 kap. 7 d § skollagen	Information enligt 7 c § ska innehålla uppgifter om 1. vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma, 2. vilken likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag som erbjuds som ett alternativ till en aktivitet där sådana inslag ingår enligt 7 b § tredje stycket, och 3. en påminnelse om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt enligt 7 b § andra stycket.

Som berörts under föregående bedömningsgrund får konfessionella inslag endast förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet) om.²⁷³

Den skriftliga information som ska lämnas till vårdnadshavare och elever enligt ovan, ska, enligt skollagen²⁷⁴, innehålla uppgifter om:

1. vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma,
2. vilken likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag som erbjuds som ett alternativ till en aktivitet där sådana inslag ingår enligt 7 b § tredje stycket, och
3. en påminnelse om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt enligt 7 b § andra stycket.

Under denna bedömningsgrund granskar vi att den skriftliga information som ska lämnas *innehåller de uppgifter som den ska innehålla*.²⁷⁵

När det gäller **den första punkten** så innebär den att den skriftliga informationen ska innehålla uppgifter om vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma. Enligt förarbetena kan informationen exempelvis handla om att det regelbundet förekommer inslag i form av andakt, predikan, trosbekännelse, bönestunder eller böner under en morgonstund före morgonsamlingen eller inför måltider. Om sådana aktiviteter som avses i 1 kap. 7 b § tredje stycket andra meningen planeras, dvs. sådana aktiviteter där det inte går att avgränsa konfessionella inslag i aktiviteten utan att syftet med aktiviteten går förlorat, ska information lämnas också om sådana aktiviteter.

Av **andra punkten** framgår att information ska lämnas om vilken *likvärdig aktivitet* utan konfessionella inslag som erbjuds som ett alternativ till en aktivitet där sådana inslag ingår enligt 1 kap. 7 b § tredje stycket, dvs. i en sådan undantagssituation där det görs avsteg från kravet på avgränsning (se mer om kravet på avgränsning och när undantag kan göras från detta, under bedömningsgrunden gällande detta).

I **tredje punkten** föreskrivs att det i informationen ska ingå en påminnelse om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt enligt 7 b § andra stycket första meningen skollagen.²⁷⁶

²⁷³ 1 kap. 7 c § skollagen.

²⁷⁴ 1 kap. 7 d § skollagen.

²⁷⁵ Om den skriftliga informationen korrekt anger *vid vilka tillfällen som de konfessionella inslagen förekommer* granskas däremot, som tidigare nämnts, inom bedömningsgrunden som handlar om att de konfessionella inslagen endast förekommer vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om.

²⁷⁶ Vad kravet på frivillighet innebär och hur skriftlig information kan spela in i detta behandlas under bedömningsgrunden om att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt.

I förarbetena betonas att den skriftliga informationen ska vara tydlig.²⁷⁷ Som utvecklats under bedömningsgrunden om att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt ska information till elever vara begriplig och vara anpassad till elevernas ålder och mognad.

Om någon eller några av de uppgifter som ska finnas med i den skriftliga informationen *helt saknas*, så innebär det att den skriftliga informationen inte uppfyller författningarnas krav. Detsamma skulle kunna vara fallet om informationen är så *otydlig eller annars uppenbart undermålig* att den inte går att förstå.²⁷⁸ Det är viktigt att observera att information enligt *den andra punkten* alltså bara behöver lämnas om huvudmannen är skyldig att erbjuda en *likvärdig aktivitet*, dvs. att det rör sig om en sådan undantagssituation där avsteg från kravet på avgränsning av konfessionella inslag får göras (se mer i bedömningsgrunden om att konfessionella inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen.) Någon motsvarande skyldighet att skriftligen informera om eventuella alternativ till övriga konfessionella inslag (dvs. ”avgränsningsbara” konfessionella inslag) finns inte.²⁷⁹

En *konsekvens* av att den skriftliga informationen inte innehåller det den ska kan **också** vara att de konfessionella inslagen på skolan (eller delar av dessa, beroende på omständigheterna) är att betrakta som *otillåtna*. Detta gäller om det i den skriftliga informationen saknas uppgift om *när* ett eller flera av de konfessionella inslagen kan förekomma. Detta eftersom konfessionella inslag endast får förekomma *vid sådana tillfällen* som huvudmannen skriftligen har informerat vårdnadshavare och elever (i mellan- och högstadiet) om.²⁸⁰ Se i sådana fall bedömningsgrunden om att konfessionella inslag endast förekommer vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om. Där berörs även situationen att någon skriftlig information *överhuvudtaget* inte lämnats eller att den skriftliga informationen bara lämnats till vårdnadshavare och inte elever (eller tvärtom).

1.4 Övergripande kunskapsområden

1.4.1 Utbildningen och undervisningen organiseras så att elever möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet och så att kunskapsområdet jämställdhet integreras i undervisningen. (Lgr22, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning, 2.1 Normer och värden, 2.8 Rektorns ansvar)

²⁷⁷ Se prop. 2021/22:157 s. 116.

²⁷⁸ Ett tänkbart exempel skulle kunna vara att informationen till eleverna i mellanstadiet är så otydlig eller illa anpassad till elevernas ålder och mognad att eleverna inte förstår denna.

²⁷⁹ Exempelvis ställs inget krav på att huvudmannen skriftligen ska ha informerat vårdnadshavare och elever om vilka alternativ som finns för elever som väljer att utebli från, eller lämna, ett konfessionellt inslag *som går att avgränsa*, exempelvis en kort bön eller liknande.

²⁸⁰ 1 kap. 7 c § skollagen.

1.4.2 Kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen. (Lgr22, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning, 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.8 Rektorns ansvar)

1.5 Modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet

1.5.1 Eleverna ges information om rätten till modersmålsundervisning och hur den anordnas på skolenheten. De elever som har rätt till modersmålsundervisning erbjuds detta och sådan undervisning anordnas utifrån elevernas val med de begränsningar som framgår i författningarna. (10 kap. 7 § skollagen, 5 kap. 7–12 §§, 9 kap. 6 § skolförordningen, Lgr22, 1. Rättigheter och skyldigheter)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att huvudmannen erbjuder modersmålsundervisning till de elever i grundskolan som har rätt till sådan undervisning samt att skolenheten anordnar modersmålsundervisning i de fall den är skyldig att göra det.

10 kap. 7 § skollagen	En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om 1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och 2. eleven har grundläggande kunskaper i språket. En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk.
5 kap. 7 § skolförordningen	Huvudmannen är också skyldig att erbjuda elever som är adoptivbarn och har ett annat modersmål än svenska modersmålsundervisning, även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. Rektorn beslutar om elevens modersmålsundervisning.
5 kap. 8 § skolförordningen	Modersmålsundervisning får anordnas 1. som språkval i grundskolan, 2. inom ramen för skolans val, eller 3. utanför den garanterade undervisningstiden.
5 kap. 9 § skolförordningen	Modersmålsundervisning får inte omfatta mer än ett språk för en elev. En romsk elev som kommer från utlandet får dock ges modersmålsundervisning i två språk, om det finns särskilda skäl.

5 kap. 10 § skolförordningen	En huvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk endast om 1. minst fem elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i språket önskar sådan undervisning, och 2. det finns en lämplig lärare. Första punkten gäller inte nationella minoritetsspråk.
5 kap. 11 § skolförordningen	Om en elev ges modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden, är huvudmannen skyldig att erbjuda eleven sådan undervisning sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid. Eleven ska dock erbjudas modersmålsundervisning under längre tid, om eleven har ett särskilt behov av sådan undervisning. Begränsningen ovan gäller inte nationella minoritetsspråk eller ett nordiskt språk.
5 kap. 12 § skolförordningen	En elev som får modersmålsundervisning får med den begränsning som anges i 11 § fortsätta att delta i undervisningen, även om språket skulle upphöra att vara dagligt umgängesspråk för eleven.
9 kap. 6 § skolförordningen	En elev får i stället för ett språk som erbjudits enligt 5 § välja något av följande språk som språkval: 1. det språk som eleven ska erbjudas modersmålsundervisning i, 2. svenska eller svenska som andraspråk under förutsättning att eleven i övrigt får undervisning i svenska eller svenska som andraspråk, 3. engelska, eller 4. teckenspråk.
Lgr 22, avsnitt 1 Rättigheter och skyldigheter	Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

Elevers rätt till modersmålsundervisning

Elever i grundskolan har rätt till modersmålsundervisning förutsatt att eleven har minst en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska. Vidare ska språket vara elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och eleven ska ha grundläggande kunskaper i språket.²⁸¹

Elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna har en utökad rätt till modersmålsundervisning. De ska erbjudas modersmålsundervisning oavsett

²⁸¹ Även adoptivbarn har rätt till modersmålsundervisning om de har annat modersmål än svenska och då behöver inte språket vara umgängesspråket i hemmet.

om ovanstående är uppfyllt eller inte. Det räcker således att eleven tillhör en nationell minoritet för att eleven ska ha rätt till modersmålsundervisning i aktuellt språk. De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.²⁸²

Rektorn beslutar om en elevs modersmålsundervisning.²⁸³ Det är således rektorn som bedömer om eleven uppfyller förutsättningarna för att ha rätt till modersmålsundervisning.

Erbjudande om modersmålsundervisning

Huvudmännen är skyldiga att erbjuda modersmålsundervisning till de elever som har rätt till det. En viktig del av erbjudandet är att informera elever och deras vårdnadshavare om rätten till modersmålsundervisning samt hur den anordnas på skolenheten.²⁸⁴

Modersmålsundervisning kan för den enskilde eleven anordnas antingen som språkval, inom ramen för skolans val (omfördelning av undervisningstid från andra ämnen, d.v.s. i stället för undervisning i andra ämnen) eller anordnas som undervisning utanför den garanterade undervisningstiden.

Huvudmännen är alltid skyldiga att erbjuda de aktuella eleverna att läsa sitt modersmål inom ramen för språkvalet. Däremot är det frivilligt för rektorn att erbjuda modersmålsundervisning inom skolans val. Om eleven väljer att inte läsa sitt språk inom ramen för språkvalet, och skolan inte erbjuder sådan undervisning inom skolans val, är dock huvudmannen skyldig att erbjuda modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden.

För att huvudmännen ska sägas ge eleverna ett reellt erbjudande som motsvarar kraven i författningarna krävs således att:

Rektorn måste vid respektive skolenhet ta ställning till om tiden för skolans val ska användas för modersmålsundervisning.

Därefter måste skolan enligt läroplanen klargöra för eleverna vilka rättigheter och valmöjligheter de har gällande modersmålsundervisningen. För att huvudmännen ska anses erbjuda eleverna modersmålsundervisning måste således huvudmännen informera eleverna om deras rättigheter och deras valmöjligheter utifrån det utbud som finns hos den aktuella huvudmannen och den aktuella skolenheten. Det räcker således inte att en huvudman väntar tills en elev ger uttryck för att den vill få modersmålsundervisning och sen anordna detta utan att ta hänsyn till regleringen om de olika valmöjligheter som eleven ska få. Det är med andra

²⁸² 5 kap. 10 § 2 st. skolförordningen

²⁸³ 5 kap. 7 § skolförordningen

²⁸⁴ Enligt läroplanens avsnitt om *Rättigheter och skyldigheter* ska skolan klargöra för elever och föräldrar vilka rättigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga bland annat rättigheter och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan. För Skolinspektionens ställningstaganden runt huvudmännens skyldigheter att erbjuda och informera om rätten till modersmålsundervisning, se den tematiska tillsynen <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/ovriga-publikationer/2020/ratten-till-modersmalsundervisning-i-nationella-minoritetssprak-i-arskurserna-79/>

ord inte bara reglerat att eleven ska erbjudas modersmålsundervisning, det är även reglerat på vilket sätt den ska erbjudas.

Huvudmännen ska sedan försöka anordna modersmålsundervisning, inom eller utanför timplanen, beroende av elevernas val och rektorns beslut, samt utifrån tillgången till lämpliga lärare, se nedan.

Begränsningar i skyldigheten att anordna modersmålsundervisning

Huvudmannen är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk förutsatt att minst fem elever som ska erbjudas undervisning i språket önskar sådan undervisning. Detta gäller inte för de nationella minoritetsspråken, där ska undervisning erbjudas även om det är mindre än fem elever som önskar sådan undervisning. Vidare är huvudmannen endast skyldig att anordna modersmålsundervisning om det finns en lämplig lärare. Förutsättningen med lämplig lärare gäller oavsett om språket är ett minoritetsspråk eller inte.²⁸⁵

För offentliga huvudmän utgår ovanstående begränsningar i skyldigheten att anordna modersmålsundervisning från huvudmannanivån. Denna tolkning görs utifrån ordalydelsen i 5 kap. 10 § skolförordningen²⁸⁶ som reglerar skyldigheten att anordna modersmålsundervisning på huvudmannanivå.²⁸⁷ Det innebär exempelvis att en kommun behöver ta ett övergripande ansvar och samordna modersmålsundervisningen eftersom det räcker med att minst fem elever i hela kommunen önskar undervisning i ett visst språk. En enskild huvudmans skyldighet att anordna modersmålsundervisning i ett språk utgår däremot från respektive godkännande och därmed från respektive skolenhet.²⁸⁸ Huvudmannaskapet för en enskild huvudman i denna del omfattar således skyldigheten att följa föreskrifterna för utbildningen utifrån respektive godkännande. Det krävs således att minst fem elever på den enskilda skolenheten önskar sådan undervisning.

Övrigt

Utredningen av denna bedömningsgrund behöver anpassas utifrån huvudmannens organisation av modersmålsundervisningen. Eftersom mycket av regleringen är på huvudmannanivå och kräver samordning, särskilt för de offentliga huvudmännen, så kan modersmålsundervisningen vara organiserad i centrala enheter (exempelvis benämnd som modersmålscentrum eller liknande). Därifrån samordnar huvudmannen undervisningen och kan ha ambulerande lärare som åker ut på skolenheterna eller att eleverna kommer till de centrala lokalerna (ofta kan det vara en kombination av detta). Mot denna bakgrund kan både dokumentationsinhämtning som intervjuer behöva genomföras med centralt anställda skolledare och personal. Utredningens genomförande måste följaktligen anpassas utifrån den organisation som aktuell huvudman har,

²⁸⁵ 5 kap. 10 § skolförordningen

²⁸⁶ Bestämmelsen i 5 kap. 10 § skolförordningen motsvarar bestämmelsen om skyldigheten att anordna språkval i 9 kap. 7 § skolförordningen.

²⁸⁷ Denna tolkning finns också beskriven i ett antal statliga utredningar, se SOU 2019:18 s. 47, 190 och 312, SOU 2017:91 s. 117, SOU 2017:54 s. 236 och SOU 2016:12 s. 34

²⁸⁸ 2 kap. 5 § skollagen första stycket punkten 3 och femte stycket.

men bedömningen utgår alltid från hur modersmålsundervisningen erbjuds och anordnas för de elever som går på den granskade skolenheten.

Sammanfattningsvis behöver utredningen klargöra om eleverna får ett reellt erbjudande, inkl. information om vilka valmöjligheter eleven har utifrån organisation och beslut om utbud på respektive skolenhet oavsett om sen genomförande sker i centrala lokaler.

För mer om Skolinspektionens erfarenheter av erbjudande och anordnande av modersmålsundervisning, se den tematiska tillsynen

<https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/ovriga-publikationer/2020/ratten-till-modersmalsundervisning-i-nationella-minoritetssprak-i-arskurserna-79/>

1.5.2 De elever som behöver det ges studiehandledning på modersmålet. (5 kap. 4 § skolförordningen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska om alla elever som behöver det får studiehandledning på modersmålet. Till skillnad från det vi granskar i nästa bedömningsgrund²⁸⁹ behöver en elev inte vara nyanländ och gå i högstadiet för att omfattas av rätten till studiehandledning enligt förordningstexten som anges i denna bedömningsgrund, utan den här bedömningsgrunden omfattar alla elever.

5 kap. 4 § skolförordningen	En elev ska få studiehandledning på sitt modersmål, om eleven behöver det. En elev som ska erbjudas modersmålsundervisning och som före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet får ges studiehandledning på det språket i stället för på modersmålet, om det finns särskilda skäl. Studiehandledning enligt första eller andra stycket får ges i interaktiv form med informations- och kommunikationsteknik där eleven och studiehandledaren är åtskilda i rum men inte i tid, om det inte finns någon lämplig person inom skolenheten som kan ge studiehandledning och huvudmannen trots upprepade ansträngningar inte har lyckats anställa en sådan.

Vad innebär studiehandledning på modersmålet?

Enligt läroplanen för grundskolan ska undervisningen anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare

²⁸⁹ Nästa bedömningsgrund har lydelsen "En nyanländ elev, som har tagits emot i högstadiet i grundskolan och vars kunskaper har bedömts ska få studiehandledning på modersmålet om det inte är uppenbart obehövligt."

erfarenheter, språk och kunskaper.²⁹⁰ Det ligger i skolans uppdrag att organisera undervisningen för elever med ett annat modersmål så att de ges förutsättningar att utveckla kunskaper i skolans alla ämnen samtidigt som de lär sig det svenska språket. Ett sätt att tillgodose det behovet kan vara att ge eleven studiehandledning på modersmålet.²⁹¹

Skollagstiftningen innehåller inte någon definition av vad studiehandledning på modersmålet är. I 3 kap. 12 i § skollagen, som dock enbart gäller nyanlända elever i högstadiet, anges att studiehandledningen ska syfta till att ge eleven förutsättningar att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. I förarbetena till bestämmelsen anges att det innebär att den studiehandledning som eleven ska få bör utgå från elevens stödbehov och lärarens planerade undervisning utifrån kursplanen och kunskapskraven (*numera benämns detta betygskriterier*) i ämnet. Vidare anges att elevens behov ska styra i vilken omfattning handledning ges och hur den utformas.²⁹²

I Skolverkets stödmaterial, där deras syn på vad studiehandledning på modersmålet innebär framgår, anges bl.a. följande. Syftet med stödsatsen studiehandledning på modersmålet är att använda elevens modersmål som ett redskap i kunskapsutvecklingen i olika ämnen. I en effektiv studiehandledning på modersmålet sker arbetet växelvis på modersmål och på svenska, vilket utvecklar elevens kunskaper i såväl ämnet som svenska språket. Studiehandledning på modersmålet i ett ämne sker då på modersmålet parallellt med undervisningen i ämnet på svenska. Ämnesord och begrepp på svenska introduceras och i takt med att kunskaperna i ämnet ökar och svenska språket stärks övergår studiehandledningen alltmer till att ske på svenska. Ibland ges studiehandledning som förberedelse inför lektioner. Att få chansen att bygga upp en förförståelse för ämnet på modersmålet kan ge en större trygghet och fördjupa lärandet. Att få studiehandledning under lektionen i ämnet ses också som positivt av många elever. De som har svårt att ta till sig undervisningen uppskattar att få hjälpen direkt och menar att det spar tid. Ibland ges studiehandledning efter lektionen som repetition av ett visst moment. Modellen för hur och när eleven ska få studiehandledning måste avgöras från fall till fall och anpassas efter undervisningsinnehållet och elevens behov. Alla varianterna kan kombineras för en elev under olika perioder vartefter elevens språk och kunskaper utvecklas.²⁹³

Studiehandledning ska som huvudregel ges på det språk som är elevens modersmål. Om eleven före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet får studiehandledning dock ges på det språket i

²⁹⁰ Lgr 22, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning (läroplanen finns i SKOLFS 2010:37)

²⁹¹ Skolverkets stödmaterial "Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever", reviderat 2022, s. 14.

²⁹² Prop. 2017/18:194, s. 38 f.

²⁹³ Skolverkets stödmaterial "Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever", reviderat 2022, s. 26.

stället för på elevens modersmål.²⁹⁴ För att det ska få ske krävs att det finns särskilda skäl, vilket innebär att undantaget ska tillämpas restriktivt.

Studiehandledning ska vidare som huvudregel ges till eleven av personal på skolan. Om det inte finns någon lämplig person inom skolenheten som kan ge eleven studiehandledning och huvudmannen inte har lyckats anställa någon trots upprepade försök, får studiehandledning på modersmålet dock ges i interaktiv form. Det innebär att studiehandledning får ges med informations- och kommunikationsteknik där eleven och studiehandledaren är åtskilda i rum, men inte i tid.²⁹⁵

Observera att det varken i skollagen eller i förordningar finns några krav angivna för vilken utbildning eller kompetens studiehandledarna ska ha.²⁹⁶ Det innebär att de behörighetsregler som gäller för lärare inte är tillämpliga på studiehandledare samt att studiehandledarna inte ingår i den granskning vi gör utifrån bedömningsgrunden som handlar om att elever ska ges undervisning av behöriga och legitimerade lärare, även om det kan förekomma att studiehandledningen ges av en lärare.

Studiehandledning på modersmålet kan ges som extra anpassningar eller särskilt stöd

Studiehandledning på modersmålet enligt 5 kap. 4 § skolförordningen är en stödinsats som kan ges som extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen eller som särskilt stöd (3 kap. 5 och 6–12 §§ skollagen). För att studiehandledning på modersmålet ska räknas som särskilt stöd ska det röra sig om insatser av mer ingripande karaktär som normalt inte är möjliga att genomföra för lärare inom ramen för den ordinarie undervisningen. Även insatsernas omfattning och varaktighet måste beaktas.²⁹⁷

Av Skolverkets stödmaterial framgår att studiehandledning på modersmålet kan förekomma som en tillfällig insats i form av extra anpassning i främst i två fall:

- Eleven har goda kunskaper i ämnet på sitt modersmål, men har aldrig tidigare arbetat med ett särskilt moment i det aktuella ämnet.
- Eleven går delvis i förberedelseklass eller motsvarande och behöver en introduktion till ämnesundervisning i de ämnen hon eller han läser i sin ordinarie undervisningsgrupp.²⁹⁸

²⁹⁴ 5 kap. 4 § andra stycket skolförordningen

²⁹⁵ 5 kap. 4 § tredje stycket skolförordningen

²⁹⁶ Skolverkets stödmaterial "Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever", reviderat 2022, s. 40. I förarbetena till 3 kap. 12 i § skollagen, som gäller nyanlända elever som har tagits emot i högstadiet, finns dock vissa uttalanden om studiehandledares kompetens. Se mer om det i nästkommande bedömningsgrund samt prop. 2017/18:194 s. 39.

²⁹⁷ Prop. 2017/18:194, s. 36 och prop. 2013/14:160 s. 21

²⁹⁸ Skolverkets stödmaterial "Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever", reviderad 2022, s. 19.

Som nämnts ovan, under föregående rubrik, anges det i förarbetena till bestämmelsen i skollagen om studiehandledning på modersmålet för nyanlända elever i högstadiet att den studiehandledning som eleven ska få bör utgå från elevens stödbehov samt att elevens behov ska styra i vilken omfattning handledning ges och hur den utformas.²⁹⁹ Även om den bestämmelsen och tillhörande förarbetsuttalanden enbart gäller nyanlända elever i högstadiet är det enligt vår bedömning inte någon skillnad på vad studiehandledning på modersmålet är eller vad syftet med densamma är, oavsett om studiehandledningen ges med stöd av regeringen avseende nyanlända elever (nästa bedömningsgrund) eller med stöd av skolförordningen (denna bedömningsgrund). Det innebär att studiehandledning ska utgå från elevens stödbehov, oavsett på vilken grund studiehandledning på modersmålet ges. Det är därmed elevens behov som styr i vilken omfattning studiehandledning ska ges och hur den ska utformas, både när studiehandledning på modersmålet ges enligt regeringen i skolförordningen och när studiehandledning på modersmålet ges enligt regeringen om nyanlända i skollagen.

Övrigt

Vad gäller denna bedömningsgrund behöver vi inledningsvis få uppgifter om huruvida det finns elever som behöver studiehandledning på modersmålet men som inte får det. Vi behöver detaljerad information om hur många elever det rör sig om i respektive årskurs/klass och i vilka språk det saknas studiehandledning. Vi behöver också veta om några av de elever som behöver studiehandledning räknas som nyanlända och går i högstadiet för att kunna avgöra utifrån vilken bedömningsgrund vi ska bedöma om en eventuell brist föreligger. Därutöver behöver vi utreda om de elever som ges studiehandledning får det i tillräcklig omfattning utifrån sina behov.

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] Om vi i vår utredning däremot får uppgifter om att det finns specifika elever som inte får studiehandledning i vissa språk, trots att professionen är överens om att de behöver det, eller om eleverna inte får studiehandledning i tillräcklig omfattning utifrån professionens bedömning, kan det dock vara en brist.

För det fall det i utredningen framkommer att elever ges studiehandledning på ett annat språk än det språk som är deras modersmål behöver vi också ta reda på varför de inte ges studiehandledning på sitt modersmål. För att det ska vara godtagbart att ge studiehandledning på ett annat språk än modersmålet krävs att eleven före sin ankomst till Sverige har undervisats på det språket. Det krävs också särskilda skäl.

Om vi i utredningen får uppgifter om att elever ges studiehandledning på modersmålet i interaktiv form behöver vi utreda varför studiehandledningen ges på detta sätt, [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

²⁹⁹ 3 kap. 12 i § skollagen samt prop. 2017/18:194, s. 38 f

██████ Vidare behöver vi utreda hur studiehandledningen ges i dessa fall, eftersom interaktiv studiehandledning enbart får ges med elever och studiehandledare åtskilda i rum, men inte i tid.

Utredningen av denna bedömningsgrund kan behöva anpassas utifrån huvudmannens organisation av studiehandledning på modersmålet. Det förekommer att studiehandledningen är organiserad i centrala enheter och/eller att den bedrivs av modersmåls lärare, dvs. med ambulerande personer som åker ut till olika skolenheter. Utredningens genomförande måste därför anpassas utifrån den organisation som aktuell huvudman har, men vår bedömning utgår alltid från om elever vid den aktuella skolenheten får studiehandledning på modersmålet i de språk och i den omfattning de behöver.

1.5.3 En nyanländ elev, som har tagits emot i högstadiet i grundskolan och vars kunskaper har bedömts, får studiehandledning på modersmålet om det inte är uppenbart obehövligt. (3 kap. 12 i § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi kontrollera att nyanlända elever som tagits emot i högstadiet ges studiehandledning på modersmålet i den omfattning de behöver det, om det inte är uppenbart obehövligt. Vi ska dock inte granska om eleven ges undervisning på sitt starkaste skolspråk i stället för på sitt modersmål eftersom det är frivilligt för huvudmannen att göra detta.

Den här bedömningsgrunden gäller således enbart nyanlända elever som har tagits emot i skolväsendet i högstadiet. Studiehandledning på modersmålet för andra elever, dvs. elever i låg- och mellanstadiet, elever i högstadiet som inte är att betrakta som nyanlända eller nyanlända elever som har tagits emot i skolväsendet i lägre årskurser, bedöms inom föregående bedömningsgrund.³⁰⁰

3 kap. 12 i § skollagen	En nyanländ elev, som har tagits emot inom skolväsendet i högstadiet i grundskolan och vars kunskaper har bedömts enligt 12 c §, ska få studiehandledning på modersmålet om det inte är uppenbart obehövt. Studiehandledningen ska syfta till att ge eleven förutsättningar att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Studiehandledningen får ges på elevens starkaste skolspråk, om det är ett annat än modersmålet.

³⁰⁰ Föregående bedömningsgrund har följande lydelse: "De elever som behöver det ges studiehandledning på modersmålet"

Vad innebär studiehandledning på modersmålet?

I föregående bedömningsgrund finns en beskrivning av vad studiehandledning på modersmålet är och exempel på hur studiehandledning kan utformas.³⁰¹

Syftet med en särreglering för nyanlända elever i högstadiet

Syftet med förslaget om en förstärkt rätt till studiehandledning för nyanlända elever som går i högstadiet är att de elever med annat modersmål än svenska som bosätter sig i Sverige och påbörjar sin skolgång i högstadiet ska få en förstärkt rätt till studiehandledning på modersmålet för att få bättre förutsättningar att tillgodogöra sig den undervisning som ges och för att på så sätt få ökade förutsättningar att nå godkända betyg i de ämnen som krävs för behörighet till gymnasieskolans nationella program.³⁰²

Nyanlända elever som kommer till Sverige i grundskolans senare årskurser är en särskilt utsatt grupp som på kort tid förväntas komma ikapp sina klasskamraters ämneskunskaper på ett språk de inte kan och dessutom i en ny kultur som kan vara främmande. När en elev kommit till Sverige har därför stor betydelse för skolresultaten. De som invandrar efter tolv års ålder uppnår behörighet i betydligt lägre utsträckning än de elever som kommer i yngre ålder. Tiden i svensk grundskola är således avgörande för en elevs möjligheter att bli behörig till gymnasieskolans nationella program och avsluta en gymnasieutbildning.³⁰³

Vilka elever räknas som nyanlända?

Enligt 3 kap. 12 a § skollagen avses med nyanländ den som

1. har varit bosatt utomlands,
2. nu är bosatt i landet, och
3. har påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år.

En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet. Som bosatt utomlands anses den som inte anses bosatt i landet enligt 29 kap. 2 § skollagen.

Huvudregeln är att nyanlända elever i högstadiet ska ges studiehandledning på modersmålet

En nyanländ elev, som har tagits emot inom skolväsendet i högstadiet i grundskolan och vars kunskaper har bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen, ska få studiehandledning på modersmålet om det inte är uppenbart obehövligt.³⁰⁴ I förarbetena till bestämmelsen anges att utgångspunkten bör vara att alla nyanlända elever som påbörjar sin skolgång i högstadiet i grundskolan ska få studiehandledning på modersmålet. Enbart i de fall det är uppenbart obehövligt bör den nyanlända eleven stå utan studiehandledning. Det innebär att dessa elever bör antas ha ett behov av studiehandledning på

³⁰¹ Se första, andra och tredje stycket under rubriken "Vad innebär studiehandledning på modersmålet?" i vägledningstexten till föregående bedömningsgrund.

³⁰² Prop. 2017/18:194, s. 40

³⁰³ Prop. 2017/19:194, s. 16

³⁰⁴ 3 kap. 12 i § skollagen

modersmålet. Det kan t.ex. anses uppenbart obehövt med studiehandledning på modersmålet om eleven redan har så goda språkkunskaper i svenska att eleven utan stödsatser uppfyller de betygskriterier som minst ska uppfyllas i varje ämne. Sådan information kan t.ex. framkomma i den bedömning av elevens kunskaper som ska göras enligt 3 kap. 12 c § skollagen.³⁰⁵

Det räknas inte som särskilt stöd när nyanlända elever i högstadiet ges studiehandledning på modersmålet enligt 3 kap. 12 i § skollagen

Rätten till studiehandledning för nyanlända elever i högstadiet ska enligt förarbetena till bestämmelsen inte anses vara särskilt stöd. Genom att det enligt 3 kap. 12 i § skollagen är en rättighet för nyanlända elever som tas emot i högstadiet att få studiehandledning på modersmålet, om det inte är uppenbart obehövt, kommer 3 kap. 8 § fjärde stycket (*numera 3 kap. 7 § sjätte stycket*) skollagen att bli tillämplig. Den paragrafen anger att bestämmelserna om särskilt stöd inte ska tillämpas, om en elevs stödbehov bedöms kunna tillgodoses genom en åtgärd till stöd för nyanlända och andra elever vars kunskaper har bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen.³⁰⁶

Studiehandledning ska ges i den omfattning som det behövs och syftar till att ge eleven möjlighet att uppfylla de betygskriterier som minst ska uppfyllas

Syftet med studiehandledning på modersmålet till nyanlända elever är att ge eleverna förutsättningar att uppfylla de betygskriterier som minst ska uppfyllas.³⁰⁷ Det innebär att den studiehandledning som eleven ska få bör utgå från elevens stödbehov och lärarens planerade undervisning utifrån kursplanen och betygskriterierna i ämnet. Elevens behov ska styra i vilken omfattning handledning ges och hur den utformas. I annat fall finns risk för att erbjudandet blir schabloniserat och baseras mer på skolhuvudmannens förutsättningar än på elevens behov.³⁰⁸

Studiehandledarens kompetens

Av förarbetena går det att utläsa att det, genom att syftet med studiehandledningen anges i lagtexten, dvs. att studiehandledningen ska syfta till att ge eleven förutsättningar att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, också framgår vilka kompetenskrav som bör ställas på studiehandledaren. Studiehandledningen måste utgå från elevens stödbehov i förhållande till den planerade undervisningen utifrån kursplanen och betygskriterierna i ämnet. Detta förutsätter dels att eleven är delaktig, dels ett samarbete mellan ämnesläraren och studiehandledaren samt att studiehandledaren har

³⁰⁵ Prop. 2017/18:194 s. 37 och 93, där det visserligen står "kunskapskrav", men det har numera ersatts av "betygskriterier"

³⁰⁶ Prop. 2017/18:194 s. 38, där det också framgår att förslaget inte innebär någon förändring av nuvarande bestämmelser om studiehandledning på modersmålet i övrigt. Dessa gäller även fortsättningsvis för de nyanlända elever som tas emot i de tidigare årskurserna och för elever i övrigt som behöver studiehandledning på modersmålet (5 kap. 4 § skolförordningen)

³⁰⁷ 3 kap. 12 i § skollagen

³⁰⁸ Prop. 2017/18:194 s. 38 f. I förarbetena står det visserligen "kunskapskrav", men det har numera ersatts av "betygskriterier".

kunskaper i kursplaner och betygskriterier i de ämnen som denne handleder i.³⁰⁹

Övrigt

Bedömningsgrunden avser att kontrollera att nyanlända elever som har tagits emot inom skolväsendet i högstadiet ges studiehandledning på modersmålet, om det inte är uppenbart obehövt. Om vi i vår utredning får uppgifter om att elever i högstadiet inte får studiehandledning alls eller att de inte får studiehandledning i tillräcklig omfattning utifrån sina behov behöver vi således först klargöra om eleverna är nyanlända utifrån den definition av nyanlända som finns i skollagen (se ovan) samt om eleverna har tagits emot i skolväsendet i högstadiet. Vidare behöver vi kontrollera om elevens kunskaper har bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen.³¹⁰ Om något av dessa rekvisit inte är uppfyllt ska utredningen i stället göras inom föregående bedömningsgrund.

Om vi efter en sådan kontroll kommer fram till att det finns elever som inte får studiehandledning på modersmålet eller att de inte får det i en omfattning som motsvarar deras behov (och frågan ska bedömas inom den här bedömningsgrunden) behöver vi därefter ta reda på vilka språk det gäller och hur många elever det rör sig om i respektive årskurs/klass. Vidare behöver vi utreda varför eleverna inte ges studiehandledning för att vi ska kunna ta ställning till om orsaken till att eleverna inte ges studiehandledning är att det är uppenbart obehövt. Utgångspunkten är, som ovan nämnts, att nyanlända elever som har tagits emot i skolväsendet i högstadiet ska få studiehandledning på modersmålet eftersom de antas ha ett behov av det.

1.6 Mottagande och undervisning av nyanlända elever

1.6.1 En bedömning av nyanlända elevers kunskaper görs i enlighet med de tidsfrister som gäller. Resultatet av bedömningen beaktas vid planeringen av elevens undervisning. (3 kap. 12 c-d §§ skollagen, 1-3 §§ Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2016:10] om underlag för bedömning av nyanlända elevers kunskaper)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att det görs en bedömning av nyanlända elevers kunskaper om en sådan bedömning inte är uppenbart onödig och att en sådan bedömning även görs för vissa andra elever om det behövs. Vi ska också granska att kunskapsbedömningen sker i enlighet med

³⁰⁹ Prop. 2017/18:194 s. 39, där det visserligen står "kunskapskrav", men det har numera ersatts av "betygskriterier"

³¹⁰ Se mer om detta i vägledningstexten till bedömningsgrunden som har följande lydelse: "En bedömning av nyanlända elevers kunskaper görs i enlighet med de tidsfrister som gäller. Resultatet av bedömningen beaktas vid planeringen av elevens undervisning."

de tidsfrister som gäller. Slutligen ska vi även granska att resultatet av bedömningen beaktas vid planeringen av elevens undervisning.

Med nyanländ avses enligt skollagen den som

1. har varit bosatt utomlands,
2. nu är bosatt i landet, och
3. har påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år.

En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.

Som bosatt utomlands anses den som inte anses bosatt i landet enligt 29 kap. 2 § skollagen.³¹¹

3 kap. 12 c § skollagen	En nyanländ elevs kunskaper ska bedömas om en sådan bedömning inte är uppenbart onödig. Om det behövs ska en sådan bedömning göras även för en elev som 1. har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här senast vid höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år, eller 2. efter skolgång i Sverige har varit bosatt utomlands och därefter har återvänt till Sverige för att återuppta sin utbildning här. Rektorn ansvarar för att bedömningar görs enligt första och andra styckena. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underlag för sådana bedömningar.
3 kap. 12 d § skollagen	En bedömning enligt 12 c § ska göras skyndsamt. För en nyanländ elev och för en elev som avses i 12 c § andra stycket 2 ska bedömningen göras i sådan tid att beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp kan fattas enligt 12 e §. För en elev som avses i 12 c § andra stycket 1 ska bedömningen göras senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i någon av de skolformer som anges i 12 b §. Resultatet av en bedömning enligt 12 c § ska beaktas vid beslut enligt 12 e och h §§, upprättande av individuell studieplan enligt 12 g § och bedömning av behov av studiehandledning på modersmålet enligt 12 i § samt vid övrig planering av undervisningen och vid fördelning av undervisningstiden.
Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2016:10] om underlag för	1 § Dessa föreskrifter gäller för grundskolan, grundsärskolan (numera anpassad grundskola), sameskolan och specialskolan.

³¹¹ 3 kap. 12 a § skollagen.

bedömning av nyanlända elevers kunskaper	2 § Bestämmelser om bedömning av en nyanländ elevs kunskaper finns i 3 kap. 12 c och d §§ skollagen (2010:800). 3 § När en elevs kunskaper bedöms enligt 3 kap. 12 c § skollagen (2010:800) ska Skolverkets kartläggningsmaterial för bedömning av nyanlända elevers kunskaper steg 1 och 2 (diarienummer 2016:428) användas som underlag för bedömningen. I vilken omfattning kartläggningsmaterialet steg 1 och 2 ska användas bestäms utifrån den enskilda elevens förutsättningar och behov. Skolverkets kartläggningsmaterial som det hänvisas till i 3 § hittar du på Skolverkets hemsida. Kartläggningsmaterial för nyanlända elever i grundskolan - Skolverket

Kunskapsbedömningen

Det är viktigt att skolor redan tidigt bildar sig en uppfattning om vilka kunskaper som nyanlända elever har. En bedömning av kunskaperna redan inledningsvis är själva fundamentet för den vidare utbildningen och syftar till att de nyanlända eleverna ska kunna placeras i ett sådant sammanhang att de kan ta till sig undervisningen. Bedömningen syftar också till att redan på ett tidigt stadium upptäcka elever som behöver särskilda åtgärder från skolans sida. Ytterligare ett argument för att tidigt göra en bedömning av nyanlända elevers kunskaper är att en sådan bedömning ökar förutsättningarna för att alla elever ska få en likvärdig utbildning.³¹²

I vilka fall ska en kunskapsbedömning göras?

En bedömning av en nyanländ elevs kunskaper ska göras, om eleven har tagits emot i grundskolan och en sådan bedömning inte är uppenbart onödig. *Om det behövs* ska en sådan bedömning även göras för en elev som har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här i landet senast vid höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år, eller efter skolgång i Sverige har varit bosatt utomlands och därefter har återvänt till Sverige för att återuppta sin utbildning här.³¹³

Utgångspunkten för bedömningen ska vara att eleven så snart som möjligt ska kunna följa och tillgodogöra sig undervisningen i den elevgrupp som eleven normalt ska tillhöra. I vissa fall kan det dock redan från början stå klart att en bedömning av en nyanländs elevs kunskaper inte behövs, så kan t.ex. fallet vara om eleven under den tid eleven har bott utomlands har gått i svensk utlandsskola. Längden på elevens bosättning i utlandet, vilken utbildning eleven har fått där och andra faktorer i elevens bakgrund kan medföra att det framstår som självklart att det inte behöver göras någon bedömning av elevens kunskaper. Kravet att det ska göras en bedömning av en nyanländ elevs kunskaper bör därför inte vara ovillkorligt, utan en sådan

³¹² Prop. 2014/15:45 s 28.

³¹³ 3 kap. 12 b och c §§ skollagen och prop. 2014/15:45 s. 25.

bedömning bör kunna underlåtas om en sådan bedömning framstår som uppenbart obehövlig. En nyanländ elev ska vidare inte bedömas vid varje tillfälle som han eller hon byter skola. En bedömning ska bara göras när eleven för första gången tas emot inom skolväsendet och bedömningen ska beaktas vid beslut som tas i den nya skolan. Att bedömningen ska beaktas innebär dock inte att den nya skolan måste följa den. Eleven kan exempelvis ha gjort stora framsteg sedan bedömningen, som kanske gjordes flera år tidigare. Det måste i så fall finnas möjlighet för den nya skolan att ta hänsyn till sådana förhållanden.³¹⁴

En bedömning ska även göras för vissa andra elevers kunskaper, om det behövs. Det handlar om två grupper av elever. Den första gruppen avser elever som i likhet med nyanlända har bott utomlands men inte anses som nyanlända, därför att de har påbörjat sin utbildning här i landet senast vid höstterminens start det år eleven fyller sju år. Behov av att göra en bedömning av en sådan elevs kunskaper kan anses föreligga t.ex. om eleven har anlänt till Sverige och börjat i förskoleklassen sent på våren före årskurs 1 och har brister när det gäller kunskaper i svenska. Det kan också finnas behov av att göra en bedömning beträffande en elev som har anlänt till Sverige längre tid före skolstarten, men som av olika skäl fortfarande har bristande kunskaper i svenska. Eftersom det i dessa fall är fråga om barn som just har börjat årskurs 1 och därmed inte förväntas ha läst olika ämnen tidigare ska bedömningen i princip avse deras kunskaper i svenska. Den andra gruppen avser elever som vid något tillfälle har gått i skolan i Sverige – oberoende av om eleven började i den svenska skolan vid höstterminen det år han eller hon fyllde sju år eller senare – och som efter att därefter ha bott utomlands har återvänt till Sverige. Det kan t.ex. vara fråga om en elev som första gången anländer till Sverige och påbörjar sin skolgång här vid ordinarie skolstart och som efter ett års skolgång flyttar utomlands igen för att efter fem års utlandsvistelse återvända till Sverige för att återuppta sin skolgång här. Ett annat exempel är en nyanländ elev som efter att ha påbörjat en kortare skolgång i Sverige något eller några år efter ordinarie skolstart bosätter sig utomlands i ett antal år för att därefter återvända till Sverige och återuppta sin skolgång här. Till målgruppen för bestämmelsen hör även den elev som vuxit upp i Sverige och påbörjat skolgång här men därefter under en tid är bosatt utomlands och sedermera återvänder till Sverige för att fortsätta sin skolgång här.³¹⁵

Bedömningen av elevens kunskaper ska ske skyndsamt och utgör grund för fortsatta beslut

Bedömningen enligt 3 kap. 12 c § skollagen ska göras skyndsamt. När det gäller nyanlända elever ska bedömningen göras i sådan tid att beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp kan fattas så snart som möjligt och senast två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i grundskolan. Bedömningen måste alltså göras i så god tid att resultatet av bedömningen kan ingå i underlaget för beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp. Detsamma gäller en elev som tidigare har gått i svensk skola och som efter bosättning utomlands har återvänt till

³¹⁴ Prop. 2014/15:45 s. 28 och 59.

³¹⁵ 3 kap. 12 c § skollagen samt prop. 2014/15:45 s. 59–60.

Sverige för att återuppta sin skolgång här, om det finns ett behov av att bedöma hans eller hennes kunskaper. När det gäller en elev som har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här senast vid höstterminens start det kalenderår han eller hon fyller sju år, ska en bedömning, om en sådan behövs, göras senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i grundskolan.³¹⁶

Rektorn ansvarar för att en elevs kunskaper bedöms i de fall det krävs enligt regleringen eller bedöms behövas. Resultatet av bedömningen enligt 3 kap. 12 c § skollagen ska beaktas vid beslut enligt 3 kap. 12 e § skollagen (placering i årskurs och undervisningsgrupp) och 3 kap. h § skollagen (anpassad timplan), upprättande av individuell studieplan enligt 3 kap. 12 g § skollagen och bedömning av behov av studiehandledning på modersmålet enligt 3 kap. 12 i § skollagen samt vid övrig planering av undervisningen och vid fördelning av undervisningstiden.³¹⁷ Att observera är att besluten ovan i vissa fall endast gäller nyanlända elever och ibland även elever som återvänder till Sverige för att återuppta sin skolgång här.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om underlaget för bedömningen. Regeringen har gett Skolverket ett sådant bemyndigande och Skolverket har meddelat sådana föreskrifter. Enligt dessa föreskrifter ska Skolverkets kartläggningsmaterial för bedömning av nyanlända elevers kunskaper steg 1 och 2 (diarienummer 2016:428) användas som underlag för bedömningen när en elevs kunskaper bedöms enligt 3 kap. 12 c § skollagen. I vilken omfattning kartläggningsmaterialets steg 1 och 2 ska användas bestäms utifrån den enskilda elevens förutsättningar och behov.³¹⁸

Resultatet av kunskapsbedömningen ska beaktas vid planeringen av undervisningen

Vid planeringen av undervisning för eleverna, som ska ske utifrån kunskapsbedömningen som gjorts, måste skolan beakta vilka kunskaper varje enskild elev tidigare har utvecklat, vad eleven behöver fortsätta att utveckla för att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås (*numera benämns detta för att uppfylla de betygskriterier som minst ska uppfyllas*) och hur undervisningen ska ge eleven möjlighet att utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen. Den inledande bedömningen syftar dock inte till att ersätta läroplanens krav på att elevens kunskapsutveckling ska följas kontinuerligt, utan detta kvarstår oförändrat.³¹⁹ I kartläggningen, som skett utifrån Skolverkets kartläggningsmaterial och som utgör underlag för kunskapsbedömningen, har eleven berättat om och visat kunskaper och erfarenheter som eleven har med sig till skolan. Detta har skolan ett ansvar att ta tillvara och bygga vidare på i planeringen av undervisningen. Att ta tillvara på den information som kommit fram i kartläggningen och bygga

³¹⁶ 3 kap. 12 d § skollagen samt prop. 2014/15:45 s. 30–31 och 61.

³¹⁷ 3 kap. 12 d § skollagen.

³¹⁸ 3 § Skolverkets föreskrifter om underlag för bedömning av nyanlända elevers kunskaper. Kartläggningsmaterialet finns att tillgå på Skolverkets hemsida.

³¹⁹ Se bland annat 3 kap. 12 c § skollagen, 3 kap. 12 d § 2 st skollagen, prop. 2014/15:45 s. 30, samt Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2016:10) om underlag för bedömning av nyanlända elevers kunskaper.

vidare på elevens styrkor i undervisningen kan vara avgörande för elevens skolframgång i olika ämnen. För fortsatt kunskapsutveckling behöver undervisningen utgå från bedömningen av elevens kunskaper och elevernas olika sätt att ta till sig kunskap. Nedan följer några exempel på hur skolan kan stötta eleven utifrån de styrkor som eleven har visat i kartläggningen.³²⁰

Steg 1 i kartläggningen: Flerspråkighet, erfarenheter och intressen – en resurs i lärandet

Många nyanlända elever kan flera språk. Det är en resurs för eleven att ha en vana av att både lära sig och använda flera språk när hon eller han lär sig svenska. Läraren kan ta tillvara elevens flerspråkighet i undervisningen genom att uppmuntra och bejaka att eleven tar hjälp av sina olika språk i lärandet. Informationen från Steg 1 är också underlag för planering av hur tiden mellan de olika ämnena ska fördelas. Elevernas berättelser om hur de inhämtar kunskaper, deras lärandestilar och läridentitet kan användas för att organisera och planera undervisningen.³²¹

Steg 2 Litteracitet och Numeracitet

Kartläggningen i litteracitet i Steg 2 kan till exempel ha visat att en elev har god förmåga att hitta information på raderna i texterna men har svårt att svara på frågor som kräver att hon eller han tolkar implicit information eller reflekterar över innehållet. Sådan information är viktig för lärare och studiehandledare på modersmål att ta hänsyn till i planeringen av undervisningen. Undervisningen kan då t.ex. fokusera på att eleven får utveckla sina lässtrategier för att kunna läsa och förstå texter i skolans i olika ämnen. Kartläggningen i numeracitet ger underlag för planeringen av elevens undervisning i matematik och visar elevens kunskaper när det gäller rimlighet och problemlösning. Kartläggningen kan ligga till grund för hur undervisningen för eleven kan planeras så att hon eller han kan arbeta praktiskt med detta område även i flera av skolans andra ämnen som bild, hem- och konsumentkunskap, teknik och slöjdämnen.³²²

Steg 3 Elevens ämneskunskaper (som inte är obligatorisk för skolorna att använda)

Om eleven visar goda kunskaper inom ett ämne, eller i ett arbetsområde inom ämnet, kan eleven delta i ordinarie undervisning med studiehandledning på modersmålet. Då får eleven möjlighet att tillsammans med övriga elever i klassen utveckla sitt ämnesspecifika språk i ett arbetsområde som hon eller han redan är bekant med. Eleven kan då också fortsätta utveckla sina ämneskunskaper parallellt med språket i ett sammanhang.³²³

Övrigt

³²⁰ Skolverket, Information till rektorer och lärare om kartläggningsmaterialet och bedömning av nyanlända elevers kunskaper, 2016 s. 17–18.

³²¹ Skolverket, Information till rektorer och lärare om kartläggningsmaterialet och bedömning av nyanlända elevers kunskaper, 2016, s 17.

³²² Skolverket, Information till rektorer och lärare om kartläggningsmaterialet och bedömning av nyanlända elevers kunskaper, 2016, s 17.

³²³ Skolverket, Information till rektorer och lärare om kartläggningsmaterialet och bedömning av nyanlända elevers kunskaper, 2016, s 18.

I utredningen av denna bedömningsgrund behöver vi till att börja med ta reda på om det vid den aktuella skolenheten finns elever som faller under definitionen för nyanlända eller elever där en bedömning av eleven kunskaper ska göras om det behövs, jfr lydelsen i 3 kap. 12 c § 2 st skollagen. Vid utredning av denna bedömningsgrund kan vi vid behov [REDACTED]

Om det finns nyanlända elever vid skolenheten behöver vi därefter kontrollera följande:

- om bedömningar av nyanlända elevers kunskaper görs överhuvudtaget och då det inte bedöms vara uppenbart onödigt,
- om det *vid behov* görs en sådan bedömning även för elev som har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här senast vid höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år, eller efter skolgång i Sverige har varit bosatt utomlands och därefter har återvänt till Sverige för att återuppta sin utbildning här.

I ovanstående ingår att utreda vem som har i uppdrag att genomföra bedömningarna och hur dessa går till. Vi kan även begära att få ta del av de bedömningar som skett och då bland annat kontrollera att Skolverkets kartläggningsmaterial steg 1 och 2 har använts. Observera att i vilken omfattning kartläggningsmaterialet steg 1 och 2 ska användas bestäms utifrån den enskilda elevens förutsättningar och behov.

Vi behöver vidare utreda om kunskapsbedömningen sker i enlighet med de tidsfrister som gäller. När det gäller nyanlända elever ska bedömningen göras i sådan tid att beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp kan fattas så snart som möjligt och senast två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i grundskolan. Bedömningen måste alltså göras i så god tid att resultatet av bedömningen kan ingå i underlaget för beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp. Detsamma gäller en elev som tidigare har gått i svensk skola och som efter bosättning utomlands har återvänt till Sverige för att återuppta sin skolgång här, i de fall en kunskapsbedömning behövs. När det gäller en elev som har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här senast vid höstterminens start det kalenderår han eller hon fyller sju år, ska en bedömning, om en sådan behövs, göras senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i grundskolan. För dessa elever blir något beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp enligt 3 kap. 12 e § skollagen inte aktuellt. En sådan elev börjar enligt vanliga regler sin skolgång i grundskolan eller en motsvarande skolform i årskurs 1 och placeras redan från början i en ordinarie undervisningsgrupp.

Till stöd för bedömning av om angivna tidsfrister hållits behöver vi [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] Vi behöver även be att få ta del av [REDACTED]
[REDACTED] för att bedöma om tidsfristerna är uppfyllda.

Slutligen behöver vi utreda om resultaten från kunskapsbedömningarna beaktas vid planeringen av elevernas undervisning. Detta behöver utredas

Exempel på situationer när skolan inte kan anses ha beaktat resultatet kan vara: 1. Skolan har inte alls beaktat resultatet från kunskapsbedömningen vid planeringen av elevernas undervisning. 2. Det finns ingen koppling mellan skolans beaktande av kunskapsbedömningen och det beslut eller den åtgärd som vidtas vid planeringen av elevernas undervisning. Viktigt att nämna i detta sammanhang är att en bedömning av en elevs kunskaper enligt 3 kap. 12 c § skollagen bara ska göras när eleven för första gången tas emot inom skolväsendet. Om en elev byter skola ska den bedömning som gjordes vid den första skolan beaktas vid beslut som tas i den nya skolan. Att bedömningen ska beaktas innebär dock inte att den nya skolan måste följa den. Eleven kan exempelvis ha gjort stora framsteg sedan bedömningen, som kanske gjordes flera år tidigare. Det måste i så fall finnas möjlighet för den nya skolan att ta hänsyn till sådana förhållanden.³²⁴

1.6.2 Rektorn beslutar om placering i årskurs och undervisningsgrupp och i förekommande fall om undervisning i förberedelseklass. En elev får inte ges undervisning i förberedelseklass längre tid än två år. (3 kap. 12 c, e och f §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund, som har nära samband med bedömningsgrunden 1.6.1, ska vi granska att rektorn beslutar om placering av nyanlända elever och vissa andra elever vars kunskaper har bedömts i årskurs och undervisningsgrupp, samt i förekommande fall om undervisning i förberedelseklass. Vi ska även granska att elever inte ges undervisning i förberedelseklass längre tid än två år.

3 kap. 12 c § skollagen	En nyanländ elevs kunskaper ska bedömas om en sådan bedömning inte är uppenbart onödig. Om det behövs ska en sådan bedömning göras även för en elev som 1. har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här senast vid höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år, eller 2. efter skolgång i Sverige har varit bosatt utomlands och därefter har återvänt till Sverige för att återuppta sin utbildning här. Rektorn ansvarar för att bedömningar görs enligt första och andra styckena. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underlag för sådana bedömningar.

³²⁴ Angående frågan om att en elevs kunskaper endast ska bedömas enligt 3 kap. 12 c § skollagen när eleven för första gången tas emot i skolväsendet och vad detta närmare innebär, se prop. 2014/15:45 s 28.

3 kap. 12 e § skollagen	En nyanländ elev och en elev, vars kunskaper har bedömts enligt 12 c § andra stycket 2 ska placeras i den årskurs som är lämplig med hänsyn till elevens ålder, förkunskaper och personliga förhållanden i övrigt. Rektorn ska besluta om en sådan elevs placering i årskurs så snart som möjligt och senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i någon av de skolformer som anges i 12 b §. Eleven ska inom samma tid placeras i den undervisningsgrupp som eleven normalt ska tillhöra.
3 kap. 12 f § skollagen	Rektorn får besluta att en elev vars kunskaper bedömts enligt 12 c § delvis ska undervisas i förberedelseklass, om eleven saknar tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen. En elevs undervisning i förberedelseklass i ett visst ämne ska avbrytas så snart eleven bedöms ha tillräckliga kunskaper i svenska för att på heltid kunna delta i undervisningen i det ämnet i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till. En elev får inte ges undervisning i förberedelseklass längre tid än två år.

Placering i årskurs och undervisningsgrupp

Efter att en nyanländ elevs kunskaper har bedömts (se ovan under 1.6.1) ska rektorn så snart som möjligt och senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom grundskolan, besluta om placering i en årskurs och i den undervisningsgrupp som eleven normalt ska tillhöra. Eleven ska placeras i den årskurs som är lämplig med hänsyn till elevens ålder, förkunskaper och personliga förhållanden i övrigt.³²⁵ Om den skolenhet där elevens kunskaper har bedömts inte anordnar den årskurs som eleven ska placeras i, får eleven omplaceras till en annan skolenhet.³²⁶ Motsvarande ska gälla om det finns behov av en bedömning av en elevs kunskaper när det är fråga om en elev som efter skolgång i Sverige har varit bosatt utomlands och därefter har återvänt till Sverige för att återuppta sin utbildning här.³²⁷ När det gäller en elev som har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här i landet senast vid höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år, blir något beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp enligt 3 kap. 12 e § skollagen (placering i årskurs och undervisningsgrupp) inte aktuellt. En sådan elev börjar enligt vanliga regler sin skolgång i grundskolan i årskurs 1 och placeras redan från början i en

³²⁵ 3 kap. 12 e § skollagen.

³²⁶ 10 kap. 31 § andra stycket skollagen, jfr. prop. 2014/15:45 s. 35.

³²⁷ 3 kap. 12 e § skollagen och prop. 2014/15:45 s. 33 och 61.

ordinarie undervisningsgrupp. När det gäller en sådan elev ska bedömningen av hans eller hennes kunskaper därför göras senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i grundskolan.

Bedömningen av dessa elevers kunskaper ska dock beaktas vid planering av undervisningen och vid fördelning av undervisningstiden.³²⁸

Elever som påbörjar utbildningen senare än när skolgången i Sverige normalt startar kan sakna tidigare skolgång eller ha en utbildningsbakgrund med stora brister. Det är därför inte alltid lämpligt att låta dessa elever börja sin utbildning i en årskurs som motsvarar deras ålder. I stället bör en individuell prövning göras. Om bedömningen av elevens kunskaper visar att elevens behov bättre skulle kunna tillgodoses i någon annan årskurs än vad elevens ålder motiverar finns det skäl för att låta honom eller henne börja där. En prövning av årskursplacering bör därför göras och mynna ut i ett beslut om placering i en årskurs efter det att bedömningen av elevens kunskaper utförts. Det är inte enbart elevens kunskapsnivå som bör vara avgörande för placeringen. Elevens möjligheter till integration och kontakter med jämnåriga bör också beaktas. Det innebär att det faktum att en elev är nyanländ och inte ligger på samma kunskapsmässiga nivå som jämnåriga elever aldrig kan utgöra ett tillräckligt skäl till att eleven slentrianmässigt placeras i en årskurs under den som eleven normalt tillhör enligt sin ålder. Sociala faktorer måste också vägas in. I de fall en individuell bedömning resulterar i att det vore fördelaktigt både socialt och kunskapsmässigt för eleven att placeras i en annan årskurs än vad elevens ålder motsvarar, bör vara möjligt för rektorn att besluta om en sådan placering.³²⁹

Bestämmelsen i 3 kap. 12 e § skollagen gäller bara när en elev för första gången tas emot inom det svenska skolväsendet. Om en nyanländ elev skulle byta skola måste eleven givetvis även då placeras i årskurs och undervisningsgrupp. Utgångspunkten är då att placeringsbeslutet från den tidigare skolan ska vara vägledande. Men det kan samtidigt tänkas förekomma fall när det finns skäl att placera eleven i en annan årskurs. Den situationen måste dock bedömas på samma sätt som gäller i dag när elever i allmänhet byter skola.³³⁰

Förberedelseklass

Rektorn får besluta att en elev vars kunskaper bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen delvis ska undervisas i förberedelseklass, om eleven saknar tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen.³³¹

³²⁸ 3 kap. 12 d § skollagen och prop. 2014/16:45 s. 61.

³²⁹ Prop. 2014/15:45 s. 34.

³³⁰ Prop. 2014/15:45 s. 35.

³³¹ 3 kap. 12 f § 1 st. skollagen.

Syftet med förberedelseklassen ska vara att öka nyanlända elevers möjlighet att nå kunskapskraven. Förberedelseklassen ska fungera som en introduktion till den svenska skolan och förbereda eleven för att så snart som möjligt undervisas fullt ut i den undervisningsgrupp som han eller hon normalt tillhör. Bedömningen av hur snabbt detta kan ske, och med vilket stöd, ska utgå från den bedömning av elevens kunskaper som görs när eleven anländer till skolan. Eftersom de nyanlända eleverna utgör en mycket heterogen grupp måste undervisningens utformning anpassas efter individens behov.³³²

Nyanlända elever eller andra elever vars kunskaper bedömts få inte med automatik undervisas i förberedelseklass. Det kan bara bli aktuellt för elever som saknar tillräckliga kunskaper i svenska språket för att kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen i alla ämnen. I detta ligger att syftet med undervisningen i förberedelseklass ska vara att öka elevens möjligheter att nå kunskapskraven och inte att exempelvis ge allmän information om förhållandena i Sverige. En elev får bara delvis undervisas i förberedelseklass. En elev får således inte undervisas enbart i förberedelseklass, utan ska även ges undervisning tillsammans med den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till (jfr 3 kap. 12 e § skollagen).³³³

En elevs undervisning i förberedelseklass i ett visst ämne ska avbrytas så snart eleven bedöms ha tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna delta i undervisningen i ämnet i sin ordinarie undervisningsgrupp på heltid. Syftet är att ingen elev ska undervisas i förberedelseklass längre än nödvändigt. Det finns en tidsgräns för hur länge en elev får ges undervisning i förberedelseklass, vilken är två år. Tidsgränsen innebär inte att en elev får lämnas utan stöd, om eleven efter att ha undervisats i förberedelseklass i två år fortfarande inte har tillräckliga svenskkunskaper för att kunna följa den ordinarie undervisningen i sin vanliga undervisningsgrupp. Det stöd som eleven behöver måste dock ges i annan form, t.ex. som särskilt stöd i form av studiehandledning på modersmålet.³³⁴

Övrigt

Denna bedömningsgrund har nära samband med bedömningsgrund 1.6.1 som handlar om bedömningen av nyanlända elevers kunskaper och vissa andra elever vars kunskaper har bedömts samt planeringen av elevens undervisning. Vid utredning av denna bedömningsgrund kan vi vid behov

I utredningen av denna bedömningsgrund behöver vi till att börja med säkerställa att det skett en bedömning av aktuella elevers kunskaper och att rektorn därefter fattat beslut om vilken årskurs och undervisningsgrupp som nyanlända elever ska placeras i så snart som möjligt och senast inom två månader från det att eleven för första gången har tagits emot i grundskolan. Detsamma gäller för en elev som efter skolgång i Sverige har varit bosatt

³³² Prop. 2014/15:45 s. 45.

³³³ 3 kap. 12 f § 1 st. skollagen samt prop. 2014/15:45 s. 62.

³³⁴ 3 kap. 12 f § 1 st. skollagen samt prop. 2014/15:45 s. 62.

utomlands och därefter har återvänt till Sverige för att återuppta sin utbildning här.

När det gäller en elev som har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här i landet senast vid höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år, blir något beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp enligt 3 kap. 12 e § skollagen (placering i årskurs och undervisningsgrupp) inte aktuellt. En sådan elev börjar enligt vanliga regler sin skolgång i grundskolan eller en motsvarande skolform i årskurs 1 och placeras redan från början i en ordinarie undervisningsgrupp. När det gäller en sådan elev ska bedömningen av hans eller hennes kunskaper därför göras senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i grundskolan.

I utredningen behöver vi begära att få ta del av [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]. [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

I utredningen av denna bedömningsgrund behöver vi även ta reda på om det finns elever, vars kunskaper har bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen, som är placerade i förberedelseklass. Om det finns elever som är placerade i förberedelseklass ska vi kontrollera så att eleverna endast delvis undervisas i förberedelseklass och att de elever som har sin placering där saknar tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen. Vi ska även utreda om elevers undervisning i ett visst ämne avbryts när eleven bedöms ha tillräckliga kunskaper i svenska för att på heltid kunna delta i undervisningen i det ämnet i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till. Slutligen behöver vi kontrollera så elever inte ges undervisning i förberedelseklass längre tid än två år.

1.6.3 Om det behövs för att en elev så snart som möjligt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i sin undervisningsgrupp får omfördelning av undervisningstid till ämnet svenska eller svenska som andraspråk ske genom att rektorn beslutar om prioriterad timplan. (9 kap. 4 a § skolförordningen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att rektorns beslut om prioriterad timplan uppfyller författningarnas krav.

9 kap. 4 a § skolförordningen	En nyanländ elev eller en annan elev vars kunskaper bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen (2010:800) får ges mer undervisning i svenska eller svenska som andraspråk än övriga elever i samma årskurs hos huvudmannen genom en omfördelning av den undervisningstid huvudmannen beslutat enligt 4 § (prioriterad timplan). Ett beslut om prioriterad timplan får fattas om det behövs för att eleven så snart som möjligt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till. En elev får omfattas av prioriterad timplan

	under högst ett år och eleven får inte under denna tid ges mindre undervisning totalt än andra elever i samma årskurs hos huvudmannen. Rektorn beslutar om prioriterad timplan.

Bestämmelsen i skolförordningen gör det möjligt att omfördela tiden mellan olika ämnen (prioriterad timplan) för en nyanländ elev, eller en annan elev vars kunskaper bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen om detta bedöms öka elevens förutsättningar att så snart som möjligt kunna följa och tillgodogöra sig undervisningen i andra ämnen. Detta får dock endast ske med vissa begränsningar. Timmar får endast omfördelas till ämnet svenska eller svenska som andraspråk och en elev får endast ha en sådan prioriterad timplan i högst ett år. Syftet är att eleven genom ökade svenskkunskaper snabbt ska kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen i övriga ämnen. Ett beslut om prioriterad timplan får fattas individuellt utifrån den enskilda elevens behov och genomföras så att möjligheterna för eleven att nå kunskapskraven i övriga ämnen inte försvåras. Vid beslut om prioriterad timplan får således inte, till skillnad från när det är fråga om anpassad studiegång, avvikelser från de ämnen och mål som gäller för utbildningen göras.³³⁵

Prioriterad timplan ska vara ett alternativ för de elever som man bedömer skulle gynnas av att under en begränsad tid få koncentrera sig särskilt på ämnet svenska. Orsaken till att just svenska är det ämne som bör få en särställning är att kunskaper i svenska möjliggör lärande i skolans övriga ämnen. Prioriterad timplan hindrar inte att en elev samtidigt får sin undervisning i förberedelseklass. Prioriterad timplan innebär vidare inte att avsteg ska göras från den garanterade undervisningstiden. Eleven har fortfarande rätt till samma antal undervisningstimmar som andra elever.³³⁶

Bestämmelsen om prioriterad timplan innebär att det slås fast under vilka förutsättningar individualiserade avvikelser från den beslutade fördelningen av undervisningstiden får göras. Om det befaras att en elev efter ett år med prioriterad timplan, och eventuell utökad undervisning, fortfarande inte kommer att kunna uppnå de kunskapskrav som minst ska uppnås (numera benämns detta för att uppfylla de betygskriterier som minst ska uppfyllas) ska en utredning om särskilt stöd inledas. En sådan utredning kan dock naturligtvis behöva inledas tidigare beroende på elevens individuella förutsättningar och behov.³³⁷

Övrigt

³³⁵ Prop. 2014/15:45 s. 38.

³³⁶ Prop. 2014/15:45 s. 39. Gällande beslut om anpassad studiegång, se 3 kap. 12 § skollagen.

³³⁷ Prop. 2014/15:45 s. 40. Gällande utredning av en elevs behov av särskilt stöd, se 3 kap. 7 § skollagen.

Vid utredningen av denna bedömningsgrund behöver vi ta del av de beslut om prioriterad timplan som rektorn har beslutat om.

I utredningen behöver vi ta reda på följande:

- Att beslut om prioriterad timplan inte fattas slentrianmässigt utan endast om det behövs för att eleven så snart som möjligt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till.
- Att det är rektorn som beslutar om prioriterad timplan.
- Att tid endast omfördelas till ämnet svenska eller svenska som andraspråk.
- Att eleven endast omfattas av prioriterad timplan under högst ett år, och
- att eleven under den tid den har beslut om prioriterad timplan inte ges mindre undervisning totalt än andra elever i samma årskurs hos huvudmannen (har beröringspunkter med bedömningsgrunden gällande garanterad undervisningstid).

1.6.4 För nyanlända elever som tagits emot i högstadiet upprättas individuella studieplaner. (3 kap. 12 g § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att det upprättas individuella studieplaner för nyanlända elever, vars kunskaper har bedömts, senast två månader från mottagandet i högstadiet i grundskolan.

3 kap. 12 g § skollagen	För en nyanländ elev som har tagits emot inom skolväsendet i högstadiet i grundskolan och vars kunskaper har bedömts enligt 12 c §, ska en individuell studieplan upprättas senast inom två månader från mottagandet. Studieplanen ska vara långsiktig och beskriva hur eleven ska uppnå behörighet till gymnasieskolans nationella program utifrån elevens mål. Den ska innehålla uppgifter om utbildningens huvudsakliga innehåll och planerade stödåtgärder. Studieplanen ska revideras löpande utifrån de bedömningar som görs av elevens ämneskunskaper.

Upprättandet av individuell studieplan

En individuell studieplan ska upprättas för en nyanländ elev som har tagits emot inom skolväsendet i högstadiet i grundskolan och vars kunskaper har bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen. Detta ska göras senast inom två månader från mottagandet. En bedömning enligt 3 kap. 12 c § skollagen ska också göras senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet. En individuell studieplan ska alltså upprättas inom

samma tidsram och i samband med den inledande bedömningen. Paragrafen omfattar således nyanlända elever som har påbörjat sin utbildning i Sverige i högstadiet i grundskolan.³³⁸

Den individuella studieplanens innehåll

Studieplanen ska vara långsiktig och innehålla en beskrivning av hur eleven ska uppnå behörighet till gymnasieskolans nationella program utifrån elevens mål. Utifrån resultatet från den inledande bedömningen av elevens kunskaper ska en planering av undervisningen och eventuella stödåtgärder upprättas. För planeringen ska elevens mål med utbildningen vara styrande. Om elevens mål med utbildningen t.ex. är att bli behörig till ett nationellt högskoleförberedande program så ska den utgå från det målet. Eftersom tiden i grundskolan inte alltid är tillräcklig för att en elev ska kunna uppnå behörighet till gymnasieskolans nationella program bör en individuell studieplan, i de fall det är aktuellt, beskriva tänkbara vägar inom gymnasieskolans introduktionsprogram, dock med målet att eleven ska bli behörig till ett nationellt program. I ordet "långsiktig" ligger således att målet kan uppnås inom skolformen eller därefter.³³⁹

Planen ska innehålla utbildningens huvudsakliga innehåll och planerade stödåtgärder. Om man behöver göra avvikelser från ordinarie rutiner för att eleven ska nå så långt som möjligt mot utbildningens mål ska den individuella studieplanen i första hand ange planerade beslut som är att anse som åtgärder för nyanlända, såsom prioriterad timplan och placering i förberedelseklass samt insatserna anpassad timplan och studiehandledning på modersmålet för nyanlända. Men även eventuella beslut om särskilt stöd som t.ex. särskild undervisningsgrupp och anpassad studiegång kan ha stor betydelse för elevens förutsättningar att bli behörig till gymnasieskolans nationella program. För att undvika att dokumentera dubbelt (vid särskilt stöd ska t.ex. alltid ett åtgärdsprogram upprättas enligt 3 kap. 9 § skollagen) ska planeringen enbart beskriva vilken insats som eleven behöver för att uppnå sitt mål och för vilken tid. När det gäller stödinsatser som är att anse som extra anpassningar enligt 3 kap. 5 a § skollagen, finns inget dokumentationskrav. Det kan dock vara lämpligt att ange vilka anpassningar som bör ske. Den individuella studieplanen bör användas som ett verktyg för att göra en individuell planering av elevens utbildning inom grundskolan.³⁴⁰

Revidering av studieplanens innehåll

Den individuella studieplanen ska revideras löpande med hänsyn till de bedömningar som görs av den nyanlända elevens ämneskunskaper.³⁴¹

Övrigt

Vid utredningen av denna bedömningsgrund behöver vi till att börja med ta reda på om det finns nyanlända elever som tagits emot i högstadiet vid den aktuella skolenheten och om elevernas kunskaper har bedömts enligt 3 kap.

³³⁸ Prop. 2017/18:194 s. 90.

³³⁹ Prop. 2017/18:194 s. 90.

³⁴⁰ Prop. 2017/18:194 s. 90–91.

³⁴¹ Prop. 2017/18:194 s. 91.

12 c § skollagen. Därefter ska vi kontrollera om det för dessa elever har upprättats individuella studieplaner och att detta skett inom två månader från det att eleven togs emot i högstadiet i grundskolan.

I de fall det upprättats individuella studieplaner ska vi begära att få ta del av dessa och kontrollera att de innehåller information om hur eleven ska uppnå behörighet till gymnasieskolans nationella program utifrån elevens mål och att de även innehåller uppgifter om utbildningens huvudsakliga innehåll och planerade stödåtgärder. Att observera är att studieplanen ska revideras löpande utifrån de bedömningar som görs av elevens ämneskunskaper.

1.6.5 För nyanlända elever som tagits emot i högstadiet och bedöms ha svårt att nå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan används stödåtgärden anpassad timplan under de förutsättningar och på det sätt som anges i skollagen. (3 kap. 12 h § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att rektorns beslut om anpassad timplan uppfyller författningarnas krav.

3 kap. 12 h § skollagen	Rektorn får besluta att en nyanländ elev som har tagits emot inom skolväsendet i högstadiet i grundskolan, ska ges undervisning som avviker från den timplan samt de ämnen och mål som annars gäller för utbildningen (anpassad timplan), om 1. rektorn efter att elevens kunskaper har bedömts enligt 12 c § eller senare, bedömer att eleven kommer att ha svårt att nå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan inom ramen för skolplikten eller motsvarande rätt till utbildning enligt 7 kap. 2 §, och 2. eleven och elevens vårdnadshavare har samtyckt till den anpassade timplanen. En anpassad timplan ska utformas så att 1. eleven ges undervisning i sådana ämnen och minst det antal ämnen som krävs för att nå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan, 2. ett av de ämnen som avses i 1 är idrott och hälsa, och 3. eleven ges minst den totala undervisningstid som återstår för övriga elever i den årskursen hos huvudmannen under den kvarvarande skoltiden.

Rektorn kan under vissa förutsättningar fatta beslut om en omfördelning av undervisningstiden för vissa nyanlända elever.

Förutsättningar för beslut om anpassad timplan

Rektorn får besluta om en anpassad timplan för en nyanländ elev som har tagits emot inom skolväsendet i högstadiet i grundskolan. Bestämmelsen omfattar således nyanlända elever som har påbörjat sin utbildning i Sverige i

högstadiet i grundskolan. En anpassad timplan innebär att en elev får mer undervisning i vissa utvalda ämnen än övriga elever i samma årskurs hos huvudmannen genom en omfördelning av undervisningstiden. Omfördelningen kan innebära att eleven, för att denne ska kunna klara de utvalda ämnena, inte alls får undervisning i vissa andra ämnen. Detta är möjligt eftersom beslutet enligt paragrafen får innebära avvikelser från ”den timplan samt de ämnen och mål som annars gäller för utbildningen”. Den angivna formuleringen motsvarar den formulering som finns i 3 kap. 12 § skollagen för anpassad studiegång.³⁴²

Rektorn får efter att en elevs kunskaper har bedömts i den inledande bedömningen i 3 kap. 12 c § skollagen eller i en senare bedömning, fatta beslut om en anpassad timplan om rektorn bedömer att eleven kommer att ha svårt att uppnå de krav som minst ska uppnås i det antal ämnen som krävs för att nå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan inom ramen för skolplikten eller motsvarande rätt till utbildning.³⁴³

Eleven och elevens vårdnadshavare eller gode man ska ha samtyckt till den anpassade timplanen. Detta eftersom ett beslut om anpassad timplan innebär ett ingrepp i elevens rättigheter i och med att det görs avsteg från gällande krav på ämnen och timplan. Ett samtycke förutsätter att skolan ger god information om vad åtgärden innebär så att eleven och elevens vårdnadshavare kan ta ställning till den. I det fall en elev eller elevens vårdnadshavare inte samtycker till en föreslagen åtgärd om anpassad timplan ska rektorn inte fatta ett sådant beslut. Om rektorn i ett sådant fall bedömer att eleven har behov av stödåtgärder bör i stället behovet av särskilt stöd utredas och rektorn får överväga ett beslut om t.ex. anpassad studiegång. Om en elev eller elevens vårdnadshavare först har lämnat ett samtycke och sedan ändrar sig och tar tillbaka samtycket blir konsekvensen att beslutet om anpassad timplan ska upphävas. Det finns inte någon angiven gräns för hur länge en elev kan ha en anpassad timplan, utan det är elevens behov som avgör detta.³⁴⁴

Utformningen av den anpassade timplanen

Den anpassade timplanen ska utformas så att eleven ges undervisning i sådana ämnen och minst det antal ämnen som krävs för att nå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan. Enligt gällande bestämmelser krävs tolv godkända ämnen för behörighet till ett högskoleförberedande nationellt program och åtta godkända ämnen för behörighet till ett yrkesprogram. För behörighet krävs som huvudregel att tre av dessa är

³⁴² Prop. 2017/18:194 s. 91.

³⁴³ Prop. 2017/18:194 s. 91.

³⁴⁴ Prop. 2017/18:194 s. 91–92.

svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik (16 kap. 29–31 §§ skollagen och 5 kap. 15 § skolförordningen [2011:185]). Eleven ska således få undervisning i minst åtta respektive tolv ämnen, varav tre ska vara svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik, beroende på vilket nationellt program (yrkesprogram eller högskoleförberedande) som är målet.

Ett av de ämnen som ska ingå i den anpassade timplanen ska vara idrott och hälsa. Detta eftersom elevens hälsa påverkar prestationerna i övriga ämnen.

Den anpassade timplanen måste utformas så att eleven ges minst den totala undervisningstid som återstår för övriga elever i den årskursen hos huvudmannen under den kvarvarande skoltiden. Det innebär att eleven inte får ges mindre antal timmar undervisning än andra elever i samma årskurs. Formuleringen motsvarar de formuleringar som finns i 10 kap. 5 § skollagen och som reglerar den totala undervisningstiden i grundskolan.³⁴⁵

Övrigt

Vid utredningen av denna bedömningsgrund behöver vi till att börja med ta reda på om det finns nyanlända elever som tagits emot i högstadiet vid den aktuella skolenheten och vars kunskaper har bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen. Därefter ska vi utreda om rektorn har fattat beslut om anpassad timplan för några elever.

I de fall det finns beslut om anpassad timplan kan vi begära att få ta del av detta underlag för att kontrollera förutsättningarna för beslut om anpassad timplan är uppfyllda och att den anpassade timplanen har det innehåll som författningarna föreskriver. Detta innebär bland annat:

- Att besluten endast kan gälla för elever i högstadiet.
- Att beslut endast fattas om rektorn efter att elevens kunskaper har bedömts 3 kap. 12 c § skollagen eller senare, bedömer att eleven kommer att ha svårt att nå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan inom ramen för skolplikten eller motsvarande rätt till utbildning enligt 7 kap. 2 § skollagen och eleven och elevens vårdnadshavare (eller gode man) har samtyckt till de anpassade timplanen.

Att den anpassade timplanen utformas så att eleven ges undervisning i sådana ämnen och minst det antal ämnen som krävs för att nå behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan, att ett av de ämnen som avses är idrott och hälsa, och att eleven ges minst den totala undervisningstid som

³⁴⁵ Prop. 2017/18:194 s 92

återstår för övriga elever i den årskursen hos huvudmannen under den kvarvarande skoltiden.

1.7 Fjärr- och distansundervisning

1.7.1 Huvudmannens beslut om fjärrundervisning uppfyller författningarnas krav och är anmält till Skolinspektionen. (21 kap. 9 § skollagen, 5 a kap. 5 och 6 §§ skolförordningen, Statens skolinspektions föreskrifter [SKOLFS 2020:227] om anmälan att bedriva fjärrundervisning)

Inom denna bedömningsgrund granskar vi att huvudmannens beslut om fjärrundervisning uppfyller författningarnas krav och att beslutet är anmält till Skolinspektionen.

21 kap. 9 § skollagen	En huvudman som avser att använda fjärrundervisning i ett visst ämne eller i en viss kurs, för extra studietid eller för integrerad samisk undervisning i grundskolan ska fatta ett beslut om det. Huvudmannen får besluta om att använda fjärrundervisning för högst ett läsår åt gången.
5 a kap. 5 § skolförordningen	Huvudmannen ska dokumentera ett beslut om att använda fjärrundervisning.
5 a kap. 6 § skolförordningen	Huvudmannen ska till Statens skolinspektion anmäla ett beslut om att använda fjärrundervisning. Om huvudmannen utför fjärrundervisning åt någon annan huvudman ska det också anmälas.
Statens skolinspektions föreskrifter om anmälan att bedriva fjärrundervisning	SKOLFS 2020:227

Vad är fjärrundervisning?

Med fjärrundervisning avses enligt 1 kap. 3 § skollagen ”interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid”. Det handlar alltså om digital undervisning i realtid, vilket innebär att elevgruppen är i lokaler som skolenheten disponerar medan läraren befinner sig på ett annat ställe samt att läraren undervisar via en digital lösning.

Vid fjärrundervisning ska eleverna således befinna sig i lokaler som skolenheten disponerar, inte i hemmet (se vidare under bedömningsgrunden som avser detta).³⁴⁶

³⁴⁶ 21 kap. 12 § skollagen

Det är endast huvudmän inom skolväsendet eller en huvudman för ett särskilt ungdomshem som får utföra fjärrundervisning.³⁴⁷

Observera att det inom ramen för närundervisning kan förekomma inslag av fjärrliknande undervisning utan att det då klassas som fjärrundervisning. Det kan t.ex. handla om att en lärare tar hjälp av en annan lärare med specialistkompetens inom ett särskilt område. Denna lärare kan befinna sig på en annan plats och undervisa med hjälp av informations- och kommunikationsteknik. I en sådan situation är det den ordinarie läraren som är ansvarig för undervisningen, betygssättningen och eventuella beslut om disciplinära åtgärder. Eftersom den ansvariga läraren redan finns på plats hos eleverna är det i ett sådant fall inte fråga om fjärrundervisning enligt skollagens bestämmelser.³⁴⁸

Beslut och anmälan

En huvudman som avser använda fjärrundervisning i grundskolan³⁴⁹ ska fatta beslut om det för högst ett läsår i taget. Beslutet ska dokumenteras och anmälas till Skolinspektionen. Om huvudmannen utför fjärrundervisning åt någon annan huvudman ska även det anmälas till Skolinspektionen.

Skolinspektionen har meddelat föreskrifter om anmälan att bedriva fjärrundervisning.³⁵⁰ Av 7 § i föreskrifterna framgår att anmälan ska avse ett beslut om fjärrundervisning vid en viss skolenhet eller att en huvudman ska utföra uppgifter som avser fjärrundervisning åt en annan huvudman. Anmälan ska ske på den blankett som finns på Skolinspektionens hemsida (2 §).

Vid utredningen av denna bedömningsgrund behöver det kontrolleras med Skolinspektionens tillståndsenhet om huvudmannen anmält sitt beslut att använda fjärrundervisning vid den granskade skolenheten.

Om anmälan inte innehåller huvudmannens beslut, så får det begäras in direkt från huvudmannen för att kontrollera att det är korrekt i sak, samt dokumenterat. Observera att huvudmannen kan ha delegerat uppgiften att besluta och anmäla till Skolinspektionen till någon tjänsteman, exempelvis rektorn på skolenheten.

Om det i utredningen framkommer uppgifter om att skolenheten bedriver fjärrundervisning åt en annan huvudman, ska även detta kontrolleras med tillståndsenheten om det är anmält.

1.7.2 Fjärrundervisning används under de förutsättningar och med de begränsningar avseende årskurser, ämnen och omfattning som följer

³⁴⁷ 21 kap. 10 § skollagen

³⁴⁸ Prop. 2019/20:127 Fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad, sid 44 och <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/fjarrundervisning#h-Beslutochtillstand>

³⁴⁹ Regeringen får meddela föreskrifter om en försöksverksamhet med fjärrundervisning i förskoleklassen, men någon sådan försöksverksamhet pågår inte för närvarande.

³⁵⁰ Statens Skolinspektions föreskrifter (SKOLFS 2020:227) om anmälan att bedriva fjärrundervisning

av författningarna. (21 kap. 2–5 §§ skollagen, 5 a kap. 2–4 §§ skolförordningen)

Inom denna bedömningsgrund granskar vi att fjärrundervisning inte används på ett felaktigt sätt samt att fjärrundervisning inte används i årskurser eller ämnen där det inte är tillåtet.

21 kap. 2 § skollagen	Fjärrundervisning får användas i grundskolan endast under de förutsättningar och med de begränsningar som följer av detta kapitel och föreskrifter som meddelats i anslutning till kapitlet.
21 kap. 3 § skollagen	Fjärrundervisning får användas för en elev i grundskolan i kurser som eleven läser enligt gymnasieskolans ämnesplaner. I övrigt får fjärrundervisning användas bara om 1. det för viss undervisning inte finns någon lärare inom huvudmannens skolenhet som uppfyller kraven på legitimation och behörighet enligt 2 kap. 13 § och huvudmannen trots upprepade ansträngningar inte har lyckats anställa en sådan, 2. det, när det gäller integrerad samisk undervisning i grundskolan, inte finns någon lämplig lärare inom huvudmannens skolenhet som kan bedriva den integrerade samiska undervisningen och huvudmannen trots upprepade ansträngningar inte har lyckats anställa en sådan, eller 3. elevunderlaget för en viss skolenhet är så begränsat att ordinarie undervisning inom skolenheten leder till betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för huvudmannen.
21 kap. 4 § skollagen	I grundskolan får fjärrundervisning användas endast i ämnena - engelska, - matematik, - moderna språk, - modersmål, - naturorienterande ämnen: biologi, fysik och kemi, - samhällsorienterande ämnen: geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap, - samiska, - svenska, - svenska som andraspråk, - teckenspråk, och - teknik. I grundskolan får fjärrundervisning även användas för extra studietid och integrerad samisk undervisning.
21 kap. 5 § skollagen	Regeringen får meddela föreskrifter om begränsningar i fråga om i vilka årskurser som fjärrundervisning får användas i grundskolan.

	Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i fråga om de angivna skolformerna meddela föreskrifter om 1. elevgruppernas storlek när fjärrundervisning används, och 2. i vilken omfattning fjärrundervisning får användas.
5 a kap. 2 § skolförordningen	Fjärrundervisning får, trots vad som anges i 21 kap. 4 § skollagen, bara användas i 1. årskurserna 1–6 i grundskolan vid undervisning i modersmål, 3. årskurserna 1–6 i grundskolan för integrerad samisk undervisning, 4. årskurserna 4–6 i grundskolan, vid undervisning i moderna språk och teckenspråk och 5. årskurserna 4–6 i grundskolan vid undervisning i form av extra studietid. I årskurserna 7–9 i grundskolan får fjärrundervisning användas i samtliga ämnen och verksamheter som anges i 21 kap. 4 § skollagen.
5 a kap. 3 § skolförordningen	Fjärrundervisning får inte vid någon tidpunkt under ett läsår användas för mer än 25 procent av elevens respektive skolenhetens undervisningstimmar i grundskolan. Statens skolinspektion får efter ansökan från en huvudman medge att fjärrundervisning får användas för mer än 25 procent av undervisningstimmar vid en skolenhet. Ett sådant medgivande får lämnas för högst ett läsår åt gången och endast om det finns synnerliga skäl för det.
5 a kap. 4 § skolförordningen	En huvudman får inte vid någon tidpunkt under ett läsår utföra uppgifter som avser fjärrundervisning åt en annan huvudman i högre omfattning än 25 procent av sin vid läsårets början planerade totalakapacitet att erbjuda undervisningstimmar oavsett undervisningsform.
Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2021:28) och allmänna råd om fjärrundervisning om	Elevgruppen vid fjärrundervisning i grundskolan ska ha en lämplig storlek. Med elevgrupp vid fjärrundervisning avses i dessa föreskrifter samtliga elever som får fjärrundervisning av en fjärrlärare vid ett och samma tillfälle. För att säkerställa att fjärrundervisningen håller hög kvalitet ska följande särskilt beaktas vid bedömningen av vad som är en lämplig storlek: – vilket ämne fjärrundervisningen avser samt undervisningens innehåll och form, – elevernas ålder och mognad samt individuella förutsättningar och behov,

	– undervisningslokalernas utformning, – vilka tekniska förutsättningar som föreligger, – elevernas digitala erfarenhet och kompetens, – fjärrlärarens digitala erfarenhet och kompetens, – handledarens uppgifter och kompetens, och – organisatoriska och resursmässiga förutsättningar i övrigt.

Vad krävs för att fjärrundervisning ska få användas

Fjärrundervisning får användas för en elev i grundskolan i kurser som eleven läser enligt gymnasieskolans ämnesplaner. I övrigt får fjärrundervisning användas bara om:

1. Det för viss undervisning inte finns någon lärare inom huvudmannens skolenhet som uppfyller kraven på legitimation och behörighet enligt 2 kap. 13 § skollagen och huvudmannen trots upprepade ansträngningar inte har lyckats anställa en sådan,
2. det, när det gäller integrerad samisk undervisning i grundskolan, inte finns någon lämplig lärare inom huvudmannens skolenhet som kan bedriva den integrerade samiska undervisningen och huvudmannen trots upprepade ansträngningar inte har lyckats anställa en sådan, eller
3. elevunderlaget för en viss skolenhet är så begränsat att ordinarie undervisning inom skolenheten leder till betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för huvudmannen.

Det är tillräckligt att det inte finns någon legitimerad och behörig lärare att tillgå vid den aktuella skolenheten. Detta innebär att fjärrundervisning kan anordnas även om huvudmannen i och för sig har behöriga lärare att tillgå vid någon annan skolenhet. Huvudmannen måste dock ha gjort upprepade försök att rekrytera en legitimerad och behörig lärare till den aktuella skolenheten.³⁵¹ Gällande elevunderlaget framgår av förarbetena att som huvudregel bör organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för huvudmannen anses föreligga vid ett elevunderlag på färre än fem elever.³⁵²

I vilka ämnen och årskurser får fjärrundervisning användas

I 21 kap. 4 § skollagen anges i vilka ämnen fjärrundervisning får användas i de obligatoriska skolformerna. Observera att fjärrundervisning aldrig kan ges i ämnena bild, musik, slöjd, idrott och hälsa samt hem- och konsumentkunskap.

³⁵¹ Prop. 2019/20:127, s. 224.

³⁵² Prop. 2019/20:127, s. 225.

I 5 a kap. 2 § skolförordningen finns sedan reglerat ytterligare inskränkningar utifrån vilken årskurs det gäller. Exempelvis är det för årskurs 1–6, mycket begränsat i vilka ämnen som fjärrundervisning får användas.

Nedan följer en översikt av i vilka ämnen som fjärrundervisning får användas i:

Årskurs 7–9: engelska, matematik, moderna språk, modersmål, de naturorienterande ämnena (biologi, fysik och kemi), de samhällsorienterande ämnena (geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap), samiska, svenska, svenska som andraspråk, teckenspråk och teknik.

Årskurs 4–6: modersmål, moderna språk och teckenspråk.

Årskurs 1–3: modersmål.

Fjärrundervisning får även användas för extra studietid och i integrerad samisk undervisning i samtliga årskurser i grundskolan. Vidare får fjärrundervisning användas för en elev i grundskolan i kurser som eleven läser enligt gymnasieskolans ämnesplaner.

I vilken omfattning får fjärrundervisning användas

Fjärrundervisning får inte omfatta hur stor del av undervisningen som helst. I skolförordningen anges att fjärrundervisning inte vid någon tidpunkt under ett läsår får användas för mer än 25 procent av elevens respektive skolenhetens undervisningstimmar i grundskolan.³⁵³

Om det föreligger synnerliga skäl kan Skolinspektionen, efter ansökan från huvudmannen, medge att fjärrundervisning används för mer än 25 procent av undervisningstimmar vid en skolenhet. Ett sådant medgivande får lämnas för högst ett läsår åt gången.³⁵⁴

Huruvida huvudmannen har ett medgivande för utökad användning är dock nödvändigt att kontrollera för att kunna bedöma om fjärrundervisning används i korrekt omfattning.

På grund av de här begränsningarna har Skolinspektionen beslutat att huvudmannen ska ange hur stor del av skolenhetens undervisningstid som ska ges som fjärrundervisning i sin anmälan till myndigheten. Huvudmannen ska också intyga att denne säkerställt att elever med fjärrundervisning inte får mer än 25 procent av sin totala undervisningstid på detta sätt. Det finns även en särskild blankett för ansökan om medgivande för utökad användning av fjärrundervisning.³⁵⁵

När det gäller *skolenhetens undervisningstid* anges i anmälningsblanketten att samtliga timmar i ämnena eller kurserna där fjärrundervisning används räknas som fjärrundervisning, oavsett om fjärrundervisning används vid alla

³⁵³ 5 a kap. 3 § skolförordningen

³⁵⁴ 5 a kap. 3 § skolförordningen

³⁵⁵ Jfr. Statens Skolinspektions föreskrifter (SKOLFS 2020:227) om anmälan att bedriva fjärrundervisning, 2 och 8 §§ samt blanketten för anmälan resp. ansökan.

lektioner eller inte. Ett räkneexempel: En skolenhet har 40 elever. Om all fjärrundervisning ges i grupper om 5 elever, blir det totalt 8 grupper. Läraren i var och en av dessa grupper har 100 undervisningstimmar under läsåret. Det betyder att det blir $8 \times 100 = 800$ undervisningstimmar med fjärrundervisning på skolenheten under läsåret. Om all närundervisning ges i grupper om 20 elever, blir det 2 undervisningsgrupper på skolenheten. Lärarna i var och en av dessa grupper har 700 undervisningstimmar på skolenheten. Det blir alltså $2 \times 700 = 1400$ undervisningstimmar. Totala antalet undervisningstimmar på skolenheten blir då $800 + 1400 = 2200$ timmar. Andelen fjärrundervisning på skolan blir då 36 procent. Det är alltså mer än 25 procent av undervisningstiden som bedrivs som fjärrundervisning (jfr SOU 2017:44 s. 404).

Även när en *huvudman* utför fjärrundervisning åt en annan huvudman finns begränsningar. En huvudman får inte vid någon tidpunkt under ett läsår utföra uppgifter som avser fjärrundervisning åt en annan huvudman i högre omfattning än 25 procent av sin vid läsårets början planerade totala kapacitet att erbjuda undervisningstimmar oavsett undervisningsform.³⁵⁶

Om huvudmannen anmält användandet av fjärrundervisning till Skolinspektionen kan utredningen ta utgångspunkt i anmälningsblanketten. I annat fall (se då även bedömningsgrunden om huvudmannes beslut om fjärrundervisning) får huvudmannen redogöra för i vilka ämnen och hur många timmar som fjärrundervisning bedrivs. Även skolenhetens totala undervisningstimmar behöver framgå.

██████████ kan eventuellt innehålla uppgifter om att lektioner bedrivs via fjärrundervisning och således utgöra ett underlag för att se i vilka ämnen som sådan undervisning bedrivs. ██████████
██████████ om det finns signaler om att skolenheten överstiger 25 procent av en elevs totala undervisningstimmar.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Observera att om skolenheten bedriver fjärrundervisning åt en annan huvudman på entreprenad, granskas detta endast under bedömningsgrunden om huvudmannens beslut om fjärrundervisning och anmälan om det, d.v.s. att anmälan av detta skett. Omfattningen och i vilka ämnen sådan undervisning sker granskas inte, eftersom det är den andra huvudmannen som har ansvaret för detta.

1.7.3 Elever som deltar i fjärrundervisning gör det i lokaler som skolenheten disponerar och en handledare är närvarande där eleverna befinner sig. (21 kap. 12 och 13 §§ skollagen)

³⁵⁶ 5 a kap. 4 § skolförordningen

Inom denna bedömningsgrund granskar vi att elever som deltar i fjärrundervisning gör det i lokaler som skolenheten disponerar och att en handledare är närvarande där eleverna befinner sig.

21 kap. 12 § skollagen	Elever som deltar i fjärrundervisning ska göra det i lokaler som skolenheten disponerar.
21 kap. 13 § skollagen	Vid fjärrundervisning ska det finnas en handledare. I grundskolan ska handledaren finnas närvarande där eleverna befinner sig. Handledaren ska vara en för detta ändamål lämplig person.

Lokaler

Elever som deltar i fjärrundervisning ska göra det i lokaler som skolenheten disponerar (21 kap. 12 § skollagen). Eleverna kan alltså inte befinna sig i sina hem utan ska vara i skolan medan det är läraren som är på distans.³⁵⁷

Handledare

Vid fjärrundervisning ska det finnas en handledare, som i grundskolan ska finnas närvarande där eleverna befinner sig. Det innebär att om fjärrundervisning används vid flera lektioner i flera olika lokaler samtidigt, så måste det finnas en handledare närvarande under varje lektion, en handledare bör alltså inte vara schemalagd som handledare för mer än en undervisningsgrupp vid ett och samma lektionstillfälle. Handledaren kan dock såklart tillfälligt lämna lokalen för att exempelvis följa en elev till skolbiblioteket eller för att hämta undervisningsmaterial från en annan lokal. Kravet på handledarens närvaro har att göra med att handledarens närvaro kan säkerställa en god arbetsmiljö för eleverna samt att en närvarande handledare kan bistå fjärrläraren i undervisningen och bidra till att undervisningen håller en hög kvalitet.³⁵⁸

Handledaren ska vara en för detta ändamål lämplig person. Av förarbetena framgår att det är upp till huvudmannen att bedöma vem som är en lämplig person, men att handledaren aldrig kan vara en annan elev. Även lämplighetskravet kan kopplas till att handledaren ska kunna bistå fjärrläraren vid undervisningen så att en hög kvalitet i undervisningen kan säkerställas. Det bör i första hand vara en annan lärare som är anställd på skolenheten eller annan anställd med god erfarenhet av att arbeta med barn och elever. Handledaren får vidta vissa åtgärder enligt 5 kapitlet i skollagen för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande. Det är därför viktigt att personen är van vid att arbeta med barn och elever och helst känner eleverna i undervisningsgruppen.³⁵⁹

³⁵⁷ Prop. 2019/20:127, s. 63.

³⁵⁸ Prop. 2019/20:127, s. 65, 66 och 228.

³⁵⁹ Prop. 2019/20:127, s. 63 f.

1.7.4 Om distansundervisning används vid skolenheten har huvudmannen ett godkännande som utförare eller anlitar en annan huvudman som är godkänd som utförare. (22 kap. 9 § och 23 kap. 17 § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund granskar vi att den som utför distansundervisning vid en skolenhet är godkänd som utförare av sådan undervisning.

Observera att rektorns beslut om att särskilt stöd ska ges i form av distansundervisning, och om det finns förutsättningar för ett sådant beslut, granskas och bedöms under den bedömningsgrund om distansundervisning som finns under delområdet särskilt stöd.

22 kap. 9 § skollagen	Distansundervisning får endast utföras av en huvudman inom skolväsendet som efter ansökan har godkänts som utförare av utbildning där distansundervisning används. För att godkännande ska lämnas krävs att 1. huvudmannen har förutsättningar att utföra distansundervisning av god kvalitet, och 2. det kan antas att det kommer att finnas ett tillräckligt elevunderlag för att driva en stabil verksamhet. Godkännandet ska avse viss utbildning vid en viss skolenhet. Statens skolinspektion prövar frågor om godkännande.
23 kap. 17 § skollagen	Uppgifter som avser distansundervisning eller annan undervisning enligt 22 kap. får överlämnas till en annan huvudman inom skolväsendet, som har godkänts som utförare av distansundervisning enligt 22 kap. 9 §, på entreprenad inom grundskolan.

Vad är distansundervisning inom grundskolan?

För att kunna identifiera om distansundervisning används på skolenheten ges här en kort beskrivning av vad distansundervisning inom grundskolan är.

Med distansundervisning avses enligt 1 kap. 3 § skollagen "interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i både rum och tid".

Inom grundskolan kan distansundervisning endast användas som en särskild stödåtgärd för en viss målgrupp av elever, se mer under rubriken *Vilka elever kan få distansundervisning som särskilt stöd*. Observera att distansundervisning som särskilt stöd inte kan ges inom förskoleklass utan endast inom grundskolan.³⁶⁰ Distansundervisning är således inte tillåten alls inom förskoleklass och endast som en särskilt stödåtgärd inom grundskola.

³⁶⁰ 22 kap. 2 § skollagen

När särskilt stöd i form av distansundervisning ges kan den också innehålla andra former av undervisning (inslag av när- och fjärrundervisning). Om fjärrundervisning används gäller då inte bestämmelserna i 21 kap. skollagen.³⁶¹

Vilka elever kan få distansundervisning som särskilt stöd?

Distansundervisning som särskilt stöd kan endast ges till en elev som inte kan delta i den ordinarie undervisningen på grund av en dokumenterad medicinsk, psykisk eller social problematik. Vidare krävs att alla andra möjligheter till särskilt stöd är uttömda eller bedöms olämpliga. Elevens vårdnadshavare behöver också medge att sådan undervisning används. I lågstadiet får därutöver distansundervisning som särskilt stöd endast användas om det finns synnerliga skäl.

För mer vägledning runt under vilka förutsättningar som distansundervisning kan ges inom ramen för ett åtgärdsprogram, se bedömningsgrunden om distansundervisning som finns under särskild stöd.

Vilka får utföra distansundervisning?

Distansundervisning får endast utföras av en huvudman inom skolväsendet som efter ansökan har godkänts av Skolinspektionen som utförare av utbildning där distansundervisning används. Ett godkännande avser viss utbildning vid en viss skolenhet. Godkännandet avser således den skolenhet som distansundervisning utgår ifrån, där distansläraren finns, och kan därmed ofta vara en annan skolenhet än den som eleven går på. Med viss utbildning avses vilka årskurser och vilka ämnen som godkännandet omfattar.³⁶² Observera dock att skollagen reglerar att distansundervisning inte är tillåten i vissa ämnen.³⁶³

Ett godkännande av en utförare av distansundervisning innehåller också ett antal villkor. Godkännanden villkoras gällande antal platser i utbildningen, d.v.s. ett högsta antal elever som utföraren får ge distansundervisning till, samt i förekommande fall om utföraren riktar sin distansundervisning till någon speciell elevkategori (jfr 5 b kap. 6 § skolförordningen). Godkännandet kan också innehålla villkor för själva genomförandet av distansundervisningen, exempelvis att vissa moment i särskilda ämnen måste genomföras i form av närundervisning (jfr 22 kap. 9 § skollagen om att distansundervisning ska utföras med god kvalitet).

Observera att det endast är huvudmän inom skolväsendet som kan ges ett godkännande som utförare av distansundervisning. För en enskild huvudman krävs således att denne först är godkänd som huvudman enligt 2 kap. 5 § skollagen.

³⁶¹ 22 kap. 3 § skollagen

³⁶² Prop. 2019/20:127 s. 113 och 239.

³⁶³ Jfr 22 kap. 6 § skollagen

Distansundervisning kan genomföras via entreprenad

En huvudman för överlämna uppgifter som avser distansundervisning via entreprenad till en annan huvudman inom skolväsendet som är godkänd som utförare.³⁶⁴

Övrigt

Om det framkommer att en skolenhet bedriver någon form av distansundervisning ska kontakt alltid tas med Skolinspektionens tillståndsenhet för att kontrollera om den som utför distansundervisningen har ett godkännande.

Om det saknas ett godkännande kan ingripande ske enligt följande. [REDACTED]

[REDACTED]

1.8 Frånvaro

1.8.1 Rektorn ser till att elevens vårdnadshavare informeras samma dag vid ogiltig frånvaro. (7 kap. 17 § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund granskar vi att rektorn informerar vårdnadshavare om elevers ogiltiga frånvaro samma dag som denna inträffar.

7 kap. 17 § skollagen	En elev i förskoleklassen och grundskolan ska delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om inte eleven har giltigt skäl att utebli. Den obligatoriska verksamheten får omfatta högst 190 dagar per läsår och åtta timmar eller, i förskoleklassen och de två lägsta årskurserna, sex timmar per dag. Sådan verksamhet får inte förläggas till lördagar, söndagar eller andra helgdagar. Om en elev i förskoleklassen eller grundskolan utan giltigt skäl uteblir från den obligatoriska verksamheten, ska rektorn se till att elevens vårdnadshavare samma dag informeras om att eleven har varit frånvarande. Om det

³⁶⁴ 23 kap. 17 skollagen

	finns särskilda skäl behöver elevens vårdnadshavare inte informeras samma dag.

En elev i förskoleklassen och grundskolan ska delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om inte eleven har giltigt skäl att utebli.³⁶⁵ Giltiga skäl att utebli kan till exempel vara beviljad ledighet, sjukdom eller befrielse från att delta i obligatoriska inslag i undervisningen.³⁶⁶ Om en elev i förskoleklassen eller grundskolan utan giltigt skäl uteblir från den obligatoriska verksamheten, ska rektorn se till att elevens vårdnadshavare samma dag informeras om att eleven har varit frånvarande. Om det finns särskilda skäl behöver elevens vårdnadshavare inte informeras samma dag.³⁶⁷

Av förarbetena framgår att för att syftet med bestämmelsen ska uppnås är det viktigt att informationen till vårdnadshavare lämnas så snart som möjligt. Rektorn, eller den rektor utser, ska se till att underrättelse sker. Det är givetvis inget som hindrar att rektorn uppdrar åt en lärare som är elevens klassföreståndare eller har motsvarande funktion att ta kontakt med vårdnadshavaren. Elevens vårdnadshavare ska informeras inte bara när eleven uteblir från obligatoriska inslag utan även vid frånvaro från annan verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen.³⁶⁸

Huvudregeln är att vårdnadshavarna ska informeras samma dag som eleven uteblir från utbildningen. Om det finns särskilda skäl behöver inte elevens vårdnadshavare informeras samma dag. I förarbetena ges exempel på vad som kan utgöra särskilda skäl. Om frånvaron avser den sista lektionen på eftermiddagen eller att det överenskommits att all kontakt med hemmet ska ske via en person, till exempel bara en av vårdnadshavarna, så behöver inte kontakten tas samma dag.³⁶⁹

Det finns inga regler för hur vårdnadshavare ska informeras om en elevs ogiltiga frånvaro. Informationen kan till exempel ske genom telefonsamtal, sms eller e-post.

Övrigt

Utredningen av denna bedömningsgrund tar sin utgångspunkt i uppgifter om elevers frånvaro vid den aktuella skolenheten. Dessa uppgifter kan inhämtas på olika sätt, [REDACTED]

[REDACTED] Många skolor använder idag ett digitalt system där personalen rapporterar in om elever varit frånvarande från skolan. [REDACTED]

³⁶⁵ 7 kap. 17 § 1 st skollagen.

³⁶⁶ 7 kap. 18 och 19 §§ skollagen.

³⁶⁷ 7 kap. 17 § 4 st skollagen.

³⁶⁸ Prop. 2009/10:165 s. 706.

³⁶⁹ Prop. 2009/10:165 s. 340.

Om elever haft ogiltig frånvaro ska det utredas om rektorn, eller den rektor utser, samma dag har informerat vårdnadshavarna om elevens frånvaro. Att observera är att information inte behöver lämnas samma dag om det finns särskilda skäl, jämför ovan.

1.8.2 Rektorn ser till att det startas en utredning för att utreda frånvaron om en elev har upprepade eller längre frånvaro, oavsett om den är giltig eller ogiltig, om det inte är obehövt. Utifrån denna utredning beslutas och genomförs åtgärder för att komma till rätta med elevens frånvaro. Utredningen genomförs i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. (7 kap. 19 a §, 3 kap. 7 och 9 §§, 5 kap. 9–10 §§ och 6 kap. 10 § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund granskar vi att rektorn ser till att det startas en utredning för att utreda frånvaron om en elev har upprepade eller längre frånvaro, om det inte är obehövt. Vi granskar även att det utifrån denna utredning beslutas om åtgärder för att komma tillrätta med elevens frånvaro och att dessa åtgärder genomförs. Vi granskar också om utredningen genomförs i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan.

Eftersom en frånvaroutredning kan innebära att även en utredning om särskilt stöd kan behöva startas har denna bedömningsgrund nära samband med bedömningsgrunderna för delområdet gällande utredning om särskilt stöd och beslut om åtgärdsprogram. En frånvaroutredning kan även innebära att en utredning enligt 5 kap. 9 § skollagen om varför en elev uppträder olämpligt kan behöva startas varför denna bedömningsgrund även har nära samband med bedömningsgrunderna om rektorns arbete med att utreda och vidta åtgärder när en elev vid upprepade tillfällen stört ordningen eller uppträtt olämpligt eller om eleven gjort sig skyldig till en allvarigare förseelse.³⁷⁰ Den kan även ha samband med bedömningsgrunderna för delområdet gällande åtgärdande arbete för att skapa trygghet samt förhindra kränkande behandling, som bland annat handlar om utredning av händelser där elever anser sig ha blivit utsatta för kränkande behandling.

³⁷⁰ Bedömningsgrundernas fullständiga lydelse är: A) Om en elev vid upprepade tillfällen stört ordningen eller uppträtt olämpligt eller om eleven gjort sig skyldig till en allvarigare förseelse ser rektorn till att saken utreds. Samråd sker med elevens vårdnadshavare. Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd är uppfyllda, inleds en sådan utredning. B) Rektorn ser sedan till, med utgångspunkt i vad som framkommit i utredningen av eleven som stört ordningen, uppträtt olämpligt eller gjort sig skyldig till en allvarlig förseelse, att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende.

7 kap. 19 a § skollagen	Om en elev har upprepade eller längre frånvaro från den verksamhet som avses i 17 § ska rektorn, oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövligt. Utredningen ska genomföras i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd enligt 3 kap. 7 § är uppfyllda ska även en sådan utredning inledas.
3 kap. 7 § skollagen	Om det inom ramen för undervisningen, genom användning av ett nationellt kartläggningsmaterial eller ett nationellt bedömningsstöd, resultatet på ett nationellt prov eller uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen enligt 5 §, ska detta anmälas till rektorn. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt. Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. Vid skolenheter där utbildningen är begränsad till att avse elever som är i behov av särskilt stöd (resursskolor) gäller i stället för första-tredje styckena att varje elev vid resursskolan ska ges särskilt stöd. Det särskilda stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt. Bestämmelserna i första-tredje styckena och i 9-12 §§ ska inte tillämpas, om en elevs stödbehov bedöms kunna tillgodoses genom en åtgärd till stöd för nyanlända och andra elever vars kunskaper har bedömts enligt 12 c §.
3 kap. 9 § skollagen	Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska behovet av särskilt stöd och hur det ska tillgodoses framgå. Av programmet ska det också framgå när åtgärderna ska följas upp och utvärderas och vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas. Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn. Rektorn får inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan om beslutet

	innebär att särskilt stöd ska ges 1. i en annan elevgrupp eller enskilt enligt 11 §, 2. i form av distansundervisning och annan undervisning enligt 11 a §, eller 3. i form av anpassad studiegång enligt 12 §. Om en utredning enligt 7 § visar att eleven inte behöver särskilt stöd, ska rektorn eller den som rektorn har överlåtit beslutanderätten till i stället besluta att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas.
5 kap. 9 § skollagen	Om en elev i förskoleklassen eller grundskolan vid upprepade tillfällen stört ordningen eller uppträtt olämpligt eller om eleven gjort sig skyldig till en allvarigare förseelse, ska rektorn se till att saken utreds. Samråd ska ske med elevens vårdnadshavare. Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd enligt 3 kap. 7 § är uppfyllda ska även en sådan utredning inledas.
5 kap. 10 § skollagen	Med utgångspunkt i vad som har framkommit vid en utredning enligt 9 § första stycket ska rektorn se till att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende.
6 kap. 10 § skollagen	En lärare, förskollärare eller annan personal som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till rektorn. En rektor som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden. Första stycket första och andra meningarna ska tillämpas på motsvarande sätt om ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för trakasserier eller sexuella trakasserier på sätt som avses i diskrimineringslagen (2008:567).

En utredning av frånvaron ska göras vid upprepade eller längre frånvaro oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro om det inte är obehövt

Att upptäcka och agera tidigt för att motverka frånvaro hos elever är en av de mest grundläggande åtgärderna som skolan och samhället kan vidta för att fånga upp elever som riskerar att inte nå kunskapskraven (*numera benämns detta för att uppfylla de betygskriterier som minst ska uppfyllas*) och gå miste om den utbildning som de har rätt till. För att förhindra att en elev hamnar i ett negativt frånvaromönster ska rektorn, när en elev har "upprepade eller längre frånvaro", skyndsamt se till att en utredning

genomförs. Sådan frånvaro ska utredas oavsett om den är anmäld av vårdnadshavaren eller inte. Detta eftersom det inte är säkert att en sjuknämälan från vårdnadshavare alltid innebär att elevens frånvaro är oproblematisht. Det är upp till rektorn att utifrån omständigheterna i det enskilda fallet avgöra exakt hur många tillfällen som en elev kan vara frånvarande under en viss tidsperiod eller hur många dagar eleven kan vara frånvarande i sträck innan utredningsskyldigheten inträder. En utredning behöver dock inte genomföras i de fall det är obehövt, till exempel vid redan beviljad ledighet, om en elev vid något enstaka tillfälle är frånvarande på grund av sjukdom, eller om rektorn redan har kännedom om att eleven har återkommande behov av vårdbesök.³⁷¹

I vissa fall kan frånvaron utredas tillsammans med andra frågor

En utredning om frånvaro kan ha ett nära samband med andra utredningar som enligt skollagen ska genomföras. I vissa fall kan det till exempel vid en utredning om frånvaro framgå att rekvisiten för en utredning om särskilt stöd eller kränkande behandling är uppfyllda. I sådana fall ska även bestämmelserna för dessa utredningar följas. Även om flera utredningskrav har aktualiserats så finns det inget som hindrar att arbetet samordnas i den utsträckning som det bedöms lämpligt. I praktiken kan det därför räcka med en sammanhållen utredning som uppfyller kraven som finns för de utredningar som har aktualiserats.³⁷²

Utredningen ska göras i samråd med eleven, vårdnadshavare samt med elevhälsan

Orsakerna till en elevs frånvaro ska utredas i samråd med den berörda eleven och elevens vårdnadshavare. Barn har rätt att komma till tals i ärenden som rör dem och deras åsikt är väsentlig för att kunna bedöma vilken insats som är bäst för barnet.³⁷³ Det är därmed viktigt att både eleven och elevens vårdnadshavare medverkar i utredningen för att skolan ska få en bild av elevens hela situation och för att kunna sätta in lämpliga åtgärder. Detta samråd kan ta sig olika former och genomföras på olika sätt beroende på vad som är lämpligt i det enskilda fallet. Vidare måste beaktas att om ett barn kan antas lida betydande men om en viss uppgift blir känd för vårdnadshavaren omfattas den av sekretess och ska därför inte lämnas ut till vårdnadshavaren. Sekretessskyddet kan alltså i vissa fall ha företräde framför krav i skollagen kring information till vårdnadshavare.³⁷⁴

Det är även viktigt att tillvarata den kompetens och kunskap som elevhälsan kan bidra med i utredningen. En utredning om en elevs frånvaro ska därför genomföras i samråd med elevhälsan.³⁷⁵

Frånvaroutredningens omfattning

³⁷¹ Prop. 2017/18:182 s. 56–57.

³⁷² Prop. 2017/18:182 s. 58.

³⁷³ Barnkonventionen artikel 3 och 12 samt 1 kap. 10 § skollagen.

³⁷⁴ 12 kap. 3 § och 23 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen, 29 kap. 14 § skollagen om tystnadsplikt vid fristående skola samt prop. 2017/18:182 s. 58–59.

³⁷⁵ Prop. 2017/18:182 s. 59.

Frågan om hur omfattande en utredning av frånvaro behöver vara måste avgöras i det enskilda fallet. I vissa fall kan det räcka med en enklare utredning. Ett exempel på det kan vara att vid en längre sjukfrånvaro begära ett läkarintyg. I andra fall kan det behöva utredas om elevens frånvaro beror på en för eleven otillfredsställande lärandemiljö, till exempel bristande bemötande eller behov av särskilt stöd. Eftersom varje elevs förutsättningar är olika och orsakerna till frånvaro är mångfacetterade krävs det i andra fall en mer omfattande utredning av vad som har orsakat frånvaron för den enskilde eleven. Detta förutsätter att både skolpersonal och personal inom elevhälsan har kunskap om riskfaktorer för frånvaro, om upptäckt och åtgärder samt kännedom om beprövad erfarenhet och forskning om frånvaro. Bestämmelsen innehåller inte några detaljerade krav på hur utredningen om frånvaro ska genomföras. Fokus vid utredningen bör vara på att kartlägga orsakerna till frånvaron och att kartläggningen utgör ett underlag för att sätta in åtgärder som gör att eleven kan bryta ett negativt frånvaromönster.³⁷⁶

Utredningen ska genomföras skyndsamt och omfatta orsaker till frånvaron, samt ligga till grund för åtgärder

Orsakerna till en elevs frånvaro ska utredas skyndsamt. Utredningen av orsakerna till frånvaron syftar till att uppmärksamma de orsaker som kan finnas för en elevs frånvaro. En systematisk utredning av orsakerna ligger sedan till grund för de åtgärder som vidtas för att eleven ska delta i den obligatoriska verksamheten. Fokus vid utredningen bör vara att kartlägga orsakerna till frånvaron och att kartläggningen utgör ett underlag för att sätta in åtgärder som gör att eleven kan bryta ett negativt frånvaromönster.³⁷⁷

För att identifiera orsakerna till frånvaron behöver utredningen omfatta elevens hela situation

En frånvaroutredning måste alltid baseras på elevens hela situation. En elevs omfattande frånvaro beror ofta på en komplex situation med olika slags problem som kan röra både hem och skola. Många av orsakerna kan vara skolrelaterade och kräva åtgärder i skolan. Samtidigt kan hemförhållandena vara svåra och i vissa fall förekommer det att vårdnadshavaren inte bidrar till, eller på grund av sociala orsaker inte har möjlighet att se till, att eleven går till skolan. Det förekommer också att organisatoriska faktorer är orsaken till en elevs långvariga frånvaro. Exempel på detta kan vara brister i frånvarorapportering, låg grad av lärarkontakt, håltimmar, lärarbyten, brister i lärandemiljön eller otydlig ansvarsfördelning bland vuxna i skolan. Utöver dessa exempel kan även nämnas att det finns fall där vårdnadshavare medvetet håller barn borta från skolan, exempelvis vid en utlandsresa där eleven inte beviljats ledighet eller på grund av psykisk ohälsa. I vissa extrema fall kan det vara fråga om hedersförtryck och att barnet blivit bortfört från landet.³⁷⁸

³⁷⁶ Prop. 2017/18:182 s. 59–60.

³⁷⁷ Prop. 2017/18:182 s. 57–58 och s. 60.

³⁷⁸ Prop. 2017/18:182 s. 59.

Frånvaroutredningen ska utmynna i att åtgärder vidtas för att komma tillrätta med elevens frånvaro

Det är av största vikt att resultatet av en utredning av upprepade eller längre frånvaro ska utmynna i sådana åtgärder som behövs för att komma till rätta med elevens frånvaro. Tidiga åtgärder är ofta avgörande för att eleven ska återgå till skolan och fullgöra sin utbildning. De åtgärder som behöver vidtas efter en utredning av upprepade eller längre frånvaro är i hög utsträckning reglerade i nuvarande bestämmelser. Skollagen är till exempel tydlig ifråga om att alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Vidare innebär upprepade eller längre frånvaro inte sällan att eleven behöver extra anpassningar eller särskilt stöd. Skolan har redan idag ett långtgående ansvar för att ge elever sådant stöd. När en elev inte kommer till skolan kan det också bero på att skolans arbete med trygghet och studiero brister. I vissa fall kan en annan elev vara orsaken till elevens frånvaro. I ett sådant fall kan åtgärden innebära att rektorn parallellt behöver agera i förhållande till den eleven och om denne vid upprepade tillfällen stört ordningen eller uppträtt olämpligt genomföra en utredning och sätta in åtgärder för att få eleven att ändra sitt beteende. Om det framkommer att en elev har frånvaro på grund av att eleven utsätts för kränkande behandling ska rektorn också anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är i sin tur skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden.³⁷⁹ Åtgärderna för att komma tillrätta med en elevs frånvaro kan se väldigt olika ut. De åtgärder som skolan bedömt behöver vidtas för att få eleven åter i utbildning ska enligt Skolinspektionens bedömning också genomföras. Detta följer enligt Skolinspektionens mening av huvudmannens ansvar att se till att eleven får sin rätt till utbildning tillgodosedd. I vissa fall kan dock utredningen av en elevs frånvaro leda till att åtgärder inte behöver vidtas. Ett exempel på detta är om eleven är sjuk under en kortare period och läkarintyg finns.

Dokumentationskrav vid utredning av frånvaro

Det är viktigt att skolan dokumenterar arbetet med att åtgärda frånvaro. Det finns redan idag specifika författningskrav på dokumentation vid flera av de åtgärder som kan bli aktuella för att återfå en elev i utbildning. Som exempel omnämns i förarbetena att överenskommelser vid utvecklingssamtalen ska dokumenteras i elevens utvecklingsplan i de årskurser där en sådan upprättas. Om en elev är i behov av särskilt stöd ska det upprättas åtgärdsprogram. Av programmet ska det framgå hur behovet av särskilt stöd ska tillgodoses, när åtgärderna ska följas upp och utvärderas och vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen. De disciplinära åtgärder och andra särskilda åtgärder som vidtas för att tillförsäkra trygghet och

³⁷⁹ Prop. 2017/18:182 s. 60–61.

studiero i skolan ska dokumenteras skriftligen.³⁸⁰ Även om det av bestämmelserna i skollagen inte framgår att utredningen av en elevs frånvaro ska dokumenteras så är det Skolinspektionens tolkning att så ska ske. Utredningen behöver dokumenteras för att fylla sin funktion i arbetet med att komma tillrätta med elevens frånvaro. Att utredningen dokumenteras är också viktigt för att skola, huvudman och hemkommun ska kunna ta sitt ansvar när det gäller elevens rätt till utbildning.

Övrigt

Utredningen av denna bedömningsgrund tar sin utgångspunkt i uppgifter om elevers frånvaro vid den aktuella skolenheten. Dessa uppgifter kan inhämtas på olika sätt, [REDACTED]

För det fall elever har en upprepad eller längre frånvaro från verksamheten ska vi kontrollera om rektorn, eller den rektor utser, skyndsamt har utrett frånvaron. Vad som utgör upprepad eller längre frånvaro är inte definierat.

[REDACTED] Det är inte heller närmare definierat vad som avses med begreppet skyndsamt. [REDACTED]

[REDACTED] I anslutning till frågan om utredning av en elevs frånvaro behöver vi även kontrollera så att en utredning av något skäl inte anses obehövlig och därmed inte behöver genomföras. Så är till exempel fallet vid redan beviljad ledighet, om en elev vid något enstaka tillfälle är frånvarande på grund av sjukdom, eller om rektorn redan har kännedom om att eleven har återkommande behov av vårdbesök.

I de fall där vi bedömer att en utredning av elevens frånvaro ska genomföras ska vi kontrollera att samråd skett med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan. Frånvaroutredningen ska enligt Skolinspektionens bedömning dokumenteras [REDACTED]

[REDACTED] Enligt Skolinspektionens tolkning följer det av bestämmelsen att utredningen av frånvaron, i den mån det är möjligt, ska innehålla orsaker till frånvaron och att utredningen ska utmynna i åtgärder som behövs för att komma tillrätta med elevens frånvaro. Vi behöver därför kontrollera att den dokumenterade utredningen innehåller dessa delar. [REDACTED]

[REDACTED] De åtgärder som skolan bedömt behöver vidtas för att komma tillrätta med elevens frånvaro ska också genomföras.

³⁸⁰ Prop. 2017/18:182 s. 61.

1.8.3 När en utredning om en elevs frånvaro har inletts, ser rektorn till att frånvaron snarast anmäls till huvudmannen. Vid en skolenhet med en annan huvudman än hemkommunen lämnar huvudmannen snarast uppgift till hemkommunen om att en utredning om elevens frånvaro enligt 19 a § har inletts. (7 kap. 19 a och 22 §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund granskar vi om rektorn, när en utredning om en elevs frånvaro har inletts, ser till att frånvaron snarast anmäls till huvudmannen. Vi granskar även att de huvudmän som inte utgör elevens hemkommun snarast lämnar uppgift till hemkommunen om att en utredning om en elevs frånvaro har inletts.

7 kap. 19 a § skollagen	När en utredning om en elevs frånvaro har inletts ska rektorn se till att frånvaron snarast anmäls till huvudmannen.
7 kap. 22 § skollagen	Huvudmannen ska se till att eleverna i huvudmannens förskoleklass och grundskola fullgör sin skolgång. När en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en skolenhet med en annan huvudman än hemkommunen eller det hos en sådan huvudman har inletts en utredning om elevens frånvaro enligt 19 a §, ska huvudmannen snarast lämna uppgift om detta till hemkommunen.

Upprepad eller längre frånvaro ska snarast anmälas till huvudmannen

Även om rektorn är den som är bäst lämpad att ansvara för att en utredning av frånvaro genomförs är det av vikt att huvudmannen får information om elevens frånvaro. Huvudmannen behöver få kännedom om omfattningen av upprepade eller längre frånvaro utifrån sitt ansvar. När en utredning om en elevs upprepade eller längre frånvaro har inletts ska därför rektorn se till att frånvaron snarast anmäls till huvudmannen. Det finns inte någon exakt tidsgräns reglerad för när detta ska ske, men enligt Skolinspektionen är huvudregeln att information ska lämnas så fort som möjligt för att huvudmannen ska kunna agera därefter. Det är dock viktigt att betona att detta moment inte är avsett att vara betungande. Det räcker till exempel med att skicka ett mejl till huvudmannen, eller den tjänsteman som huvudmannen har utsett att ta emot sådana anmälningar, om att en utredning har inletts. Syftet med regleringen är att huvudmannen ska kunna stödja skolan i arbetet med att tillgodose elevens rätt till utbildning.³⁸¹

Hemkommunen ska alltid informeras när en utredning om frånvaro inleds

Det är hemkommunen, det vill säga den kommun där eleven är bosatt, som har det övergripande ansvaret för att se till att eleven fullgör sin skolgång, även om skolgången sker i en skola med en annan huvudman än

³⁸¹ Prop. 2017/18:182 s. 62–63.

hemkommunen. För att hemkommunen ska kunna ta ansvaret för skolpliktsbevakningen behöver hemkommunen ha kännedom om frånvaron bland alla elever i skolpliktsålder som är bosatta i kommunen. Att huvudmän och hemkommuner har information och rutiner gällande elevers frånvaro utgör en förutsättning för att de ska kunna fullgöra sina skyldigheter.³⁸² När det hos en annan huvudman än elevens hemkommun har inletts en utredning om elevens frånvaro enligt 19 a §, ska därför huvudmannen snarast lämna uppgift om detta till hemkommunen.

Övrigt

Utredningen av denna bedömningsgrund tar sin utgångspunkt i uppgifter om att en utredning av en elevs frånvaro har inletts vid den aktuella skolenheten. Dessa uppgifter kan inhämtas på olika sätt, [REDACTED]

Utredningen av denna bedömningsgrund hör samman med bedömningsgrunden om att rektorn ser till att det startas en utredning för att utreda frånvaron om en elev har upprepade eller längre frånvaro, oavsett om den är giltig eller ogiltig, om det inte är obehövligt.³⁸³ De uppgifter vi fått om elever vars upprepade eller längre frånvaro har utretts kan därför ligga till grund även för utredningen av denna bedömningsgrund.

Utredningen behöver omfatta en kontroll av om rektorn, eller den rektorn utser, har gjort en anmälan om frånvaro till huvudmannen i de fall där en elevs upprepade eller längre frånvaro har inletts och när i tid som detta skett.

För de elever som fullgör sin skolgång i en skola med en annan huvudman än hemkommunen behöver utredningen också omfatta en kontroll av om huvudmannen för den skola där eleven går har lämnat uppgift till hemkommunen om att en utredning av elevens upprepade eller längre frånvaro har inletts. Observera att huvudmannen kan ha utsett en tjänsteman att lämna dessa uppgifter, till exempel rektorn. Också här behöver vi ta reda på inom vilken tid hemkommunen fått information från huvudmannen. Vi behov kan kontakt behöva tas med elevens hemkommun för kontroll av uppgifterna ifråga.

1.9 Garanti för tidiga stödinsatser (förskoleklass och grundskolans årskurser 1–3)

³⁸² Prop. 2017/18:182 s. 65.

³⁸³ Bedömningsgrundens fullständiga lydelse är: Rektorn ser till att det startas en utredning för att utreda frånvaron om en elev har upprepade eller längre frånvaro, oavsett om den är giltig eller ogiltig, om det inte är obehövligt. Utifrån denna utredning beslutas och genomförs åtgärder för att komma tillrätta med elevens frånvaro. Utredningen genomförs i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan.

Detta delområde består av fyra bedömningsgrunder som enbart är relevanta att granska vid skolenheter som bedriver verksamhet inom förskoleklass och lågstadiet.

Garantin finns för att skolor tidigt ska uppmärksamma elever som riskerar att inte uppfylla kriterier för bedömning av kunskaper i svenska, svenska som andraspråk eller matematik.³⁸⁴ Det är en metod som syftar till att genom ett antal steg säkerställa att elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd får rätt stöd i rätt tid.³⁸⁵

Garantin innebär i korthet:

1. De nationella kartläggningsmaterialen, de nationella bedömningsstöden och de nationella proven ska användas.
2. Om det utifrån användningen av de obligatoriska materialen³⁸⁶, finns en indikation på att en elev inte kommer att uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper som ska uppnås ska en särskild bedömning av elevens kunskapsutveckling göras.
3. Utifrån den särskilda bedömningen ska det avgöras hur man ska gå vidare avseende den aktuella eleven, vilket kan vara:
  - Ingen åtgärd annat än fortsatt ledning och stimulans inom den ordinarie undervisningen.
  - Skyndsamt planera för extra anpassningar i undervisningen.
  - Göra en anmälan till rektorn om att utreda behov av särskilt stöd enligt 3 kap. 7 § skollagen.
4. Vidtagna extra anpassningar ska följas upp för att säkerställa att de har gett resultat.
5. Resultatet av uppföljningen ska överföras till den lärare som ska ansvara för eleven i nästa årskurs.

Förskollärare och lärare ska som huvudregel genomföra den särskilda bedömningen, planeringen av extra anpassningar och uppföljningen av dessa i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens.

Garantin ska anses vara uppfylld när de åtgärder som garantin omfattar har vidtagits. I detta ingår alltså att de extra anpassningar som har planerats också har genomförts och följts upp för att säkerställa att de gett resultat samt att resultatet av uppföljningen överförts till den lärare som ska ansvara för eleven i nästa årskurs.³⁸⁷ Observera att bedömningen av om läraren eller annan skolpersonal ger eleven extra anpassningar behandlas under bedömningsgrund 1.10.1. Bedömningen om det vid behov sker en anmälan

³⁸⁴ På Skolverkets hemsida finns information och stödmaterial om garantin för tidiga stödsatser - <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/ge-extra-stod-till-elever/garantin-for-tidiga-stodinsatser---lasa-skriva-rakna>.

³⁸⁵ Prop. 2017/18:195 - *Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga stödsatser*, s. 32.

³⁸⁶ "De obligatoriska materialen" används här som ett samlingsbegrepp för de nationella kartläggningsmaterialen, de nationella bedömningsstöden och de nationella proven.

³⁸⁷ Prop. 2017/18:195, s. 66 f.

till rektorn om utredningen av behovet av särskilt stöd behandlas under bedömningsgrund 1.10.2.

1.9.1 Förskollärare och lärare använder de nationella kartläggningsmaterialen i förskoleklass, de nationella bedömningsstöden i årskurs 1 och de nationella proven i årskurs 3. (8 kap. 2 och 3 §§, 9 kap. 20, 21 och 22 b–c §§ skolförordningen, Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2019:16] om obligatoriska nationella kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet och i matematiskt tänkande i förskoleklass, Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2016:66] om obligatoriska nationella bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i grundskolan, Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2020:202] om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2021/2022)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att förskollärare eller lärare använder de nationella kartläggningsmaterialen, de nationella bedömningsstöden eller de nationella proven utifrån författningarnas krav.

8 kap. 2 § skolförordningen	Nationella kartläggningsmaterial ska användas för att kartlägga elevernas språkliga medvetenhet och matematiska tänkande.
9 kap. 20 § skolförordningen	Nationella prov ska användas i de ämnen och årskurser som anges i 21 §. Syftet med proven är att stödja betygssättningen, förutom i årskurs 3 där syftet är att stödja bedömningen av elevernas kunskaper i relation till kriterierna för bedömning av kunskaper. När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.
9 kap. 21 § första stycket p. 1 skolförordningen	Nationella prov ska användas i matematik och svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 3, 6 och 9,
9 kap. 22 b § första och tredje styckena skolförordningen	Nationella bedömningsstöd ska användas i matematik och svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 1. Bedömningsstöden ska stödja lärarnas bedömning av elevernas kunskaper.
9 kap. 22 c § skolförordningen	Statens skolverk får meddela närmare föreskrifter om nationella bedömningsstöd och användningen av dessa.
SKOLFS 2019:16	Skolverkets föreskrifter om obligatoriska nationella kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet och i matematiskt tänkande i förskoleklass

SKOLFS 2016:66	Skolverkets föreskrifter om obligatoriska nationella bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i grundskolan och sameskolan
SKOLFS 2020:202	Skolverkets föreskrifter om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2021/2022 ³⁸⁸

Obligatoriska nationella kartläggningsmaterial i förskoleklassen

I förskoleklassen ska elevens språkliga medvetenhet och matematiska tänkande kartläggas med hjälp av Skolverkets kartläggningsmaterial "Hitta språket" och "Hitta matematiken". Kartläggningsmaterialen ska användas för varje elev vid avstämningsstillfällena under höstterminen.³⁸⁹ Vid varje avstämningsstillfälle ska läraren utgå från anvisningar i kartläggningsmaterialet.³⁹⁰

Obligatoriska nationella bedömningsstöd i årskurs 1

I årskurs 1 ska läraren, till stöd för bedömning av elevernas kunskaper, använda nationella bedömningsstöd under både höstterminen och vårterminen i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk (nationella bedömningsstöd i taluppfattning samt i läs- och skrivutveckling).³⁹¹

Nationella prov i årskurs 3

I årskurs 3 ska nationella prov användas i ämnena matematik och svenska eller svenska som andraspråk.³⁹² De nationella proven ska genomföras i slutet av årskursen. Proven är uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder. Bestämmelser om tidpunkter, datum och tidsperioder för genomförande av nationella prov finns i tidsbegränsade föreskrifter om nationella prov som meddelas av Skolverket.³⁹³

Särskilda skäl att inte använda de obligatoriska materialen

Det är obligatoriskt att använda de nationella kartläggningsmaterialen, de nationella bedömningsstöden och de nationella proven.³⁹⁴ Det är huvudmannens som ansvarar för att de obligatoriska materialen används

³⁸⁸ Skolverket meddelar föreskrifter om nationella prov i grundskolan för varje läsår.

³⁸⁹ Om tillsynen genomförs tidigt under höstterminen kan en granskning alltså inte avse hur skolan använt kartläggningsmaterialen innevarande läsår.

³⁹⁰ Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2019:16) om obligatoriska nationella kartläggningsmaterial i språklig medvetenhet och i matematiskt tänkande, 3 §.

³⁹¹ Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2016:66) om obligatoriska nationella bedömningsstöd i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 1 i grundskolan och sameskolan

³⁹² Se 9 kap. 21 § skolförordningen och Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2025:1) om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2025/2026.

³⁹³ Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2025:1) om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2025/2026. Se vidare bedömningsgrund 3.2.2 som bland annat handlar om att de nationella proven ska hanteras och genomföras i enlighet med författningarnas krav.

³⁹⁴ Se 8 kap. 2 § och 9 kap. 21 § p. 1 och 22 b § skolförordningen.

och det krävs särskilda skäl för att en rektor ska kunna besluta att en lärare inte behöver använda materialen eller delar av dessa för en enskild elev.³⁹⁵

Övrigt

Utredningen inom denna bedömningsgrund behöver klargöra om förskollärarna och/eller lärarna använder de obligatoriska materialen som anges i bedömningsgrunden. Ett sätt att kontrollera detta är [REDACTED]

Brister inom denna bedömningsgrund kan vara att lärarna inte använder de obligatoriska materialen alls eller att de inte används för enskilda elever trots att rektorn inte har fattat beslut om att undanta eleven på grund av särskilda skäl. En annan brist kan vara att lärarna inte använder de obligatoriska materialen i enlighet med vad som anges i Skolverkets föreskrifter, exempelvis att de inte används vid de tillfällen som anges i föreskrifterna. Vad gäller förskoleklassen anges i Skolverkets föreskrifter att förskollärarna vid varje avstämningstillfälle ska utgå från anvisningar i kartläggningsmaterialet. Det betyder att även dessa anvisningar kan ligga till grund för en bedömning av om materialen används i enlighet med författningarnas krav.

1.9.2 Om det utifrån nationella kartläggningsmaterial, nationella bedömningsstöd eller nationella prov finns en indikation på att en elev inte kommer uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper i aktuella ämnen gör ansvarig förskollärare eller lärare, i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens, en särskild bedömning av elevens kunskapsutveckling. (3 kap. 4 och 4 a §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att en särskild bedömning av en elevs kunskapsutveckling görs i enlighet med författningarnas krav.

3 kap. 4 § skollagen	Det ska göras en särskild bedömning av en elevs kunskapsutveckling i 1. förskoleklassen, om det utifrån användning av ett nationellt kartläggningsmaterial finns en indikation på att eleven inte kommer att uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper för årskurs 1 och 3 i svenska, svenska som andraspråk eller matematik, 2. lågstadiet i grundskolan, i anpassade grundskolan och i sameskolan, om det utifrån användning av ett nationellt bedömningsstöd eller ett nationellt prov i svenska, svenska som andraspråk eller matematik, finns en indikation på att eleven inte kommer att uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper för årskurs 1 eller 3, och 3. lågstadiet i specialskolan, om det utifrån användning av ett nationellt bedömningsstöd eller ett nationellt prov i svenska, svenska som andraspråk eller matematik, finns en indikation på att eleven inte kommer att uppfylla

³⁹⁵ Se SKOLFS 2016:66, SKOLFS 2019:16 och SKOLFS 2023:140.

	kriterierna för bedömning av kunskaper för årskurs 1 eller 4. Om det efter en sådan bedömning kan befaras att eleven inte kommer att uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper som gäller för den aktuella skolformen, ska det skyndsamt planeras sådant stöd som anges i 5 § eller göras en anmälan till rektorn enligt 7 §. Det behöver inte göras någon särskild bedömning om förutsättningarna i 5 § eller 7 § skollagen redan är uppfyllda. Det ska i så fall skyndsamt planeras sådant stöd som anges i 5 § eller göras en anmälan till rektorn enligt 7 §.
3 kap. 4 a § första stycket 1 p och andra stycket skollagen	Ansvarig förskollärare eller lärare ska samråda med personal med specialpedagogisk kompetens vid 1. en särskild bedömning enligt 4 §, Sådant samråd behöver inte genomföras om den ansvariga förskolläraren eller läraren har specialpedagogisk kompetens.

En särskild bedömning av elevens kunskapsutveckling

Om det utifrån användningen av de obligatoriska materialen finns en indikation på att en elev i förskoleklassen eller i lågstadiet inte kommer att uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper i matematik, svenska eller svenska som andraspråk, ska ansvarig förskollärare eller lärare göra en särskild bedömning av elevens kunskapsutveckling. Det behöver dock inte göras någon särskild bedömning om förutsättningarna för extra anpassningar eller särskilt stöd redan är uppfyllda. Den särskilda bedömningen ska som huvudregel genomföras i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Om ansvarig förskollärare eller lärare själv har specialpedagogisk kompetens behöver det dock inte ske något samråd med annan personal.³⁹⁶

Närmare om vad som avses med indikation

Indikation är ett lägre ställt krav på när en särskild bedömning ska göras jämfört med när en elev har rätt till extra anpassningar och särskilt stöd, dvs. ett lägre krav än att det kan befaras att eleven inte kommer uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper.³⁹⁷ Vad som mer exakt utgör en indikation framgår av de obligatoriska materialen.³⁹⁸

³⁹⁶ Se 3 kap. 4 och 4 a §§ skollagen och prop. 2017/18:195, s. 1-2.

³⁹⁷ Prop. 2017/18:195 Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga stödinsatser, s. 46.

³⁹⁸ I Skolverkets obligatoriska material finns en förklarande text om bland annat begreppen visa indikation och befara, konkreta ämnesspecifika punkter för läraren att uppmärksamma i syfte att fånga upp när det finns en indikation respektive det kan befaras att eleven inte kommer att uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper som ska uppnås samt analyserade elevexempel som stöd för bedömning i relation till begreppen visa indikation

Det finns begränsat med kunskapskrav i förskoleklass och lågstadiet. I förskoleklass finns inga kunskapskrav och det enda kunskapskrav som gäller för årskurs 1 är läsförståelse. När det inte finns särskilda kunskapskrav behöver förskollärare, lärare och personal med specialpedagogisk kompetens göra en bedömning utifrån kriterierna för bedömning av kunskaper som kommer gälla i en senare årskurs.³⁹⁹

Avsikten med att använda begreppet "indikation" i bestämmelsen är att en särskild bedömning ska göras beträffande ett betydligt större antal elever än de som i slutändan kan förväntas vara i behov av en stödinsats, så att skolan inte missar någon elev som har ett sådant behov. Bestämmelsen ska därför tillämpas på ett tämligen generöst sätt. Av den anledningen bör det göras en särskild bedömning om det finns något förhållande som gör att det råder en osäkerhet om eleven kommer att uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper.⁴⁰⁰ Det rör sig om elever som befinner sig i zonen mellan de elever där det inte råder någon tvekan om att de kommer att uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper och de elever där det kan befaras att de inte kommer uppfylla dessa kriterier.⁴⁰¹

Närmare om vad som avses med särskild bedömning

Den särskilda bedömningen handlar om att avgöra om en elev är i behov av extra anpassningar eller inte, alternativt om en anmälan behöver göras till rektorn om en utredning av behov av särskilt stöd.⁴⁰² De lågt ställda kraven på när en särskild bedömning ska göras innebär att den kan leda fram till såväl bedömningen att eleven har ett behov av stödinsatser som bedömningen att eleven inte har behov av sådana insatser. Vid osäkerhet om huruvida det ska göras en särskild bedömning, bör de lågt ställda kraven medföra att en sådan bedömning ska göras. En viktig tumregel, när det gäller frågan om bestämmelsen tillämpas på rätt sätt, bör vara att det ska vara ett mindre antal elever som får extra anpassningar eller särskilt stöd än det antal elever vars resultat särskilt bedöms.⁴⁰³ Syftet är att på så sätt fånga upp de mer svårbedömda eleverna. Detta innebär att det vid användningen av de obligatoriska materialen kan finnas en indikation på att en elev är i behov av stöd men att eleven ändå inte bedöms ha ett sådant behov vid den särskilda bedömningen.

Det finns inte några särskilda formkrav för hur den särskilda bedömningen ska göras eller krav på att en dokumentation ska göras. Det ligger dock i sakens natur att förskollärare och lärare för en professionell dokumentation. En sådan dokumentation ska anpassas utifrån förskollärarens eller lärarens

---

och befara. (Skolverkets redovisning av regeringsuppdrag 2019-05-29, dnr 7.5.2-2018:01399).

³⁹⁹ Jfr prop. 2017/18:195 s. 39.

⁴⁰⁰ Prop. 2017/18:195 s. 47.

⁴⁰¹ Prop. 2017/18:195 s. 46.

⁴⁰² Prop. 2017/18:195 s. 48.

⁴⁰³ Prop. 2017/18:195 s. 47. I förarbetena hänvisas till den utredning som lagförslaget grundas på där det bedömdes att ca 20 procent av eleverna i förskoleklassen och lågstadiet kommer vara i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd. För att inte någon elev ska "tappas bort" i processen bedömde utredningen att ansvarig förskollärare eller lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens behöver analysera cirka 50 procent av elevernas resultat (prop. 2017/18:195 s. 45).

behov.⁴⁰⁴

Observera att en särskild bedömning inte behöver göras för de elever som ansvarig förskollärare eller lärare redan befarar inte kommer uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper. För dessa elever ska åtgärder redan skyndsamt ha vidtagits (extra anpassningar alternativt en anmälan om utredning av behov av särskilt stöd). En särskild bedömning ska alltså göras för de elever där det finns en indikation om att eleven inte kommer uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper, utan att lärarna tidigare befarat att eleven inte kommer att uppfylla dessa kriterier.

Närmare om vad som avses med att samråda med personal med specialpedagogisk kompetens

En viktig aspekt av garantin är att ansvarig förskollärare eller lärare ska genomföra den särskilda bedömningen i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens.⁴⁰⁵ Begreppet "personal med specialpedagogisk kompetens" kan uppfattas tämligen brett, men av förarbeten till skollagen framgår att det som främst avses är personal som har en utbildning som speciallärare eller specialpedagog.⁴⁰⁶ Den som är utbildad till specialpedagog eller speciallärare har, genom sin specialistkunskap, som regel bäst förutsättningar att bedöma om en elev är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd och det är därför önskvärt att samrådet sker med en specialpedagog eller en speciallärare. I undantagsfall bör samrådet kunna genomföras med någon annan pedagog som har fördjupade kunskaper i specialpedagogik, utan att ha en examen i specialpedagogik. I undantagsfall behöver ett sådant samråd inte genomföras, om den ansvarige förskolläraren eller läraren själv har en sådan kompetens.⁴⁰⁷

Samrådet ska inte enbart ske vid den särskilda bedömningen utan även vid planeringen av extra anpassningar för en elev och vid uppföljningen av sådant stöd. Hur samrådet ska gå till måste avgöras från fall till fall. I vissa situationer kan det vara möjligt att förskolläraren eller läraren gör hela den särskilda bedömningen och därefter vänder sig till personalen med specialpedagogisk kompetens för att hen ska kunna avgöra om bedömningen framstår som rimlig utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv. I andra fall kan det vara nödvändigt att förskolläraren eller läraren gör den särskilda bedömningen tillsammans med personalen med specialpedagogisk kompetens. Detta innebär att det kan variera från fall till fall hur omfattande samrådet i garantin blir. Samrådets form och omfattning är därför inte reglerat.⁴⁰⁸

⁴⁰⁴ Prop. 2017/18:195 s. 44 och 48 f..

⁴⁰⁵ 3 kap. 4 a § skollagen.

⁴⁰⁶ Prop. 2009/10:165 s. 278.

⁴⁰⁷ Se 3 kap. 4 a § andra stycket och prop. 2017/18:195 s. 53-54. Observera att det varken i den aktuella bestämmelsen eller genom förarbeten är närmare preciserat vad specialpedagogisk kompetens innebär. Se vidare nedan under rubriken Övrigt angående utredningen av denna bedömningsgrund.

⁴⁰⁸ Se 3 kap. 4 a och b §§ skollagen och prop. 2017/18:195 s. 54.

Övrigt

Utredningen kan ta sin utgångspunkt i skolenhetens skriftliga rutiner för arbetet med garantin (om det finns sådana). Därutöver

Det kan vara intressant att fokusera på hur personalen uppfattar rekvisitet "indikation" och om det används som lagstiftaren avsett eller om det ges en tolkning som mer ligger i linje med rekvisitet "befarar att". Förekommer det att elever får en särskild bedömning men att den sedan resulterar i att ingen extra anpassning eller särskilt stöd behövs, vilket är ett tecken på att rekvisitet indikation tillämpas på rätt sätt. Har det genomförts en särskild bedömning i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens för de elever för vilka det vid användning av de obligatoriska materialen finns en indikation på att de inte kommer uppfylla kriterierna för bedömning att kunskaper. Om en särskild bedömning genomförts, men inte i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens behöver det utredas vad det beror på. Är förklaringen till detta att förskolläraren eller läraren själv har sådan kompetens, i annat fall är den en brist att samråd inte har genomförts. Observera att det varken i den aktuella bestämmelsen eller genom förarbeten är närmare preciserat vad som utgör specialpedagogisk kompetens. Det går alltså inte att ställa några särskilda krav på vilken utbildning som personal med specialpedagogisk kompetens ska ha.⁴⁰⁹ Även personal som inte har någon utbildning i specialpedagogik kan genom längre praktisk erfarenhet ha förvärvat sådana kunskaper i specialpedagogik att kravet på specialpedagogisk kompetens kan anses vara uppfyllt.⁴¹⁰ Om en lärare uppger att något samråd med personal med specialpedagogisk kompetens inte har skett på grund av att läraren själv innehar kompetensen behöver det utredas vad kompetensen består i. Läraren får då redogöra för varför läraren anser att hen besitter specialpedagogisk kompetens.

Det är, som nämnts, inte närmare reglerat hur en särskild bedömning ska gå till (med vilket innehåll, omfattning, tidsperiod eller resultat). Utredningen är därför inriktad på om sådana bedömningar påbörjas och vad de leder till. Den särskilda bedömningen ska leda till/avslutas med något av följande ställningstaganden: inga åtgärder behöver vidtas; det ska skyndsamt

⁴⁰⁹ Observera att titlarna specialpedagog eller speciallärare inte är skyddade titlar, d.v.s. att själva anställningen som sådan inte innebär en garanti att personen i fråga har genomgått högskoleutbildning inom området. Bedömningsgrunden kräver således en noggrann utredning av hur den aktuella personen har uppnått den specialpedagogiska kompetensen.

⁴¹⁰ Vid en bedömning av praktisk erfarenhet kan det vara intressant i vilken mån personen genomgått kompetensutveckling med specialpedagogiskt innehåll och om personen har arbetat nära annan personal som har utbildning inom specialpedagogik.

planeras för extra anpassningar; det ska göras en anmälan till rektorn för att få till en utredning av behov av särskilt stöd.

1.9.3 Om det i förskoleklassen eller lågstadiet upptäcks att extra anpassningar behöver ges i svenska, svenska som andraspråk eller matematik ska ansvarig förskollärare eller lärare samråda med personal med specialpedagogisk kompetens vid planering av sådant stöd (3 kap. 4 a § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att planering av extra anpassningar sker i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens.

3 kap. 4 a § första stycket p. 2 samt andra stycket skollagen	Ansvarig förskollärare eller lärare ska samråda med personal med specialpedagogisk kompetens vid 2. planering av stöd som anges i 5 § när det i förskoleklassen eller lågstadiet upptäcks att sådant stöd behöver ges i svenska, svenska som andraspråk eller matematik, Sådant samråd behöver inte genomföras om den ansvariga förskolläraren eller läraren har specialpedagogisk kompetens.

Planering av extra anpassningar i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens

Ansvarig förskollärare eller lärare ska samråda med personal med specialpedagogisk kompetens vid planering av extra anpassningar i svenska, svenska som andraspråk och matematik så att rätt stödinsatser utformas för eleven. Samråd om stödinsatser i nämnda ämnen ska genomföras oavsett om insatserna har föregåtts av en särskild bedömning av elevens kunskapsutveckling eller inte. Samråd ska således ske även beträffande de elever där det direkt kan befaras att eleven inte kommer uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas – antingen utifrån resultatet av användningen av ett nationellt kartläggningsmaterial i förskoleklassen eller utifrån ett nationellt bedömningsstöd eller nationellt prov i lågstadiet eller av andra skäl.⁴¹¹

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]⁴¹²

⁴¹¹ Prop. 2017/18:195 s. 52.

⁴¹² För en närmare beskrivning av vad som avses med samråd med personal med specialpedagogisk kompetens hänvisas till bedömningsgrunden som avser särskild bedömning av elevens kunskapsutveckling.

1.9.4 I slutet av förskoleklassen och i slutet av lågstadiet i grundskolan genomförs en uppföljning av de extra anpassningar som getts i ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik. Resultatet av denna uppföljning överförs till den lärare som ska ansvara för eleven i nästa årskurs. (3 kap. 4 b § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att vidtagna extra anpassningar följs upp i slutet av förskoleklassen och i slutet av lågstadiet samt att resultatet av uppföljningen överförs till ansvarig lärare i nästa årskurs.

3 kap. 4 b § skollagen	I slutet av förskoleklassen och i slutet av lågstadiet i grundskolan, sameskolan och specialskolan, ska det genomföras en uppföljning av sådant stöd som getts enligt 5 § i svenska, svenska som andraspråk och matematik. Resultatet av denna uppföljning ska överföras till den lärare som ska ansvara för eleven i nästa årskurs.
3 kap. 4 a § första stycket p. 3 och tredje stycket skollagen	Ansvarig förskollärare eller lärare ska samråda med personal med specialpedagogisk kompetens vid 3. uppföljning enligt 4 b §. Sådant samråd behöver inte genomföras om den ansvariga förskolläraren eller läraren har specialpedagogisk kompetens.

Uppföljning och överföring av resultatet till lärare i nästa årskurs

I slutet av förskoleklassen och i slutet av lågstadiet ska en uppföljning göras av alla extra anpassningar som gjorts i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk, oavsett om de beslutats utifrån en särskild bedömning enligt garantin eller inte. Uppföljningen ska som huvudregel genomföras i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens (om inte förskolläraren eller läraren själv har sådan kompetens).⁴¹³ Resultatet av uppföljningen ska överföras till den lärare som ska ansvara för eleven i nästa årskurs.⁴¹⁴

Övrigt

Eftersom det inte är närmare reglerat hur uppföljningen av de extra anpassningar som gjorts i ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik ska gå till (omfattning, innehåll med mera) kan utredningen ta sin utgångspunkt i kravet på att resultatet av de genomförda uppföljningarna överförts till mottagande ansvarig lärare. [REDACTED]

⁴¹³ 3 kap. 4 a § skollagen.

⁴¹⁴ 3 kap. 4 b § skollagen och prop. 2017/18:195 s. 59 f. För en närmare beskrivning vad som avses med samråd med personal med specialpedagogisk kompetens hänvisas till bedömningsgrunden som avser särskild bedömning av elevens kunskapsutveckling.

1.10 Extra anpassningar och anmälan till rektorn

1.10.1 Om en förskollärare eller lärare befärar att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, ges eleven stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. (3 kap. 5 § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund granskar vi huruvida elever som befäras inte kommer uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ges extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Bedömningsgrunden har ett nära samband med bedömningsgrunderna om garantin för tidiga stödinsatser i förskoleklass och årskurserna 1–3.

3 kap. 5 § skollagen	Om det inom ramen för undervisningen, genom användning av ett nationellt kartläggningsmaterial eller ett nationellt bedömningsstöd, resultatet på ett nationellt prov eller uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befäras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, och inte annat följer av 7 §, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövt. Detta gäller elever i samtliga skolformer.

Kort om extra anpassningar

Om det kan befäras att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Skyldigheten att ge stöd i form av extra anpassningar gäller oavsett hur behovet av det har framkommit, dvs. det kan grunda sig på uppgifter från eleven eller elevens vårdnadshavare eller framkomma genom exempelvis resultat på nationella prov, men det kan också framkomma på något annat sätt.

Med stöd i form av extra anpassningar avses som huvudregel sådana anpassningar som lärare kan göra i den dagliga undervisningen. Det innebär att

stöd i form av extra anpassningar ska ligga inom ramen för det stöd som ska ges till alla elever enligt 1 kap. 4 § skollagen och den ledning och stimulans för lärande och personlig utveckling som alla elever ska ges enligt 3 kap. 2 § skollagen.⁴¹⁵ Det är således i första hand den ordinarie undervisningen som ska ses över och anpassas efter elevens behov, vilket betonades vid införandet av regleringen om extra anpassningar.⁴¹⁶

Extra anpassningar kan bland annat omfatta att hjälpa en elev med att planera och strukturera sina studier exempelvis genom ett särskilt schema över skoldagen, tydliga instruktioner eller stöd för att sätta igång arbetet. Även hjälp med att förstå texter, att förklara ett ämnesområde på ett annat sätt eller extra färdighetsträning inom ramen för den ordinarie undervisningen, såsom lästräning och mattestugor, är att anse som stöd i form av extra anpassningar. Hit hör även enstaka specialpedagogiska insatser under en kortare tid, t.ex. två månader. Likaså kan särskilda läromedel eller utrustning i form av exempelvis tidsstöd, dvs. hjälpmedel för att förstå och anpassa tider, samt digital teknik med anpassade programvaror anses falla inom ramen för stöd i form av extra anpassningar.⁴¹⁷

Stödet ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet, om det inte är uppenbart obehövligt. Det kan t.ex. vara uppenbart obehövligt när en elevs stödbehov är uppenbart begränsat till enbart ett ämne. Stödet får dock inriktas på enbart ett specifikt ämne eller en annan specifik del av en utbildning om det är uppenbart att elevens stödbehov är begränsat till just denna del av utbildningen.⁴¹⁸

Extra anpassningar ska som huvudregel ges innan en anmälan om särskilt stöd görs. Men om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga, ska i stället elevens eventuella behov av särskilt stöd anmälas till rektorn direkt.⁴¹⁹ Det kan t.ex. vara fallet med en elev vars funktionsnedsättning ger upphov till ett behov av betydande anpassningar. Detsamma kan gälla en elev med andra svårigheter, vilka kräver betydande anpassningar som inte kan hanteras inom ramen för den ordinarie undervisningen.⁴²⁰

Extra anpassningar ska ges skyndsamt. Det utvecklas dock inte närmare i lagstiftningen eller förarbeten vad skyndsamhetskravet innebär.

Övrigt

⁴¹⁵ Prop. 2013/14:160 s. 36. Av 1 kap. 4 § andra stycket skollagen framgår att det i utbildningen ska tas hänsyn till elevers olika behov och att elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Enligt 3 kap. 2 § första och andra styckena skollagen ska alla barn och elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller, ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.

⁴¹⁶ Prop. 2013/14:160 s. 20

⁴¹⁷ Prop. 2013/14:160 s. 21

⁴¹⁸ Prop. 2017/18:183 s. 40 och 135

⁴¹⁹ 3 kap. 7 § skollagen

⁴²⁰ Prop. 2013/14:160 s. 37

I vår utredning behöver vi ta reda på om elever som befaras inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas, ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. För att utreda detta kan det vara relevant att [REDACTED]

[REDACTED], men avsikten med bedömningsgrunden är inte i första hand att granska de dokumentationskrav som finns avseende extra anpassningar i vissa årskurser, utan snarare att elever som ska ges extra anpassningar faktiskt ges sådant stöd.⁴²¹

Eftersom förskolelärare och lärare har en nyckelroll både när det gäller att bedöma elevernas kunskaper och i att ge eleverna stöd i form av extra anpassningar är [REDACTED]

[REDACTED] Även om lärarna har en avgörande roll i arbetet med extra anpassningar är det också viktigt att [REDACTED]

[REDACTED] I den specialpedagogiska yrkesrollen ingår att stödja lärarna och medverka i det förebyggande arbetet med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer inom verksamheten. Till speciallärnas arbetsuppgifter hör exempelvis att identifiera elevers behov av stöd.⁴²²

1.10.2 Om en förskollärare eller lärare, trots extra anpassningar av den ordinarie undervisningen, befarar att en elev inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska de anmäla detta till rektorn. (3 kap. 7 § skollagen)

1.11 Utredning om särskilt stöd och beslut om åtgärdsprogram

1.11.1 För varje anmälan om att en elev kan vara i behov av särskilt stöd som rektorn mottar, startar rektorn en utredning av elevens

⁴²¹ Notera att det inte finns några krav på att det ska fattas ett formellt beslut om extra anpassningar, men om en elev får stöd i form av extra anpassningar ska det dokumenteras i elevens skriftliga individuella utvecklingsplan i de årskurser där en sådan ska upprättas, dvs. i årskurserna 1–5 (se 10 kap. 13 § skollagen och prop. 2013/14:160 s. 32). Det finns dock endast krav på att de individuella utvecklingsplanerna ska uppdateras en gång per läsår, vilket innebär att informationen om en elevs extra anpassningar i den individuella utvecklingsplanen inte nödvändigtvis är uppdaterad vid varje givet tillfälle. För årskurser där en skriftlig individuell utvecklingsplan inte behöver upprättas finns det inte något dokumentationskrav avseende extra anpassningar.

⁴²² Prop. 2013/14:160 s. 22

behov av särskilt stöd. Rektorn startar en sådan utredning också om en elev uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. (3 kap. 7 § skollagen)

1.11.2 Vid en utredning av en elevs behov av särskilt stöd sker samråd med elevhälsan om det inte är uppenbart obehövligt. (3 kap. 7 § skollagen)

1.11.3 Efter varje utredning av en elevs behov av särskilt stöd fattar rektorn beslut om att utarbeta åtgärdsprogram eller beslutar att inte utarbeta ett åtgärdsprogram. Elevens och elevens vårdnadshavare underrättas om det fullständiga innehållet i beslutet och hur det går till att överklaga beslutet till Skolväsendets överklagandenämnd. (3 kap. 9 §, 28 kap. 16 §, 29 kap. 10 § skollagen, 33 § förvaltningslagen)

1.11.4 Beslut om särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning och anpassad studiegång fattas av rektorn och endast när förutsättningar föreligger. (3 kap. 9, 11 och 12 §§ skollagen)

Inom denna bedömningsgrund granskar vi att det är rektorn som fattar beslut om åtgärdsprogram om beslutet innebär att särskilt stöd ska ges enskilt, i en särskild undervisningsgrupp eller i form av anpassad studiegång. Vi granskar även att förutsättningarna för att fatta aktuella beslut är uppfyllda.

3 kap. 9 § skollagen	Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska behovet av särskilt stöd och hur det ska tillgodoses framgå. Av programmet ska det också framgå när åtgärderna ska följas upp och utvärderas och vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas. Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn. Rektorn får inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan om beslutet innebär att särskilt stöd ska ges 1. i en annan elevgrupp eller enskilt enligt 11 §, 2. i form av distansundervisning och annan undervisning enligt 11 a §, eller 3. i form av anpassad studiegång enligt 12 §.

	Om en utredning enligt 7 § visar att eleven inte behöver särskilt stöd, ska rektorn eller den som rektorn har överlåtit beslutanderätten till i stället besluta att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas.
3 kap. 11 § skollagen	Om det finns särskilda skäl, får ett beslut enligt 9 § för en elev i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan eller sameskolan innebära att särskilt stöd ska ges enskilt eller i en annan undervisningsgrupp (särskild undervisningsgrupp) än den som eleven normalt hör till.
3 kap. 12 § skollagen	Om det särskilda stödet för en elev i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan eller sameskolan inte i rimlig grad kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar, får ett beslut enligt 7 § innebära avvikelser från den timplan samt de ämnen och mål som annars gäller för utbildningen (anpassad studiegång). I grundskolan, specialskolan och sameskolan ska den anpassade studiegången utformas så att eleven så långt som möjligt får förutsättningar att nå behörighet till gymnasieskolans nationella program. Rektorn ansvarar för att en elev med anpassad studiegång får en utbildning som så långt det är möjligt är likvärdig med övrig utbildning i den aktuella skolformen.

Endast rektorn kan fatta beslut om särskilt stöd som ges enskilt, i en särskild undervisningsgrupp eller i form av anpassad studiegång

Arbetet med elever i behov av särskilt stöd är en viktig fråga och som rektorn ytterst är ansvarig för. Samtidigt kan ett beslut om särskilt stöd medföra inskränkningar och förändringar för eleven.⁴²³

Åtgärdsprogram beslutas därmed av rektorn. Rektorn kan delegera uppgiften att besluta om åtgärdsprogram till någon annan. Rektorn får dock inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan om beslutet innebär att

⁴²³ Prop. 2009/10:165 s. 290

särskilt stöd ska ges enskilt, i en särskild undervisningsgrupp eller i form av anpassad studiegång.

Förutsättningar för att besluta om enskild undervisning och särskild undervisningsgrupp

Det särskilda stödet utgör ett inslag i utbildningen som eleven är skyldig att delta i. Stödinsatsen ska i första hand ges i den gemenskap eller gruppering där eleven vanligtvis ingår. Stödet ska dock, om det finns särskilda skäl, även kunna ges i en annan miljö.

De särskilda skäl som kan åberopas för ett sådant beslut är kopplade till möjligheten att skapa bättre förutsättningar att pedagogiskt hantera elevens stödbehov. Förutom inlärningsproblematik kan det handla om olika funktionsnedsättningar, språkproblem, beteendestörningar m.m. som kan ligga till grund för bedömningen att elevens behov bättre kan tillgodoses i en annan undervisningsgrupp än den ordinarie.⁴²⁴

Andra stödmöjligheter inom den ordinarie gruppen ska ha prövats i tillräcklig utsträckning innan ett sådant beslut fattas⁴²⁵ och placeringen ska föranledas av elevens behov av särskilt stöd.⁴²⁶

Av detta följer att det inte finns förutsättningar att besluta om enskild undervisning eller särskild undervisningsgrupp med stöd av 3 kap. 11 § skollagen för att skapa trygghet och studiero. Dock får en elev ges enskild undervisning eller undervisning i särskild undervisningsgrupp vid beslut om tillfällig omplacering enligt 5 kap. 12 § eller vid tillfällig placering utanför den egna skolenheten enligt 5 kap. 13 § skollagen. De förutsättningar som anges i 3 kap. skollagen för sådan undervisning behöver inte vara uppfyllda inför ett sådant beslut.

Särskilt stöd får som tidigare nämnts ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna. Särskild undervisningsgrupp kan betyda undervisning i en annan gruppering inom skolenheten eller undervisning i andra lokaler med annan personal, ibland i ett s.k. skoldaghem. Det är dock inte frågan om särskild undervisningsgrupp när en elev byter skolenhet. I sådana fall ska bestämmelserna om placering av elev vid skolenhet tillämpas.⁴²⁷

Förutsättningar för att besluta om anpassad studiegång

Bestämmelsen om anpassad studiegång avser situationer när andra stödåtgärder inte har gett resultat, t.ex. för skoltrötta elever eller elever som av andra skäl inte är tillgängliga för utbildning.⁴²⁸

Beslutet om anpassad studiegång ska givetvis föregås av noggranna överväganden, eftersom det kan innebära att eleven lämnar grundskolan utan fullständig utbildning.⁴²⁹ Det är därför av stor vikt att rektorn säkerställer

⁴²⁴ Prop. 2009/10:165 s. 292

⁴²⁵ Prop. 2009/10:165 s. 292 f.

⁴²⁶ Prop. 2009/10:165 s. 293

⁴²⁷ Prop. 2009/10:165 s. 292

⁴²⁸ Prop. 2009/10:165 s. 666 f.

⁴²⁹ Prop. 2009/10:165 s. 293

att det finns behov av att undervisningens omfattning inte minskas mer än vad eleven har behov av. Det är också viktigt att, när behovet av anpassning är stort och eleven endast orkar med undervisning i liten omfattning, att skolan noga avväger vilka ämnen eleven ges undervisning i. Detta innebär att det ska framgå i ärendet hur många timmar per vecka en elev, utifrån elevens behov, kan ges undervisning. Det ska ha gjorts en avvägning av vilka ämnen eleven ska ges undervisning i när hen är i skolan.⁴³⁰

Övrigt

Vad gäller denna bedömningsgrund behöver vi uppgift om huruvida det finns elever som får särskilt stöd genom enskild undervisning, särskild undervisningsgrupp eller har anpassad studiegång för att kunna granska de beslut som för närvarande är pågående. Uppgifter om det funnits förutsättningar för besluten [REDACTED].

Gällande beslut om enskild undervisning och särskild undervisningsgrupp ska det fattas i samband med ett åtgärdsprogram och det ska framgå av beslutet att det är rektorn som har fattat beslutet, om det funnits behov av åtgärden och vilka särskilda skäl som ligger till grund för beslutet.

Gällande beslut om anpassad studiegång ska det fattas i samband med ett åtgärdsprogram och det ska framgå att det är rektorn som har fattat beslutet om det funnits behov av åtgärden. Det ska också framgå i ärendet hur många timmar per vecka en elev, utifrån elevens behov, kan ges undervisning. Det ska också ha gjorts en avvägning av vilka ämnen eleven ska ges undervisning i när hen är i skolan och därmed att avvikelserna inte är mer omfattande än nödvändigt.

Därutöver ska vi granska att skolan har prövat andra mindre ingripande stödåtgärder innan aktuella beslut blev aktuella, t.ex. extra anpassningar och särskilt stöd inom elevens ordinarie undervisningsgrupp. Om rektorn, utan tidigare stödinsatser, direkt beslutar om enskild undervisning, särskild undervisningsgrupp eller anpassad studiegång [REDACTED]

Observera att när det gäller resursskolor blir det [REDACTED] Att undervisning ges enskilt eller att studiegången anpassas kan vara en del av ett generellt upplägg som resursskolan använder inledningsvis för att stödja eleverna, exempelvis för att få elever med lång frånvaro att återgå till en skolgång på plats i en skola. Resursskolan ska dock även göra individuella bedömningar av elevernas stödbehov. Så även om ett generellt upplägg av det särskilda stöd som resursskolan erbjuder kan vara tillåtet i början av elevernas utbildning på resursskolan, ska elevens utbildning succesivt omprövas utifrån elevens individuella behov. [REDACTED]

⁴³⁰ Jfr Överklagenämndens beslut den 18 februari 2018 med dnr 2017:622

[REDACTED]
[REDACTED]⁴³¹

1.11.5 Beslut om att särskilt stöd ska ges i form av distansundervisning fattas av rektorn och endast när förutsättningar föreligger. (3 kap. 9 och 11 a §§, 22 kap. 5, 6 och 9 §§ skollagen)

1.11.6 Av ett åtgärdsprogram framgår elevens behov av särskilt stöd och hur det ska tillgodoses. Det framgår även när åtgärderna ska följas upp och utvärderas och vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen. Eleven och elevens vårdnadshavare ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas. (3 kap. 9 § skollagen)

1.11.7 Särskilt stöd ges i enlighet med en elevs beslutade åtgärdsprogram. (3 kap. 9 och 10 §§ skollagen)

2 Bedömningsområde

Skolans arbete med att skapa trygghet och studiero

2.1 Förebyggande arbete för att skapa trygghet och motverka kränkande behandling

I de fall det i texten nedan finns hänvisningar till beslut, är det enbart den del av beslutet som avser aktuell sakfråga som utgör vägledning och inte beslutet i sin helhet.

2.1.1 Det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa trygghet. (5 kap. 3 § andra stycket skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa trygghet utifrån de behov som finns på skolan.

5 kap. 3 § andra stycket skollagen	Huvudmannen ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet och studiero.
1 kap. 5 § skollagen	Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla

⁴³¹ 3 kap. 7 § fjärde stycket, 9 kap. 17 §, 10 kap. 31 a och 35 §§, 11 kap. 30 a och 34 §§ och 15 kap. 33 § skollagen

	människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.
6 kap. 6 § skollagen,	Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever. Närmare föreskrifter om detta finns i 7 och 8 §§.
6 kap. 7 § skollagen,	Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling.
Lgr 22 ⁴³² avsnitt 1 och avsnitt 2.1 normer och värden	I vissa fall kan delar av läroplanen vara relevanta, se vidare respektive avsnitt.

Förebyggande arbete för att skapa trygghet

Alla elever ska tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet.⁴³³ Definitionen av utbildning är verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt skollagen, inom vilken elever deltar i undervisning och andra aktiviteter (1 kap. 3 § skollagen). Utbildningen är alltså ett vidare begrepp och omfattar, utöver undervisningen, i princip all verksamhet, både i den inre och yttre miljön, som anordnas av huvudmannen och som vanligtvis äger rum under skoldagen, till exempel skolmåltider och raster.⁴³⁴ Begreppet trygghet har kopplats samman med begreppet utbildning för att tydliggöra att elever ska vara trygga i alla delar som hör till utbildningen.

Det är huvudmannen som ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet.⁴³⁵ I detta ingår att huvudmannen ska se till att rektorn har de förutsättningar som behövs för att bedriva ett sådant arbete. Huvudmannen måste bland annat se till att rektorn har de resurser som krävs för att trygghet ska kunna tillförsäkras alla elever. Vidare ska huvudmannen se till att den personal som har hand om utbildningen i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för ges möjligheter till kompetensutveckling och att all personal i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § skollagen).⁴³⁶

Ett förebyggande arbete innebär bland annat att skolor och huvudmän följer upp elevernas trygghet. Det innebär även att skolor och huvudmän analyserar vilka hinder som finns för att elever ska vara trygga och aktivt verkar för att dessa hinder undanröjs. Det förebyggande arbetet omfattar

⁴³² Förordning (2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

⁴³³ 5 kap. 3 § 1 st. skollagen

⁴³⁴ Prop. 2009/10:165 s. 633

⁴³⁵ 5 kap. 3 § 2 st. skollagen

⁴³⁶ Prop. 2021/22:160, s. 229

ett aktivt arbete med att främja de normer och värden som ska präglade utbildningen, bland annat alla människors lika värde och respekt för andra människors egenvärde samt jämställdhet, och åtgärder inriktade mot specifika problem som sexuella trakasserier eller andra former av kränkningar. I arbetet ingår också att skapa en säker miljö. Sammansättningen av elever på olika skolenheter kan också vara en av de faktorer som ingår i de analyser som ska göras. Utifrån en uppföljning och analys av vilka behov som finns i verksamheten kan både mer generella och särskilt riktade åtgärder behöva vidtas.⁴³⁷ Det är vidare viktigt att arbetet för trygghet sker på ett skolövergripande sätt och att skolans personal har ett gemensamt förhållningssätt samt att det inte bedrivs avskilt från undervisningen och utan tillräcklig koppling till elevers vardag.⁴³⁸

Det finns ett bemyndigande för Skolverket att meddela föreskrifter om hur det förebyggande arbetet närmare ska gå till. Några föreskrifter har inte meddelats ännu och det saknas därför en mer detaljerad reglering om vad som ska ingå i ett förebyggande arbete. Med hänsyn till de uttalanden som görs i förarbetena om att skolan ska identifiera och undanröja hinder för elevernas trygghet och att det utifrån en uppföljning och analys av vilka behov som finns i verksamheten kan behöva vidtas både mer generella och särskilt riktade åtgärder gör Skolinspektionen tolkningen att det förebyggande arbetet ska utgå från skolans behov, vilket därmed är utgångspunkten för vår tillsyn.

Nuläge samt uppföljning, analys och åtgärder

Inom den här bedömningsgrunden ska vi granska om det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa trygghet, utifrån de behov som finns på skolan. För att utreda detta behöver vi utgå från den faktiska situationen på skolan när det gäller elevernas trygghet. [REDACTED]

När vi har uppgifter om en nulägesbild av tryggheten på skolan och eventuella problemområden behöver vi utreda om och i så fall hur skolan arbetar, utifrån skolans behov, för att skapa trygghet på skolan. Utgångspunkten för ett sådant arbete är att det görs en uppföljning och analys av vilka behov som finns i verksamheten. Vi behöver därför ta reda på följande:

- [REDACTED]
- [REDACTED]

⁴³⁷ Prop. 2021/22:160, s. 229 f

⁴³⁸ Prop. 2021/22:160, s. 41

- [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

De allra flesta skolor har någon form av trygghetsarbete kopplat till normer och värden och för att motverka kränkande behandling. Då de krav vi kan ställa på omfattning och innehåll i det förebyggande arbetet för trygghet styrs av skolans behov, är det viktigt att vi ringar in behoven i vår utredning. Om det som framkommer i utredningen om skolans behov inte korrelerar med det arbete som genomförs kan det utgöra grund för en brist. [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] Om det [REDACTED] som genomförs inte omfattar nämnda problem kan det föreligga en brist i det förebyggande arbetet. Det kan innebära att arbetet brister i samtliga delar, det vill säga både i uppföljning och analys, vilket gör att relevanta åtgärder inte kan vidtas, se till exempel dnr 2022:6894⁴³⁹ och dnr 2022:10083⁴⁴⁰, men det kan också innebära att det enbart brister i någon del. När vi utreder den här bedömningsgrunden är det dock viktigt att tänka på att även om det förebyggande arbetet med uppföljning, analys och åtgärder behöver ske med en viss regelbundenhet så är det ett mer långsiktigt arbete. [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Vidare är det huvudmannens ansvar att säkerställa att det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa trygghet. Om det i tillsynen framkommer indikationer på att rektorn saknar förutsättningar för att skapa trygghet på skolan kan det därför bli aktuellt att utreda vidare vad huvudmannen gör i den delen. Om det exempelvis framkommer att huvudmannen, trots vetskap om problem på skolan, inte har vidtagit några åtgärder för att säkerställa att rektorn har förutsättningar, kan det utgöra en brist i huvudmannens ansvarstagande, se till exempel dnr 2022:10083.⁴⁴¹

Övrigt

Då aktuell bedömningsgrund har ett nära samband med bedömningsgrunderna om arbetet för att motverka kränkande behandling är det bra att utreda dem i ett sammanhang. Om exempelvis arbetet som beskrivs i skolans plan mot kränkande behandling inte genomförs i praktiken kan det utgöra en brist i det förebyggande arbetet för trygghet. På samma sätt kan en brist avseende att personal inte agerar i situationer då elever kan

⁴³⁹ Beslut med vitesföreläggande avseende Anneroskolan den 20 mars 2023

⁴⁴⁰ Beslut med vitesföreläggande avseende gymnasieskolan Thoren Innovation School Malmö 2 den 21 februari 2023

⁴⁴¹ Beslut med vitesföreläggande avseende gymnasieskolan Thoren Innovation School Malmö 2 den 21 februari 2023

vara utsatta för kränkande behandling även föranleda en brist i det förebyggande arbetet för trygghet, se till exempel dnr 2022:6894.⁴⁴²

2.1.2 Huvudmannen ser till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever. Planen innehåller en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts tas in i efterföljande års plan. (6 kap. 7 och 8 §§ skollagen)

2.1.3 Planen mot kränkande behandling upprättas, följs upp och ses över under medverkan av eleverna vid skolan. (6 kap. 8 § skollagen, 2 § förordningen [2006:1083] om barns och elevers deltagande i arbetet med en plan mot kränkande behandling)

I dessa bedömningsgrunderna granskar vi skolenhetens plan mot kränkande behandling, i vilket ingår att granska att det som framgår av planen genomförs i praktiken samt att eleverna fått delta i arbetet med planen. Då bedömningsgrunderna har ett nära samband med varandra beskrivs de tillsammans nedan.

6 kap. 6 § skollagen	Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever. Närmare föreskrifter om detta finns i 7 och 8 §§.
6 kap. 7 § skollagen	Huvudmannen ska se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling.
6 kap. 8 § skollagen	Huvudmannen ska se till att det varje år upprättas en plan med en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever. Planen ska innehålla en redogörelse för vilka av dessa åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året. En redogörelse för hur de planerade åtgärderna har genomförts ska tas in i efterföljande års plan.
2 § förordningen (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med en plan mot kränkande behandling	En sådan plan som avses i 6 kap. 8 § skollagen ska upprättas, följas upp och ses över under medverkan av eleverna vid den verksamhet som planen gäller för. Utformningen och omfattningen av elevernas deltagande ska anpassas efter deras ålder och mognad.

⁴⁴² Beslut med vitesföreläggande avseende Anneroskolan den 20 mars 2023

Plan mot kränkande behandling

Förarbetena till bestämmelserna i 6 kap. skollagen hänvisar till två äldre förarbeten avseende det som först kallades likabehandlingsplan och sedan blev plan mot kränkande behandling.⁴⁴³ Av de första förarbetena, till den då aktuella lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, framgår att planen syftar till att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling. Vidare framgår att huvudmannen för verksamheten eller den huvudmannen bestämmer regelbundet bör se över planen, så att den är anpassad efter de särskilda förhållanden som råder i den egna verksamheten. Det framhålls också i dessa förarbeten att det viktiga i sammanhanget är planens innehåll och funktion som förebyggande instrument och inte dess form eller namn. Vidare ska planen dels ta sikte på ingripanden i akuta situationer, dels avse både förebyggande och uppföljande verksamhet. Den ska innehålla rutiner för hur personalen i verksamheten ska agera, ansvarsfördelning samt hur händelser och åtgärder ska dokumenteras med mera.⁴⁴⁴ De senare förarbetena handlar om införandet av en ny diskrimineringslag. I samband med att denna infördes skiljde man på bestämmelserna om trakasserier/diskriminering och det som kallades ”annan kränkande behandling”. Bestämmelserna som avsåg sådan kränkande behandling, som inte är betrakta som diskriminering, placerades i stället i skollagen. Av dessa förarbeten framgår att den nya bestämmelsen avseende planen mot kränkande behandling i huvudsak motsvarar den gamla bestämmelsen i lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, men har skärpts på så sätt att det anges att en plan ska *upprättas* årligen – inte bara följas upp och ses över samt att genomförandet av planerade åtgärder ska redovisas. Vidare framgår att Inget hindrar att kraven enligt den nya bestämmelsen och de som följer av bestämmelsen i diskrimineringslagen uppfylls i en och samma plan.⁴⁴⁵

Utifrån syftet med planen och förarbetsuttalanden om att planen ska anpassas efter de särskilda förhållanden som råder i den egna verksamheten är Skolinspektionens tolkning att det arbete som beskrivs i planen ska utgå från den specifika skolans behov av att förebygga och förhindra kränkande behandling. Det finns dock inget som hindrar att planen är gemensam för flera verksamheter/skolenheter så länge de specifika förhållandena för respektive verksamhet framgår i planen. För att uppfylla skollagens krav ska planen innehålla en översikt över de åtgärder som skolan bedömer behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever på skolan samt en redogörelse för vilka av åtgärderna som skolan avser påbörja eller genomföra under det kommande året. Det ska alltså finnas en koppling mellan de åtgärder som anges i planen och de identifierade behoven på skolan. Planen ska upprättas årligen och även innehålla en redogörelse för

⁴⁴³ Se prop. 2009/10:165 s. 694 f

⁴⁴⁴ Se prop. 2005/06:38, s. 139

⁴⁴⁵ Se prop. 2009/10:165, s. 576 f

hur föregående års åtgärder har genomförts. Utöver detta får planen inte innehålla instruktioner som står i strid med författningarna.

Som framgår ovan under bedömningsgrunden som handlar om att det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa trygghet behöver vi även utreda att det arbete som beskrivs i planen genomförs i praktiken och att planen inte bara är en pappersprodukt. Om det beskrivs ett fullgott arbete i planen som inte genomförs på skolan så kan det utgöra en brist i det förebyggande arbetet för trygghet.

Elevernas medverkan

Vi ska också granska om eleverna medverkar i arbetet med att upprätta, följa upp och se över planen. Om det framkommer uppgifter från elever om att de inte deltar i arbetet behöver vi utreda frågan vidare. Det är dock viktigt att tänka på att det inte finns något krav på att alla elever ska medverka utan att det räcker att det finns elevrepresentanter som är med i arbetet med planen.

2.2 Åtgärdande arbete för att skapa trygghet samt förhindra kränkande behandling

I de fall det i texten nedan finns hänvisningar till beslut, är det enbart den del av beslutet som avser aktuell sakfråga som utgör vägledning och inte beslutet i sin helhet.

2.2.1 Alla som arbetar i skolan motverkar kränkande behandling av elever genom att agera då en elev utsätts för kränkande behandling. (1 kap. 5 § skollagen, 5 kap. 6 § skollagen, Lgr22, Skolans värdegrund och uppdrag, förståelse och medmännisklighet 2.1 Normer och värden)

Denna bedömningsgrund handlar om att all skolpersonal ska agera på något sätt då de ser att en elev kan vara utsatt för kränkande behandling.

1 kap. 5 § andra stycket skollagen	Var och en som verkar inom utbildningen ska aktivt motverka alla former av kränkande behandling.
5 kap. 6 § skollagen	Personalen får vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero. Detta innefattar en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar. En åtgärd enligt första stycket får vidtas endast om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter.
Lgr 22, Skolans värdegrund och uppdrag, förståelse och medmännisklighet	Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering eller kränkande behandling. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas.

Lgr 22, 2.1 Normer och värden	Skolans mål är att varje elev respekterar andra människors egenvärde och tar avstånd från att människor utsätts för kränkande behandling. Alla som arbetar i skolan ska aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper. Läraren ska uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling,

Vad är kränkande behandling?

Med "kränkande behandling" avses enligt skollagen ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen kränker en elevs värdighet. Det kan vara mobbning och liknande beteenden som exempelvis tillmälen om övervikt, hårfärg eller att någon är en "plugghäst". Kränkande behandling kan även föreligga utan att den som kränker anger någon specifik egenskap hos den elev som utsätts för kränkningar. Att man utan verbala nedsättande omdömen över exempelvis någons hårfärg eller klädsel ger uttryck för sitt missnöje genom att till exempel knuffa eller rycka någon i håret eller sätta krokben för personen i fråga kan också utgöra kränkande behandling i lagens mening. Även psykiska kränkningar genom till exempel utfrysning omfattas av uttrycket kränkande behandling.⁴⁴⁶

Personalen har tillsynsplikt

Vårdnadshavares tillsynsplikt regleras i 6 kap. 2 § föräldrabalken. Enligt bestämmelsen ska en vårdnadshavare se till att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, mognad och övriga omständigheter. Vårdnadshavaren ska hindra barnet från att skada andra genom att se till att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas. Vidare har vårdnadshavaren en bestämmanderätt i fråga om barnets personliga angelägenheter, men ska ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål i takt med barnets stigande ålder och utveckling (6 kap. 11 § föräldrabalken).⁴⁴⁷

Till skillnad från vårdnadshavarens tillsynsplikt är skolans tillsynsansvar för eleverna inte författningsreglerat. Av rättspraxis framgår dock att personalen övertar tillsynsansvaret från vårdnadshavarna under den tid som eleverna vistas i skolan. Detta är bland annat en skadeståndsrättslig fråga, som innebär att huvudmannen kan bli skyldig att ersätta en skada som vållats genom att personalen inte utövat adekvat tillsyn över barnen eller eleverna. I ett avgörande från Högsta domstolen prövades frågan om personalen vid ett kommunalt fritidshem uppfyllt sitt tillsynsansvar när ett barn skadat ett annat barn (NJA 1984 s. 764). Domstolen slog fast att barn och deras

⁴⁴⁶ Se prop. 2009/10:165, s. 693.

⁴⁴⁷ Se prop. 2021/22:160, s. 133.

vårdnadshavare har befogade anspråk gentemot kommunen på att miljön i fritidshemmen är säker och tillsynen betryggande. Kommunen ansågs genom försummelse ha framkallat risk för skada.⁴⁴⁸

Tillsynsansvaret innebär att det är personalen som under vistelsen i skolan avgör hur tillsynen ska utövas. I anslutning till personalens ansvar för tillsynen uppkommer frågan vilka åtgärder personalen får vidta för att uppfylla sitt ansvar och om dessa åtgärder omfattar det som i rättspraxis kommit att kallas ”fysiska ingripanden”.⁴⁴⁹

Skolpersonals befogenhet att ingripa fysiskt

Befogenheten att vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero gäller för all personal. Detta innefattar en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar. En sådan åtgärd får dock endast vidtas om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter.⁴⁵⁰

Med personal avses såväl anställda som uppdragstagare. Åtgärder som kan vidtas med stöd av bestämmelsen är till exempel att under raster ingripa vid bråk eller kränkande behandling. Det kan också vara att vid undervisningen tillrättavisa eller placera om elever. Bestämmelsen reglerar i vilka situationer ingripanden får göras och utökar inte personalens skyldighet att ingripa i det enskilda fallet.⁴⁵¹

En fysisk åtgärd som ska kunna vidtas för att avvärja våld eller kränkningar mellan elever är till exempel att med fysisk kraft hålla isär två elever eller förmå dem att gå åt olika håll. Med kränkningar avses främst sådant uppträdande som utgör kränkande behandling enligt 6 kap. skollagen eller trakasserier enligt diskrimineringslagen. Personalen behöver dock inte göra en bedömning av om en elevs handling vid en rättslig prövning skulle bedömas utgöra en kränkning i enlighet med definitionen i 6 kap. 3 § eller trakasserier enligt diskrimineringslagen. Personalen ska kunna ingripa fysiskt för att avvärja sådant beteende som typiskt sett är att uppfatta som kränkande. I allvarliga situationer kan en högre grad av våldsanvändning än vad som faller under förevarande bestämmelse vara berättigat i enlighet med bestämmelserna om nöd och nödvärn.⁴⁵²

Skolpersonals skyldighet att agera då en elev kan vara utsatt för kränkande behandling

Lärare och annan personal har såväl en möjlighet som en skyldighet att ingripa i situationer där det är motiverat för att säkerställa elevernas trygghet och studiero. I vissa fall kan detta innebära att personalen behöver

⁴⁴⁸ Se prop. 2021/22:160, s. 133.

⁴⁴⁹ Se prop. 2021/22:160, s. 133.

⁴⁵⁰ Se prop. 2021/22:160, s. 140 ff. och s. 236 ff.

⁴⁵¹ Se prop. 2021/22:160, s. 236-237

⁴⁵² Se prop. 2021/22:160, s. 140 ff. och s. 236 ff.

ingripa fysiskt för att avvärja en situation som involverar våld, kränkningar eller annat ordningsstörande uppträdande.⁴⁵³

Utöver ovannämnda bestämmelser om personalens tillsynsplikt samt befogenhet att ingripa så finns även andra bestämmelser i skollagen och läroplanen om att personalen aktivt ska motverka kränkande behandling. Skolinspektionens tolkning är att tillsynsansvaret samt regleringen om att motverka kränkande behandling av elever sammantaget innebär att skolpersonal är skyldig att agera då en elev kan vara utsatt för kränkande behandling. Vad som krävs av ett agerande är inte reglerat och därmed svårt att specificera. Enligt Skolinspektionens mening innebär dock skyldigheten att agera att personal, som ser eller får kännedom om en pågående situation där en elev kan vara utsatt för kränkande behandling, behöver vidta någon åtgärd för att situationen ska upphöra, antingen genom att själv ingripa, hämta hjälp eller se till att situationen upphör på annat sätt. Om utredningen visar att personal underlåter att agera i situationer då elever kan vara utsatta för kränkande behandling kan det därmed föreligga en brist.

Övrigt

Den här bedömningsgrunden har ett nära samband med bedömningsgrunden om skyldigheten att anmäla om en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling. Skyldigheten att anmäla eventuella fall av kränkande behandling till rektorn föreligger parallellt med skyldigheten att agera i situationen. Ett godtagbart agerande skulle i enstaka fall kunna vara att göra en anmälan till rektorn, exempelvis om personal får kännedom om händelsen först i efterhand eller om situationen är så kortvarig att den upphör av sig själv, men ofta torde det krävas något ytterligare agerande i stunden för att se till att situationen upphör.

För att kunna precisera åtgärdskraven är det viktigt att utreda

[REDACTED]

2.2.2 En personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten anmäler detta till rektorn som i sin tur anmäler detta till huvudmannen. (6 kap. 10 § skollagen)

2.2.3 För varje anmälan om kränkande behandling som huvudmannen mottar, utreder huvudmannen omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidtar de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden. (6 kap. 10 § skollagen)

⁴⁵³ Se prop. 2021/22:160, s. 133.

Dessa bedömningsgrunder handlar om att granska om fall då elev kan ha blivit utsatt för kränkande behandling anmäls till rektorn, och om denne i sin tur anmäler detta till huvudmannen. Vidare ska vi granska om huvudmannen ser till att en utredning sker och i förekommande fall vidtar åtgärder för att förhindra att kränkningar sker igen.

6 kap. 10 § skollagen	En lärare, förskollärare eller annan personal som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till rektorn. En rektor som får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden.

Anmälningsskyldigheten

Anmälningsskyldigheten omfattar alla händelser där en elev upplever sig ha blivit utsatt för kränkande behandling eller om det på något annat sätt, till exempel genom skolpersonalens egna observationer⁴⁵⁴, kommit fram att eleven kan känna sig utsatt för kränkande behandling. Även om bestämmelsen innebär en långtgående skyldighet att utreda påtalade händelser framgår det också av förarbeten att det kan finnas situationer som inte omfattas av anmälningsskyldigheten. Det ges som exempel att elever och föräldrar kan utnyttja skolans skyldighet i detta avseende till att anmäla även bagatellartade meningsskiljaktigheter och att verksamheten i sådana situationer får bedöma om det finns tillräcklig anledning att ingripa.⁴⁵⁵ Det ges också exempel på att det är skillnad mellan en trött och stressad lärares ogenomtänkta tillsägelser eller tonåriga flickors och pojkars många gånger retsamma jargong och å andra sidan mobbning eller trakasserier.⁴⁵⁶ Med detta sagt så är det inte meningen att det ska göras någon värdering av hur allvarlig en händelse är innan den anmäls till rektorn respektive huvudmannen.

Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden. För att kunna uppfylla detta krav bör huvudmannen ha system och rutiner för hur en anmälan ska göras, vem som ska ta emot anmälningar på huvudmannens vägnar och hur utredningarna ska genomföras. När det gäller kommunala huvudmän behöver det även finnas rutiner för hur

⁴⁵⁴ Prop. 2005/06:38 s. 90 och 140 f

⁴⁵⁵ Prop. 2005/06:38 s. 141

⁴⁵⁶ Prop. 2005/06:38 s. 103

nämnden ska informeras.⁴⁵⁷ Anställda hos nämnden kan ta emot anmälningar om kränkande behandling från rektorn. Mottagandet av anmälningar är att betrakta som verkställighetsåtgärder, vilket innebär att delegation till en anställd inte krävs i dessa fall. Skollagens krav, att rektorn ska anmäla till huvudmannen att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling, är uppfyllt genom en anmälan som tas emot av en utsedd anställd hos nämnden. Det förekommer också att rektorn har fått i uppdrag från huvudmannen att både ta emot anmälningar och utreda dessa för huvudmannens räkning.

Rektorn ska anmäla kränkande behandling till huvudmannen på det sätt huvudmannen har angett, till exempel till en utpekad anställd hos nämnden. När det gäller enskilda huvudmän styr associationsformen vem som får företräda huvudmannen. Det är dock möjligt för en enskild huvudman att ge en anställd fullmakt att företräda huvudmannen i vissa avseenden.

För att huvudmannen ska kunna utreda omständigheterna skyndsamt behöver anmälan ske så snart som möjligt. Enligt Skolinspektionens praxis bör anmälan till huvudmannen senast ske inom två veckor.

Att utreda och vidta åtgärder

Av förarbeten till bestämmelsen framgår att skyldigheten att utreda förhållandet och att verka för att kränkningarna förhindras gäller oavsett om det förekommit någon anmälan av den elev som blivit kränkt eller om förhållandet framkommit på annat sätt. Utredningen av händelsen bör ske så skyndsamt som möjligt men samtidigt med stor hänsyn till den elev som utsatts för kränkningen. Skyldigheten att utreda gäller så fort det kommit till skolans⁴⁵⁸ kännedom att det förekommit kränkningar eller att någon elev känner sig kränkt. I vissa situationer kan det vara tillräckligt att genom några frågor få händelsen klarlagd och därigenom utagerad. I sådana fall kan den aktuella verksamheten anses ha fullgjort sin skyldighet att utreda. En sådan enkel utredning kan dock bara anses tillräcklig om det framgår att händelsen varit bagatellartad. I andra mer komplicerade fall av kränkningar kan utredningsskyldigheten bli mer långtgående och omfatta fler elever samt personal. Lagen innebär därmed en i vissa fall långtgående skyldighet för en skola⁴⁵⁹ att utreda påtalade händelser. När personalen i verksamheten väl konstaterat att kränkningar förekommit måste arbetet inriktas på att förhindra en fortsättning.⁴⁶⁰

Answarets omfattning

Av förarbeten framgår vidare att bestämmelsen gäller *i samband med verksamhetens genomförande*. Ansaret får anses sträcka sig till vad som händer på väg till och ifrån den aktuella verksamheten, exempelvis vid färd i

⁴⁵⁷ Jfr 6 kap. 6 § kommunallagen

⁴⁵⁸ Observera att skyldigheten enligt aktuell bestämmelse avser huvudmannen, i praktiken dock ofta delegerat till skolvård.

⁴⁵⁹ Se fotnot ovan

⁴⁶⁰ Prop. 2005/06:38, s. 141.

en skolbuss.⁴⁶¹ Däremot kan man inte begära att ansvariga personer ingriper mot kränkningar i andra sammanhang, såvida dessa inte har nära samband med vad som förekommit i verksamheten.⁴⁶² Exempel på händelser som ansetts ha ett naturligt samband med verksamheten är sådant som inträffar i samband med en skolutflykt eller en skolfest.⁴⁶³ Vad gäller internatverksamhet uttalade Högsta förvaltningsdomstolen i HFD 2014 ref. 47, avseende Lundsbergs skola, att det var ostridigt i målen att det fanns ett nära samband mellan skolverksamheten och internatverksamheten, såväl geografiskt som organisatoriskt och pedagogiskt. Mot denna bakgrund ansåg domstolen att de kränkningar som elever vid skolan utsatte sina skolkamrater för på elevhemmen måste anses ha ett sådant samband med skolverksamheten att huvudmannen var skyldig att vidta åtgärder i enlighet med skollagen.

Övrigt

Vi ska granska om all skolpersonal anmäler till rektorn när elever kan ha blivit utsatta för kränkande behandling och om rektorn i sin tur anmäler detta vidare till huvudmannen. Det är inte ovanligt att det görs någon form av sällning utifrån allvarlighetsgrad innan anmälan sker, både av personal och sedan av rektorn. Det är därför viktigt att utreda vad det är som anmäls och om det finns sådant som regelmässigt inte anmäls i respektive led. Vad gäller möjliga åtgärdskrav så finns det en kammarrättsdom där domstolen bedömde att Skolinspektionens åtgärder rörande anmälan om kränkande behandling hade författningsstöd och var tillräckligt tydliga.⁴⁶⁴

Vidare ska vi granska om huvudmannen ser till att det startas en utredning för att utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidtar de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden. [REDACTED]

[REDACTED] Det vi kan kräva är att en utredning startas, och om det konstateras att en kränkning skett, att huvudmannen ser till att det

⁴⁶¹ Se prop. 2005/06:38, s. 140 ff. som det hänvisas till i förarbetena till den nu aktuella skollagen, se prop. 2009/10:165, s. 695

⁴⁶² Prop. 2005/06:38, s. 142.

⁴⁶³ Prop. 2007/08:95 s. 509 f.

⁴⁶⁴ I en dom från Kammarrätten i Stockholms med mål nr 4604-20 daterad den 28 januari 2021 bedömde domstolen att Skolinspektionens åtgärder rörande anmälan om kränkande behandling hade författningsstöd och var tillräckligt tydliga. Domstolen angav att ” När det gäller åtgärderna att lärare och rektor ska anmäla kränkande behandling följer det av 6 kap. 10 § skollagen att en sådan anmälan ska göras när läraren eller rektorn får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling. Eftersom det av lagtexten framgår under vilka förutsättningar en anmälan ska göras och en hänvisning till bestämmelsen finns i föreläggandet i nära anslutning till de förelagda åtgärderna anser kammarrätten att dessa åtgärder är tillräckligt tydliga för att ligga till grund för utdömande av vite”.

vidtas åtgärder utifrån utredningen för att förhindra kränkande behandling i framtiden.

2.2.4 Skolan gör anmälan till socialnämnden om rektorn eller personalen får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. (29 kap. 13 § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att huvudmännen och deras anställda fullgör sin anmälningsplikt till socialnämnden i de fall det finns en oro kring en elev.

29 kap. 13 § andra stycket skollagen	Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).
14 kap. 1 § första stycket 3 och 4 socialtjänstlagen	Följande myndigheter och yrkesverksamma är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa: 1. myndigheter vars verksamhet berör barn och unga, 2. andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten, Kriminalvården, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen, 3. anställda hos sådana myndigheter som avses i 1 och 2, och 4. de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.

I skollagen hänvisas till socialtjänstlagens bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd.⁴⁶⁵ Av dessa bestämmelser framgår att bland annat myndigheter vars verksamhet berör barn och unga, anställda hos sådana myndigheter, och de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga, är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.⁴⁶⁶ Anmälningsskyldigheten enligt bestämmelserna omfattar den som inte har fyllt 18 år.⁴⁶⁷

Anmälningsskyldigheten är personlig och absolut

Som beskrivits ovan omfattar anmälningsskyldigheten såväl anställda hos vissa myndigheter som de som är verksamma inom vissa yrkesmässigt

⁴⁶⁵ I 23 kap. 13 § andra stycket skollagen hänvisas till bestämmelserna i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

⁴⁶⁶ Se 14 kap. 1 § första stycket 1, 3 och 4 socialtjänstlagen.

⁴⁶⁷ För att en annan verksamhet ska kunna lämna uppgifter om en person som har fyllt 18 år till socialtjänsten krävs att det är möjligt med hänsyn till bestämmelser om sekretess eller tystnadsplikt som gäller för den verksamheten.

bedrivna enskilda verksamheter.⁴⁶⁸ Det innebär att alla som arbetar på en skola, oavsett om de är anställda hos en offentlig eller privat huvudman, har ett personligt ansvar för att anmälan görs till socialnämnden om de får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Anmälningsskyldighet är också absolut, och får inte bli föremål för överväganden av den anmälningsskyldige själv. Är omständigheterna sådana som anges i bestämmelsen om anmälningsskyldighet ska en anmälan göras till socialnämnden.⁴⁶⁹ En anmälningsskyldig kan därför aldrig lova ett barn eller dess föräldrar att inte anmäla uppgifter som tyder på att barnet far illa.

Skyldigheten att anmäla gäller dock endast om den anmälningsskyldige i sin verksamhet fått kännedom eller misstanke om att ett barn far illa.⁴⁷⁰ Uppgifter som en anmälningsskyldig får kännedom om som privatperson bör denne i stället anmäla som privatperson.⁴⁷¹

Skyldigheten att anmäla gäller för varje myndighet för sig. Kännedom om att en annan myndighet har anmält eller avser att anmäla ett misstänkt missförhållande påverkar således inte den anmälningsskyldiges ansvar att anmäla.⁴⁷² Skyldigheten att anmäla begränsas inte heller av att den anmälningsskyldige känner till att socialnämnden redan har inlett en utredning eller att socialtjänsten och barnet redan har haft annan kontakt.⁴⁷³

Den som har gjort en anmälan till socialnämnden har också en fortsatt skyldighet att göra en ny anmälan om oron för barnet kvarstår eller om den som anmält får kännedom om nya uppgifter som föranleder oro för barnet.⁴⁷⁴

Anmälningspliktens inträde

Barn kan fara illa i många olika situationer och av en eller flera orsaker. Det kan exempelvis handla om barn och ungdomar som i hemmet utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar, fysisk eller psykisk försummelse eller familjer där det förekommer allvarliga relationsproblem mellan barnet och den övriga familjen. Barn och ungdomar kan också fara illa på grund av eget beteende, exempelvis på grund av missbruk, kriminalitet och annat självdestruktivt beteende eller för att de utsätts för hot, våld eller andra övergrepp från andra jämnåriga.⁴⁷⁵

⁴⁶⁸ Socialstyrelsen har gett ut en handbok till stöd för personal i anmälningsskyldiga verksamheter, se Anmäla oro för barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare (2022).

⁴⁶⁹ Se JO 1995/96 s. 247.

⁴⁷⁰ Enligt 14 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen.

⁴⁷¹ Om en anmälningsskyldig får kännedom om uppgifter som privatperson omfattas denne av rekommendationen att anmäla i 14 kap. 1 c § socialtjänstlagen.

⁴⁷² Se JO 2004/05 s. 299.

⁴⁷³ Se JO 1992/93 s. 391 och JO 2004/05 s. 299.

⁴⁷⁴ Den som omfattas av anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen är enligt bestämmelsens tredje stycke också uppgiftsskyldig. Det innebär att han eller hon är skyldig att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av stöd och skydd.

⁴⁷⁵ Se prop. 2012/13:10 s. 47.

Oavsett vad barnet befinner sig i för situation är det misstanken eller kännedomen om att barnet far illa som är utgångspunkten för om en anmälan ska eller bör göras till socialnämnden.

Anmälningsplikten förutsätter alltså inte att det är klarlagt att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Även svårbedömda eller obestyrkta uppgifter ska anmälas, om de tyder på att ett barn kan behöva stöd eller hjälp från socialtjänsten.⁴⁷⁶

Det anförda innebär att det är tillräckligt att det föreligger misstankar om missförhållanden för att plikten att anmäla ska inträda. Anmälaren behöver därför inte sätta sig in i om socialnämnden kan behöva ingripa eller inte, utan ska utgå från sina egna iakttagelser och sin egen bedömning av om ett barn far illa eller riskerar att göra det.⁴⁷⁷ Anmälaren behöver inte heller ta ställning till orsaken till att barnet far illa. När anmälan kommer in till socialnämnden är det nämndens ansvar att undersöka vilken grund som kan finnas för uppgifterna och utreda det eventuella behovet av åtgärder.⁴⁷⁸

Anmälan ska göras genast

Som beskrivits ovan ska de som är anmälningsskyldiga genast anmäla till socialnämnden om de får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Justitieombudsmannen (JO) har i ett beslut uttalat att det måste finnas ett visst utrymme att, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, bedöma vad som ska läggas i begreppet genast.⁴⁷⁹ Det kan finnas situationer när en anmälan oundgängligen måste göras omedelbart, till exempel när uppgifterna är sådana att det finns skäl att anta att det föreligger en akut fara för barnet. I andra fall kan uppgifterna vara av den karaktären att ett visst kortare dröjsmål med att göra anmälan inte behöver innebära att anmälningsskyldigheten har åsidosatts. JO konstaterar dock i beslutet att ett dröjsmål om omkring två veckor inte under några omständigheter torde vara förenligt med det skyndsamhetskrav som gäller.

Barnets eventuella behov i fokus

Det kan i många fall uppstå svåra bedömningsfrågor om kriterierna för att göra en anmälan är uppfylla eller inte. Utgångspunkten ska emellertid alltid vara barnets eventuella behov av skydd. Det kan leda till att en anmälan måste göras även i ett fall när anmälan i efterhand framstår som onödig. Det är emellertid i linje med lagstiftarens intentioner då det är socialnämnden som har att pröva vilka skäl som finns för ett ingripande. JO har i beslut uttalat att det för att kritik ska kunna riktas mot den anmälningsskyldige för obefogad anmälan torde förutsättas att anmälan objektivt sett framstår som helt opåkallad.⁴⁸⁰

Skriftlig eller muntlig anmälan?

⁴⁷⁶ Se prop. 1996/97:124 s. 106.

⁴⁷⁷ Se prop. 2012/13:10 s. 136.

⁴⁷⁸ Jämför prop. 1996/97:124 s. 106.

⁴⁷⁹ Se JO 2007/08 s. 261.

⁴⁸⁰ Se exempelvis JO 1995/96 s. 247.

Det finns inga formella krav på hur en anmälan ska göras. Den kan vara skriftlig eller muntlig. JO har emellertid i ett flertal beslut pekat på att en anmälan från någon som är anmälningspliktig bör göras skriftligt med hänsyn till de ingripande åtgärder från socialnämndens sida som den kan medföra.⁴⁸¹ I brådska fall kan, enligt JO, en anmälan göras muntligt. En sådan anmälan bör dock bekräftas skriftligt i efterhand.⁴⁸²

Rutiner för anmälan

I förarbetena har regeringen uttryckt att det är angeläget att det finns tydliga rutiner för hur anmälningar ska hanteras men att det ytterst måste vara upp till var och en att ansvara för hur rutinerna ska formaliseras.⁴⁸³

Övrigt

Anmälningsplikten enligt skollagen och socialtjänstlagen innebär att alla som arbetar inom skolan är skyldiga att genast göra en anmälan till socialnämnden om de får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. För att bedöma om författningarnas krav är uppfyllda i detta avseende behöver klarläggas om huvudmännen och deras anställda fullgör sin anmälningsskyldighet när personalen känner oro för en elev. [REDACTED]

Även om det inte uppställs några krav i författningarna på att [REDACTED]

Vi kan även [REDACTED]

[REDACTED] Om utredningen visar att skolpersonalen inte genast gör orosanmälningar då personalen känner oro för att en elev far illa är det en brist.

Som beskrivits ovan är anmälningsskyldigheten personlig, vilket innebär att var och en har ett ansvar att göra en egen självständig bedömning av om det föreligger skäl att göra en anmälan. När en anmälan väl har gjorts är det sedan socialnämndens ansvar att avgöra om oron är befogad. [REDACTED]

[REDACTED] Om personal gör orosanmälningar och vi får del av uppgifter från vårdnadshavare om att de tycker att skolan felaktigt anmält dem till socialnämnden så utgör detta inte en brist, så länge personalen känt en oro för att barnet far illa då de gjorde orosanmälan. Att anmälan sedan visar sig obefogad är alltså inte underlag för en brist.

Även om anmälningsskyldigheten är personlig är det ytterst huvudmannens skyldighet att säkerställa att ett ställningstagande görs beträffande skyldigheten att anmäla till socialnämnden. Om sådana ställningstagande inte har gjorts kan huvudmannen föreläggas att säkerställa att detta görs framöver, det vill säga på generell nivå.

⁴⁸¹ Se exempelvis JO 2012/13 s. 268 och JO 2007/08 s. 261.

⁴⁸² Se JO 1996/97 s. 286 och JO 1992/93 s. 341.

⁴⁸³ Se prop. 2012/13:10 s. 48.

2.3 Elevernas inflytande över sin arbetsmiljö och skolans arbete för att skapa studiero

2.3.1 Vid skolenheten finns forum för samråd med eleverna som behandlar frågor som är viktiga för verksamheten och som kan ha betydelse för eleverna. (4 kap. 13 § skollagen, Lgr22, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande)

Inom ramen för denna bedömningsgrund ska vi granska att det finns forum för samråd med eleverna. Vi ska inte utreda om sådana forum finns för samråd med vårdnadshavarna.

4 kap. 13 § skollagen	Vid varje skolenhet ska det finnas ett eller flera forum för samråd med eleverna. Där ska sådana frågor behandlas som är viktiga för enhetens verksamhet och som kan ha betydelse för eleverna. Inom ramen för ett eller flera sådana forum som avses i första stycket ska eleverna informeras om förslag till beslut i sådana frågor som ska behandlas där och ges tillfälle att komma med synpunkter innan beslut fattas. Rektorn ansvarar för att det finns forum för samråd enligt första stycket och för att informations- och samrådsskyldigheten enligt andra stycket fullgörs.
Lgr22 ⁴⁸⁴ , 2.3 Elevernas ansvar och inflytande	De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. Elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen.

Kravet på att det ska finnas forum för samråd

Regleringen innebär att det i arbetet med inflytandefrågor alltid ska ingå ett eller flera forum för samråd där frågor som är viktiga för enhetens verksamhet och som kan ha betydelse för eleverna behandlas.⁴⁸⁵

Lagstiftaren har inte lämnat några närmare riktlinjer om vilka frågor som ska behandlas eller om det ska finnas ett eller flera forum.⁴⁸⁶ Dessa frågor ska enligt lagstiftaren i stället avgöras efter de lokala förhållanden som råder efter diskussion mellan rektor, lärare och elever. Detsamma gäller hur

⁴⁸⁴ Förkortning av läroplanen som finns i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

⁴⁸⁵ Enligt 4 kap. 13 § första stycket skollagen.

⁴⁸⁶ Se prop. 2009/10:165 s. 676 f. I förarbetena till bestämmelsen om ordningsregler i skollagen uttalas dock att sådana frågor till exempel kan vara skolans ordningsregler (prop. 2021/22:160 s. 92).

forumen ska vara sammansatta och vilka arbetsformer som ska tillämpas. Det centrala är att forumen ges en sådan utformning att kravet på att ge elever möjligheter till inflytande kan uppfyllas.⁴⁸⁷

Detta innebär att ett forum bör kunna vara helt eller delvis digitalt, så länge de allmänna förutsättningarna som beskrivs ovan är uppfyllda.

Skyldigheten att informera och samråda

Ett forum för samråd ska ha två huvuduppgifter. Den ena är att vara en arena där elever kan föra fram förslag och synpunkter i olika frågor. Dock ska ärenden som rör enskilda elever eller personal inte behandlas i sådana forum. Den andra huvuduppgiften är att ge information om kommande beslut i frågor som är av intresse för de grupper som är representerade i ett forum för samråd.⁴⁸⁸ Inom ramen för forum för samråd ska eleverna dels informeras om förslag till beslut i de frågor som ska behandlas där, dels ges tillfälle att komma med synpunkter innan beslut fattas.⁴⁸⁹ Informations- och samrådsskyldigheten ska alltid utföras inför ett beslut. Det är därför viktigt att information lämnas i en sådan ordning och i ett sådant stadium av beslutsprocessen att det finns en reell möjlighet att beakta synpunkterna innan beslut fattas.⁴⁹⁰

Ansvarig

Rektorn ansvarar för att det finns forum för samråd och för att informations- och samrådsskyldigheten fullgörs.⁴⁹¹ Det är inte möjligt för rektorn att delegera sitt övergripande ansvar.⁴⁹²

Övrigt

Vid utredningen av denna bedömningsgrund behöver klargöras om det finns ett eller flera forum för samråd med eleverna. Om så inte är fallet utgör det en brist. Som ovan beskrivits saknas riktlinjer i fråga om vilka frågor som ska behandlas på forumet eller om det ska finnas ett eller flera forum. Däremot kan vi ställa krav på att forumen har getts en sådan utformning att kravet på att ge elever möjligheter till inflytande kan uppfyllas.

För att kunna bedöma om den informations- och samrådsskyldighet som finns fullgörs behöver information inhämtas om eleverna inför och på forumen informeras om förslag till beslut i sådana frågor som ska behandlas där och om de ges tillfälle att komma med synpunkter innan besluten fattas. Dessa krav innefattar att informationen ska lämnas till eleverna i en sådan ordning och i ett sådant stadium av beslutsprocessen att det finns en reell möjlighet att beakta synpunkterna innan beslut fattas. Om så inte är fallet kan det utgöra en brist.

⁴⁸⁷ Prop. 2009/10:165 s. 676 f.

⁴⁸⁸ Prop. 2009/10:165 s. 314 f.

⁴⁸⁹ Enligt 4 kap. 13 § andra stycket skollagen.

⁴⁹⁰ Prop. 2009/10:165 s. 676.

⁴⁹¹ Enligt 4 kap. 13 § tredje stycket skollagen.

⁴⁹² Prop. 2009/10:165 s. 676 f.

2.3.2 Det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa studiero. (5 kap. 3 § andra stycket skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa studiero som utgår från de behov som finns på skolan.

5 kap. 3 § andra stycket skollagen	Huvudmannen ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa trygghet och studiero.

Förebyggande arbete för att skapa studiero

Alla elever ska tillförsäkras en skolmiljö där undervisningen präglas av studiero. Begreppet studiero har knutits ihop med begreppet undervisning för att förtydliga att det är i den delen av utbildningen som handlar om undervisning som studiero ska uppnås.⁴⁹³ Med studiero avses att det finns goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen.⁴⁹⁴ Med detta menas inte bara att undervisningen ska vara fri från ordningsstörningar utan även att varje elev ska tillförsäkras goda förutsättningar för lärande, bland annat genom en välplanerad och strukturerad undervisning. De förutsättningar som avses inkluderar därmed både den fysiska miljö där eleverna befinner sig, till exempel avsaknad av buller och höga ljud vid moment som kräver koncentration, och att den undervisning som bedrivs främjar elevernas koncentration. Det senare kan ske genom att det är tydligt för eleverna vad de ska ägna sig åt, att de får den ledning och stimulans som de behöver för att genomföra arbetet, och att undervisningen är varierad. För elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd är tillhandahållandet av adekvat stöd en förutsättning för att dessa elever ska ges goda förutsättningar att koncentrera sig på undervisningen och därmed försäkras studiero.⁴⁹⁵

Det är huvudmannen som ska säkerställa att det på skolenheten bedrivs ett förebyggande arbete som syftar till att skapa studiero.⁴⁹⁶ I detta ingår att huvudmannen ska se till att rektorn har de förutsättningar som behövs för att bedriva ett sådant arbete. Huvudmannen måste bland annat se till att rektorn har de resurser som krävs för att studiero ska kunna tillförsäkras alla elever. Vidare ska huvudmannen se till att den personal som har hand om utbildningen i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för ges möjligheter till kompetensutveckling och att all personal i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet (2 kap. 34 § skollagen).⁴⁹⁷

Ett förebyggande arbete för studiero innebär bland annat att skolor och huvudmän följer upp elevernas studiero. Det innebär även att skolor och huvudmän analyserar vilka hinder som finns för att elever ska ha studiero

⁴⁹³ 5 kap. 3 § 1 st. skollagen

⁴⁹⁴ 5 kap. 3 § 1 st. skollagen

⁴⁹⁵ Prop. 2021/22:160, s. 228 f.

⁴⁹⁶ 5 kap. 3 § 2 st. skollagen

⁴⁹⁷ Prop. 2021/22:160, s 229

och aktivt verkar för att dessa hinder undanröjs, i syfte att se till att eleverna har studiero under hela sin skoldag och därigenom har goda möjligheter till utveckling och lärande. Det kan bland annat innebära att skolan förebygger ordningsstörningar genom väl förankrade ordningsregler och ett gemensamt förhållningssätt bland personalen och utveckling av det pedagogiska ledarskapet i klassrummet. Det kan även innebära ett fokus på att erbjuda en varierad undervisning av hög kvalitet och de extra anpassningar, särskilda stöd och utmaningar som eleverna behöver.⁴⁹⁸ Sammansättningen av elever på olika skolenheter kan också vara en av de faktorer som ingår i de analyser som ska göras på huvudmannanivå. Utifrån en uppföljning och analys av vilka behov som finns i verksamheten kan både mer generella och särskilt riktade åtgärder behöva vidtas.⁴⁹⁹

Det finns ett bemyndigande för Skolverket att meddela föreskrifter om hur det förebyggande arbetet närmare ska gå till. Några föreskrifter har inte meddelats ännu och det saknas därför en mer detaljerad reglering om vad som ska ingå i ett förebyggande arbete. Med hänsyn till de uttalanden som görs i förarbetena om att skolan ska identifiera och undanröja hinder för elevernas studiero och att det utifrån en uppföljning och analys av vilka behov som finns i verksamheten kan behöva vidtas både mer generella och särskilt riktade åtgärder gör Skolinspektionen tolkningen att det förebyggande arbetet ska utgå från skolans behov, vilket därmed är utgångspunkten för vår tillsyn.

Uppföljning, analys och åtgärder

Inom den här bedömningsgrunden ska vi granska om det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa studiero, utifrån de behov som finns på skolan. För att utreda detta behöver vi utgå från den faktiska situationen på skolan när det gäller elevernas studiero. [REDACTED]

När vi har uppgifter om en nulägesbild av studieron på skolan och eventuella problemområden behöver vi utreda om och i så fall hur skolan arbetar, utifrån skolans behov, för att skapa studiero på skolan. Utgångspunkten för ett sådant arbete är att det görs en uppföljning och analys av vilka behov som finns i verksamheten. Vi behöver därför ta reda på följande:

- [REDACTED]
- [REDACTED]

⁴⁹⁸ Prop. 2021/22:160, s. 46 och s. 228 f.

⁴⁹⁹ Prop. 2021/22:160, s. 46 och 228 f.

- [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

På samma sätt som avseende trygghet arbetar de allra flesta skolor med studieron på något sätt. Då de krav vi kan ställa på omfattning och innehåll i det förebyggande arbetet för studiero styrs av skolans behov, är det viktigt att vi ringar in behoven i vår utredning. Om det som framkommer i utredningen om skolans behov inte korrelerar med det arbete som genomförs kan det utgöra grund för en brist. Om det till exempel framkommer att det finns problem med studieron, i vissa årskurser på skolan, behöver vi utreda närmare vad problemen beror på. Vi kan då behöva ställa frågor om exempelvis: [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Om det arbete som genomförs på skolan inte omfattar de problem som framkommer i utredningen kan det föreligga en brist i det förebyggande arbetet för att skapa studiero. Det kan innebära att arbetet brister i samtliga delar, det vill säga både i uppföljning och analys vilket gör att relevanta åtgärder inte kan vidtas, se till exempel dnr 2023:8839⁵⁰⁰, men det kan också innebära att det endast brister i någon del. Beroende på omständigheterna som framkommer i utredningen kan vi exempelvis ställa krav på att uppföljning och analys omfattar vissa klasser och årskurser och/eller omfattar de parametrar som enligt förarbetena kan påverka studieron, såsom gemensamt förhållningssätt, ledarskap i klassrummet och efterlevnad av ordningsregler. När vi utreder den här bedömningsgrunden är det dock viktigt att tänka på att även om det förebyggande arbetet med uppföljning, analys och åtgärder behöver ske med en viss regelbundenhet så är det ett mer långsiktigt arbete. [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Vidare är det huvudmannens ansvar att säkerställa att det bedrivs ett förebyggande arbete för att skapa studiero. Om det i tillsynen framkommer indikationer på att rektorn saknar förutsättningar för att skapa studiero på skolan kan det därför bli aktuellt att utreda vidare vad huvudmannen gör i den delen. Om det exempelvis framkommer att huvudmannen, trots vetskap om problem på skolan, inte har vidtagit några åtgärder för att säkerställa att rektorn har förutsättningar, kan det utgöra en brist i huvudmannens ansvarstagande.

---

⁵⁰⁰ Vitesföreläggande avseende Thoren Framtid i Ronneby den 27 mars 2024

Övrigt

Då aktuell bedömningsgrund har ett nära samband med bedömningsgrunderna som handlar om undervisning, extra anpassningar och särskilt stöd samt arbetet med ordningsregler är det viktigt att utreda om orsakerna till problemen med studiero har en koppling till något av dessa områden.

2.3.3 Det finns ordningsregler på skolan som rektorn beslutat om. Ordningsreglerna och hur de följs, följs regelbundet upp. Orsaken till uppföljningens resultat analyseras. (5 kap. 5 § skollagen)

2.3.4 Ordningsreglerna utarbetas, följs upp och omarbetas vid behov under medverkan av eleverna. (5 kap. 5 § skollagen)

De här bedömningsgrunderna handlar om skolans arbete med ordningsregler. Ordningsregler är en viktig del i skolans arbete med att utforma elevernas skolmiljö så att den präglas av studiero. Eftersom bedömningsgrunderna har nära samband med varandra beskrivs de tillsammans nedan.

5 kap. 5 § skollagen ⁵⁰¹	Ordningsregler ska finnas för varje skolenhet. Ordningsreglerna och hur de följs ska regelbundet följas upp. Orsakerna till uppföljningens resultat ska analyseras. Ordningsreglerna ska utarbetas, följas upp och, vid behov, omarbetas under medverkan av eleverna. Rektorn beslutar om ordningsregler.

Arbetet med ordningsregler

Det ska finnas ordningsregler för varje skolenhet som beslutas av rektorn, eller den som rektorn har delegerat till. Ordningsreglerna och hur de följs ska regelbundet följas upp och orsakerna till uppföljningens resultat ska analyseras. Eleverna ska medverka i arbetet med ordningsreglerna. Nedan följer en mer detaljerad beskrivning av de olika delarna i arbetet.

Uppföljning, analys och åtgärder

Skolan ska följa upp i vilken utsträckning ordningsreglerna följs och, om det finns brister, ta reda på orsaken till dessa. Av 4 kap. 7 § skollagen framgår att om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas. Om det till exempel finns ordningsregler som fungerar mindre väl ur vissa avseenden eller som följs i låg utsträckning bör skolan utreda orsakerna till detta och antingen förändra reglerna eller implementera dem mer kraftfullt, om det anses viktigt att ha kvar dem, eller ta bort dem, om de vid en närmare analys inte anses behövas. Att elever inte följer ordningsreglerna kan ha en rad olika orsaker, exempelvis kan elevernas

⁵⁰¹ Bestämmelsen om ordningsregler ändrades den 1 augusti 2022, se prop. 2021/22:160, s. 88 ff. och s. 235 f.

delaktighet i framtagande och uppföljning ha varit för ytlig eller så kan det finnas skillnader i personalens syn på hur arbetet med att få eleverna att följa reglerna ska gå till. En annan orsak till att ordningsreglerna inte följs kan vara att deras innehåll inte upplevs som relevant.⁵⁰²

Elevers delaktighet

Eleverna ska vara delaktiga i både utarbetandet och uppföljningen av ordningsreglerna samt vid en eventuell omarbetning av ordningsreglerna. Genom denna bestämmelse inkluderas även elever i nya årskurser på skolan i samtal om ordningsreglerna så att de blir delaktiga i det förebyggande arbetet och förstår och kan vara med och påverka innehållet i skolans ordningsregler.⁵⁰³

Elevers delaktighet i skolans arbete med ordningsregler har en viktig funktion för att ordningsreglerna ska följas och därmed få avsedd effekt för trygghet och studiero. Ett ändamålsenligt arbete med väl förankrade ordningsregler bidrar till att det blir tydligt för elever och vårdnadshavare vilka förväntningar som skolan har på eleverna, vad eleverna kan förvänta sig av skolan samt vilka ramar som finns. Eleverna kan tillföra en inblick i hur skolmiljön ser ut och fungerar och därmed bidra med viktiga synpunkter i arbetet med ordningsreglerna. Det är även viktigt att säkerställa att alla elever har förstått vad ordningsreglerna innebär.⁵⁰⁴

Rektorns beslut och ordningsreglers utformning

Det är rektorn som fattar beslutet om ordningsreglerna.⁵⁰⁵ Rektorn kan dock delegera denna beslutanderätt enligt 2 kap. 10 § andra stycket skollagen.

Vad gäller innehållet i ordningsreglerna har myndigheten i sin praxis ställt krav på att ordningsreglerna ska vara förenliga med andra författningar, proportionerliga och att syftet med ordningsregeln är att upprätthålla trygghet och studiero.

Kravet på att en ordningsregel inte får strida mot författning innebär exempelvis att skolan inte kan hitta på egna disciplinära åtgärder, i form av ordningsregler, som inte har stöd i 5 kap. skollagen. De får inte heller vara kränkande för elever. Det går exempelvis inte att ha en ordningsregel som sanktioneras med kollektiv bestraffning eller med att eleven inte betygsätts. Enligt skollagen får disciplinära åtgärder endast tillämpas om de är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande. I förarbetena till bestämmelsen anges att ordningsreglerna bör vara förutsägbara och inte får inskränka elevernas fri- och rättigheter.⁵⁰⁶

Ordningsregler som en del av ett förebyggande arbete

⁵⁰² Prop. 2021/22:160, s. 93 f och s. 235f.

⁵⁰³ Prop. 2021/22:160, s. 235 f.

⁵⁰⁴ Prop. 2021/22:160, s. 91 f.

⁵⁰⁵ Se prop. 2009/10:165 s. 680.

⁵⁰⁶ Prop. 2021/22:160, s. 88.

I förarbetena framhålls att ett väl utvecklat arbete med ordningsregler, där elever och skolans personal samverkar, kan utgöra en viktig del av det främjande och förebyggande arbetet på skolan. Genom arbetet kan en samsyn nås om gemensamma förhållningssätt, vilket även är kopplat till de normer och värden som ska präglade skolmiljön. På så sätt kan arbetet med ordningsreglerna även bidra till det övergripande värdegrundsarbetet. Elevernas förståelse för vilka förväntningar som finns på dem kan öka och riskerna för att ordningsreglerna inte följs minska, när arbetet med att ta fram ordningsreglerna ingår som en del i det förebyggande arbetet på skolan. Genom arbetet med ordningsreglerna kan dessutom en skolgemensam hållning kring till exempel hur man ska agera när värdegrunden eller ordningsreglerna bryts utvecklas, vilket kan bidra till att personalen blir trygg i sina befogenheter att agera. Förankrade ordningsregler kan även ge stöd i arbetet mot kränkande behandling som till exempel bör innefatta att identifiera mer dold problematik som lågintensivt våld, sexuella trakasserier, kränkningar på nätet samt hedersrelaterat våld och förtryck.⁵⁰⁷

Övrigt

Sammantaget ska vi utreda att det finns ordningsregler på skolan som är beslutade av rektorn, eller den som rektorn har delegerat till, samt att ordningsreglerna utarbetas, följs upp regelbundet och omarbetas under medverkan av eleverna. Det framgår inte av regleringen om ordningsregler vad som avses med "regelbundet", men då det i förarbetena anges specifikt att nya elever på skolan ska inkluderas i arbetet med uppföljning och omarbetning bör vi kunna förutsätta att uppföljningen sker åtminstone årligen. Vidare ska vi utreda om uppföljningen analyseras och om åtgärder vidtas när analysen visar att ordningsreglerna inte fungerar tillfredställande. Därutöver ska vi kontrollera att ordningsreglerna inte strider mot någon författning.

Som framgår ovan är arbetet med ordningsreglerna även en viktig del av såväl det förebyggande arbetet för att skapa trygghet som för att skapa studiero och kan ha betydelse för bedömningen även av dessa bedömningsgrunder.

2.3.5 Mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning används endast i undervisningen enligt lärarens instruktioner, eller om de utgör extra anpassningar alternativt särskilt stöd, eller om det annars finns särskilda skäl. (5 kap. 4 a § skollagen).

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning endast används i undervisningen om läraren instruerat om detta eller om användningen utgör extra anpassningar alternativt särskilt stöd för enskilda elever, eller om det annars föreligger särskilda skäl att tillåta en enskild elev att använda sig av sådan utrustning.

⁵⁰⁷ Prop. 2021/22:160, s. 91 f.

5 kap. 4 a § skollagen	Vid undervisning får endast sådan användning av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning förekomma som 1. sker enligt lärarens instruktioner i syfte att främja elevernas utveckling och lärande, eller 2. utgör extra anpassningar eller särskilt stöd enligt 3 kap. Om det finns särskilda skäl får dock rektorn eller en lärare tillåta en enskild elev att använda en mobiltelefon eller annan elektronisk kommunikationsutrustning även i andra fall än som avses i första stycket. Denna paragraf gäller inte för kommunal vuxenutbildning.

Regleringen om när mobiltelefoner och annan elektronisk utrustning får användas är tillämplig vid undervisning. För att kunna tillämpas krävs att det finns en avgränsad lektionstid där undervisning bedrivs eller att det är fråga om en annan i tid avgränsad lärarledd aktivitet. Såväl så kallad närundervisning, där elever och lärare inte är åtskilda i rum eller tid, och fjärrundervisning, som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid omfattas.⁵⁰⁸ Vid distansundervisning där elev och lärare är åtskilda i både rum och tid saknas dock tydliga gränser för när undervisningen pågår och regleringen blir därmed inte tillämplig, utom i de delar andra former av undervisning används inom ramen för distansundervisning.⁵⁰⁹

Regleringen är vidare teknikneutral och omfattar mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning. Begreppet annan elektronisk kommunikationsutrustning omfattar alla former av digitala föremål och verktyg som elever kan använda för kommunikation som till exempel smarta klockor, datorer, surfplattor och andra digitala medier.⁵¹⁰

Användning i enlighet med lärares instruktioner i syfte att främja elevernas utveckling och lärande

Användning av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning vid undervisning får förekomma om användningen sker i enlighet med lärarens instruktioner i syfte att främja elevernas utveckling och lärande.⁵¹¹ Ett eventuellt användande av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning ska därmed utgöra ett medel i undervisningen för att utveckla eleverna mot utbildningens mål. Det innebär att privat användning som huvudregel inte är tillåten, och det gäller oavsett om det är av skolan tillhandahållen elektronik

⁵⁰⁸ Begreppet undervisning definieras i 1 kap. 3 § skollagen.

⁵⁰⁹ Enligt 22 kap. 2 § andra stycket skollagen får även andra former av undervisning användas i utbildning där distansundervisning används. Det kan vara fråga om ordinarie undervisning, det vill säga närundervisning, eller fjärrundervisning enligt 21 kap. skollagen.

⁵¹⁰ Prop. 2021/22:160 s. 230 f.

⁵¹¹ Enligt 5 kap. 4 a § första stycket första punkten skollagen.

eller en elevs privata utrustning. Utgångspunkten är att läraren ger generella instruktioner. Lärarens instruktion behöver dock inte vara samma för alla elever. Elever kan arbeta med olika uppgifter och utifrån det pedagogiska syftet kan elever som arbetar med en viss typ av uppgifter få använda mobiltelefoner eller annan elektronisk kommunikationsutrustning medan andra som arbetar med andra uppgifter inte får det.⁵¹²

Användning som en extra anpassning eller särskilt stöd

Användning av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning vid undervisning får även förekomma om användningen sker som en extra anpassning eller särskilt stöd enligt 3 kap. skollagen.⁵¹³ Det kan handla om att en elev till exempel använder en mobiltelefon med anpassade program som en extra anpassning i undervisningen eller att användning av teknik är en del av ett beslut om åtgärdsprogram för elever som ska ges särskilt stöd.⁵¹⁴ Om en elev bedöms ha behov av en mobiltelefon eller liknande som ett pedagogiskt hjälpmedel utan att det finns någon koppling till bestämmelserna om extra anpassning och särskilt stöd i 3 kap. skollagen, får användning av sådan utrustning endast ske enligt lärarens instruktioner, i syfte att främja elevens utveckling och lärande.⁵¹⁵

Användning som är motiverad av särskilda skäl

Rektorn eller en lärare får tillåta att en enskild elev använder en mobiltelefon eller annan elektronisk kommunikationsutrustning även i andra fall än de som redogjorts för ovan om det är motiverat av särskilda skäl.⁵¹⁶ Med särskilda skäl avses sådana fall som inte är hänförliga till elevens utveckling och lärande. Det kan handla om att en elev behöver ha tillgång till sin mobiltelefon för att kunna bli nådd vid en viss tidpunkt, av till exempel familje- eller hälsoskäl, eller att en elev till exempel på grund av psykisk ohälsa har särskilda skäl att vid olika tillfällen snabbt kunna kontakta vårdnadshavaren. Möjligheten att i dessa fall tillåta användning ska tillämpas restriktivt och innebär inte en möjlighet att tillåta användning av mobiltelefoner eller annan kommunikationsutrustning för hela undervisningsgrupper.⁵¹⁷

Övrigt

Möjliga brister enligt denna bedömningsgrund är att mobiltelefoner eller annan elektronisk kommunikationsutrustning används trots att en lärare sagt att eleverna inte får göra det eller att läraren inte har lämnat någon instruktion angående användning till elever som trots det använder sådan utrustning, förutsatt att de eleverna inte har rätt till det som en stödåtgärd, extra anpassning eller på grund av särskilda skäl. En annan tänkbar brist är

⁵¹² Prop. 2021/22:160 s. 230.

⁵¹³ Enligt 5 kap. 4 a § första stycket andra punkten skollagen.

⁵¹⁴ Enligt 3 kap. 5 § respektive 3 kap. 9 § skollagen.

⁵¹⁵ Det vill säga i enlighet med de förutsättningar som anges i 5 kap. 4 a § första stycket första punkten skollagen.

⁵¹⁶ Enligt 5 kap. 4 a § andra stycket skollagen.

⁵¹⁷ Prop. 2021/22:160 s. 231.

att läraren lämnat instruktioner om användningen men att utrustningen används på ett annat sätt än vad läraren gett instruktioner om.⁵¹⁸

För att kunna avgöra om användningen av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning uteslutande används vid undervisning i de fall det medges enligt 5 kap. 4 a § skollagen behöver information hämtas in om [REDACTED]. Detta kan exempelvis klarläggas genom att [REDACTED] om den faktiska användningen av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning är förenlig med regleringen.

Vid undervisning har rektorn, en lärare eller en handledare rätt att omhänderta mobiltelefoner och annan elektronisk utrustning i förebyggande syfte.⁵¹⁹ Det behöver således inte inväntas att en störning inträffar för att ett föremål ska kunna omhändertas. Detta innebär till exempel att en lärare har möjlighet att samla in elevernas mobiltelefoner inför början av den lärarens lektioner.⁵²⁰

Härutöver har all personal i skolan rätt att omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen, kränkande för elever eller personal eller som kan utgöra en fara för säkerheten i utbildningen.⁵²¹

Nämnda befogenheter omfattar dock inte rätt till kroppsvisitation eller kroppsbesiktning. Det är således inte tillåtet att till exempel känna med händerna utanpå en elevs kläder eller i fickorna eller att leta igenom en elevs ryggsäck.⁵²²

2.3.6 Det finns skriftliga rutiner för hanteringen av omhändertagande av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning som beslutats av rektorn. (5 kap. 4 e § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att det finns skriftliga rutiner för omhändertagande av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning, samt att rektorn har beslutat om dessa rutiner.

5 kap. 4 e § skollagen	Det ska för varje skolenhet finnas skriftliga rutiner för hanteringen av omhändertagande av mobiltelefoner och

⁵¹⁸ För exempel på brister relaterade till användningen av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning i undervisningen, se Skolinspektionens beslut den 24 maj 2023, dnr. 2024:2494 och beslut den 21 juni 2023, dnr. 2023: 2608.

⁵¹⁹ Rätten att vid undervisning omhänderta föremål i förebyggande syfte regleras i 5 kap. 4 b § skollagen.

⁵²⁰ Prop. 2021/22:160 s. 232.

⁵²¹ Rätten att omhänderta föremål i reaktivt syfte regleras i 5 kap. 22 § skollagen. När det gäller omhändertagande enligt bestämmelsen kan fysiska ingripanden i vissa undantagsfall behöva ske med tillämpning av 5 kap. 6 § första stycket för att kunna säkerställa ett omhändertagande.

⁵²² Prop. 2021/22:160 s. 231.

	annan elektronisk kommunikationsutrustning enligt 4 b-4 d §§. Rektorn beslutar om sådana rutiner.

Kravet på skriftliga rutiner

Regleringen innebär att det för varje skolenhet ska finnas skriftliga rutiner för hanteringen av omhändertagande av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning.⁵²³

Rutinerna ska omfatta omhändertaganden i förebyggande syfte och omhändertaganden som sker utifrån rektorns beslut om att samla in mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning vid varje skoldags början.⁵²⁴ Det är skolans ansvar att förvara omhändertagna föremål på ett säkert sätt till dess att de lämnas tillbaka. Av rutinerna bör det därför framgå hur omhändertagandet av utrustningen ska gå till, till exempel hur föremålen ska förvaras på ett betryggande sätt och hur insamlandet av utrustningen ska ske så att det framgår till vem varje föremål ska återlämnas. Rutinerna bör även omhänderta sådana aspekter som att det inte ska föreligga någon osäkerhet om huruvida ett föremål har omhändertagits eller huruvida det har lämnats tillbaka.⁵²⁵

Beslutanderätt

Rutinerna ska beslutas av rektorn med utgångspunkt i de förutsättningar som finns vid den berörda skolenheten.⁵²⁶ Frågan kan med fördel hanteras inom ramen för arbetet med skolans ordningsregler i syfte att utforma och förankra rutinerna med personal, elever och föräldrar.⁵²⁷

Rektorn har också möjlighet att uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att besluta om rutinerna.⁵²⁸

Övrigt

Möjliga brister enligt bedömningsgrunden är till exempel att det på en skolenhet helt saknas rutiner för omhändertagande av mobiltelefoner och annan elektronisk kommunikationsutrustning eller att rutinen inte har beslutats av rektorn eller någon som rektorn har delegerat uppgiften till. En annan tänkbar brist är att det finns rutiner vid skolenheten men att de inte omfattar samtliga delar som författningarna kräver. Exempelvis att det i skolans ordningsregler eller annan skriftlig rutin inte anges hur omhändertagandet av mobiltelefoner eller annan elektronisk

⁵²³ Enligt 5 kap. 4 e § första meningen skollagen.

⁵²⁴ Omhändertaganden i förebyggande syfte regleras i 5 kap. 4 b-4 d §§ skollagen.

⁵²⁵ Prop. 2021/22:160 s. 127 och 235.

⁵²⁶ Enligt 5 kap. 4 e § andra meningen skollagen.

⁵²⁷ Prop. 2021/22:160 s. 127.

⁵²⁸ Rättsliga förutsättningar för sådan delegation regleras i 2 kap. 10 § skollagen.

kommunikationsutrustning ska gå till, hur utrustningen ska samlas in och förvaras på betryggande sätt eller hur den ska återlämnas.⁵²⁹

2.3.7 Om en elev vid upprepade tillfällen stört ordningen eller uppträtt olämpligt eller om eleven gjort sig skyldig till en allvarligare förseelse ser rektorn till att saken utreds. Samråd sker med elevens vårdnadshavare. Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd är uppfyllda, inleds en sådan utredning. (5 kap. 9 § skollagen)

2.3.8 Rektorn ser sedan till, med utgångspunkt i vad som framkommit i utredningen av eleven som stört ordningen, uppträtt olämpligt eller gjort sig skyldig till en allvarlig förseelse, att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende. (5 kap. 9 och 10 §§ skollagen)

Dessa bedömningsgrunder handlar om att skolan ska utreda elever som stör ordningen, uppträder olämpligt eller har gjort sig skyldiga till allvarliga förseelser, för att sedan kunna sätta in de åtgärder som behövs så att eleven ändrar sitt beteende. Då dessa båda bedömningsgrunder har ett nära samband behandlas de i samma avsnitt.

5 kap. 9 § skollagen	Om en elev i förskoleklassen eller grundskolan vid upprepade tillfällen stört ordningen eller uppträtt olämpligt eller om eleven gjort sig skyldig till en allvarligare förseelse, ska rektorn se till att saken utreds. Samråd ska ske med elevens vårdnadshavare. Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd enligt 3 kap. 8 § är uppfyllda ska även en sådan utredning inledas.
5 kap. 10 § skollagen	Med utgångspunkt i vad som har framkommit vid en utredning enligt 9 § första stycket ska rektorn se till att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende.
5 kap. 24 § skollagen	Om en åtgärd vidtagits enligt 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 eller 23 §, ska den dokumenteras skriftligt av den som genomfört åtgärden. Om åtgärden rör omhändertagande av föremål enligt 22 §, gäller denna skyldighet endast om föremålet inte återlämnats efter lektionens slut.

Utredning av elev

De disciplinära åtgärder som finns i skollagen ska inte användas i bestraffningssyfte. Avsikten är att de ska leda till ett ändrat beteende hos den elev som är föremål för åtgärderna och därmed skapa en bättre skolsituation såväl för den aktuella eleven som för övriga som verkar i

⁵²⁹ För exempel på brister relaterade till att det saknas rutiner som uppfyller författningarnas krav, se Skolinspektionens beslut den 21 december 2023, dnr. 2023:6704 och beslut den 21 december 2023, dnr. 2023:7729.

skolan.⁵³⁰ I de fall en elev vid upprepade tillfällen stör ordningen eller fortsätter med ett sådant olämpligt uppträdande som berättigar till utvisning (7 §) eller kvarsittning (8 §) är rektorn skyldig att se till att händelseförloppet utreds.⁵³¹ Beteenden som kan berättiga till utvisning är om eleven uppträder stökigt och stör undervisningen eller vägrar att överlämna ett föremål som läraren har rätt att omhänderta. Exempel på beteende som kan berättiga till kvarsittning är om en elev har gjort sig skyldig till en förseelse eller på annat sätt uppträtt olämpligt och inte ändrat sitt uppträdande efter tillsägelse från läraren.⁵³² I förekommande fall ska samråd ske med elevens vårdnadshavare. Uppgifter som framkommer vid utredningen bör dokumenteras skriftligt. Om det som kommer fram vid en utredning tyder på att eleven är i behov av sådant särskilt stöd som avses i 3 kap. 8 § skollagen så måste även en utredning om elevens eventuella behov av särskilt stöd inledas.⁵³³

Vidta åtgärder

Rektorn har en skyldighet att se till att det genomförs åtgärder i syfte att få eleven att ändra sitt beteende. Åtgärderna ska utformas med utgångspunkt i vad som framkommit vid den utredning som genomförts och ska därför vara anpassade till den enskilde elevens behov och förhållanden.⁵³⁴ En sådan åtgärd kan vara att rektorn beslutar att tilldela eleven en skriftlig varning. Det kan också handla om att ge eleven stöd i undervisningen eller annat stöd från elevhälsan om det visar sig att eleven är i behov av detta. Bestämmelserna förutsätter att de disciplinära åtgärder som vidtas dokumenteras av skolans personal.⁵³⁵ De disciplinära åtgärder som ska dokumenteras är utvisning, kvarsittning, tillfällig omplacering, omplacering utanför den egna skolenheten, avstängning och omhändertagande av föremål.

Övrigt

Om det framkommer uppgifter om att eleverna upplever miljön som otrygg och/eller stökig och det saknas/endast finns ett fåtal utredningar på skolan om elevens ordningsstörande beteende kan det finnas skäl att utreda dessa bedömningsgrunder. Om det i utredningen framkommer konkreta uppgifter om att det finns elever som vid upprepade tillfällen stör ordningen eller uppträtt olämpligt eller gjort sig skyldig till en allvarigare förseelse, utan att rektorn har startat en utredning kring orsakerna till beteendet, kan det utgöra grund för en brist. Det kan också handla om att en utredning av elevens behov av särskilt stöd borde ha startats. Om det däremot har genomförts utredningar så behöver vi kontrollera om rektorn, med utgångspunkt i vad som framkommit vid utredningen, ser till att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende. Om rektorn utifrån

⁵³⁰ Se prop. 2009/10:165 s. 326.

⁵³¹ Se prop. 2009/10:165 s. 683.

⁵³² Se prop. 2009/10:165 s. 681 f.

⁵³³ Se prop. 2009/10:165 s. 683.

⁵³⁴ Se prop. 2009/10:165 s. 683.

⁵³⁵ Se prop. 2009/10:165 s. 326.

utredningen vidtar disciplinära åtgärder mot eleven ska dessa dokumenteras.

2.4 Säkerhetsarbete i brottsförebyggande syfte

Bestämmelser om säkerhetsarbete i brottsförebyggande syfte finns i 6 a kap. skollagen.

Bestämmelserna i kapitlet är, om inte annat anges i respektive paragraf, tillämpliga i hela skolväsendet (6 a kap 2 § första stycket skollagen). Av sistnämnda bestämmelses andra stycke framgår att fritidshem som inte är integrerade med en skolenhet eller förskoleenhet vid tillämpningen av kapitlet ska jämföras med en skolenhet⁵³⁶.

De bedömningsgrunder som behandlas i vägledningen tar sin utgångspunkt i bestämmelser i 6 a kap. 3 och 4 §§ skollagen. Dessa bestämmelser gäller i förskolan, förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, fritidshemmet, gymnasieskolan, anpassade gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning.

Bedömningsgrunderna som behandlas i vägledningen gäller för planerad och riktad tillsyn av förskoleklass och grundskola. Vägledningen följer bedömningsgrundernas struktur och avgränsning.

2.4.1 Det finns en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation eller hot om en allvarlig våldssituation. (6 a kap. 3 § 1 skollagen)

2.4.2 Det bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer och hot om allvarliga våldssituationer. (6 a kap. 3 § 2 skollagen)

Inom dessa bedömningsgrunder ska vi granska att det vid skolenheten finns en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation eller hot om en allvarlig våldssituationen. Vi ska också granska att det vid skolenheten bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap för att hantera sådana situationer.

6 a kap. 3 § skollagen	Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet 1. finns en beredskapsplan som anger de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation eller hot om en allvarlig våldssituation, och

⁵³⁶ Att verksamhet vid fritidshem som anordnas vid en skolenhet ingår i termen skolenhet framgår av förarbetena till definitionen i 1 kap. 3 § skollagen (prop. 2009/10:165 s. 217 och 633), se även prop. 2024/25:160 s. 156.

	2. bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer och hot om allvarliga våldssituationer.

Vid skolenheten ska finnas en beredskapsplan

Vid varje skolenhet ska det finnas en beredskapsplan. Beredskapsplanen ska ange de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation eller hot om en allvarlig våldssituation.

Med allvarliga våldssituationer avses extraordinära händelser, dvs. våldssituationer av sådant allvar att det krävs ett snabbt agerande för att skydda barn, elever och personal från en pågående våldsutövning. Det kan avse riktade våldsdåd av den typ som kan betecknas som skolattacker och andra typer av våldsdåd som t.ex. väpnade uppgörelser på eller i anslutning till verksamhetens område⁵³⁷.

Exempel på hot om allvarliga våldssituationer som kan uppstå i en förskola eller en skola kan vara då någon uttrycker en avsikt att genomföra en sprängning, en beväpnad attack eller hot om att på andra sätt skada enskilda eller grupper av barn, elever eller personal. Ett sådant hot kan uppstå genom att det yttras direkt av någon, som i muntliga eller skriftliga hot, eller indirekt, genom vad som kan uppfattas av kroppsspråk eller symboliska gester⁵³⁸.

I förarbetena anges att det av en beredskapsplan ska framgå hur personal, barn och elever ska agera vid en allvarlig våldssituation eller hot om en sådan situation, och att planen bör innehålla en planläggning för hur utrymning, inrymning och utestängning kan genomföras. Planen bör även inbegripa en översyn av de fysiska förutsättningarna i verksamhetens lokaler för att t.ex. identifiera säkra tillflyktsplatser, samt innefatta en rollfördelning som tydliggör vem som ansvarar för en specifik uppgift när en allvarlig våldssituation uppstår⁵³⁹.

Det ska också bedrivas ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera allvarliga våldssituationer och hot om sådana situationer

Vid varje skolenhet ska det bedrivas ett löpande arbete för att säkerställa beredskap för att hantera allvarliga våldssituationer och hot om allvarliga våldssituationer. Att arbetet ska ske löpande innebär att det sker ett kontinuerligt arbete för att identifiera säkerhetsrisker och sårbarheter och att beredskapsplanen eller andra säkerhetsåtgärder uppdateras eller ändras när det finns behov av detta⁵⁴⁰.

Inom ramen för det löpande arbetet måste det säkerställas att personal och elever får informationen om planeringen och de åtgärder som ska vidtas

⁵³⁷ Prop 2024/25:160 s. 40, 157.

⁵³⁸ A prop. s. 43, 157.

⁵³⁹ A prop. s 46, 157.

⁵⁴⁰ A prop. s. 157 f.

vid en allvarlig våldssituation eller hot om en allvarlig våldssituation⁵⁴¹. I förarbetena noteras samtidigt att skolattacker och andra grova våldsbrott i skolan ofta begås av elever och tidigare elever vid en skola. Det kan därför vara olämpligt att låta bl.a. elever ha full insikt i alla delar av en beredskapsplan⁵⁴².

Ett löpande arbete med beredskap innefattar vidare att personal genomför övningar i enlighet med beredskapsplanen för t.ex. inrymning, utrymning och utestängning⁵⁴³. I förarbetena anges också att även barn och elever behöver vara förberedda inför en allvarlig våldssituation eller hot om en sådan, och att det när det gäller övningar som utrymningar och inrymningar ofta inte räcker att med att bara personalen deltar. Både information om innebörden och vikten av övningarna, likväl som övningarna i sig, behöver dock anpassas till barns och elevers ålder och mognad för att undvika att utsätta barn och elever för obefogad oro och stress⁵⁴⁴.

Utbildning, planering och i vissa fall anpassningar i den fysiska miljön kan enligt förarbetena också utgöra inslag i ett sådant löpande arbete. Förutsättningarna ser emellertid olika ut vid olika verksamheter, och det lämnas därför i huvudsak åt huvudmannen att avgöra vilka konkreta åtgärder som är motiverade⁵⁴⁵.

Övrigt

För att granska om kravet på beredskapsplan är uppfyllt behöver vi kontrollera att en sådan finns för skolenheten. Om någon sådan plan inte finns föreligger en brist.

Vi behöver också ta del av planen för att bedöma om det av dess innehåll framgår hur personal, barn och elever ska agera vid en allvarlig våldssituation eller hot om en sådan situation. Som en del av den bedömningen behöver vi bl.a. beakta om [REDACTED]

[REDACTED] Om planen inte har ett sådant innehåll föreligger en brist.

Vi ska också, t.ex. [REDACTED] kontrollera om det vid skolenheten bedrivs ett löpande arbete för att säkerställa en beredskap att hantera denna typ av situationer.

⁵⁴¹ A prop. s. 157.

⁵⁴² A prop. s. 44.

⁵⁴³ A prop. s 41, 44, 157.

⁵⁴⁴ A prop. s 44. Skolverket har tagit fram ett stödmaterial om säkerhetsarbete i brottsförebyggande syfte för bl.a. förskolor och skolor. I stödmaterialen anges att det utifrån aktuell forskning inte går att påvisa eller belägga att involvering av barn och elever vid övningar gör någon nytta när det gäller att skapa en förmåga att handla på ett ändamålsenligt sätt för att skydda och sätta sig i säkerhet vid olika typer av verkliga kriser. Med övningar avses här praktiska övningar där metoder såsom inrymning och barrikadering tillämpas. Enligt vad som anges i materialet är det svårt att se hur involvering av barn och elever vid övningar ger handlingsberedskap inför en kommande händelse (Säkerhetsarbete i förebyggande syfte – stöd för arbete med kapitel 6 a skollagen i förskola och skola, Skolverket, s. 11, 40).

⁵⁴⁵ A prop. s 157.

Här behöver vi kontrollera att det sker ett kontinuerligt arbete för att identifiera säkerhetsrisker och sårbarheter och att beredskapsplanen eller andra säkerhetsåtgärder uppdateras vid behov. Att arbetet sker kontinuerligt innebär enligt Skolinspektionens bedömning att åtgärder för att säkerställa detta återkommande genomförs. Enligt Skolinspektionens bedömning innebär detta att åtgärder för att identifiera säkerhetsrisker och sårbarheter och vid behov uppdatera beredskapsplanen eller andra säkerhetsåtgärder som ett minimikrav genomförs under varje läsår. Det kan dock inte uteslutas att sådana åtgärder kan behöva genomföras oftare, t.ex. på grund av förändringar verksamheten. Om något sådant kontinuerligt arbete inte bedrivs föreligger en brist.

Vi behöver också kontrollera om lärare och elever fått informationen om de åtgärder som enligt beredskapsplanen ska vidtas vid en allvarlig våldssituation eller hot om en allvarlig våldssituation, liksom att det vid skolenheten genomförs övningar av sådana åtgärder. Om det vid skolenheten inte på ett sådant sätt vidtagits åtgärder för att informera och förbereda elever och personal på de åtgärder som ska vidtas vid en allvarlig våldssituation eller hot om en sådan situation föreligger en brist. Notera i detta sammanhang att skolor kan behöva göra avvägningar kring hur barn och elever involveras i beredskapsarbetet.

För att kunna genomföra granskningen behöver vi alltså inhämta uppgifter om innehållet i skolenhetens beredskapsplan och löpande arbete. **Observera att sådana uppgifter kan omfattas av sekretess.** Sekretessen regleras i en särskild bestämmelse (18 kap. 13 a §) i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som är tillämplig även i Skolinspektionens verksamhet.

2.4.3 Åtgärder är vidtagna för att neka obehöriga personer tillträde till skolenheten under den tid verksamheten pågår. (6 a kap. 4 § skollagen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att åtgärder är vidtagna för att neka obehöriga personer tillträde till skolenheten under tid när verksamheten pågår.

6 a kap. 4 § skollagen	Huvudmannen ska se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges tillträde till enheten under tid när verksamheten pågår.

Det har under lång tid varit vanligt att svenska skolor har varit tillgängliga för alla, med olåsta dörrar och utan att besökare kontrolleras på andra sätt. Allmänheten har dock inte någon rätt till fritt tillträde till skolor eftersom dessa inte är en allmän eller offentlig plats. Detta innebär bl.a. att personalen har rätt att avvisa obehöriga från förskole- eller skolenheten.

Enligt 6 a kap. 4 § skollagen ska huvudmannen se till att det på varje skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges tillträde till enheten under den verksamheten pågår. Innebörden av bestämmelsen är

att obehöriga inte får ges tillträde till en skolenhet när verksamheten pågår⁵⁴⁶.

Kravet på begränsning av obehöriga personers tillträde gäller skolenheten, och bara under tid när verksamheten pågår

Kravet på tillträdesbegränsning gäller obehöriga personers tillträde till skolenheten. Vad som avses med skolenhet framgår av 1 kap. 3 § skollagen och av förarbetena till bestämmelsen. Där framgår att med skolenhet avses en organiserad enhet som omfattar verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra och till enheten knuten verksamhet som inte bedrivs i någon skolbyggnad, dvs. de byggnader, lokaler och utrymmen utomhus där huvudmannen bedriver sin verksamhet, t.ex. skolgårdar och idrottsplatser i nära anslutning till skolans byggnader. Däremot omfattas inte gemensamt nyttjade platser som används av verksamheten men som denna inte ensamt kan disponera över⁵⁴⁷. Kravet på att det vidtas åtgärder för att begränsa obehöriga personers tillträde omfattar alltså inte sådana områden.

Kravet på begränsning av obehöriga personers tillträde gäller under tid när verksamheten pågår. Bestämmelsen hindrar därmed inte att annan verksamhet kan bedrivas på skolenhetens område utanför denna tid. Som exempel kan nämnas att en idrottshall eller musikal upplåts eller att allmänheten tillåts utnyttja en skolgård under tid när verksamheten inte pågår⁵⁴⁸.

Begreppet obehöriga personer

Av förarbetena framgår att ett syfte med den införda regleringen varit att förtydliga huvudmannens ansvar att värna förskole- respektive skolenheten som en plats för personal, barn och elever samt andra personer som har ett befogat intresse av att besöka verksamheten⁵⁴⁹. Med obehöriga personer avses personer som skolan eller förskolan som verksamhet inte har en skyldighet att ta emot och inte heller har ett intresse av att ta emot. En förskola har t.ex. en skyldighet och även ett intresse av att ta emot vårdnadshavare och andra anhöriga, t.ex. när de ska lämna och hämta yngre barn, eller delta i utvecklingssamtal eller föräldramöten. En person som har bjudits in till skolan för att t.ex. hålla ett föredrag eller för att representera ett politiskt parti i en paneldebatt i samband med undervisningen i samhällskunskap ska i den situationen inte heller anses som obehörig. På motsvarande sätt ska inte personer som tillhör en organisation som har ett samarbete med skolan om läxhjälp anses som obehöriga när de besöker skolan för att delta i anordnandet eller utförandet av läxhjälp⁵⁵⁰.

En utomstående besökare kan vara att anse som obehörig eller behörig beroende på om besöket sker i enlighet med de rutiner som gäller för

⁵⁴⁶ A prop. s. 55, 158.

⁵⁴⁷ A prop. s. 158.

⁵⁴⁸ Jfr a prop. s. 159.

⁵⁴⁹ A prop. s. 58.

⁵⁵⁰ A prop. s. 158.

sådana besök eller inte (se nedan). I förarbetena framhålls dock att riktlinjer för besök inte får utformas på ett sådant sätt att de kommer i konflikt med förskolans, skolans eller fritidshemmets övriga skyldigheter. Alla offentliga förskole- och skolenheter måste vara tillgängliga för kontakter med enskilda och informera allmänheten om hur och när sådana kan tas samt vidta de åtgärder i fråga om tillgänglighet som behövs för att de ska kunna uppfylla sina skyldigheter gentemot allmänheten enligt 2 kap.

tryckfrihetsförordningen om rätten att ta del av allmänna handlingar. Även tillsynsmyndigheter, t.ex. Skolinspektionen eller en kommun, har rätt att få tillträde till de byggnader, lokaler och andra utrymmen som används i den verksamhet som står under tillsyn⁵⁵¹.

Vilka åtgärder för att neka obehöriga personer tillträde ska vidtas?

I förarbetena konstateras att om det saknas rutiner och riktlinjer för när utomstående ska ha rätt eller möjlighet att vistas på en förskole eller skolenhet kan det lätt uppstå gråzoner och oklarheter kring vilka som har rätt att vistas där. Rutinerna bör syfta till att tydliggöra hur utomstående besökare ska agera om de vill besöka t.ex. skolan, hur skolan ska agera för att ta emot sådana besökare och hur obehöriga personer kan avvisas från enheten. Rutiner kan exempelvis handla om att besök ska anmälas på ett visst sätt, att personal ska möta upp besökare vid entrén, att besökare ska bära besöksbricka eller liknande och att skolpersonal ska fråga utomstående som de inte känner igen varför de är där. Rutiner och riktlinjer måste vidare kommuniceras utåt på ett ändamålsenligt sätt⁵⁵².

Andra åtgärder som behöver vidtas är att se till att det finns tillträdesbegränsningar. Sådana kan vara fysiska i form av t.ex. grindar och lås men det kan också handla om att se till att enhetens område är tydligt markerat och att de villkor som gäller för att vistas på området kommuniceras utåt på ett tydligt sätt. Vid samnyttjande av lokaler och ytor behöver åtgärder vidtas för att tydliggöra gränserna mellan det område som enbart disponeras av förskolan, skolan eller fritidshemmet och gemensamt nyttjade ytor. Huvudmannen bör också begränsa möjligheterna för utomstående personer att fritt röra sig från angränsande ytor och gemensamma ytor in på enheterna. I den mån t.ex. kulturskola eller liknande verksamhet bedrivs i skolans lokaler under skoldagen är det väsentligt att skolan har tydliga rutiner och riktlinjer för när personer som hör till dessa verksamheter får vistas inom enheten⁵⁵³.

De olika förutsättningarna som gäller för olika enheter innebär att olika åtgärder kan vara aktuella. Det måste vid varje förskole- och skolenhet övervägas vilka åtgärder som i det enskilda fallet är nödvändiga och möjliga för att obehöriga personer inte ska ges tillträde till området. Av förarbetena framgår att det i undantagsfall kan vara tillräckligt att enheten är tydligt markerad och att de villkor som gäller för att vistas där kommuniceras utåt på ett tydligt sätt. Det kan i ett antal fall vara omöjligt för en enhet att

⁵⁵¹ A prop. s. 159.

⁵⁵² A prop. s. 59.

⁵⁵³ A prop. s. 61 f, 159.

säkerställa att obehöriga – även om de inte ges tillträde – inte rent faktiskt kan bereda sig tillträde till verksamhetens område. Bestämmelsen innebär alltså inte något krav på att varje möjlighet för en utomstående person att ta sig in på området undanröjs, genom exempelvis fysiska säkerhetslösningar eller genom att personal övervakar skolområdet. Om en obehörig person uppmärksammas på området måste emellertid enligt vad som anges i förarbetena åtgärder vidtas för att förmå denne att lämna området⁵⁵⁴.

Övrigt

I vår utredning behöver vi ta reda på vilka åtgärder som är vidtagna för att obehöriga inte ges tillträde till enheten när verksamheten pågår. Information om detta kan inhämtas genom [REDACTED], samt genom att vi tar del av [REDACTED]

[REDACTED] Vi kan också själva behöva [REDACTED] t.ex. för att kontrollera om det finns några fysiska tillgänglighetsbegränsningar eller om det genom skyltar eller på annat sätt är utmärkt att obehöriga personer inte har tillträde till området. Genom [REDACTED] t.ex. när det gäller vilka åtgärder som ska vidtas när en okänd person påträffas inom skolenhetens område.

Som framgått ovan kan åtgärder för att neka obehöriga tillträde vara av olika slag. Vilka åtgärder som är motiverade och genomförbara ska enligt förarbetena avgöras av huvudmannen med hänsyn till förutsättningarna i varje enskilt fall⁵⁵⁵. Enligt Skolinspektionens bedömning krävs dock i vart fall att en skolenhet ska vara tydligt markerad, och att de villkor som gäller för att vistas där kommuniceras utåt på ett tydligt sätt. Om detta krav inte är uppfyllt föreligger därför en brist. Enligt myndighetens bedömning ska vidare vid varje skolenhet finnas rutiner för hur besök av utomstående personer ska hanteras och hur obehöriga personer kan avvisas från enheten. Om sådana rutiner inte finns, eller åtgärder inte är vidtagna för att göra rutinernas innehåll känd för skolans personal, föreligger därför som utgångspunkt en brist.

3 Bedömningsområde Bedömning och betygssättning

3.1 Information om elevens utveckling

⁵⁵⁴ A prop. s. 61, 159.

⁵⁵⁵ Se a prop. s. 61.

3.1.1 Eleven och elevens vårdnadshavare informeras om elevens utveckling genom utvecklingssamtal. (9 kap. 11 § och 10 kap. 12 § skollagen, Lgr22, 2.4 Skola och hem, 2.7 Bedömning och betyg)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska skolans information till eleven och elevens vårdnadshavare om elevens utveckling och lärande vid utvecklingssamtal.

9 kap. 11 § skollagen	Kapitlet gäller förskoleklassen: Minst en gång varje läsår ska läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ha ett utvecklingssamtal om elevens utveckling och lärande.
10 kap. 12 § skollagen	Kapitlet gäller grundskolan: Minst en gång varje termin ska läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas samt om vilka insatser som behövs för att eleven ska uppfylla betygskriterierna eller kriterierna för bedömning av kunskaper och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen. Informationen vid utvecklingssamtalet ska grunda sig på en utvärdering av elevens utveckling i förhållande till läroplanen och betygskriterierna eller kriterierna för bedömning av kunskaper i de ämnen som eleverna får undervisning i. Utvecklingssamtal ska i vissa fall resultera i ett sådant åtgärdsprogram som avses i 3 kap. 9 §.
Lgr 22, 2.4 Skola och hem	Läraren ska - samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling, och - hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och iaktta respekt för elevens integritet.
Lgr 22, 2.7 Bedömning och betyg	Läraren ska - genom utvecklingssamtal och den individuella utvecklingsplanen främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling, - utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn.

Utvecklingssamtalet ska hållas med elevens vårdnadshavare

Av bestämmelserna om utvecklingssamtal framgår att det är elevens vårdnadshavare som ska delta i utvecklingssamtalet. Det innebär att skolan inte har någon skyldighet att erbjuda en elevs förälder som inte är vårdnadshavare att delta i samtalet. Skolan är dock skyldig att ge samtliga vårdnadshavare för en elev möjlighet att delta i utvecklingssamtalet. Om

vårdnadshavare önskar samtal vid separata tillfällen finns däremot inte någon skyldighet för skolan att ordna det. Skolan kan utifrån behovet av att samarbeta med vårdnadshavarna komma fram till att det i vissa fall kan vara klokt att tillmötesgå ett sådant önskemål, men det är något som varje skola själv avgör.

Utvecklingssamtal i förskoleklassen

Utöver fortlöpande samtal vid mer eller mindre dagliga möten samt vid mer organiserade föräldraaktiviteter i skolan, ska minst en gång varje läsår, läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ha ett utvecklingssamtal om elevens utveckling och lärande. Utvecklingssamtalet ska främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling.⁵⁵⁶

Utvecklingssamtal i grundskolan

Utöver fortlöpande kontakt vid behov samt vid mer organiserade föräldraaktiviteter i skolan ska läraren, eleven och elevens vårdnadshavare minst en gång varje termin ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas samt om vilka insatser som behövs för att eleven ska uppfylla betygskriterierna eller kriterierna för bedömning av kunskaper och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen.⁵⁵⁷

Informationen vid utvecklingssamtalet ska grunda sig på en utvärdering av elevens utveckling i förhållande till läroplanen och betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper i de ämnen som eleven får undervisning i.⁵⁵⁸ Det innebär att elevens utveckling ska utvärderas i förhållande till dels de kriterier som minst ska uppfyllas i slutet av årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan, dels de betygskriterier som gäller för de högre betygsstegen.⁵⁵⁹

Vid utvecklingssamtalet ges eleven och vårdnadshavaren möjlighet att få en mer samlad information om elevens skolsituation än vad som är möjligt för läraren att ge fortlöpande i undervisningen eller i anslutning till undervisningen. Utvecklingssamtalet ska omfatta konkret och relevant information också i ämnen som läraren själv inte ansvarar för. Det krävs således ett samarbete mellan lärare inför utvecklingssamtalen.⁵⁶⁰

Syftet med utvecklingssamtalet är att läraren, eleven och elevens vårdnadshavare, utifrån en utvärdering av elevens utveckling, ska diskutera hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. Det innebär att utvecklingssamtalet ska behandla såväl information om var eleven befinner sig i sin utveckling som information om hur eleven kan utvecklas vidare. Utvecklingssamtalet ska alltså vara både tillbakablickande och framåtsyftande. Om utvärderingen visar att en elev riskerar att inte

⁵⁵⁶ 9 kap. 11 § skollagen, Lgr 22, 2.4 Skola och hem, 2.7 Bedömning och betyg samt prop. 2009/10:165 s. 361 f..

⁵⁵⁷ 10 kap. 12 § skollagen, Lgr 22, 2.4 Skola och hem, 2.7 Bedömning och betyg.

⁵⁵⁸ 10 kap. 12 § skollagen, se även Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2022:424) om utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen.

⁵⁵⁹ Jfr prop. 2012/13:195 s. 26.

⁵⁶⁰ Se prop. 2012/13:195, s. 26-27.

uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas bör detta tydligt framgå vid utvecklingssamtalet.⁵⁶¹ Utvecklingssamtal ska i vissa fall resultera i ett sådant åtgärdsprogram som avses i 3 kap. 9 § skollagen.⁵⁶² Men det är också viktigt att behov av utmaningar uppmärksammas så att eleven får utvecklas så långt som möjligt.

Övrigt

Inom denna bedömningsgrund kan brister handla om att utvecklingssamtal inte erbjuds samtliga vårdnadshavare till eleverna, att utvecklingssamtal inte erbjuds minst en gång under förskoleklassen eller minst en gång varje termin i grundskolan. Vidare kan det vara en brist om utvecklingssamtalen inte grundar sig på en utvärdering av elevens utveckling i förhållande till läroplanen och betygskriterierna eller kriterierna för bedömning av kunskaper i de ämnen som eleverna får undervisning i. [REDACTED]

3.1.2 I årskurser där betyg inte sätts ska läraren en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen, i en skriftlig individuell utvecklingsplan ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kriterierna för bedömning av kunskaper eller betygskriterierna för årskurs 6 och sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper eller betygskriterierna för årskurs 6. (10 kap. 13 § skollagen, Lgr22, 2.7 Bedömning och betyg)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska om eleven och elevens vårdnadshavare informeras om elevens utveckling genom en skriftlig individuell utvecklingsplan i årskurser där betyg inte ska sättas.

10 kap. 13 § skollagen	I årskurs 1-5 ska läraren en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen i en skriftlig individuell utvecklingsplan 1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kriterierna för bedömning av kunskaper eller betygskriterierna för årskurs 6 i de ämnen som eleven får undervisning i, och 2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper eller betygskriterierna för årskurs 6 och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen. Den individuella utvecklingsplanen får även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det. Överenskommelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen. Rektorn beslutar

⁵⁶¹ Jfr prop. 2012/13:195 s. 26 f.

⁵⁶² Se 10 kap. 12 § skollagen.

	om utformningen av sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen. Skriftlig information om elevens skolgång får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal. Om ett åtgärdsprogram utarbetas behöver inte den skriftliga individuella utvecklingsplanen innehålla en sammanfattning av vilka insatser i form av särskilt stöd som eleven behöver för att uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper eller betygskriterierna för årskurs 6. Om en elev ges betyg i årskurs 4 och 5 gäller inte skyldigheten enligt första stycket i de aktuella årskurserna.
Lgr 22, 2.7 Bedömning och betyg	Läraren ska - genom utvecklingssamtal och den individuella utvecklingsplanen främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling, - utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn.

Information till eleven och elevens vårdnadshavare genom en skriftlig individuell utvecklingsplan

I årskurs 1-5 ska läraren en gång per läsår, vid ett av utvecklingssamtalen, informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens utveckling genom en skriftlig individuell utvecklingsplan. Det är alltså i årskurser där betyg inte ska sättas som skriftlig information i en utvecklingsplan behöver ges.

Observera att om skolenheten sätter betyg i årskurs 4-5 så gäller inte skyldigheten att informera om elevens utveckling genom en skriftlig individuell utvecklingsplan.

Innehållet i en skriftlig individuell utvecklingsplan

En skriftlig individuell utvecklingsplan ska innehålla:

- omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kriterierna för bedömning av kunskaper eller betygskriterierna för årskurs 6 i de ämnen som eleven får undervisning i, och
- en sammanfattning av vilka insatser som behövs för att eleven ska uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper eller betygskriterierna för årskurs 6 och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen. Överenskomelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen.

Om ett åtgärdsprogram utarbetas behöver den skriftliga individuella utvecklingsplanen inte innehålla en sammanfattning av vilka insatser i form

av särskilt stöd som eleven behöver för att uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper eller betygskriterier som minst ska uppfyllas. Om eleven riskerar att inte uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper eller betygskriterierna för årskurs 6 ska detta framgå av omdömet i ämnet.⁵⁶³

Rektorn beslutar om utformningen av den skriftliga information som ges i utvecklingsplanen. Rektorns beslut kan innefatta att utvecklingsplanen även ska innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen. Med det avses elevens sociala utveckling och kan till exempel handla om sådant som samarbetsförmåga eller förmåga till ansvarstagande för de egna studierna.⁵⁶⁴

För mer information om den individuella utvecklingsplanen, se Skolverkets hemsida <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/utvecklingssamtal-och-skriftlig-individuell-utvecklingsplan-iup#h-Skriftligindividuellutvecklingsplaniup>

Övrigt

Inom denna bedömningsgrund kan brister handla om att det inte upprättas individuella utvecklingsplaner för samtliga elever i aktuella årskurser eller att någon del av det obligatoriska innehållet i utvecklingsplanen saknas. Observera dock att bedömningsgrunderna

3.2 Betygssättning

3.2.1 Läraren ska göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper i förhållande till de betygskriterier som gäller för ämnet och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Samtliga kriterier för betyget E ska dock vara uppfyllda för att eleven ska kunna få ett godkänt betyg. (10 kap. 17–21 §§ skollagen, 6 kap. 7 och 19 §§ skolförordningen, Lgr22, 2.7 Bedömning och betyg, Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2011:19] om kriterier för bedömning av kunskaper och betygskriterier för grundskolans ämnen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att lärarna vid betygssättningen gör en sammantagen bedömning av elevens kunskaper i enlighet med författningarnas krav.

10 kap. 17 § skollagen	Som betyg ska någon av beteckningarna A, B, C, D, E eller F användas. Betyg för godkända resultat betecknas med A, B, C, D eller E. Högsta betyg betecknas med A och lägsta betyg med E. Betyg för icke godkänt resultat betecknas med F.

⁵⁶³ Jfr prop. 2009/10:165 s. 733.

⁵⁶⁴ Prop. 2009/10:165 s. 733.

10 kap. 18 § skollagen	Om det saknas underlag för bedömning av en elevs kunskaper i ett ämne på grund av elevens frånvaro, ska betyg inte sättas i ämnet. Detsamma gäller när det ska sättas ett sammanfattande betyg för de naturorienterande respektive samhällsorienterande ämnena.
10 kap. 19 § skollagen	När betyg sätts innan ett ämne har avslutats, ska betygssättningen bygga på en bedömning av de kunskaper som eleven inhämtat i ämnet till och med den aktuella terminen. Läraren ska göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper i förhållande till de betygsriterier som gäller för ämnet och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Samtliga kriterier för betyget E ska dock vara uppfyllda för att eleven ska kunna få ett godkänt betyg. Vid bedömningen ska elevens kunskaper 1. i årskurs 4 och 5, om betyg sätts i dessa årskurser, ställas i relation till de kunskaper som en elev ska ha uppnått vid betygstillfället i förhållande till betygsriterierna för årskurs 6, 2. i årskurs 6 ställas i relation till de kunskaper en elev ska ha uppnått vid betygstillfället i förhållande till betygsriterierna för årskurs 6, och 3. efter årskurs 6 ställas i relation till de kunskaper en elev ska ha uppnått vid betygstillfället i förhållande till betygsriterierna för årskurs 9.
10 kap. 20 § första stycket skollagen	När betyg sätts efter det att ett ämne har avslutats ska läraren göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper i förhållande till de betygsriterier som gäller för ämnet och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Samtliga kriterier för betyget E ska dock vara uppfyllda för att eleven ska kunna få ett godkänt betyg.
10 kap. 20 a § skollagen	Vid betygssättning enligt 19 och 20 §§ i ett ämne som det ges ett nationellt prov i ska elevens resultat på det provet särskilt beaktas. Provresultatet eller resultat på delprov ska dock inte särskilt beaktas om det finns särskilda skäl.
10 kap. 21 § skollagen	Om det finns särskilda skäl får det vid betygssättningen enligt 19 och 20 §§ bortses från enstaka delar av betygsriterierna för årskurs 6 eller 9. Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna uppfylla betygsriterierna för ett visst betyg.
6 kap. 7 § andra och tredje styckena skolförordningen	Betygsriterier ska finnas för betygen A-E. Kriterierna för betygen A, C och E ska beskriva typiska kunskaper för respektive betyg. Kriterierna för betyget B innebär att elevens kunskaper sammantaget bedöms vara mellan A och C. Kriterierna för betyget D innebär att

	elevens kunskaper sammantaget bedöms vara mellan C och E.
6 kap. 19 § skolförordningen	Om betyg inte har kunnat sättas enligt 10 kap. 18 § skollagen (2010:800) ska detta markeras med ett horisontellt streck i dokumenten enligt detta kapitel. Detsamma gäller om betyg inte har kunnat sättas enligt 15 kap. 27 § skollagen när en elev läser enligt gymnasieskolans ämnesplaner.
Lgr 22, 2.7 Bedömning och betyg	Betyget uttrycker i vilken utsträckning den enskilda eleven har uppfyllt de nationella betygs-kriterier som finns för respektive ämne. Som stöd för betygssättningen finns ämnesspecifika betygs-kriterier för olika betygssteg. Läraren ska vid betygssättningen göra en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till de nationella betygs-kriterierna.
SKOLFS 2011:19	Skolverkets föreskrifter om kriterier för bedömning av kunskaper och betygs-kriterier för grundskolans ämnen.

En sammantagen bedömning av elevens kunskaper

Att sätta betyg innebär att göra en bedömning av elevens kunskaper i förhållande till betygs-kriterierna och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper i ett ämne. Som betyg ska någon av beteckningarna A, B, C, D, E eller F användas. Betyg för godkända resultat betecknas med A, B, C, D eller E. Högsta betyg betecknas med A och lägsta betyg med E. Betyg för icke godkänt resultat betecknas med F.⁵⁶⁵

Den 1 juli 2022 infördes en ny princip för betygssättning som ska gälla för betygsstegen A-D.⁵⁶⁶ Begreppet kunskapskrav ersattes samtidigt av begreppet betygs-kriterier i alla skolformer och årskurser där betyg sätts. Med betygs-kriterier avses sådana kriterier som används för att beskriva vilka kunskaper som typiskt sett ska uppnås för ett visst betyg.

Den nya principen för betygssättning innebär att läraren ska göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Samtliga betygs-kriterier för betyget E måste dock vara uppfyllda. En sammantagen bedömning kan innehålla kompensatoriska inslag, dvs. om en elevs kunskaper inte i alla delar stämmer med betygs-kriterierna för ett visst betygssteg kan en lägre kunskapsnivå i någon eller några delar vägas mot en högre kunskapsnivå i en eller några andra delar. En sammantagen bedömning behöver dock inte innehålla sådana inslag. En sammantagen bedömning medger att läraren kan göra en sammanvägning av elevens kunskaper och sätta det betyg som totalt sett bäst motsvarar elevens kunskaper. Vid den sammantagna bedömningen ska läraren använda den kännedom som hon eller han har om elevens

⁵⁶⁵ 10 kap. 17 § skollagen.

⁵⁶⁶ Se prop. 2021/22:36 s. 131 f..

kunskaper och ställa denna i relation till de typiska kunskaper som beskrivs i betygskriterierna för betygsstegen A, C och E.⁵⁶⁷

Betygen A och C sätts om läraren bedömer att elevens kunskaper sammantaget bäst motsvarar betygskriterierna för respektive betyg. Betygen B och D sätts om läraren bedömer att elevens kunskaper sammantaget är mellan betygskriterierna för betygen A och C respektive C och E. För att en elev ska få något av betygen A–E behöver samtliga betygskriterier för betyget E vara uppfyllda. Detta innebär att om elevens kunskaper i något avseende inte når upp till betygskriterierna för betyget E kan eleven inte få ett godkänt betyg.⁵⁶⁸

I och med den nya principen för betygssättning har formuleringen om att läraren ska utnyttja all tillgänglig information vid betygssättning tagits bort ur läroplanerna. Avsikten är att lärare och elever ska få större möjligheter att sätta tydliga gränser för sitt arbete och att minska stress kopplad till omprov och sena inlämningar.⁵⁶⁹

Lärare sätter betyg utifrån vad en elev kan i förhållande till betygskriterierna i slutet av en termin i grundskolan. Vid betygssättningen analyserar och värderar läraren kvaliteten på elevens kunskaper i relation till betygskriterierna och avgör vilket betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Läraren behöver läsa och tolka betygskriterierna i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits. Betygssättning är alltså inte en mekanisk avprickning utan en professionell bedömning som lärare gör.⁵⁷⁰

Syftet med att göra en sammantagen bedömning är att komma fram till det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Betygsskalan har sex steg men elevens kunskaper kan variera inom skalan. Vid den sammantagna bedömningen överblickar läraren hela skalan och hur elevens kunskaper fördelar sig inom den, för att hitta den sammantaget mest rättvisande överensstämmelsen. Läraren behöver, som framgått, även säkerställa att elevens kunskaper motsvarar som lägst betygskriterierna för betyget E för att ett godkänt betyg ska kunna sättas.⁵⁷¹

Om det saknas underlag för bedömning av en elevs kunskaper i ett ämne på grund av elevens frånvaro, ska betyg inte sättas i ämnet. Detsamma gäller när det ska sättas ett sammanfattande betyg för de naturorienterande respektive samhällsorienterande ämnena.⁵⁷²

Vid betygssättningen i ett ämne som det ges ett nationellt prov i ska elevens resultat på det provet särskilt beaktas. Att så sker bedöms dock inte inom

⁵⁶⁷ Se prop. 2021/22:36 s. 131 f.

⁵⁶⁸ Se prop. 2021/22: 36 s. 132.

⁵⁶⁹ Jfr prop. 2021/22:36 s. 175 f.

⁵⁷⁰ Skolverket (2022) Betyg och provning, Kommentarer till Skolverket allmänna råd om betyg och provning, s. 37.

⁵⁷¹ Skolverket (2022) Betyg och provning, Kommentarer till Skolverket allmänna råd om betyg och provning, s. 39.

⁵⁷² 10 kap. 18 § skollagen.

denna bedömningsgrund, utan inom bedömningsgrunden som handlar om nationella prov.⁵⁷³

Särskilda skäl att bortse från enstaka delar av betygskriterierna

Om det finns särskilda skäl får det vid betygssättningen bortses från enstaka delar av betygskriterierna för årskurs 6 eller 9. Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna uppfylla betygskriterierna för ett visst betyg.⁵⁷⁴

I förarbetena framhålls att särskilda skäl att bortse från enstaka delar av kunskapskrav bara finns när elevens funktionsnedsättning eller andra personliga förhållanden av permanent natur utgör ett direkt hinder för eleven att nå ett visst kunskapskrav. Detta innebär att det ska vara omöjligt för eleven att nå kravet oavsett i vilka former och i vilken omfattning särskilt stöd ges. Om elevens svårigheter kan avhjälpas genom särskilt stöd är denna paragraf inte tillämplig. Syftet med bestämmelsen är att skapa lika förutsättningar för elever som annars inte haft någon möjlighet att nå ett visst betyg. Bestämmelsen medger endast att man vid betygssättning bortser från enstaka delar av kunskapskraven. Den ger inte möjlighet att vid betygssättning bortse från större delar av kunskapskraven. Av tillsynsmyndigheternas praxis följer att bestämmelsen ska tillämpas mycket restriktivt.⁵⁷⁵

Övrigt

Viktiga underlag för utredningen av denna bedömningsgrund är, [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED] Utredningen kan med fördel samordnas med utredningen av bedömningsgrund 1.2.2⁵⁷⁶, för om undervisningen inte behandlar allt innehåll påverkar det möjligheten att sätta betyg utifrån samtliga betygskriterier. En sammantagen bedömning innebär inte att man helt kan bortse från vissa betygskriterier.

Utredningen [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]. För att kunna bedöma om det föreligger en brist enligt den här bedömningsgrunden är det [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

En brist enligt denna bedömningsgrund kan vara att läraren inte sätter betyg enbart utifrån betygskriterierna utan även väger in andra faktorer som exempelvis elevens uppförande eller att det finns andra kriterier som styr lärarna i betygssättningen. Andra brister kan vara att elever felaktigt får betyget E, trots att samtliga betygskriterier inte är uppfyllda eller att

⁵⁷³ Se bedömningsgrund 3.2.2.

⁵⁷⁴ 10 kap. 21 § skolförordningen

⁵⁷⁵ Prop. 2009/10:165 s. 735.

⁵⁷⁶ Undervisningen följer och omfattar aktuellt ämnes syfte och centrala innehåll (10 kap. 8 § skollagen, 9 kap. 1 § skolförordningen, Lgr22, 5 Kursplaner).

eleverna får ett slutbetyg, trots att undervisningen inte har behandlat hela ämnet och därmed inte hela innehållet och samtliga betygskriterier (jfr bedömningsgrunden 1.2.2).

3.2.2 De nationella proven hanteras och genomförs i enlighet med författningarnas krav. Om det inte finns särskilda skäl ska läraren vid betygssättningen särskilt beakta elevens resultat på de nationella proven. (10 kap. 20 a § och 26 kap. 28 § skollagen, 9 kap. 20– 22 a §§ skolförordningen, Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2013:19] om hantering och genomförande av nationella prov)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att skolan hanterar och genomför de nationella proven i enlighet med författningarnas krav och att läraren vid betygssättningen särskilt beaktar elevens resultat på de nationella proven.

10 kap. 20 a § skollagen	Vid betygssättning enligt 19 och 20 §§ i ett ämne som det ges ett nationellt prov i ska elevens resultat på det provet särskilt beaktas. Provresultatet eller resultat på delprov ska dock inte särskilt beaktas om det finns särskilda skäl.
26 kap. 28 § första stycket skollagen	Huvudmannen för en fristående skola som genomför nationella prov ska bevara elevlösningar av de nationella proven. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om skyldigheten enligt första stycket.
9 kap. 20 § skolförordningen	Nationella prov ska användas i de ämnen och årskurser som anges i 21 §. Syftet med proven är att stödja betygssättningen, förutom i årskurs 3 där syftet är att stödja bedömningen av elevernas kunskaper i relation till kriterierna för bedömning av kunskaper. När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.
9 kap. 21 § skolförordningen	Nationella prov ska användas i 1. matematik och svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 3, 6 och 9, 2. engelska i årskurs 6 och 9, 3. geografi, historia, religionskunskap eller samhällskunskap i årskurs 9, och 4. biologi, fysik eller kemi i årskurs 9. Statens skolverk ska fördela de nationella prov som anges i första stycket 3 och 4 så att varje elev ska delta i prov i endast ett samhällsorienterande ämne respektive ett naturorienterande ämne och att antalet provdeltagare så långt som möjligt blir lika stort för varje nationellt prov.

9 kap. 21 a § skolförordningen	Eleven ska skriva uppsatserna i de nationella proven i engelska och svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 9 på dator eller annan digital enhet. Rektorn får besluta att en elev inte behöver skriva uppsatserna i proven på dator eller annan digital enhet, om det finns särskilda skäl.
9 kap. 22 § skolförordningen	Nationella prov ska genomföras i slutet av årskursen. Proven ska vara uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder. Vid bedömningen av ett nationellt prov som genomförts på dator eller annan digital enhet ska elevens namn och övriga uppgifter om eleven vara avidentifierade för den bedömande läraren. I de fall där syftet med avidentifieringen inte kan uppfyllas utan betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för huvudmannen får det dock göras undantag från kravet på avidentifiering.
9 kap. 22 a § skolförordningen	Statens skolverk får meddela föreskrifter om att nationella prov får genomföras vid en annan tidpunkt än i slutet av årskursen samt närmare föreskrifter om när proven ska genomföras och om avidentifiering. Skolverket får även i övrigt meddela de föreskrifter som behövs om nationella prov och om skyldighet att delta i nationella prov.
SKOLFS 2013:19	Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov i pappersformat

Användning av nationella prov

Nationella prov ska användas i de ämnen och årskurser som anges i 9 kap. 21 § skolförordningen. Syftet med proven är att stödja betygssättningen, förutom i årskurs 3 där syftet är att stödja bedömningen av elevernas kunskaper i relation till kriterierna för bedömning av kunskaper.⁵⁷⁷

När nationella prov används ska eleverna delta i alla delar av proven. Rektorn får besluta att en elev inte behöver delta i ett nationellt prov eller i någon eller några delar av ett sådant prov, om det finns särskilda skäl.

Resultatet av nationella prov ska särskilt beaktas vid betygssättningen

De är väsentligt att betygen på en skola är likvärdiga med betygen på andra skolor. För en ökad likvärdighet vid bedömningen av elevers kunskaper ska vid betygssättningen i ett ämne som det ges ett nationellt prov i elevens resultat på det provet särskilt beaktas. Med resultatet på provet avses inte enbart provbetyg, delprovsbetyg eller motsvarande utan de kunskaper eleven har uppvisat i provets olika delar i förhållande till betygsriterierna. Formuleringen ”särskilt beaktas” innebär att provresultatet inte helt ska styra betyget utan att provet även fortsättningsvis ska utgöra ett stöd vid betygssättningen. Läraren ska göra en allsidig bedömning av de kunskaper

⁵⁷⁷ Se även bedömningsgrunden som handlar om en garanti för tidiga stödinsatser.

och färdigheter som eleven har uppvisat i förhållande till de aktuella betygskriterierna. Resultatet på ett nationellt prov kan alltså inte ensamt utgöra underlag för betygssättningen. Det är viktigt att det vid betygssättningen även beaktas om eleven visat färdigheter på andra sätt än genom resultatet på ett nationellt prov. Det innebär att om lärarens övriga underlag för kunskapsbedömning, t.ex. från klassrumsobservationer, olika tester och laborationer, sammantaget visar på kunskapsnivåer som avviker från vad som framkommer i provresultatet kan resultatet bli att det betyg som eleven får avviker från provresultatet både uppåt och nedåt. En lärare kan dock inte bortse från resultatet på ett nationellt prov, som är välkonstruerat och noga utprovat och som utvecklats just för att vara ett stöd vid betygssättningen. Att ett nationellt prov ska ha en särskild betydelse innebär att resultatet på ett nationellt prov ska anses ha en större betydelse än vilket annat enskilt prov eller bedömningsunderlag som helst.⁵⁷⁸

Provresultatet eller resultat på delprov ska dock inte särskilt beaktas om det finns särskilda skäl. Med ”särskilda skäl” avses sådana situationer där det finns ovanliga och särskilt beaktansvärda omständigheter som gör att den betygssättande läraren ska kunna göra ett avsteg från bestämmelsens huvudregel att resultatet på ett nationellt prov särskilt ska beaktas vid betygssättningen. Eftersom nationella prov består av olika delprov som genomförs vid olika tidpunkter kan undantaget komma att omfatta endast en eller vissa delar av ett nationellt prov. Typiskt sett bör det vara fråga om situationer där provresultatet inte ger en rättvisande bild av vad som tidigare är känt om elevens kunskaper och detta beror på omständigheter som eleven inte själv råder över. Det kan t.ex. vara fråga om felande teknik och hjälpmedel som inte fungerat vid ett delprov. Det kan också vara fråga om personliga förhållanden, t.ex. dödsfall i familjen eller vänskretsen eller andra omvälvande händelser. Det kan dock även vara fråga om sådana omständigheter som eleven själv förfogar över, såsom att det har konstaterats att eleven har fuskat vid provet.⁵⁷⁹

Genomförande och hantering av nationella prov

Nationella prov ska genomföras i slutet av årskursen. Proven ska vara uppdelade i delprov som genomförs på vissa dagar eller under vissa perioder. Bestämmelser om tidpunkter, datum och tidsperioder för genomförande av nationella prov finns i tidsbegränsade föreskrifter om nationella prov som meddelas av Skolverket. Av föreskrifterna som gäller nationella prov i grundskolan framgår att vissa av proven i årskurs 6 och 9 från och med läsåret 2024/2025 ska genomföras digitalt.⁵⁸⁰ Skolverket har meddelat föreskrifter om hanteringen och genomförande av nationella prov i pappersformat respektive digitala nationella prov.⁵⁸¹

⁵⁷⁸ Prop. 2017/18:14 s. 39 f..

⁵⁷⁹ Prop. 2017/18:14 s. 40.

⁵⁸⁰ Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2023:140) om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2024/2025. Se dock under rubriken ”Övrigt” nedan angående att digitala nationella prov inte kommer att genomföras vårterminen 2025.

⁵⁸¹ Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2013:19) om hantering och genomförande av nationella prov i pappersformat och Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2024:616) om hantering och

Även när prov i pappersformat används ska eleverna skriva uppsatserna i engelska och svenska eller svenska som andraspråk i årskurs 9 på dator eller annan digital enhet. Vid bedömningen av ett nationellt prov som genomförs på dator eller annan digital enhet ska elevens namn och övriga uppgifter om eleven vara avidentifierade för den bedömande läraren.⁵⁸²

För att uppfylla författningarnas krav ska de nationella proven hanteras och genomföras i enlighet med Skolverkets föreskrifter. Skolenheten ska ha rutiner för att ta emot en leverans av ett prov i pappersformat på ett sådant sätt att det säkerställs att provets innehåll inte blir känt.⁵⁸³ Proven ska förvaras inlåsta på ett sådant sätt att det säkerställs att provets innehåll inte blir känt före föreskriven provtidpunkt, föreskrivet provdatum, föreskriven provperiod eller under föreskriven användningstid.⁵⁸⁴ Prov som är förslutet ska öppnas tidigast föreskrivet provdatum eller första dagen för föreskriven provperiod. Ett prov som är förslutet får, efter beslut av rektor, öppnas tidigast dagen före föreskrivet provdatum eller föreskriven provperiod i syfte att anpassa provets genomförande för elever med funktionsnedsättning. Detta gäller dock inte för sådana anpassningar som avser förlängd provtid och extra pauser.⁵⁸⁵

Skyldighet att bevara elevlösningar

Huvudmannen för en fristående skola som genomför nationella prov ska bevara elevlösningar av de nationella proven.⁵⁸⁶ Elevlösningarna ska bevaras i tre år efter provets genomförande och kan därefter makuleras.⁵⁸⁷

På Skolverket hemsida finns närmare information om hantering och genomförande av de nationella proven (bland annat hanteringsinstruktioner och checklista för att förhindra spridning av nationella prov):

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/nationella-prov-i-grundskolan/forbereda-och-bestalla-prov-i-grundskolan/bestalla-och-hantera-prov-i-grundskolan#skvtableofcontent996>

Övrigt

För att utreda denna bedömningsgrund behöver [REDACTED]

[REDACTED] När det gäller hanteringen av de nationella proven

---

genomförande av digitala nationella prov. Om rektorn bedömer att skolenheten vid föreskriven provtidpunkt, föreskrivet provdatum eller föreskriven provperiod inte har tillräckliga förutsättningar att genomföra ett digitalt nationellt prov utifrån de krav som ställs i Skolverkets föreskrifter får i stället ett ersättningsprov i pappersformat användas. Ett ersättningsprov i pappersformat får även användas om ett digitalt prov inte kan genomföras på grund av en oförutsedd händelse. Skolverkets föreskrifter (2013:19) om hantering och genomförande av nationella prov i pappersformat gäller då i tillämpliga delar. (Se 8 § Skolverkets föreskrifter [2024:616] om hantering och genomförande av digitala nationella prov. Bestämmelsen upphör att gälla den 1 juli 2027, se SKOLFS 2024:617.)

⁵⁸² Se 9 kap. 21 a § och 22 § skolförordningen.

⁵⁸³ 10 § SKOLFS 2013:19.

⁵⁸⁴ 6 § SKOLFS 2013:19.

⁵⁸⁵ 14 § SKOLFS 2013:19. Skolinspektionen gjorde våren 2019 gjort en oanmäld granskning av skolors hantering av nationella prov, se rapport dnr 2019:3317.

⁵⁸⁶ 26 kap. 28 § första stycket skollagen.

⁵⁸⁷ 23 § SKOLFS 2013:19.

behöver [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]. Observera att Skolverket i mars 2025 har beslutat att stänga provplattformen för nationella prov efter att fel har uppdagats. De nationella prov som vårterminen 2025 skulle ha genomförts digitalt kommer därför i stället att genomföras med ersättningsprov i pappersformat.⁵⁸⁸

[REDACTED] angående om resultatet vid de nationella proven särskilt beaktas vid betygssättningen. [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]. Det behöver även finnas annan utredning, till exempel [REDACTED] de nationella proven inte särskilt beaktas vid betygssättningen.⁵⁸⁹

3.3 Beslut om betyg och betygskatalog

3.3.1 Betyg ska sättas i slutet av varje termin från och med årskurs 6 i de ämnen som eleven har fått undervisning i under terminen.

Betygsättning i årskurs 4 och 5 får endast ske utifrån de förutsättningar som regleras i författningarna. (3 kap. 14 a–b §§, 10 kap. 15, 16 och 18 §§ skollagen, 6 kap. 1 a–b och 11–16 §§ skolförordningen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att betyg sätts vid rätt tillfällen och i rätt ämnen.

3 kap. 14 a § första – tredje styckena skollagen	En rektor får besluta att betyg ska sättas i årskurs 4 och 5 i grundskolan vid en skolenhet som rektorn ansvarar för. Beslutsunderlaget ska dokumenteras. En rektor som överväger att fatta ett sådant beslut ska ge lärarna vid berörd skolenhet tillfälle att yttra sig. Rektorn ska snarast underrätta huvudmannen skriftligen om ett beslut enligt första stycket. Huvudmannen ska anmäla beslutet till Statens skolverk.
3 kap. 14 b § första – andra styckena skollagen	Ett beslut om att betygssättning enligt 14 a § ska upphöra att gälla ska fattas i samma ordning som beslutet om att införa sådan betygssättning.

⁵⁸⁸ För ytterligare information se Skolverkets hemsida:

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/digitala-nationella-prov>

⁵⁸⁹ Se till exempel beslut den 21 juni 2023 i dnr 2022:4579, som gäller tillsyn av en gymnasieskola. Skyldigheten att vid betygssättning särskilt beakta resultatet av nationella prov gäller dock på motsvarande sätt i båda skolformerna.

	Ett sådant beslut kan avse endast kommande årskullar som ännu inte har fått betyg eller även omfatta elever som redan har fått terminsbetyg i årskurs 4 i grundskolan med stöd av ett beslut enligt 14 a §.
10 kap. 15 § skollagen	Betyg ska sättas i grundskolans ämnen i slutet av varje termin från och med årskurs 6 i de ämnen som eleven har fått undervisning i under terminen. Om undervisningen i naturorienterande ämnen och samhällsorienterande ämnen i huvudsak varit ämnesövergripande fram till och med slutet av årskurs 6, får rektorn dock besluta att ett sammanfattande betyg ska sättas för dessa respektive ämnen i årskurs 6.
10 kap. 16 § skollagen	Om betyg sätts i årskurs 4 och 5 ska betyg sättas i slutet av varje termin i de årskurserna i de ämnen som eleven har fått undervisning i under terminen. Om undervisningen i naturorienterande ämnen och samhällsorienterande ämnen i huvudsak varit ämnesövergripande fram till och med slutet av aktuell årskurs, får rektorn dock besluta att ett sammanfattande betyg ska sättas för dessa respektive ämnen i den årskursen
10 kap. 18 § skollagen	Om det saknas underlag för bedömning av en elevs kunskaper i ett ämne på grund av elevens frånvaro, ska betyg inte sättas i ämnet. Detsamma gäller när det ska sättas ett sammanfattande betyg för de naturorienterande respektive samhällsorienterande ämnena.
6 kap. 1 a § skolförordningen	Bestämmelser om att en rektor får fatta beslut om att betyg ska sättas i årskurs 4 och 5 i grundskolan i en skolenhet som rektorn ansvarar för finns i 3 kap. 14 a § skollagen. Ett sådant beslut ska fattas senast den 30 april före det läsår då beslutet ska börja gälla.
6 kap. 1 b § skolförordningen	Ett beslut av en rektor enligt 3 kap. 14 b § skollagen om att betygssättning enligt 3 kap. 14 a § skollagen ska upphöra att gälla ska fattas senast den 30 april före det läsår då beslutet ska börja gälla.
6 kap. 11 § skolförordningen	Terminsbetyg ska utfärdas vid slutet av 1. varje termin i årskurserna 4 och 5 i grundskolan och sameskolan och i förekommande fall i grundsärskolan samt i årskurserna 5 och 6 i specialskolan, om betyg sätts i dessa kurser, 2. varje termin i årskurserna 6-8 i grundskolan och i förekommande fall i, årskurserna 7-9 i specialskolan och årskurs 6 i sameskolan, och 3. höstterminen i årskurs 9 i grundskolan. Terminsbetyg ska inte utfärdas om eleven ska få ett slutbetyg enligt 14 §.

6 kap. 12 § skolförordningen	Terminsbetyget ska innehålla uppgifter om det senaste beslutet om elevens betyg i varje ämne. Det ska framgå om ämnet har avslutats. Terminsbetyget ska i förekommande fall innehålla uppgift om omfattningen av den frånvaro som eleven har haft utan giltigt skäl under terminen.
6 kap. 13 § skolförordningen	Rektorn ska utfärda terminsbetyget.
6 kap. 14 § skolförordningen	För en elev som har skolplikt ska slutbetyg utfärdas när skolplikten upphör. En sådan elev som därefter har slutfört den högsta årskursen har rätt att få ett nytt slutbetyg. För en elev som inte har skolplikt ska slutbetyg utfärdas när eleven har slutfört den högsta årskursen.
6 kap. 15 § första stycket och andra stycket andra meningen skolförordningen	Slutbetyget ska innehålla uppgifter om den högsta årskurs som eleven genomgått och om de senaste besluten om elevens betyg. Betyg som satts innan ett ämne har avslutats ska inte ingå i slutbetyget. Ett slutbetyg från grundskolan ska innehålla uppgift om att slutbetyget motsvarar nivå 2 i referensramen.
6 kap. 16 § skolförordningen	Rektorn ska utfärda slutbetyget. Rektorn får inte uppdraga åt någon annan att utfärda slutbetyg.

Det är rektorn som ansvarar för att betyg sätts i enlighet med skollagen och andra författningar (3 kap. 14 § skollagen).

Betyg sätts i slutet av termin i de ämnen som eleven fått undervisning i under terminen

Betyg ska sättas i grundskolans ämnen i slutet av varje termin från och med årskurs 6 i de ämnen som eleven har fått undervisning i under terminen.⁵⁹⁰

I årskurs 6 får, som ett alternativ till ämnesbetyg, sättas ett sammanfattande betyg för naturorienterande och samhällsorienterande ämnen i fall där undervisningen i ämnena i huvudsak har varit ämnesövergripande fram till slutet av årskurs 6.⁵⁹¹ Sammanfattande betyg kan alltså bara sättas höst- och vårterminen i årskurs 6. Det är rektorn som beslutar om det ska sättas sammanfattande betyg. Inget hindrar att ett sammanfattande betyg sätts i den ena ämnesgruppen och att separata ämnesbetyg sätts i den andra ämnesgruppen.⁵⁹² Med naturorienterande ämnen avses biologi, fysik och

⁵⁹⁰ 10 kap. 15 § första stycket skollagen.

⁵⁹¹ 10 kap. 15 § andra stycket skollagen.

⁵⁹² Prop. 2009/10:2019 s. 23.

kemi och med samhällsorienterande ämnen avses geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap.⁵⁹³

Betyg i årskurs 4 och 5

En rektor får besluta att betyg även ska sättas i årskurs 4 och 5 i grundskolan. Om betygssättning sker i årskurs 4 och 5 får det endast ske utifrån de förutsättningar som regleras i författningarna. Ett eventuellt beslut om tidigare betygssättning måste omfatta både årskurs 4 och 5. Det är inte tillåtet att besluta om att införa betyg i enbart en av årskurserna.⁵⁹⁴ En rektor som fattar ett beslut om tidigare betygssättning ska snarast underrätta huvudmannen om beslutet. Huvudmannen ska anmäla beslutet om tidigare betyg till Skolverket.⁵⁹⁵

Terminsbetyg och slutbetyg

Betyg ska utfärdas skriftligt.⁵⁹⁶

Terminsbetyg utfärdas i slutet av varje termin från och med höstterminen i årskurs 6 eller från och med höstterminen i årskurs 4 om rektorn har beslutat om det. Terminsbetyg sätts upp till och med höstterminen i årskurs 9.

Slutbetyg kallas det betyg som sätts i slutet av vårterminen i årskurs 9.

Skolverket har publicerat information om terminsbetyg och slutbetyg som är bra att ta del av: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/anordna-och-administrera-utbildning/administrera-utbildning/registrera-och-utforma-betyg>

Övrigt

[REDACTED]
[REDACTED] i vår utredning av denna bedömningsgrund.

Om skolenheten sätter betyg i årskurs 4 och 5 behöver vi kontrollera om huvudmannen anmält detta till Skolverket.

3.3.2 Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas. Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. (3 kap. 16 § skollagen, 6 kap. 3–6 §§ skolförordningen)

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att det är undervisande lärare som sätter betygen. Om den undervisande läraren/lärarna inte är legitimerade ska betyget sättas tillsammans med en legitimerad lärare. Under vissa förutsättningar ska även rektor besluta om betyg.

⁵⁹³ 10 kap. 4 § första stycket skollagen.

⁵⁹⁴ Prop. 2020/21:58 s. 38.

⁵⁹⁵ 2 kap. 14 a § skollagen.

⁵⁹⁶ 3 kap. 18 § skollagen.

3 kap. 16 § första och andra styckena skollagen	Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas. Om läraren eller lärarna inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska betyget beslutas av den legitimerade läraren under förutsättning att han eller hon är behörig att undervisa i det ämne som betyget avser. I annat fall ska betyget beslutas av rektorn.
6 kap. 3 § skolförordningen	Om fler än en lärare bedriver undervisningen vid den tidpunkt då betyg ska sättas och bara någon eller några av dessa är legitimerade, ska betyget beslutas av den eller de legitimerade lärarna.
6 kap. 4 § skolförordningen	Om ett betyg är beroende av två eller flera legitimerade lärares bedömning och dessa inte kan enas, ska betyget beslutas av den eller de av dessa lärare som har behörighet att undervisa i det ämne som betyget avser. Om ett betyg är beroende av en bedömning av två eller flera legitimerade lärare som är behöriga att undervisa i det ämne som betyget avser och dessa lärare inte kan enas, ska betyget beslutas av rektorn. Om ett betyg är beroende av en bedömning av två eller flera legitimerade lärare som inte är behöriga att undervisa i det ämne som betyget avser och dessa inte kan enas, ska betyget beslutas av rektorn.
6 kap. 5 § skolförordningen	Bestämmelserna i 3 kap. 16 § andra stycket skollagen samt 3 och 4 §§ i detta kapitel gäller inte för lärare som saknar legitimation och är anställda utan tidsbegränsning för att bedriva undervisning 1. i modersmål, eller 2. som avses i 2 kap. 17 § skollagen Första stycket gäller bara i de fall läraren bedriver sådan undervisning som avses i samma stycke 1 och 2.
6 kap. 6 § skolförordningen	Om fler än en lärare bedriver sådan undervisning som avses i 5 § vid den tidpunkt då betyg ska sättas och dessa inte kan enas, ska betyget beslutas av rektorn.

Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen

Betyg ska beslutas av den eller de lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas. Självklart kan underlag för betygssättning inhämtas från andra lärare som tidigare undervisat eleven i ämnet, men det är den eller de som bedriver undervisningen vid tiden för betygssättningen som ska fatta beslutet.⁵⁹⁷ Till exempel kan en lärare ha blivit sjukskriven eller av annan anledning slutat undervisa i ämnet. Den undervisande läraren kan då behöva inhämta underlag för betygssättning från den lärare som tidigare

⁵⁹⁷ 3 kap. 16 § första stycket skollagen och prop. 2010/11:20 s. 88.

bedrev undervisningen. Observera att den situationen att en lärare slutar undervisa eleven i ett ämne inte är samma sak som när undervisningen planerats så att flera lärare bedriver undervisningen gemensamt eller i olika delar av ämnet. Myndighetens tolkning av det senare fallet är att samtliga lärare som undervisar eleven i ämnet under terminen bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas. Bestämmelsen ska alltså inte tolkas så att det i dessa fall endast är den lärare som bedriver undervisningen under den sista lektionen före betygssättningen ska göras som ska anses vara den lärare som bedriver undervisningen vid den tidpunkt när betyg ska sättas. En bedömning av vilka som ska anses undervisa i ämnet behöver göras i varje enskilt fall utifrån de uppgifter som finns i utredningen. En viktig faktor för bedömningen är hur planeringen och tjänstefördelningen för undervisningen i ämnet ser ut. Det är följaktligen viktigt att hålla isär situationen att en lärare vid ett enstaka tillfälle går in i undervisningen för att assistera en annan lärare eller vikarierar för en annan lärare, från den situationen att det finns ett i förväg bestämt upplägg där flera lärare gemensamt bedriver undervisning i ett ämne.

Om fler än en lärare bedriver undervisningen vid den tidpunkt då betyg ska sättas och bara någon eller några av dessa är legitimerade, ska betyget beslutas av den eller de legitimerade lärarna.⁵⁹⁸

Om ett betyg är beroende av två eller flera legitimerade lärares bedömning och dessa inte kan enas, ska betyget beslutas av den eller de av dessa lärare som har behörighet att undervisa i det ämne som betyget avser.⁵⁹⁹

Betyg ska beslutas tillsammans med en legitimerad lärare

Om läraren eller lärarna som bedriver undervisningen inte är legitimerade, ska beslutet fattas tillsammans med en lärare som är legitimerad. Kan dessa inte enas ska betyget beslutas av den legitimerade läraren under förutsättning att han eller hon är behörig att undervisa i det ämne som undervisningen avser.⁶⁰⁰ En lärare som saknar lärarlegitimation får alltså inte sätta betyg självständigt (se dock nedan om undantag).

Undantag för bland annat tillsvidareanställda lärare i modersmål som inte är legitimerade

Huvudregeln är att endast legitimerade och behöriga lärare ska bedriva undervisning och att, som nämnts, en lärare som saknar lärarlegitimation inte får sätta betyg självständigt. Det finns dock vissa undantag för lärare som undervisar i modersmål, lärare som undervisar i fristående skolor med viss särskild pedagogisk inriktning och lärare som undervisar på främmande språk i andra ämnen än språkundervisning, om de har en utländsk examen som motsvarar en svensk lärarexamen och kompetens att undervisa på det främmande språket. Dessa lärare får sätta betyg självständigt trots att de

⁵⁹⁸ 6 kap. 3 § skolförordningen.

⁵⁹⁹ 6 kap. 4 § första stycket skolförordningen.

⁶⁰⁰ 3 kap. 16 § andra stycket skollagen.

inte har legitimation under förutsättning att de har en anställning utan tidsbegränsning för att bedriva aktuell undervisning.⁶⁰¹

Betyg ska i vissa situationer beslutas av rektorn

I vissa situationer kan rektorn behöva fatta beslutet om betyg. Det avser situationerna:

- Om ett betyg är beroende av en bedömning av en lärare som saknar legitimation och en legitimerad lärare som inte är behörig i ämnet och inte undervisat aktuell elev, och dessa inte kan enas.⁶⁰²
- Om ett betyg är beroende av en bedömning av två eller flera legitimerade lärare som är behöriga att undervisa i det ämne som betyget avser och dessa lärare inte kan enas.⁶⁰³
- Om ett betyg är beroende av en bedömning av två eller flera legitimerade lärare som inte är behöriga att undervisa i det ämne som betyget avser och dessa inte kan enas, ska betyget beslutas av rektorn.⁶⁰⁴
- Om fler än en lärare som saknar legitimation och är anställda utan tidsbegränsning för att bedriva undervisning i modersmål, i annan undervisning på främmande språk eller för undervisning på fristående skolor med viss särskild pedagogisk inriktning (jfr med 2 kap. 17 § skollagen), bedriver sådan undervisning vid tidpunkten för då betyg ska sättas och inte kan enas.⁶⁰⁵

Regleringen innebär sammanfattningsvis att betyg, om det är möjligt, ska beslutas av en legitimerad lärare. Om en legitimerad lärare och en icke legitimerad lärare inte kan komma överens om ett betyg, har den legitimerade företrädare, under förutsättning att denne är behörig i det ämne som avses. Om en legitimerad lärare inte finns att tillgå eller om ingen lärares behörighet medger försteg vid beslutet ska betyg beslutas av rektorn.⁶⁰⁶

Övrigt

Utredningen av denna bedömningsgrund kan med fördel samordnas med utredningen av bedömningsgrund som handlar om att undervisningen bedrivs under ledning av lärare.⁶⁰⁷ Detta eftersom det är den i ämnet undervisande läraren eller lärarna som ska sätta betyg.

⁶⁰¹ Se 6 kap. 5 § skolförordningen och 2 kap. 17 § skollagen. 2 kap. 17 § p. 1 skollagen avser engelskspråkig undervisning. Fristående skolor med Waldorfinriktning omfattas av 2 kap. 17 § p. 2 skollagen.

⁶⁰² 3 kap. 16 § andra stycket skollagen.

⁶⁰³ 6 kap. 4 § andra stycket skolförordningen

⁶⁰⁴ 6 kap. 4 § tredje stycket skolförordningen

⁶⁰⁵ 6 kap. 6 § skolförordningen.

⁶⁰⁶ Prop. 2010/11:20 s. 88.

⁶⁰⁷ 1 kap. 3 § och 2 kap. 15 § skollagen, 5 kap. 2 § skolförordningen

Det behöver utredas vilken eller vilka lärare som ansvarar för undervisningen i ett ämne och om dessa lärare har legitimation. För stöd i utredningen se bedömningsgrunden som handlar om att undervisningen bedrivs under ledning av lärare Uppgifterna om vem som ansvarar för undervisningen och vem som är legitimerad [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

3.3.3 Beslut om betyg ska dokumenteras på föreskrivet sätt i en betygskatalog. (6 kap. 10 och 23 §§ skolförordningen, Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2011:123] om betygskatalog).

Inom denna bedömningsgrund ska vi granska att beslut om betyg dokumenteras på föreskrivet sätt i en betygskatalog.

6 kap. 10 § skolförordningen	Beslut om betyg ska dokumenteras i en betygskatalog. Med beslut om betyg avses beslut att 1. sätta betyg, och 2. inte sätta betyg när underlag för bedömning av en elevs kunskaper saknas på grund av elevens frånvaro. Det ska framgå om ett betyg har satts innan eller efter det att ett ämne har avslutats. Rektorn ansvarar för att betygskatalogen förs.
6 kap. 23 § skolförordningen	Statens skolverk får meddela ytterligare föreskrifter om utformningen av betyg på utbildning enligt gymnasieskolans ämnesplaner, betygskatalog, terminsbetyg, slutbetyg och betyg efter prövning.
SKOLFS 2011:123	Skolverkets föreskrifter om betygskatalog

Beslut om betyg ska dokumenteras i en betygskatalog

Beslut om betyg ska dokumenteras på föreskrivet sätt i en betygskatalog. Skolverket har meddelat föreskrifter som innehåller bestämmelser om hur betygskatalogen ska utformas. Föreskrifterna (Skolverkets föreskrifter [SKOLFS 2011:123] om betygskatalog) finns på Skolverkets hemsida; <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/sok-forordningar-och-foreskrifter-skolfs#/>

Betygskatalogen ska föras löpande och den får antingen föras på papper eller elektroniskt.⁶⁰⁸ I grundskolan ska beslut om betyg föras in i betygskatalogen dels i slutet av varje termin då betyg ska beslutas, dels i anslutning till att ett ämne har avslutats. Det ska framgå av betygskatalogen

⁶⁰⁸ 5 § Skolverkets föreskrifter (2011:123) om betygskatalog.

om ett ämne har avslutats.⁶⁰⁹ Det är viktigt att beslut om betyg förs in i betygskatalogen löpande eftersom det är först när betyget dokumenteras i betygskatalogen som det blir satt och formellt giltigt.

Betygskatalogen ska utformas så att den skyddas mot förlust och olovlig ändring samt så att dokumentets äkthet över tiden kan säkerställas.⁶¹⁰ När det gäller en betygskatalog som förs på papper med ett lösbladssystem innebär det att signering av betyg ska göras på samma blad i betygskatalogen som den betygsuppgift som dateringen och signeringen avser.

Den eller de som beslutar om ett betyg ska datera uppgiften i betygskatalogen och förse uppgiften med egenhändig signatur. Om betygskatalogen förs elektroniskt får uppgiften i stället skrivas under elektroniskt. Det ska ske med en sådan avancerad elektronisk underskrift som avses i artikel 3 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och om upphävande av direktiv 1999/93/EG, i den ursprungliga lydelsen.⁶¹¹ Skolverket har beslutat om ändringar i föreskrifterna om betygskatalog som innebär att en datering och en signatur får omfatta flera uppgifter under förutsättning att det är tydligt vilka betygsuppgifter som dateringen och signaturen avser.⁶¹²

Om ett betyg rättas eller ändras ska såväl det gamla som det nya betyget framgå. Rättelser och ändringar ska dateras och signeras på samma sätt som beslut om betyg. En datering och en signatur av rättelser och ändringar får inte omfatta flera betygsuppgifter.⁶¹³

I föreskrifterna finns även bestämmelser om vad betygskatalogen ska innehålla, bland annat ifråga om identifieringsuppgifter och uppgifter om beslut om betyg.⁶¹⁴

Övrigt

[Redacted text block]

Brister enligt denna bedömningsgrund kan till exempel vara att det av betygskatalogen inte framgår att det är ett betyg efter prövning, att rättelser och ändringar av betyg inte anges på föreskrivet sätt eller att beslut om betyg inte signeras och dateras.

⁶⁰⁹ 6 § Skolverkets föreskrifter (2011:123) om betygskatalog.

⁶¹⁰ 3 § Skolverkets föreskrifter (2011:123) om betygskatalog.

⁶¹¹ 7 § Skolverkets föreskrifter (2011:123) om betygskatalog.

⁶¹² 7 § andra stycket Skolverkets föreskrifter (2011:123) om betygskatalog. Bestämmelsen träder i kraft den 15 april 2025.

⁶¹³ 15 § Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2011:123) om betygskatalog.

⁶¹⁴ 8-9 §§ Skolverkets föreskrifter (2011:123) om betygskatalog.

0 Kompletterande bedömningsgrunder

Hur ska de kompletterande bedömningsgrunderna användas?

De kompletterande bedömningsgrunderna ingår inte i något särskilt delområde utan kan användas i samband med utredning av samtliga delområden som finns inom de tre bedömningsområdena. Dessa bedömningsgrunder utgör ofta viktiga förutsättningar för att verksamheten inom ramen för de tre bedömningsområdena ska fungera vid en skolenhet. Brister inom dessa bedömningsgrunder kan leda till brister inom andra bedömningsgrunder och en utredning av dessa ger oss förutsättningar att vara ännu tydligare i vår kommunikation med adekvata och konkreta åtgärder i de fall föreläggande aktualiseras.

Det kan således vara så att det finns andra orsaker till brister i skolans verksamhet inom bedömningsområdena än sådana orsaker som kan sägas ingå i bedömningsgrunderna som tas upp inom de olika delområdena. Det kan exempelvis handla om

- att personalen har bristande insikt i lagstiftningen och därmed har behov av kompetensutveckling,
- rektorns sätt att organisera utbildningen och fördela resurser,
- förutsättningar i form av lokaler och utrustning, och/eller
- tillgång till elevhälsa.

De kompletterande bedömningsgrunderna utgör alltså inget eget bedömningsområde eller självständiga bedömningsgrunder eftersom de bestämmelser som tas upp i dessa bedömningsgrunder kan användas inom samtliga av de tre bedömningsområdena och deras delområden. [REDACTED]

[REDACTED]. De används i stället vid behov som hjälp för att komma åt orsakerna till sådana brister vi har sett i vår utredning inom något av delområdena. De kan också användas för att kunna skriva åtgärder i förelägganden, eftersom de ofta kan vara en förklaring till att andra bedömningsgrunder inte uppfylls.

Exempel

Brister vad gäller möjligheten att samråda med elevhälsan vid utredning av särskilt stöd kan vara kopplat till bristande tillgång till elevhälsa.

Brister vad gäller att undervisningen inte omfattar allt centralt innehåll i ett ämne kan vara kopplat till bristande tillgång till lokaler eller utrustning.

1 Rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och delegerar enskilda ledningsuppgifter och beslut endast utifrån de förutsättningar som anges i skollagen. (2 kap. 10 § skollagen, Lgr22, 2.8 Rektorns ansvar)

2 Huvudmannen ser till att skolenhetens rektor har gått särskild befattningsutbildning, eller utbildning som kan jämföras med denna, inom fyra år efter tillträdesdagen. (2 kap. 12 § skollagen)

2 kap. 12 § skollagen	Varje huvudman ska se till att rektorerna går en särskild befattningsutbildning eller en utbildning som kan jämföras med denna. Utbildningen ska påbörjas snarast möjligt efter det att rektorn har tillträtt sin anställning och vara genomförd inom fyra år efter tillträdesdagen. Skyldigheten för en huvudman enligt första stycket gäller inte i fråga om rektorer som – tidigare gått befattningsutbildningen eller en äldre statlig rektorsutbildning, – genom annan utbildning eller yrkeserfarenhet har förvärvat kunskaper som av en högskola som anordnar befattningsutbildning har jämföras med sådan utbildning, eller – den 15 mars 2010 var verksamma som rektorer. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om utbildning enligt första stycket.

I paragrafen finns bestämmelser som anger när en huvudman är skyldig att se till att nyanställda rektorer går en särskild befattningsutbildning eller en utbildning som kan jämföras med denna. Bestämmelserna gäller alla nytillträdde rektorer, oavsett huvudman.⁶¹⁵ Eftersom befattningsutbildningen är tänkt att genomföras efter det att rektorn har tillträtt sin befattning ska den särskiljas från behörighetsbestämmelsen i skollagen som reglerar vilka krav som finns för att kunna anställas som rektor.⁶¹⁶

Obligatorisk befattningsutbildning för rektorer

Enligt bestämmelsens första stycke är en huvudman skyldig att se till att varje rektor går en särskild befattningsutbildning eller en utbildning som kan jämföras med en sådan utbildning. Utbildningen ska genomföras

⁶¹⁵ Se prop. 2009/10:165 s. 259.

⁶¹⁶ Av behörighetsbestämmelsen i 2 kap. 11 § skollagen följer att bara den som genom utbildning och erfarenhet har pedagogisk insikt får anställas som rektor.

snarast möjligt efter det att rektorn har tillträtt sin anställning och vara genomförd inom fyra år efter tillträdesdagen.

Av bestämmelsens andra stycke framgår att skyldigheten för huvudmannen inte gäller för rektorer som tidigare har gått befattningsutbildningen, en äldre statlig rektorsutbildning eller genom annan utbildning eller yrkeserfarenhet har förvärvat kunskaper som av en högskola som anordnar befattningsutbildning har jämförts med befattningsutbildning. Skyldigheten att gå befattningsutbildning gäller inte heller i fråga om rektorer som den 15 mars 2010 var verksamma som rektorer.

Lagstiftaren har motiverat införandet av en obligatorisk befattningsutbildning utifrån att det ska säkerställas att alla nytillträdde rektorer får de nödvändiga kunskaper som krävs för det statliga uppdraget som rektor. I förarbetena uttalas att det är viktigt att rektorerna har sådana kunskaper att de kan vara garantier för en likvärdig och rättssäker utbildning för alla elever samt att de har förmåga att leda och utveckla skolans verksamhet så att eleverna ges de bästa förutsättningar att nå de nationella målen. Vidare betonas att det i detta avseende även är viktigt att rektorerna besitter goda kunskaper i myndighetsutövning samt att det är angeläget att rektorerna har ingående kunskaper om utvärdering och resultatuppföljning.⁶¹⁷

Befattningsutbildningens syfte och innehåll regleras i förordning

Den obligatoriska befattningsutbildningen för rektorer regleras i förordning (2011:183) om befattningsutbildning och fortbildning för rektorer och annan personal med motsvarande ledningsfunktion i skola, förskola och fritidshem.⁶¹⁸

Syftet med befattningsutbildningen är att ge rektorer kunskaper om de krav som anges i föreskrifter som gäller inom skolan samt att utveckla deras roll som ledare så att verksamhetens kvalitet kan säkerställas.⁶¹⁹

Utbildningen ska motsvara 30 högskolepoäng och bestå av kurserna skoljuridik och myndighetsutövning (10 högskolepoäng), styrning, organisering och kvalitet (10 högskolepoäng) och skolledarskap (10 högskolepoäng).⁶²⁰

---

⁶¹⁷ Se prop. 2009/10:27 s. 10 f.

⁶¹⁸ Regeringen har i 2 kap. 12 § tredje stycket skollagen bemyndigats att meddela föreskrifter om befattningsutbildning.

⁶¹⁹ Enligt 2 kap. 2 § första stycket förordningen om befattningsutbildning och fortbildning för rektorer och annan personal med motsvarande ledningsfunktion i skola, förskola och fritidshem.

⁶²⁰ Enligt 2 kap. 3 § förordningen om befattningsutbildning och fortbildning för rektorer och annan personal med motsvarande ledningsfunktion i skola, förskola och fritidshem.

Målet med utbildningen är att deltagarna får sådana kunskaper att de kan ansvara för att elever får en likvärdig och rättssäker utbildning, skapa förutsättningar för måluppfyllelse på såväl individ- som verksamhetsnivå, och ansvara för att verksamheten som helhet utvecklas.⁶²¹

Av förordningen följer att nyanställda rektorer ska prioriteras vid antagningen till utbildningen.⁶²²

Övrigt

Om en huvudman inte har sett till att en rektor som omfattas av kravet på att genomgå befattningsutbildning har genomgått utbildningen inom föreskriven tid utgör det förvisso en brist i sig. Som anges i ingresstexten till de kompletterande bedömningsgrunderna är tanken [REDACTED]. Exempelvis kan en åtgärd som handlar om att huvudmannen ska uppfylla sin skyldighet enligt 2 kap. 12 § första stycket skollagen vara adekvat om det vid utredningen av andra bedömningsgrunder framkommer att rektorn har bristande kunskaper om skolförfattningarnas krav eller inte fungerar så väl i sin roll att verksamhetens kvalitet kan säkerställas på tillfredställande sätt.

3 Det finns elevhälsa som omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Det finns tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare. (2 kap. 25 § skollagen)

Inom denna kompletterande bedömningsgrund granskar vi att det finns en elevhälsa som omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Vi granskar att det för dessa insatser finns tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare.

2 kap. 25 § skollagen	För eleverna i förskoleklassen och grundskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal. Elevhälsan ska vara en del av skolans kvalitetsarbete. Vid behov ska elevhälsan samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

⁶²¹ Enligt 2 kap. 2 § andra stycket förordningen om befattningsutbildning och fortbildning för rektorer och annan personal med motsvarande ledningsfunktion i skola, förskola och fritidshem.

⁶²² Enligt 2 kap. 5 § förordningen om befattningsutbildning och fortbildning för rektorer och annan personal med motsvarande ledningsfunktion i skola, förskola och fritidshem.

	För medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare.

Elevhälsans omfattning

Enligt 2 kap. 25 § skollagen ska det för eleverna i förskoleklassen och grundskolan finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För samma insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator och specialpedagog eller speciallärare.

Ansvar för elevhälsan

Det är huvudmannen som ansvarar för att anordna elevhälsa⁶²³ och se till att den genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av skollagen och de bestämmelser som kan finnas i andra författningar.⁶²⁴ Det är således huvudmannen som ska se till att det för de medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatserna finns tillgång till de yrkeskategorier som anges i 2 kap. 25 § skollagen.

Huvudmannen kan göra detta genom att anställa egen elevhälsopersonal, eller lägga ut uppgifter inom elevhälsan på entreprenad till en enskild fysisk eller juridisk person. Under vissa förutsättningar kan det finnas möjlighet för en huvudman att överlåta ansvaret för medicinska insatser inom elevhälsan till en region eller en kommun.⁶²⁵

Huvudmannen måste dessutom säkerställa att personalkategorierna i elevhälsan har tillräcklig kompetens för att eleverna ska få det stöd de behöver. I regleringen av kompetens ligger också ett krav på att den personal som avses ska ha adekvat utbildning.⁶²⁶

Rektorn har sedan ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar eller det särskilda stöd samt den hjälp de behöver.⁶²⁷

Elevhälsans uppdrag

Enligt skollagen ska elevhälsans professioner vara tillgängliga i den mån det behövs för att:

- arbeta förebyggande och hälsofrämjande,⁶²⁸

⁶²³ Om huvudmannen bedriver elevhälsans medicinska insats i egen regi har huvudmannen även ansvar som vårdgivare enligt definitionen i 2 kap. 3 § hälso- och sjukvårdslagen.

⁶²⁴ 2 kap. 8 § skollagen

⁶²⁵ 2 kap. 8 och 25–28 §§ samt 23 kap. 10 och 25–26 §§ skollagen

⁶²⁶ Prop. 2009/10:165, s. 277

⁶²⁷ Lgr 22, 2.8 Rektorns ansvar

⁶²⁸ 2 kap. 25 § skollagen

- stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål,⁶²⁹
- utföra insatser på individ- grupp- och skolenhetsnivå,⁶³⁰
- samverka med lärare och annan personal,⁶³¹
- delta i det systematiska kvalitetsarbetet på skolan enligt 4 kap. skollagen,⁶³²
- samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten,⁶³³
- samråda i utredningar om särskilt stöd, om det inte är uppenbart obehövligt⁶³⁴,
- samråda i utredningar om frånvaro,⁶³⁵ och
- gällande den medicinska elevhälsan, erbjuda de hälsobesök som står angivna i skollagen samt utföra enkla sjukvårdsinsatser.⁶³⁶

Arbeta förebyggande och hälsofrämjande

Elevhälsan ska som sagt främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Detta innebär att elevhälsan ska bidra till skapandet av miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa.⁶³⁷

Enligt Skolinspektionen kan exempel på hälsofrämjande arbete vara att elevhälsan deltar i skolans arbete mot diskriminering och kränkande behandling. I det förebyggande arbetet kan elevhälsan hjälpa till att kartlägga verksamheten för att identifiera riskområden.⁶³⁸

Stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål

Alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.⁶³⁹ I skollagen har elevhälsan ett särskilt ansvar att se till att elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.⁶⁴⁰

Utföra insatser på individ- grupp- och skolenhetsnivå

Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå. Det innebär att insatserna ska riktas till såväl enskilda elever som till grupper av elever och till skolan i dess helhet.

⁶²⁹ 2 kap. 25 § skollagen

⁶³⁰ 2 kap. 25 § skollagen

⁶³¹ 2 kap. 25 § skollagen

⁶³² 2 kap. 25 § och 4 kap. 4 § skollagen

⁶³³ 2 kap. 25 § skollagen

⁶³⁴ 3 kap. 7 § skollagen

⁶³⁵ 7 kap. 19 a § skollagen

⁶³⁶ 2 kap. 27–28 §§ skollagen

⁶³⁷ Prop. 2009/10:165, s. 656

⁶³⁸ Jfr Socialstyrelsens och Skolverkets texter på Kunskapsguiden, Vägledning för elevhälsan, Hälsofrämjande skola, Främja hälsa och förebygga ohälsa, <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/vagledning-for-elevhalsa/halsoframjande-skola/framja-halsa-och-forebygga-ohalsa/>

⁶³⁹ 3 kap. 2 § skollagen

⁶⁴⁰ 2 kap. 25 § skollagen

På individnivå är elevhälsans mål att skapa en så positiv lärandesituation som möjligt, vilket bland annat innebär ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling.

De mer generellt inriktade uppgifterna, på grupp- och skolenhetsnivå, rör elevernas arbetsmiljö, skolans värdegrund som t.ex. arbetet mot kränkande behandling och undervisningen om tobak, alkohol och andra droger och övrig livsstilsrelaterad ohälsa, jämställdhet samt sex- och samlevnadsundervisning m.m. Elevhälsan har ett särskilt ansvar för att bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor.⁶⁴¹

Samverka med lärare och annan personal

Att elevhälsans arbete ska bedrivas i samverkan med lärare på skolan avser att förtydliga att elevhälsan, tillsammans med lärarna, ska bidra med aktuell kunskap om elevernas fysiska, psykiska och psykosociala hälsa, om hinder för elevernas hälsa, lärande och utveckling och om de övergripande förutsättningarna för hälsa, lärande och utveckling på skolan. I arbetet kan elevhälsan i dialog med skolans övriga personal nyttja erfarenheter från arbetet med enskilda elever och grupper av elever. Skrivningen att elevhälsans arbete ska bedrivas i samverkan med övrig personal på skolan avser att betona det gemensamma uppdraget och att all personal i skolan har ett ansvar och en uppgift utifrån vars och ens funktion och kompetens att delta i arbetet med att skapa en skola som främjar elevers lärande, utveckling och hälsa.⁶⁴²

Delta i det systematiska kvalitetsarbetet

Elevhälsans personal ska, på den eller de skolenheter den arbetar, involveras i det systematiska kvalitetsarbete som ska bedrivas enligt 4 kap.⁶⁴³ Enligt Skolinspektionen kan det t.ex. handla om att analysera åtgärdsprogram eller samtal vid hälsobesök. Det kan också handla om att göra olika kunskaps-sammanställningar och kartläggningar av elevhälsans arbete och den problematik de har mött bland elever.⁶⁴⁴

Samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten

För elevhälsan kan samverkan med andra samhällsfunktioner vara såväl åtgärdande som förebyggande och hälsofrämjande. Elevhälsan kan t.ex. i samverkan med andra aktörer arbeta för att främja elevers hälsa och skolnärvaro och för att förebygga kriminalitet eller ohälsa.⁶⁴⁵

Samråda i utredningar om särskilt stöd

⁶⁴¹ Prop. 2009/10:165 s. 276

⁶⁴² Prop. 2021/22:162, s. 157

⁶⁴³ Prop. 2021/22:162 s. 157

⁶⁴⁴ Jfr Socialstyrelsens och Skolverkets texter på Kunskapsguiden, Vägledning för elevhälsan, Ansvarsfördelning, Systematiskt kvalitetsarbete, <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/vagledning-for-elevhalsa/ansvarsfordelning/systematiskt-kvalitetsarbete/>

⁶⁴⁵ Prop. 2021/22:162, s. 157

När en elevs behov av särskilt stöd utreds är huvudregeln att samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövt. Samråd med elevhälsan kan vara uppenbart obehövt exempelvis om behovet avser rent pedagogiska insatser.⁶⁴⁶

Samråda i utredningar om frånvaro

Den utredning som görs när en elev i förskoleklassen och grundskolan eller en motsvarande skolform har upprepade eller längre frånvaro ska alltid genomföras i samråd med elevhälsan.⁶⁴⁷

Erbjuda hälsobesök samt utföra enkla sjukvårdsinsatser

Enligt 2 kap. 27 § skollagen ska varje elev i grundskolan erbjudas minst tre hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Hälsobesöken ska vara jämnt fördelade under skoltiden. Eleven ska dessutom mellan hälsobesöken erbjudas undersökning av syn och hörsel och andra begränsade hälsokontroller.

Det framgår vidare av 2 kap. 28 § skollagen att elever vid behov får anlita elevhälsan för enkla sjukvårdsinsatser. Det som avses med enkla sjukvårdsinsatser är t.ex. omplåstring eller preliminära bedömningar vid smärre olyckor under utbildningsmoment.⁶⁴⁸

Övrigt

Frågan att titta på i denna kompletterande bedömningsgrund är om elevhälsan kan genomföra sitt uppdrag. Ett sätt att mäta detta är om elevhälsans insatser genomförs eller inte. Om vi får uppgift om att elevhälsan inte kan genomföra delar av sitt uppdrag kan en förklaring vara bristande tillgång. Som nämnts ovan i ingresstexten till de kompletterande bedömningsgrunderna är

[REDACTED]

Det finns ingen exakt definition i förarbetena till skollagen vad tillgång till elevhälsa innebär. Huvudmannen avgör i stället själv omfattningen av och inriktningen på personalens sammansättning och kompetens utifrån lokala behov och förutsättningar.⁶⁴⁹ Ett viktigt led i detta är att huvudmannen regelbundet följer upp och analyserar vilka behov och förutsättningar som finns vid en skolenhet, eftersom det är utifrån dessa grunder som resurser ska viktas och fördelas.⁶⁵⁰

Av detta följer att varje yrkeskategori inte måste finnas anställd på varje skolenhet, men huvudmannen måste organisera elevhälsan så att det finns tillgång till de olika yrkeskategorierna i den omfattning som behövs för att genomföra de medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser som eleverna behöver. Hur stor omfattning dessa är på plats på

⁶⁴⁶ Prop. 2009/10:165, s. 664. Se bedömningsgrund 1.11.2.

⁶⁴⁷ 7 kap. 19 a §, 15 kap. 16 § och 18 kap. 16 § skollagen

⁶⁴⁸ Prop. 2009/10:165 s. 658

⁶⁴⁹ Prop. 2009/10:165, s. 657

⁶⁵⁰ Jfr prop. 2013/14:148 s. 19 och 2 kap. 8 b § skollagen

skolan eller hur stor del av deras tjänst som fördelas till skolan beror, som framgår ovan, på skolans lokala behov och förutsättningar. Kravet på tillgång behöver inte nödvändigtvis innebära att elevhälsan ska vara på plats på skolan för sina insatser, om inte det framkommit vid en behovsanalys vara nödvändigt. Det går dock att ifrågasätta om elevhälsan kan arbeta förebyggande och hälsofrämjande och samverka med övrig personal, om elevhälsan inte möts eller om professioner bara hyrs in vid behov.

Om det t.ex. vid utredning av bedömningsgrunden [redacted]
[redacted]
[redacted], kan det
finnas anledning att utreda om [redacted]
[redacted] Rör det sig i stället om [redacted]
[redacted]
[redacted] kan det finnas skäl att utreda om [redacted]
[redacted]
[redacted]

Uppgifter som kan tyda på brister inom elevhälsan är t.ex. att:

- det anges att det helt saknas tillgång på skolenheten till en eller flera professioner,
- några eller flera av insatserna genomförs inte, trots att det finns behov av dessa, t.ex. psykologiska insatser eller utredningar av elevers behov av särskilt stöd,
- det anges att det finns tillgång till en profession men i så begränsad omfattning att professionen inte ingår i elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete, eller
- personal som ingår i elevhälsan uppges sakna utbildning för uppdraget.

4 Huvudmannen ser till att personalen har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet och ges möjligheter till kompetensutveckling (2 kap. 34 a § skollagen)

2 kap. 34 a § skollagen ⁶⁵¹	Huvudmannen ska se till att 1. all personal i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för enligt denna lag har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet, och

⁶⁵¹ Paragrafen infördes genom lagen (2023:393) om ändring i skollagen och skulle ursprungligen träda i kraft den 1 januari 2025. Därefter ändrades ikraftträdandedatum till den 1 september 2025 genom lagen (2024:1074) om ändring i skollagen. Punkterna 1 och 2 motsvarar andra respektive första stycket i den tidigare gällande 2 kap. 34 § skollagen, se prop. 2022/23:54, s. 95.

	2. personalen som har hand om utbildningen i den verksamhet som huvudmannen har ansvar för enligt denna lag ges möjligheter till kompetensutveckling.

Huvudmannens ansvar enligt bestämmelsen gäller all personal och således inte bara undervisande personal.⁶⁵² Av ordalydelsen framgår att bestämmelsen gäller för all verksamhet huvudmannen ansvarar för, dvs. exempelvis också för andra aktiviteter i utbildningen än undervisning. Även sådan verksamhet som en huvudman har lagt ut på entreprenad omfattas av bestämmelsen.⁶⁵³

Av första punkten framgår huvudmannens ansvar för att all personal har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet. I förarbetena anges att det är rimligt att all personal i verksamheter som omfattas av skollagen och skolförordningarna har kännedom om de regler som styr verksamheten och att det är huvudmannens ansvar att se till att så är fallet. Sådana föreskrifter kan bl.a. röra skolans värdegrund. Att bestämmelsen uttrycker ett krav på nödvändiga insikter ger utrymme för att kännedomen om de föreskrifter som gäller för skolväsendet kan tillåtas variera beroende på om det är undervisande personal eller annan personal. För den icke undervisande personalen handlar den nödvändiga insikten om framför allt de föreskrifter som rör skolans värdegrund etc., t.ex. 6 kap. om åtgärder mot kränkande behandling.⁶⁵⁴

Av andra punkten framgår huvudmannens ansvar för att personalen ges möjligheter till kompetensutveckling. Regleringen avser att tydliggöra att huvudmannen ska ge förutsättningar, bland annat ekonomiskt och tidsmässigt, för kompetensutveckling. Det är främst en fråga för de professionella i skolan att besluta om det närmare innehållet i kompetensutvecklingen.⁶⁵⁵

Som nämnts ovan i ingresstexten till de kompletterande bedömningsgrunderna är

Om det i vår utredning av andra bedömningsgrunder exempelvis framkommer att personalen inte känner till regleringen kring anmälan om eventuellt behov av särskilt stöd eller anmälan om kränkande behandling kan 2 kap. 34 a § första stycket 1 p. skollagen användas som rättsligt stöd för en åtgärd som handlar om att huvudmannen ska informera lärare och övrig skolpersonal om skollagens bestämmelser i ett visst avseende.

⁶⁵² Även fjärr- och distanslärare omfattas av regleringen, jfr. prop. 2019/20:127 s. 63 och 121

⁶⁵³ Prop. 2022/23:54 s. 21 och prop. 2020/21:152 s. 16 f

⁶⁵⁴ Prop. 2009/10:165 s. 283 och 661

⁶⁵⁵ Prop. 2022/23:54 s. 21 och prop. 2009/10:165 s. 282

5 Skolenheten har tillgång till och använder ändamålsenlig utrustning och lokaler. (2 kap 35 § skollagen, Lgr22, 2.8 Rektorns ansvar och 5. Kursplaner)

6 Elever ges en studie- och yrkesorienterande verksamhet som tillgodoser deras behov av vägledning inför de val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet. . (2 kap. 29–30 §§ skollagen, Lgr22, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8 Rektorns ansvar)

2 kap. 29 § skollagen	Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.
2 kap. 30 § skollagen	För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet. Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.
Lgr22 ⁶⁵⁶ , 2.6 Skolan och omvärlden	Eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet i skolan. De ska också få underlag för att välja fortsatt utbildning. Detta förutsätter att den obligatoriska skolan nära samverkar med de gymnasiala utbildningar som eleverna fortsätter till. Det förutsätter också en samverkan med arbetslivet och närsamhället i övrigt. Skolans mål är att varje elev – kan granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden, – har inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och – har kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Alla som arbetar i skolan ska bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av könstillhörighet eller av social eller kulturell bakgrund. Läraren ska – bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning, och – medverka till att utveckla kontakter med mottagande skolor samt med organisationer, företag och andra som kan bidra till att berika skolans verksamhet och förankra den i det omgivande samhället.

⁶⁵⁶ Förkortning av läroplanen som finns i förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

	Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska – informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen och särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionsnedsättning, och – vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.
Lgr 22, 2.8 Rektorns ansvar	Rektorn har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning.

Av 2 kap. 29 § skollagen framgår att elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till studievägledning och yrkesvägledning.

Vidare framgår att även den som står i begrepp att välja utbildning, utan att vara formellt antagen som elev, ska ges en möjlighet att få vägledning. Detta syftar främst på elever i grundskolan som behöver vägledning inför valet till gymnasieskolan.⁶⁵⁷

Skyldigheten att tillhandahålla vägledning gäller såväl offentliga huvudmän för de skolformer som nämns i paragrafen, som enskilda huvudmän som anordnar motsvarande utbildning.⁶⁵⁸

Regleringen är som ovan framgår i första hand inriktad på tillgången till kompetens. Till skillnad från regleringen fokuserar ifrågavarande kompletterande bedömningsgrund i stället på vilken studie- och yrkesvägledning som eleverna rent faktiskt ges. Fokus är därför inte tillgången till studie- och yrkesvägledning eller vilken utbildning den som anställts som studie- och yrkesvägledaren har. Det ligger dock i sakens natur att om det inte finns någon sådan kompetens att tillgå på skolan så kan inte heller eleverna ges den studie- och yrkesvägledning de har rätt till.

Studie- och yrkesvägledning är ett gemensamt ansvar

Kompetens för studie- och yrkesvägledning finns främst hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap.⁶⁵⁹

I läroplanerna finns både riktlinjer för alla som arbetar i skolan och särskilda riktlinjer för studie- och yrkesvägledare eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter. Detta speglar att både lärare, skollära och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt

⁶⁵⁷ Prop. 2008/09:199 s. 153.

⁶⁵⁸ Prop. 2008/09:199 s. 153.

⁶⁵⁹ Prop. 2009/10:165 s. 659.

ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv.⁶⁶⁰

Studie- och yrkesvägledningskompetensen kan ordnas på olika vis

Ordvalet ”ska ha tillgång till” innebär inte att studie- och yrkesvägledningskompetensen nödvändigtvis behöver finnas inom den egna skolenheten. Det förekommer också att skolor köper in vägledningstjänster. Ett krav på att studie- och yrkesvägledningskompetens ska finnas innebär dock en tydlig markering av huvudmannens ansvar för att eleverna får tillgång till studie- och yrkesvägledning, samtidigt som organisationen även fortsättningsvis är en lokal fråga.⁶⁶¹

Huvudmannen bestämmer således själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt. Om personal anställs gäller bestämmelsen i 2 kap. 30 § skollagen som innebär ett krav på adekvat utbildning för att utan tidsbegränsning få anställas för studie- och yrkesvägledning.

Övrigt

Fokus i denna kompletterande bedömningsgrund ska vara vilken studie- och yrkesvägledning som eleverna ges. Det handlar härvid framför allt om att eleverna ges adekvat vägledning inför de olika val som skolan erbjuder (till exempel språkval) och inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet (till exempel gymnasieval). Information om detta kan exempelvis

Bedömningsgrunden har nära samband med exempelvis delområde 1.2 som handlar om undervisningens innehåll och omfattning.

Som anges i ingresstexten till de kompletterande bedömningsgrunderna är

Ett konkret exempel: Av Lgr22 framgår att studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen. Vidare framgår att rektorn har ett ansvar för att den studie- och yrkesorienterande verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder. Enligt 10 kap. 4 § skollagen ska eleverna erbjudas språkval.⁶⁶² Tillsammans innebär

⁶⁶⁰ Prop. 2009/10:165 s. 278 f.

⁶⁶¹ Prop. 2009/10:165 s. 279.

⁶⁶² I bestämmelsen anges att det som ämnen ska finnas moderna språk som ska erbjudas varje elev inom ramen för språkval och, för elever som ska erbjudas modersmålsundervisning, modersmål. Vad gäller rätten till språkval och modersmål i övrigt: se författningsstödet för bedömningsgrund 1.2.4 respektive 1.5.1.

dess bestämmelser att eleverna vid en grundskoleenhet ska få vägledning inför språkvalet. Denna kompletterande bedömningsgrund kan således bli aktuell om det vid utredningen av huvudmannens skyldighet att erbjuda och anordna språkval framkommit att eleverna inte får detta.